

**T.C.
ERZİNCAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLER ANABİLİM DALI**

**HADİSLERDE YAHUDİLERİN ÖZELLİKLERİ
(SAHİH-İ BUHARÎ ve SAHİH-İ MÜSLİM ÖZELİNDE)**

Yüksek Lisans Tezi

Osman GÖKMEN

**Danışmanı
Doç. Dr. İsak Emin AKTEPE**

Erzincan 2017

TEZ BİLDİRİMİ

“HADİSLERDE YAHUDİLERİN ÖZELLİKLERİ (SAHİH-İ BUHÂRÎ ve SAHİH-İ MÜSLİM ÖZELİNDE)” isimli “Yüksek Lisans” tezim tarafımda intihal programı ile incelenmiştir. Buna göre tezimde bilimsel etik ihlali ve intihal olarak nitelendirilebilecek herhangi bir durum olmadığını taahhüt ederim.

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir biçimde elde edildiğini; aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi beyan ederim.

Osman GÖKMEN

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu alışma, Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalının jürimiz tarafından **Yüksek Lisans** Tezi olarak Kabul edilmiştir.

Danışman/Jüri : Doç. Dr. İsak Emin AKTEPE

Jüri : Doç. Dr. Ali KUZUDİŐLİ

Jüri : Yrd. Doç. Dr. İbrahim TOZLU

**HADİSLERDE YAHUDİLERİN ÖZELLİKLERİ (SAHİH-İ BUHÂRÎ
ve SAHİH-İ MÜSLİM ÖZELİNDE)**

Osman GÖKMEN

Erzincan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri

Yüksek Lisans Tezi, 2017

Tez Danışmanı: Doç. Dr. İsak Emin AKTEPE

ÖZET

İslam'ın ilk dönemlerinden itibaren uzun müddet aynı belde ve bölgelerde yaşayan Müslümanlarla Yahudiler, başta dinî, siyasi ve ictimâî alanlar olmak üzere muhtelif münasebetler kurmuşlardır. Bilhassa hicretin ardından Hz. Peygamber'in Medîne'de inşa ettiği site devletinin kuruluşu sırasında ve sonraki dönemlerde, İslâm'a, Kur'ân'a, Hz. Peygamber'e ve Müslümanlar'a karşı ortaya koydukları birtakım sözlü ve fiili muamelelerin bu münasebetler arasında ayrı ve hususi bir yeri vardır. Nitekim onların bu ilişkiler sırasında ortaya koydukları hem müsbet sayılabilecek hem de menfi olarak belirlenen vasıflarını Kur'ân-ı Kerîm bildirmiştir. Ayrıca Yahudilerle aynı coğrafyayı paylaşan Hz. Muhammed de onların karakteristik özellikleri hakkında birtakım açıklamalarda bulunmuştur. Bu izahlar Hz. Peygamber'den sadır olan sahih söz, fiil ve takrirler olup muhaddisler vasıtasıyla sonraki dönemlere sahih bir şekilde rivâyet edilmiştir. Bu çalışmada, 'Hadislerde Yahudilerin Özellikleri' konusuna dayanak teşkil eden rivâyetler ele alınarak Yahudilerin problemleri inançları ve olumsuz ahlâkî davranışları temel başlıklar altında sıralanmış, sahihayn rivâyetleri çerçevesinde genel bir tablonun sunulması hedeflenmiştir. Ayrıca araştırma, Kur'ân-ı Kerîm'in, müfessirlerin, şârihlerin ve islam tarihçilerinin açıklamalarıyla desteklenerek konuyla ilgili bir metin oluşturulmaya çalışılmıştır.

Anahtar sözcükler: Kur'ân-ı Kerim, Hadis, Sünnet, Hz. Peygamber, Yahudi, Sahihayn, Karakter, Mukayese

**QUALIFICATIONS OF JEWS IN THE HADİTH NARRATIONS (SPECIAL
REGARD TO AL-BUKHARİ AND MUSLİM)**

Osman GÖKMEN

Erzincan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü İslami Bilimler Bölümü

İslami Bilimler Yüksek Lisans Tezi, 2017

Tez Danışmanı: Doç. Dr. İsa Emin AKTEPE

ABSTRACT

In the early period of Islam, Muslims and Jews who lived together during a long time at the same lands and regions, had religious, politic, social and many others relations between. Their verbal and operational conducts with Islam, Muslims and Holy Messenger (Holy Qur'an) during (or after) the establishment of Medina City State by Mohammed especially after The Hegira have a special position among these relations. Therefore, Holy Quran describes their conducts during these relations which would be evaluated as positive or negative. Furthermore, there are some descriptions of the prophet Mohammed who used to live in the same city with them gave some descriptions about their characteristics. These Qawli, Fiili and Taqriri descriptions are narrated by scholars of hadith to the next generations throughly. Narrations that are the basis of "Qualifications of Jews in the Hadith Narrations" have been analyzed, problematic beliefs and negative conducts of Jews has been explained in order and presentation of a general perspective according to the narrations of Sahihayn (al-Bukhari and Muslim) has been aimed in this study. In addition to this, a research text that has been supported by the explanations of Holy Qur'an, commantators, interpreters and historians on this subject has been aimed too.

Key Words: Holy Qur'an, Hadith, Sunnah, Holy Messenger, Jewish, Sahihayn, Character, Comparison

İÇİNDEKİLER

TEZ BİLDİRİMİ	I
TEZ KABUL TUTANAĞI	I
ÖZET	III
ABSTRACT	IIV
İÇİNDEKİLER	V
KISALTMALAR	VII

GİRİŞ

1.1 Araştırmanın Amacı	1
1.2 Araştırmanın Kaynakları	3
1.3 Araştırmanın Yöntemi.....	4
2 İSLÂM ÖNCESİ ARAP YARIMADASI'NDA YAHUDİLİK	
2.1. Hicaz Bölgesi	7
2.1.1. Medîneli Yahudilerin Müşrik Araplarla Dinî, Sosyal, Kültürel İlişkileri. 12	
2.2. Yemen Bölgesi	14

BİRİNCİ BÖLÜM

1 HZ. PEYGAMBERİN YAHUDİLERLE MÜNASEBETLERİ	18
1.1 Mekke Döneminde	18
1.2 Medîne Döneminde	22
1.2.1 Hayber Bölgesinde.....	26
DEĞERLENDİRME	29
2 KUR'ÂN-I KERÎM'E GÖRE YAHUDİLERİN ÖZELLİKLERİ	30
1.3 Kur'ân-ı Kerîm'e Göre Yahudilerin Müsbet Özellikleri	33
1.4 Kur'ân-ı Kerîm'e Göre Yahudilerin Menfî Özellikleri.....	36
1.4.1 Kur'ân'ın Yahudilere İnanç Açısından Bakışı.....	37
1.4.2 Kur'ân'ın Yahudilere Karakter açısından Bakışı.....	41
1.4.2.1 İnkârcı Olmaları.....	42

1.4.2.2	Kibirli ve Gururlu Olmaları.....	44
1.4.2.3	Yahudilerin Peygamberlere Muhalefet etmeleri ve Allah'ın Peygamberlerini öldürmeleri	45
1.4.2.4	Yahudilerin Ahdi Bozmaları ve Allah'ın Emirlerine İsyân Etmeleri	46
1.4.2.5	Hakkı Gizlemeleri	48

İKİNCİ BÖLÜM

1 HADİSLERDE YAHUDİLERİN ÖZELLİKLERİ.....	50
1.1 Hadislerde Yahudilerin İnançlarına Bakış	52
1.2 Hadislerde Yahudilerin Müsbet Özellikleri	57
1.3 Hadislerde Yahudilerin Karakterleri	65
1.3.1 İnsanlara Eziyet Etmeleri.....	67
1.3.2 Kötü Ahlaklı Olmaları	72
1.3.3 Hz. Muhammed'e Karşı Kötü Davranmaları.....	76
1.3.4 Yalancı ve İftiracı Olmaları	80
1.3.5 Peygamberlerinin Kabirlerini Mescid Edinmeleri	85
1.3.6 Kutsal Kitaplarındaki Bilgileri Gizlemeleri.....	89
1.3.7 Kutsal Kitaplarını (Tevrât'ı) Tahrif Etmeleri	93
1.3.8 Hz. Muhammed'e Ğayba Dair Sorular Sormaları	100
1.3.9 Kendi Peygamberlerini Üstün Görmeleri	104
1.3.10 Müslümanlara Karşı Kötü Niyet Beslemeleri ve İslâm'ın Mukaddesâtı ile Alay Etmeleri	106
1.3.11 İnkârcı Olmaları.....	110
1.3.12 Kendi Kutsal Kitaplarındaki Emirlere Uymamaları	114
GENEL DEĞERLENDİRME	118
SONUÇ	131
BİBLİYOGRAFYA	135

KISALTMALAR

AÜİF	: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
AÜİFD	: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
AÜSBE	: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
b.	: bin (oglu)
Bkz.	: Bakınız
c.	: Cilt
çev.	: Çeviren
ÇÜİFD	: Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
DİA	: Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
D.E.Ü.İ.F. D.	: Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
E.Ü.İ.F.D.	: Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
h.	: Hicrî
Hız.	: Hazreti
İA	: Milli Eğitim Bakanlığı İslâm Ansiklopedisi
Md.	: Madde
MÜİFD	: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
MÜSBE	: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
nşr.	: Neşreden
Ö.	: Ölmü/vefat tarihi
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
S.D.Ü.İ.F.D.	: Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
T.y.	: Baskı tarihi yok

thk.	: Tahkiki yapan
trc.	: Tercüme eden
ts.	: Tarihsiz/Basım Yeri Yok
vb.	: ve benzeri
vd.	: ve devamı
y.y.	: Baskı yeri yok

1. GİRİŞ

1.1 Araştırmanın Amacı

Hadis edebiyatında cami', mûsned, sünen, musannef gibi çeşitli türlerde eserler kaleme alınmıştır. Bu eserlerdeki temel amaç; Hz. Peygamber'in söz, fiil ve takrirlerini diğer bir tabirle İslâmın ikinci derece önemli kaynağı olan mütevatir, yaşayan sünnetler, ya da ameli tevatür denilen ve müslümanların rivâyet yoluyla nesilden nesile aktarılan sahih uygulama ve bilgilerini yazılı bir şekilde kendilerinden sonraki nesillere ulaştırma gayesine mâtuftur. Bu eserlerden günümüze ulaşmış en sahih kaynak olarak kabul edilen Buhâri (ö. 256/870)'nin *el-Câmi'u's-sahîhi'l-mûsned min hadîsi Resûlillâh sallallahü 'aleyhi ve sellem ve sünenihî ve eyyâmih (el-Câmi'u's-Sahîh'i)* ve Müslim (ö. 261/875)'in *el-Câmi'u's-Sahîh (Sahîh-i Müslim)*'dir. Bu eserler kendi zamanlarında ve sonraki dönemlerde çeşitli ekollere mensup fâkihlere, usulcülere, mütekellimlere ve muhaddislere şu veya bu şekilde kaynaklık etmiştir.

Hadislerin tasnifinin oluşumunda ve şekillenmesinde önemli bir role sahip olan Buhâri ve Müslim'in eserleri üzerinde kendi dönemlerinde ve sonraki dönemlerde gerek İslâm dünyasında ve gerekse de –önemli ölçüde XIX-XX. Yüzyıldan itibaren- batı ilim çevrelerinde farklı farklı açılardan pek çok araştırma yapılmıştır. Ancak yapılan çalışmalara bakıldığında bunların genellikle hadis tarihi ve hadis usulü/metodolojisi ile sınırlı kaldığı görülecektir. Hatta kimi zaman onların hadis tarihine ya da hadis usulüne/metodolojisine dair bazı izlenimleri bile –özellikle batı çevresinde- birçok tartışmanın temelini oluşturmuştur. Ancak biz bu tartışmalara girmeyeceğiz ve usul üzerinden incelemeler yapmayacağız. Mamafih bizim de üzerinde çalıştığımız türden hem Sahihayn hem de diğer hadis külliyatı çerçevesinde diğer ilimlerle bağlantılı ve sosyal bilimler içerisinde farklı bakış açısı geliştirme konusunda yeterli derecede araştırmalar yapılmamıştır.

Çalışmanın konusu Sahih-i Buhâri ve Sahih-i Müslim rivâyetlerinde Yahudilerin inanç ve karakter özellikleridir. Yahudilerin özellikleri denilince, ilk önce

Kur'ân'da, hadislerde ve Tevrat'ta anlatılan hususlar itibariyle Yahudilerin hem genel hem de kişisel özelliklerini büyük oranda teşmil edebilir. Çalışma Sahih-i Buhâri ve Sahih-i Müslim'in rivâyetlerinde Yahudilerin inanç ve karakter özellikleri ile sınırlandırılmıştır. Dolayısıyla diğer hadis kitapları ve de Yahudilerin ibadet gibi konuları çalışmanın temel uğraş alanına dâhil değildir.

Sahih-i Buhâri ve Sahih-i Müslim'de Yahudilerin inanç ve karakter özelliklerini tespit etmek, dönüşümü takip etmek, rivâyetler üzerinde yapılan anlama ve yorumlama çalışmaları ile tefsir, İslâm tarihi, dinler tarihi, sosyoloji, psikoloji, arkeoloji gibi diğer ilmi faaliyetleri göz önünde tutmayı gerektirir. Bu bakımdan, çalışmanın ana konusunu Hadislerde Yahudilerin inanç ve karakter özellikleri oluşturmakla birlikte, burada konunun altyapısını hazırlayan gelişmeler de ele alınmıştır. Giriş bölümünde İslam öcesi Arap Yarımadası'nda Yahudiliğin tarihi üzerinde durulmuştur. Bu bölümde, müteakip dönemlerde ortaya çıkan çalışmalar kullanılarak asıl konunun tarihi altyapısı oluşturulmuştur.

Birinci bölümde Hz. Peygamberin yaşadığı bölgelerde Yahudilerle münasebetler üzerinde durulmuştur. Ayrıca Kur'ân'da Yahudilerin müsbet ve menfî özellikleri ele alınmıştır. Son bölümde hadislerde Yahudilerin özellikleri inanç ve karakter bakımından incelenmiş, tarihi süreçte Yahudilerin özelliklerinin ne şekilde ortaya çıkıp nasıl devam ettiği tespit edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca çalışmada ortaya konulan özellikler, Yahudi kutsal kitaplarından da hareketle ele alınmaya çalışılmıştır.

Bilindiği gibi İslâm'ın evrensel bir din olması ve Hz. Muhammed'in de son peygamber olması sebebiyle, nassın varlığı halinde şer'i meselelerde ve Kur'ânî ikazlara maruz kalılabileceği meselelerde rey yoluna gidilemeyeceği bir gerçektir. Fakat bununla birlikte hayat olaylarının sınırsız olup, nassların ise sınırlı bulunması genel bir ilke olarak kabul edildiği gibi, peygamber dönemindeki olaylarla ve durumlarla daha sonraki olaylar ve durumlar bu nassların kapsamına dâhil edilemeyeceğine dikkat çekmektedir. Bu yüzdendir ki nassların kapsamına girmeyen bir konunun çözümlüne ulaşma amacıyla gerçekleştirilen nassların farklı ilim alanlarıyla (sosyoloji, psikoloji, tıp gibi) yorumlanması, bu duruma farklı bakış açıları ve olayların gün-

celleştirilmesini sağlamaktadır. Belirlenen manadaki güncelleştirme faaliyetini yürütürken, bu alanlarla etütler yapan kimselerin başvuracağı imkânların başında “disiplinlerarası çalışma” gelmektedir. Ancak disiplinlerarası çalışmada, karşılaşılan olay ile çözüme ulaştıracak nass arasında kurulacak bağ için çok dar bakışlı şatlar konulduğu takdirde, disiplinlerarası çalışmada örnek çözümler inhisar edilecektir. Bu yüzden disiplinlerarası çalışmalarda olayın çözümü için örf, âdet gibi durumların da yok sayılmaması gerekmektedir.

1.2 Araştırmanın Kaynakları

Yahudilerin özellikleri üzerine yapılan İslâm dünyasındaki çalışmalar, yorumlar, eleştiriler ve değerlendirmeler büyük ölçüde İslâm’ın temel kaynağı olan Kur’ân ve Sahih Sünnet çerçevesinde dile getirilip ifade edilmeye çalışılmıştır. Bu çalışmada zikredilen eserler çerçevesinde bazı yorumlar yaparak değerlendirmelerde bulunulmuştur. Fakat sağlıklı olmayan değerlendirme ve yorumlarda bulunmama konusunda Kur’ân’ın belirlemiş olduğu özellikleri tespit ettiğimiz başlıklarla öncelikle en eski kaynaklardan başlamak suretiyle konu hakkında yazılmış eserlerden faydalanmaya çalışılmıştır.

Tez çalışmasında kullandığımız kaynakları şu şekilde belirtmemizde fayda olacağı kanaatindeyiz:

Bu bağlamda *el-Câmi’u’s-sahîhi’l-müsned min hadîsi Resûlillâh sallallahü ‘aleyhi ve sellem ve sünenihî ve eyyâmih (el-Câmi’u’s-Sahîh’i), el-Câmi’u’s-Sahîh (Sahîh-i Müslim)* çalışmamızın temel hadis külliyatını oluştururken, Ebû Abdillâh Mâlik b. Enes b. Mâlik b. Ebî Âmir el-Asbahî el-Yemenî (ö. 179/795)’in *Muvatta’ı*, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî el-Mervezî (ö. 241/855)’in *Müsned’i*, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd Mâce el-Kazvînî (ö. 273/887)’in *Sünen’i*, Ebû Dâvûd Süleymân b. el-Eş’as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî (ö. 275/889)’in *Sünen’i*, Ebû İsa Muhammed b. İsa b. Sevre et-Tirmizî (ö. 279/892)’in *Sünen’i*, Ebû Abdirrahmân Ahmed b. Şuayb b. Alî en-Nesâî (ö. 303/915)’in *Sünen’i* de atıflarda bulunulan bazı hadis külliyatından bazılarını oluşturmaktadırlar. Diğer taraftan İbn Hişâm (ö. 218/833)’in *Sîresi*, İbn Sa’d (ö.

230/845)'ın *et-Tabakâtü'l-Kübrâ'sı*, Ebü'l-Abbâs Ahmed b. Yahyâ b. Câbir Belâzürî (ö. 279/892-93)'nin *Fütûhu'l-Buldân'ı*, Ahmed b. Ebî Ya'kûb Ya'kûbî (ö. 292/905'ten sonra)'nin *Târîhu'l-Ya'kûbî'si*, Cevad Ali'in *el-Mufasssal fi Tarihi'-Arab Kable'l-İslâm'ı*, Newby G. D'in *A History of the Jews of Arabia'ı*, Graetz Heinrich'in *History of the Jews'i*, Porter J. R'in "*Arabia Felix: Israelites, Jews and Christians*" *Arabia and The Gulf: From Traditional Society to Modern States'i*, Ahroni Reuben'in *Yemenite Jewry'i*, Muhammed Hamidullah'ın *İslâm Peygamberi*, Salah Abdülfettâh el-Hâlidî'nin *eş-Şahsiyyetü'l-Yahûdiyye'si* çalışmamızda istifade ettiğimiz bazı eserlerden oldular.

Bunlara ilave olarak klasik dönemde ilgili eserler üzerine yazılmış İbn Battâl (ö. 449/1057)'in *Şerhu Sahih-i Buhârî'si*, Nevevî (ö. 676/1277)'nin *Sahîhu Müslim bi-Şerhi'n-Nevevî'si*, İbn Hacer el-Askalânî (ö. 852/1449)'nin *Fethu'l-Bârî'si*, Bedreddin el-Aynî (ö. 855/1451)'nin *Umdetü'l-kârî fi şerhî Sahîhî'l-Buhârî'si*, Kastallânî (ö. 923/1517)'nin *İrşâdü's-Sarih li-şerhi Sahihi'l-Buhârî* gibi şerhler ve İslâm tarihi kitaplarının yanında, Yahudi tarihi kitaplarına da başvurulmuştur. Bunların yanında modern dönemde de yazılmış bu konu üzerine özel olarak yapılmış Muhammed es-Sekârî'nin *el-Yehûd fi's-Sünneti'l-Mutahhara* isimli çalışmasından ve Fuat Günel'in *Hadislere Göre Yahûdîlik ve Yahudiler* isimli çalışmasından istifade edilmiştir. Söz konusu iki eser incelendiği zaman sadece rivâyetlerin aktarılmasıyla yetinilmiş olup şerh ve âyetlerden hareketle değerlendirilmeler yeterince yapılmamıştır.

Ayrıca Kur'ân'da Yahudilerin Tanrı İnancı, Peygamber inancı, Ahiret İnancı; Kutsal Kitapta Yahudilerin Tanrı İnancı, Peygamber İnancı, âhiret inancı gibi müstakil ya da konu bütünlüğü içerisinde çalışılmış eserler de incelenmiştir.

1.3 Araştırmanın Yöntemi

Araştırma tasviri ve tahlili bir yönetime sahiptir. Bu yönden rivâyetlerdeki malumatları gündemde tutarak, bu iddiaya uygun düşecek yöntem kullanılmıştır. Araştırmada öne çıkan başlıkların her biri malzemenin bizzat kendisinden hareketle belir-

lenmiştir. Belirlemiş olduğumuz kaynakların okunması ve tez konusu ile alakalı bölümlerin tespiti şu şekilde yapılmıştır:

Öncelikle Buhârî (ö. 256/870)'nin *el-Câmi'u's-sahîhi'l-müsned min hadîsi Resûlillâh sallallahü 'aleyhi ve sellem ve sünenihî ve eyyâmih (el-Câmi'u's-Sahîh'i)* ve Müslim (ö. 261/875)'in *el-Câmi'u's-Sahîh (Sahîh-i Müslim)*'i okunarak Yahudilerin müsbet ve menfî özelliklerine delâlet eden rivâyetler tespit edilmiştir. Söz konusu eserler üzerine yazılmış olan şerh çalışmaları, malzemenin bizzat kendisinden çıkan hadisler ve başlıklar çerçevesinde incelenmiştir. Daha sonra rivâyetlerde belirlenen bu özellikler öncelikle ilgili eserler üzerine yapılan şerhler, tefsir ve Yahudi kutsal metinlerinden hareketle ele almaya çalışılmıştır.

Zikredilen kaynaklardaki rivâyetlerde yer alan özellikler belirlendikten sonra, yeri geldikçe diğer hadis külliyyatı da bu konular çerçevesinde incelenerek yer yer birtakım atıflarda bulunulmuştur. Yine modern zamanda belirlediğimiz özellikler çerçevesinde yazılan eserler okunarak ilgili başlıkla ilgili dökümler çıkarılmıştır. Ancak çalışmamızda hadisleri/rivâyetleri sened ve metin tenkidi açısından incelemeye tabi tutmadık. Zira Buhârî ve Müslim'in eserlerindeki senedler en ileri noktada olduğu tercih edilmiş ve diğer hadis külliyyatı içerisinde daha sahih kabul edilmesi hasebiyle ricâl ilmi ile ilgili açıklamalara gidilmemiştir.

Bu arada zikredilen eserlerde belirlenen özelliklerin tarihi tespitini yapabilmek için de İslâm tarihi özellikle de Hz. Peygamber Dönemi ve Yahudi tarihi Özellikle de Hicaz ve Yemen Bölgelerindeki Yahudi tarihi incelenerek konunun tarihteki durumu ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Bütün bu tespit edilen ve farklı dosyalarda toplanan bilgilerin tasnifi yapılırken şu şekilde bir yol izlenmiştir:

İslâm öncesi dönemde Hicaz Bölgesindeki (Mekke, Medine ve Hayber) ve Yemen Bölgesindeki Yahudi tarihi incelenerek, Yahudilerin bu bölgedeki varlıkları tespit edilmiştir. Daha sonra bu bölgelerde yaşayan Yahudilerle Hz. Peygamberin münasebetleri belirlenerek, bu münasebetler sırasındaki olaylar çok kısa/özet bir şekilde ortaya konmaya çalışılmıştır. Bunların ardından İslâm'ın en temel kaynağı olan

Kur'ân-ı Kerîm'deki Yahudilerin özellikleri belirlenerek bu özellikler ortaya konulmaya çalışılmış ve bazı değerlendirmeler yapılmıştır.

Daha sonra belirlenen eserler (Sahihayn) çerçevesinde ve Yahudilerin özellikleri ile alakalı tespit ettiğimiz konular ve bu konuyu aydınlatan rivâyetler farklı başlıklarda tekrarı da olmak suretiyle belirtilmeye çalışılmıştır. Bunu yaparken de ilgili konuyla alakalı belirlenen eserler (Sahih-i Buharî ve Sahih-i Müslim) çerçevesinde elde ettiğimiz tüm rivâyetler önce tespit, sonra tasnife çalışılmış, konuyla alakalı hiçbir rivâyetin dışarıda bırakılmamasına özen gösterilmiştir.

Çalışma, disiplinlerarası bir metodla konunun sadece hadis kaynaklarını değil, aynı zamanda İslam tarihi, dinler tarihi, Yahudi tarihi, arkeoloji, hermenötik, dil, sosyoloji, psikoloji ve diğer sosyal bilimlerin verilerinden yararlanarak daha kapsamlı ve prizması geniş bir açıdan ele alarak rivâyetin kühünü ortaya koymayı amaçlamaktadır. Çalışma kaleme alınırken, elde edilen bütün şerh, tarihi, tefsir kitaplarından konunun tarihsel zemini ile yorum zemini *Hadislerde Yahudilerin Özellikleri* göz önünde bulundurularak ele alınmış ve bir metin oluşturulmuştur.

1. İSLÂM ÖNCESİ ARAP YARIMADASI'NDA YAHUDİLİK

Bu bölümde, çalışmanın konusuna tarihi açıdan zemin hazırlaması için, Yahudiliğin Arap Yarımadası'ndaki tarihi tetkik edilecektir. Konu, geçmişten günümüze gerek Batılı araştırmacıların gerekse Müslüman âlimlerin, özellikle İslâm'ın zuhuru-na yönelik üzerinde önemle durdukları bir meseledir. Fakat konuyla ilgili bilgi ve rivâyetlerde gerçeklerle örtüşmeyen hayal mahsulü ve polemik içeren pek çok unsurun bulunduğunu belirtmek elzem gelir. Burada Arap Yarımadası'nda çok uzun bir geçmişe sahip olduğu bilinen İslâm öncesi Arap Yarımadası'daki Yahudilerin tarihi ile ilgili önemli görülen bilgiler derlenerek, çalışma açısından önem arz eden bazı noktalar öne çıkarılacaktır.

1.1 Hicaz Bölgesi

Hicaz bölgesi¹, genel Yahudi tarihi açısından olduğu kadar Arap Yarımadası'ndaki Yahudi Tarihi açısından da oldukça önemlidir. Nitekim aslında Arap Yarımadası Yahudileri denilince esas olarak hatıra Hicaz bölgesinde hayat süren Yahudiler gelmektedir. Zira Hicaz bölgesindeki şehirlerin genellikle sulak, verimli araziler ve ticaret yapmaya uygun yerler olması onların buraya yerleşmelerinde etkili unsurlar olmuştur². Fakat bununla beraber, esasen Arap Yarımadası'nda yerleşmiş olan Yahudilerin kökenleri/etnik menşeleri ve buraya ne zaman geldikleri konusunda tartışmalar mevcuttur. Bu tartışmaların asıl sebebi kaynaklar ve rivâyetler arasındaki farklılıklardır. Burada -Hz. Muhammed'in yaşamış olduğu Mekke ve Medîne- Yahudilerin buraya ne zaman yerleştikleri ve menşelerinin Yahudiliği benimsemiş Araplar mı

---

¹ Hicaz, Arap Yarımadası'nın Kızıldeniz tarafının orta kısmında Necid yaylalarıyla sahildeki Tihâme ovaları arasında bulunan coğrafi bölgeye verilen addır. Hicaz'ın en önemli şehirleri Mekke, Medine ve Taif'tir. (bkz. Cevad Ali, *el-Mufasssal fî Tarihi'l-Arab Kable'l-İslâm*, I-X, Beyrut 1993, c.I, s. 167-170; Philip Hitti, *Siyasî ve Kültürel İslâm Tarihi*, (çev. Salih Tuğ), I-V, İstanbul 1980, c. I, s. 154; Ayrıca Bölgeye Hicaz denmesinin sebepleri için bkz. İbnü'l-Fâkîh Ebû Bekr Ahmed b. Muhammed b. İshâk el-Hemedânî, *Kitâbü'l-Büldân*, (trc. Yûsuf Hâdî, Beyrut 1416/1996, s. 84.

² Cevad Ali, *el-Mufasssal fî Tarih*, c.VI, s. 9.

yoksa aslen İsrâîloğulları soyundan gelen Yahudiler mi olduğu konusu kısaca değerlendirilmeye tabi tutulacaktır.

Yahudilerin Arap Yarımadası'na aslen Yahudi olup bölgenin dışından mı geldikleri veya aslında Arap olan toplulukların sonradan Yahudi inancını kabul ederek mi bu bölgede ortaya çıktıkları konusunda, muhtelif görüşler ileri sürülmüştür. Her ne kadar Yahudi tarihindeki pek çok dönem, Arap Yarımadası'ndaki Yahudilerin varlığıyla kesişse de, Arap Yarımadası'nın umumiyetle Yahudilere ait bir yurt olarak kabul edilmediği belirtilmektedir. Zira son peygamber Hz. Muhammed'in İslâm'ı tebliğinin ilk dönemleri ile Yemen Yahudilerinin modern dönem tarihinin, Yahudiler açısından bilinemezlik içerisinde olması, bu görüşü destekler mahiyette ileri sürülmektedir³. Mamafih Yahudiler Arap Yarımadası'nda, her dönem mevcudiyetlerini sürdürmüşlerdir.

Yahudilerin Arap Yarımadası'na yerleşmelerinin başlangıç konusu, efsanevî bazı malumatlar ihtiva etmesine⁴ ve Arap Yarımadası'na ne zaman yerleştiklerini belirten kesin, güvenilir tarihî bilgiler bulunmamasına rağmen⁵; bu konuyla ilgili tarihî malumat ve rivâyetlerden hareket ederek, kaynaklarındaki rivâyetlerde Yahudilerin Arap Yarımadası'na göçleriyle ilgili başlıca iki dönem öne çıkmaktadır. Bu konuyla ilgili çalışma yapan araştırmacılardan bazıları, söz konusu olan bu göçün tarihi olarak Bâbil Kralı Buhtunnasır/Nabukadnezar'ın (M. Ö. 602-562) o dönem için Yahudiler açısından önemli olan Kudüs bölgesini (Beytülmakdis'i) istilâ edip,

³ Newby G. D., *A History of the Jews of Arabia*, Columbia, 1988, s. 7.

⁴ Barakat Ahmad, *Muhammad and the Jews*, New Delhi, 1979, s. 25. Bazı rivâyetler, Hicaz bölgesine yerleşen Yahudilerin yerleşim tarihini Hz. Mûsâ zamanına kadar götürmektedir. Söz konusu rivâyetlerin birinden anlaşıldığına göre, Hz. Mûsâ, Yesrib'de oturan Amelika kavmi üzerine ordu gönderir. Ordu, Amalikalıların başkanının oğlu Erkâm b. Erkâm'ın dışında herkesi öldürür. Daha sonra Şam'a geri dönen ordu, daha sonra burada Hz. Mûsâ'nın vefat ettiğini öğrenir. Şam'da orduyu karşılayanlar, Peygamberin emrine muhalefet etmelerinden dolayı, bunları şehre kabul etmezler. Bu ordu da, tekrar Medîne'ye geri döner ve buraya yerleşir. Benî Kaynukâ, Benî Nadî ve Benî Kureyza Yahudileri, bu Yahudilerdendir (bkz. Ebû'l-Ferec Ali b. el-Hüseyn b. Muhammed el-Kuraşî İsfahânî, *Kitâbü'l-Eğânî*, (thk. Abdü'l-Kerîm İbrahim el-Uzbavî), Beyrut, trs., c. III, s. 692). Bu rivâyetin/haberin efsanevî bilgiler içerdiği söylene bile, B. Ahmad'in de belirttiği gibi (bkz. *Muhammad and the Jews*, s. 26), bölgede yapılan kazılarda ortaya çıkan mezar taşları kitabelerinin okunması neticesinde böyle bir sonuca varılması da mümkündür.

⁵ Graetz Heinrich, *History of the Jews*, Philadelphia, 1894, s. 54; Mevdudî Seyyid Alâ, *Tarih Boyunca Tevhid Mücadelesi ve Hz. Peygamber'in Hayatı*, I-III, (çev. Ahmed Asrar), Pınar Yayınları, İstanbul, 1985, c. II, s. 72.

Yahûda Krallığı'na son verdiği, Ana Ma'bed'i yerle bir ettiği (M. Ö. 586) yıllara işaret etmektedir⁶. Diğer bir kısım araştırmacılara göre ise Yahudiler, M. S. 70 yılında Roma Kralı Titus'un Kudüs'ü işgalinin ardından Romalıların baskı ve zulümlerinden kurtulup kendilerine güvenli bir ortam bulabilmek için, münferid veya gruplar halinde Arap Yarımadası'nın muhtelif bölgelerine göç etmişlerdir⁷.

Yukarıdaki görüşlerden ikincisi, tarihî gerçekler göz önüne alındığında kabule şayân görülmekte ise de, bu olaydan daha önceki tarihlerde Arap Yarımadası'na Yahudilerin hiç göç etmediği ve/veya Arap topluluklarının Yahudi inancını benimsemediği anlamına da gelmez. Zira gerek Araplarla Yahudiler/İsrâilîoğulları arasındaki ticârî ilişkilerin var olması, gerekse Yahudilerin de "ilk ata" olarak kabul ettikleri Hz. İbrâhim'in⁸ Mekke'ye gidip orada oğlu İsmâil'i Curhum kabilesi içerisinde bırakması⁹, bu konuda/söz konusu hususu da kesin bir kanâata varmamızı güçleştirmektedir. Ne var ki, buna rağmen Arap Yarımadası'na büyük topluluklar halinde Yahudi göçünün esasen M. S. 70 senesinde gerçekleştiğini; daha önceki zaman dilimlerinde de ferdi ve küçük gruplar halinde bölgeye Yahudi göçlerinin yaşandığını söylemek mümkündür¹⁰.

Arap Yarımadası Yahudileri ile ilgili asıl meselelerden birisi, onların bu bölgedeki kökenleri¹¹ konusunu oluşturmaktadır. Buradaki Yahudilerin Yahudiliği benimsemiş Arap toplulukları olarak ileri sürülen görüşler¹² de vardır. Fakat bununla birlikte konu üzerinde çalışmalarda bulunan pek çok tarihçi ve araştırmacı, onların

⁶ Belâzürî Ebû'l-Abbâs Ahmed b. Yahyâ b. Câbir, *Fütûhu'l-Buldân*, (thk. Abdullah Enîs et-Tabba'-Ömer Enîs et-Tabba'), Beyrut, 1407/1987, s. 15-16; Graetz Heinrich, *History of the Jews*, s. 56

⁷ Bu konuda tarihçilerin ve bazı araştırmacıların görüşleri için bkz. Ebû Osman Amr b. Bahr Câhiz, *Resâilü'l-Câhiz*, I-IV, (thk. Abdüsselam Hârûn), Mısır, 1399/1979, c. I, 313; Cevad Ali, *el-Mufasssal fi Tarih*, c.VI, s. 518; Tantâvi Muhammed Seyyid, *Benû İsrâil fi'l-Kur'ân ve's-Sünne*, yy., 1987, s. 57.

⁸ Firestone Reuven, *Journeys in Holy Lands*, New York, 1990, s. 8. Ayrıca Hz. İbrâhim'i taltif eden Yahudi Kutsal kitaplarındaki ifadeler için bkz. Tekvîn XXVI/24; İşaya XLI/8.

⁹ Detaylı bilgi için bkz. Firestone Reuven, *Journeys in Holy Lands*, s. 25 vd.

¹⁰ Cevad Ali, *el-Mufasssal fi Tarih*, c.VI, s. 10.

¹¹ Arap Yarımadası Yahudilerinin etnik kökeni konusu, eğer bu Yahudiler aslen Yahudi değilse, pek çok oryantalist/şarkiyatçı tarafından ortaya atılan Yahudi kültürünün İslâm, Kur'ân, Hz. Peygamber ve sünnete etkisi konusundaki iddialarının zayıflığı hususuna delalet, hatta geçersiz argümanlar olarak belirlenmesinde yardımcı olacaktır.

¹² Ya'kûbî Ahmed b. Ebî Ya'kûb, *Târihu'l-Ya'kûbî*, I-II, Beyrut, 1412/1992, c. II, s. 49, 52; Hitti, *Siyâsî ve Kültürel İslâm Tarihi*, c. I, s. 96; Margoliouth David Samuel, *The Relations between Araps and Israelites prior to the Rise of İslam*, London, 1939, s. 71.

aslen Yahudi olduğunu söylemektedirler¹³. Kur'ân'ın, Yahudilere hitâb ederken İsrâiloğulları'nın genel vasıflarını zikretmesi¹⁴, Yahudileştiği iddia edilen Arapları, bunu sağlayacak herhangi bir Yahudi grup veya kabilesi bulunmadan Yahudileşmesinin mümkün olmayacağı göz önüne alınırsa, ilgili Yahudilerin Yahudileşmiş Araplar olduğu görüşü, tutarlı gözükmemektedir¹⁵. Nitekim Ahmed Emîn'in (ö. 1954) de belirttiği gibi, Hz. Muhammed'in getirmiş olduğu ilâhi vahiy nazil olmadan önceki dönemde, bu bölgede yaşayan Yahudilerin sahip olduğu –Medîne gibi Yahudilerin yoğun olarak yaşadıkları bölgelerde- siyasî, ticarî, dinî ve sosyokültürel üstünlükleri, doğal olarak birlikte yaşadıkları veya civardaki Araplar bu din ve kültürün bazı unsurlarını kabule yöneltmiş olması ihtimal dâhilindedir¹⁶. Hatta Ebû Dâvûd (ö. 275/889)'un İbn Abbâs (ö. 68/687)'tan rivâyet ettiği bir hadiste, bazı putperest Medînelilerin, Ehl-i Kitap olan Yahudileri ilmî bakımdan üstün görüp pek çok uygulamalarında onlara uydukları doğrulamaktadır/tarihi açıdan desteklemektedir¹⁷.

Arap Yarımadası'na göç eden Yahudiler, Vâdi'l-kurâ, Hayber, Teymâ, Makna, Fedek, Taif, Yesrib/Medîne, Eyle, Cebra ve Ezruh ile Hicaz, Yemen, Bahreyn ve Umman gibi bölgelere yerleşmişlerdir¹⁸. Hz. Muhammed'e vahiy nâzil olmaya başladığı dönemlerde Arap Yarımadası'nın pek çok bölgesinde Yahudileri bulmak mümkündür. Bu Yahudiler, ferdi ve küçük gruplar halinde ve dayanışma içinde insan toplulukları halinde pek çok bölgeye yayılmışlardır¹⁹. Yahudilerin yer-

¹³ Torrey C. C., *The Jews Foundatio of İslam*, New York, 1967, s. 8-27; Barakat Ahmad, *Muhammad and the Jews*, s. 57; Hasan İbrahim Hasan, *Siyasî-Dinî-Kültürel-Sosyal İslâm Tarihi*, I-VI, (trc. İsmail Yiğit-Sadreddîn Gümüş), İstanbul, 1987, c. I, s. 96; *İsrâil fi'l-Kur'ân ve's-Sünne*, yy., 1987, s.57.

¹⁴ Kur'ân'da ilgili âyetler için bkz. el-Bakara II/40, 41, 47, 50, 72-76, 83, 87, 211, en-Nisâ IV/153; el-Mâide V/78-81.

¹⁵ Tantâvi, *Benû İsrâil fi'l-Kur'ân*, s. 57-58; Ahmed İbrâhim Şerif, *Mekke ve'l-Medîne fi'l-câhiliyye ve ahdi'r-Rasûl*, Kahire, 1985, s. 322.

¹⁶ Ahmed Emîn, *Duha'l-İslâm*, I-III, ty., c. I, s. 349.

¹⁷ Ebû Dâvûd, *Sünen*, Nikâh, 45.

¹⁸ Belâzürî, *Fütûhu'l-Buldân*, s. 15, 25, 33, 39, 66, 71, 73; Câhiz, *Resâilü'l-Câhiz*, c. I, s. 313; Cevad Ali, *el-Mufasssal fi Tarih*, c.II, s. 171; Muhammed Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, I-II, (trc. Salih Tuğ), İstanbul, 1412/1991, c. I, s. 594-661.

¹⁹ Muhammed Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, c. I, s. 552. Hatta Yahudilerin Hicaz bölgesine göç ettikleri tarihlerde, Medîne'deki Evs ve Hazrec'in bu bölgede olmadığı ve daha sonraki yıllarda bazı meselelerdn dolayı Yemen'den göç ettikleri belirtilmektedir (bkz. İbn Kesîr Ebû'l-Fida İmadüddin İsmail b. Ömer, *el-Fusûl fi's-sîreti'r-Resûl*, I-IV, Kahire, 1421/2000, c. II, s. 319-320).

leşmek için seçtikleri bölgeler, suların bol olduğu, verimli ovaların yer aldığı topraklardır²⁰.

Yahudiler, Arap Yarımadası'nda yerleştikleri bölgelerde öldükten sonra dirilme, sevap ve ceza gibi konular bölge halkına yaymışlardır²¹. Ancak Yahudiler, M. S. V. yüzyılın başlarına kadar sosyo-politik bir yapıdan uzak bir yaşam sürmekteydiler²². Fakat bu tarihten sonra sosyal bir yapıya kavuşmuşlardır²³.

Arap Yarımadası'nda bulunan Yahudiler özgürlük ve refah içinde yaşamışlardır. Muhtemelen milli bir din anlayışına²⁴ sahip olmalarının gereği dışa kapalı bir toplum halinde hayatlarını sürdürerek, kendi aralarında çeşitli savunma ve işbirliği anlaşmaları imzalamış olan bu Yahudiler, tehlike anlarında kendilerini düşmandan koruyacak sağlam kaleler inşa etmiş²⁵ ve tartışmalı meselelerini gün yüzüne çıkarmama²⁶ eğilimini göstermişlerdir. Bunların yanında bir yandan bu bölgede yaşayan Yahudilerle ve bölge dışındaki Yahudilerle ticarî ilişkilere girmişler, diğer taraftan da dönemin Yahudi dinî merkezlerinden Bâbil ile de dinî ve kültürel bağlarını kuvvet-

---

²⁰ Barakat Ahmad, Muhammad and the Jews, s. 30. Bu bölgelerden bir tanesini misal olarak verecek olursak: Kuzey-Güney kervan ticareti rotası üzerinde bulunan Yesrib, orada yerleşmiş bulunan Yahudi nüfusunun ziraat hizmetleri yapabilmeler için gerekli yeraltı suları yönünden oldukça elverişli bir konumdaydı. Bundan dolayıdır ki Medîne'ye yerleşen Yahudiler, oraya hurma ve meyve ağaçları dikmişler, sulama ve toprağın işlenmesi konusunda farklı yöntemler kullanmışlardır (Muhammed Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, c. I, s. 594).

²¹ Hasan İbrahim Hasan, *Siyasî-Dinî-Kültürel-Sosyal İslâm Tarihi*, c. I, s. 181.

²² Graetz Heinrich, *History of the Jews*, s. 56.

²³ Yine onların söz konusu tarihe kadar sosyo-politik bir yapıya kavuşmamaları, yaşadıkları bölgede bulunan Araplar arasında kimliklerini kaybedip kaybetmeyeceği konusunda -bu Yahudilerin dinî bakımdan bir dereceye kadar Araplaşmış olduklarının söylenebileceği dile getirilebilir. Çünkü kabile ve şahıs isimlerine Arapça isimler kullanmışlardır(bkz. Barakat Ahmad, *Muhammad and the Jews*, s. 26-27). Ancak burada ne kadar Arap kültürü unsurlarını Yahudileri etkilediği konusunda bazı istatistik ve de örnekler vermek zor görünmektedir(bkz. Ya'kûbî, *Târîhu'l-Ya'kûbî*, c. I, s. 49-52). Ancak bazı Arap kabilelerinin Yahudiliği benimsedikleri rivâyetlerde yer almaktadır. Yine iki millet arasında meydana gelen evliliklerin, onların karakter özelliklerinde benzerlikler ortaya koyduğunu iddia etmektedirler(Graetz Heinrich, *History of the Jews*, s. 57)- farklı görüşler bulunmaktadır.

²⁴ Yahudilerin milli bir din anlayışları sergiledikleri konusuna delalet eden argüman için bkz. Çıkış XIX/6; Levililer XIX/2.

²⁵ Bu konuda Kur'ân'daki âyet için bkz. el-Haşr LIX/14.

²⁶ Muhammed Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, c. I, s. 637.

lendirmişlerdir²⁷. Fakat Arap Yarımadası Yahudilerinin, Yahudiliğin oluşum sonrası döneme dinî ve kültürel olarak çok az veya hiç etki etmediğini ileri sürmüşlerdir²⁸.

Netice olarak Yahudilerin, Hicaz bölgesine ne zaman ve nasıl girdiği hususunda, bizi kesin ve tatmin edecek sonuçlara ulaştıracak bilgilerden yoksun olduğumuzu bilmeliyiz ve kaynaklardaki malumatların sağlamlığı ispatlanmamış bir kısım rivâyet yığımından ibaret olduğunu belirtmek daha doğru olacaktır. Fakat bu bilgileri bazı tarihi vakalara ve yapılan bir kısım kazı çalışmaları sonrası elde edilen buluntularla karşılaştırılarak birtakım sonuçlar elde edilmiştir. Ne var ki, ‘Arap Yarımadası Yahudileri, M. S. 70 yılında Romalıların Kudüs’ün yıkılmasından sonra bölgeye göç etmişler ve yarımadanın başta Medîne, Hayber, Teymâ gibi muhtelif yerlerine yerleşmişlerdir’ şeklindeki söz konusu rivâyetten/haberden hareketle genel kabul gören ve bizim de tercih ettiğimiz görüş olmuştur. Bu bölgelerde bulunan Yahudilerin asıl itibariyle Yahudi asıllı mı yoksa o dönemde bölgede yaşayan Araplardan Yahudi inancını benimseyenler mi olduğu konusunda farklı görüşler bulunmakla beraber, hem yapılan arkeolojik çalışmalar hem diğer bazı tarihî veriler ve hem de Kur’ân’ın, onların aslen Yahudilerden olduklarına delâlet eden hitâbı gibi durumlar, onların sonradan Yahudi oldukları değil, asıl itibariyle Yahudi olduklarını gösteren etmenlerdir şeklinde değerlendirmek muhtemeldir. Hatta M. S. 70 yılından sonraki dönemlerde yerleştikleri bölgelerde ticarî, dinî ve sosyokültürel bir yapı inşa etmeleri de, Yahudilerin bu bölgedeki etkinliğini göstermektedir.

1.1.1 Medîneli Yahudilerin Müşrik Araplarla Dinî, Sosyal, Kültürel İlişkileri

Aynı sosyal çevreyi paylaşan Yahudilerle müşrikler, dinî, kültürel ve sosyal davranışlar bakımından birbirinden etkilenmişler ve bunun sonucunda ortaya çıkan etkileşimin boyutlarının birçok sebebi olması nedeniyle farklılık arz etmesi tabiidir. Nitekim Yahudilerle müşriklerin dinî inanca sahip olmaları, ticarî-zanaatsal işlerle meşgul olmaları, buldukları bölgelerde bir siyasi ideolojiye sahip olmaları, geç-

---

²⁷ Heinrich, Graetz, *History of the Jews*, s. 27, 30, 58-59; Newby, *A History of the Jews*, s. 49.

²⁸ Margoliouth, *The Relations between Araps and Israelites*, s. 71; Barakat Ahmad, *Muhammad and the Jews*, s. 29.

mişten gelen ilmî bir birikimleri olmaları gibi birtakım avantajlarının kendi aralarında bir etkinin olup olmadığı konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. Ayrıca, bu bölgede yaşayan Yahudilerin kökeni, Araplar'dan Yahudiliği benimseyen ve Yahudi iken araplaşan İsrâiloğulların meselesiyle de ilgilidir²⁹.

Medîne'de yaşayan müşriklerle, Medîne'ye yerleşen ve M.S. V. asrın başlarına kadar sosya-kültürel ve sosya-politik bir yapıdan uzak bir yaşam sürdüren Yahudiler³⁰, sahip oldukları dinî, kültürel kimliklerini kaybedip kaybetmeme meselesinde farklı görüşler bulunmaktadır. Dinî, kültürel ve sosyal bakımdan Araplar'dan farklı yapıya sahip oldukları düşünülen Yahudilerin, sosya-kültürel bakımdan, fert ve kabileler olarak Arapça isimler ve kelimeler kullanmaları Araplaşmış olduklarına delil olarak ileri sürülmektedir³¹. İleri sürülen bu görüş, Medîne Yahudilerinin arap kültürü ve sosya-politik etkisi altında kaldığına işaret etmektedir. Ayrıca bu bölgedeki Yahudilerin aslen Yahudi değil, Yahudileşmiş Araplar olduğunu ileri sürülmüştür. Nitekim onlar aslen Yahudi olsalardı Araplar arasında dinî, kültürel ve sosyal bakımdan bu derece asimile olmazlardı³². Zira Yahudilerin ortaya koydukları edebi metinler onların Araplaşmış özelliklerini açıkça belirtmektedir. Ancak Hicaz bölgesindeki Yahudilerin arapça kelimeler kullanmaları ve araplar gibi sosyal bir yaşama sahip olmaları, kendi dinî ve kültürel geleneklerini korumadıkları anlamına gelmektedir³³.

Bu itibarla milattan öncesine dayanan bir geçmişe sahip olan Yahudilerle Müşrik Araplar arasında karşılıklı olarak sosyal, kültürel ve siyasal olarak birtakım etkileşimden söz etmek elzemdir. Bazı Arapların ferdi ve topluluk/kabile olarak Yahudiliği benimsediklerine dair birkısım göstergeler³⁴ düşünüldüğünde, bölgedeki Arapların Yahudi kültürü etkisinde kaldığına işaret emektedir. Fakat Yahudilerin ne oranda Arap kabile kültürünü, Arapların ne oranda Yahudi kültürünü benimsediğini belirt-

---

²⁹ Konunun İslâm sonrası boyutu meselesi ise, Yahudilik'ten ve müşriklikten İslâm'a ihtida edenlerin varlığıyla ilgilidir ki, bu mesele konumuz dışı uzun soluklu bir çalıştırma gerektirdiğinden bu mesleye girilmeyecektir.

³⁰ Graetz Heinrich, *History of the Jews*, s. 56.

³¹ Barakat Ahmad, *Muhammad and the Jews*, s. 26-27.

³² Bkz. Gil, Moshe, "The Origin of the Jews of Yathrib", *JSAI*, IV, 1984, ss. 203-224, s. 209.

³³ Bkz. Torrey, *The Jewish Foundation of İslâm*, s. 32.

³⁴ Bkz. Ya'kûbî, *Târîhu'l-Ya'kûbî*, c. I, s. 257; c. II, s. 49-52.

mek oldukça zordur. Mamafih Şu bilinmelidir ki, birtakım farklı görüşler olmasına rağmen asıl Yahudi ırkına mensup bu bölgedeki Yahudiler, Araplarla ticarî, siyasi ve kültürel olarak çeşitli etkileŐimler kurmuŐlardır³⁵. Yahudilerle Araplar arasındaki bu etkileŐim, Kur’ân ve Hz. Peygamber’in Yahudi inanç, ibadet ve kültürüne karşı tavrı sonrasında daha belirleyici olmuştur. Ayrıca ilâhî kökenli bir din ve sosyal yapıdan mahrum olan ve uzun süre birtakım etkileŐimler kurdukları Yahudilerin tesirinde kalan Araplar, Hz. Peygamber’in Yahudilerin dinî, kültürel özelliklerine karşı tavrını kolayca zmseyememiŐlerdir.

1.2 Yemen Bölgesi

Arap Yarımadası’nın Hicaz bölgesinden sonra ikinci önemli bölgesi durumunda olan Yemen, geçmiŐteki uygarlıklarıyla ve Kur’ân’in³⁶ da dolaylı olarak pek çok âyetinden de anlaşıldığı gibi, kültür ve medeniyet tarihi açısından önemli bir bölge konumundadır. Çok eski bir tarihe sahip olan ve köklü/etkili medeniyetlere beŐiklik eden Yemen, yüzyıllardan beri Yahudilerin de yaşadığı bir bölge haline gelerek burada Yahudi tarihi ve dinî kültürünün (inançlarının-ritüellerinin) izlerini de bulmak mümkün olmuŐtur³⁷.

Hicaz bölgesindeki Yahudilerin kökenleri meselesi gibi, Yemen bölgesi (Güney Arabistan) Yahudilerinin kökeni ve bölgeye giriŐleri konusu da, hem Yahudi kültürünün İŐlm’a geçmesi hem de Hz. Peygamber’in Yahudilerin karakteristik özelliklerini belirtirken söylediği sahih hadisler açısından önem arz etmektedir. Ancak Yahudilerin bölgeye giriŐleri konusunda kaynakların yetersiz olduğu ve olan

---

³⁵ Bkz. Guillaume, Alfred, “The Influence of Judais on İŐlm”, The Legacy of İŐrael, (ed. Edwin R. Bewan ve Charles Singer), Oxford, 1928, ss. 129-171, s. 132.

³⁶ Yemen bölgesi Kur’ân’da K’be’yi yıkmak isteyen ordu (bkz. el-Fil CV/1-5), ticarî seyahatlere konu olan ülke (bkz. Kureyş CVI/1-4), mü’minlere işkence edenler (bkz. el-Brc LXXXV/1-7) ve Hz. Süleyman’ın çağdaşı olan Sebe kraliesinden (bkz. Neml XXVII/20-44; Sebe’ XXXIV/15-21) bahsedilir.

³⁷ Hatta bunların dışında, İŐlm’ın ilk dönemlerinde ihtid eden Yemen asıllı bazı sahb ve tbinlerin, İŐlm, Kur’ân ve hadislere Yahudi kltrnn etkisi iddiaları konusunda da ayrıca bu bölgedeki Yahudi varlığını incelemeyi gerekli kılmaktadır.

malumatların da karmaşık bilgilerden ibaret olduğu belirtilir³⁸. Bu itibarla söz konusu durumda kesin bilgiye dayanan görüşleri sürülmemektedir.

Yapılan çalışmalarda konuyla ilgili farklı tarihî kayıtlara işaret eden bilgiler bulunmakla birlikte bu konuda başlıca iki görüş öne çıkmaktadır. Bu görüşlerden bir tanesi; Hz. Mûsâ'nın Mısır'dan çıkışından hemen sonra İsrâiloğullarından bazıları, Hz. Mûsâ'ya isyan edip ayrılarak güney Arabistan topraklarına gitmişler ve orada yerleşerek hayatlarını devam ettirmişlerdir. Hatta Sebe' Melikesinin (Belkis) de bu Yahudilerin soyundan geldiği belirtilmiştir³⁹. Bu konuda belirtilen ikinci görüş ise, bölgeye Yahudilerin ilk girişini, Sebe' Melikesi ile Hz. Süleyman (M. Ö. 965-926) arasında⁴⁰ geçen hadise sonrasında Melike Kudüs'ü ziyaret etmiş ve dönüşünde de beraberinde bazı Yahudileri götürmüştür⁴¹. Yukarıdaki konu ile ilgili üçüncü görüşe göre ise, Kudüs'teki Ana Ma'bed'in yıkılması sonrasında, Yeremya peygamberin getirmiş olduğu vahye inanan ve onu peygamber olarak kabul eden yetmiş beş bin Yahudinin bölgeye göçmesi sonucu oluşan Yahudi varlığıdır⁴².

Yahudilerin ve Yahudi inancının Yemen'e girişi ve buradaki durumu ile ilgili İslâm literatüründeki bilgilerle, son dönem Batılı araştırmacıların verdiği bilgilere ayrıntılarda farklılık bulunsa da, muhtevâ itibarıyla aynı doğrultudadır⁴³. Buna göre Yahudilik Yemen'e; Taberî'nin (ö. 310/922) Târîh'inde yer alan, Yemen Tubba' Meliki Yûsuf Zû Nüvâs'ın (M.S. 517-525), çıktığı bir seferden dönerken

³⁸ Porter J. R., "Arabia Felix: Israelites, Jews and Christians" *Arabia and The Gulf: From Traditional Society to Modern States*, ed. Ian Richard Netton, London, 1986, ss. 3-17, s. 8; Newby, *A History of the Jews*, s. 33.

³⁹ Ahroni Reuben, *Yemenite Jewry*, Bloomington, 1986, s. 25.

⁴⁰ Bazı araştırmacılar Sebe' Melikesi'nin isminin bilinmediğini ancak İslâm kaynaklarında "Belkis" olarak müsemma edildiği belirtilir (bkz. Newby, *A History of Jews*, s. 33). Ayrıca Sebe' Melikesi ile Hz. Süleyman arasındaki olay için (bkz. en-Neml XXVII/20-44). Hatta Hz. Süleyman'ın Sebe' Melikesi ile evlendiği ve böylece belli bir dönem hükümdar olarak kaldığı öne sürülmektedir (İbn Haldûn Ebû Zeyd Veliyyüddîn, *Kitâbü'l-İber ve divânü'l-mübtedei ve'l-haber fî eyyâmî'l-Arab ve'l-acem ve'l-Berber ve men âsârahüm min zevi's-sultâni'l-ekber*, I-VII, Beyrut, 1399/1979, c. II, S. 52.

⁴¹ Newby, *A History of Jews*, s. 33; Porter, "Arabia Felix", s. 8-9.

⁴² Newby, *A History of Jews*, s. 33. Ayrıca Kitâb-ı Mukaddes'teki bazı ifadelerin de buna işaret ettiği görülmektedir (bkz. Yeremya XXXVIII/2).

⁴³ Genel olarak Arap Yarımadası özel olarak da Yemen bölgesindeki Yahudiler ile ilgili modern araştırmacıların çoğu, bu konudaki bilgilerin çoğu İslâm kaynaklarındaki bilgilerden yararlandığını söylemektedirler (bkz. Newby, *A History of the Jews*, s. 3). Ancak son dönemde yapılan çalışmalarda, bu bölgelerde yapılan arkeolojik kazılardan elde edilen bulguları da çalışmalarında kullanarak bazı yorumlar geliştirip iddialarda bulunmuşlardır.

Medînenen⁴⁴ götürdüğü iki Yahudi rabbi (din adamı) vasıtasıyla girmiş ve kralın putları yok ederek bu dîni kabul etmesi şeklindeki rivâyetten hareket ederek bu bölgede yayıldığını söylemek mümkündür⁴⁵.

Taberî, Ya’kûbî ve İbn Haldûn’un rivâyetlerinden hareketle, Yemen bölgesinin aslında Yahudilere ait bir vatan olmadığı ve bölgedeki Yahudilerin daha sonrada Yahudi inancını benimseyen Araplardan veya orada bulunan kimselerden olduğunu göstermesi bakımından önem arz etmektedir. Hatta modern araştırmacı A. F. L. Beeston da, bölgenin dinî hayatıyla ilgili Yahudilik inancını çağrıştıracak terimler tarihî kayıtlarda yer almadığı sadece onların inançlarının bu bölgede etkileri olduğundan bahseder⁴⁶.

Ne var ki İslâm’ın ilk yıllarında Yemen’de Ehl-i Kitab’ın, bölgedeki putperest, Mecûsi (Zerdüştiler) gibi farklı inanç gruplarına nazaran, Ehl-i Kitab’ın içerisinde özellikle de Yahudilerin çoğunluğu oluşturduğunu söyleyebiliriz. Zaten Hz. Peygamber’in Muâz b. Cebel’i (ö. 18/639) Yemen’e gönderirken, “*Sen Ehl-i Kitap olan bir topluluğa gidiyorsun...*”⁴⁷ diyerek buna işaret etmiştir.

Hicaz Yahudilerinin kökenleri konusunda olduğu gibi, Yemen Yahudilerinin kökenleri konusunda da yukarıdaki farklı görüş ve değerlendirmelere rağmen,

---

⁴⁴ Yemen Yahudilerinin Medîne Yahudileri ile ticarî, dinî ve soyokültürel ilişkileri için bkz. Cook Michael, *Muhammad*, Oxford, 1983, s. 10; Barakat Ahmad, *Muhammad and the Jews*, s. 27; Goitein S. D., *Muhammad's Inspiration by Judaism*, JJS, IX, 1958, ss. 149-163, s.152; Torrey, *The Jews Foundatio of İslam*, s. 20; Neubauer A., *The Literature of the Jews in Yemen*, JQR, CXI, 1891, ss. 604-621, s. 607; Newby, *A History of the Jews*, s. 40; Şemseddin Günaltay, *İslâm Öncesi Araplar ve Dinleri*, Ankara, 1997, s. 88.

⁴⁵ Taberî Ebû Cafer İbn Cerir Muhammed b. Cerir b. Yezid et-Taberî, *Târîhu't-Taberî: Târîhu'l-ümmem ve'l-müluk*, I-XI, (thk. Muhammed Ebû'l-Fazl İbrâhim), Dâru Süveydan, Beyrut, 1967, c. II, s. 95 vd. ayrıca bkz. Fayda Mustafa, *İslamiyetin Güney Arabistan'a Yayılışı*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara, 1982, s. 17. Yine buna benzer bir başka rivâyeti de Ya’kûbî (ö. 294/906) rivâyet etmiştir (bkz. Ya’kûbî, *Târîhu'l-Ya’kûbî*, c. I, s. 257; Newby, *A History of Jews*, s. 38). İbn Haldûn da İbn İshâk’tan (ö. 151/768) Ebû Kerib ile ilgili olarak nakletmekte ve bu bu iki rabbinin/din adamının Medîne’deki Benî Kureyza Yahudilerinden olduğunu ifade etmektedir (bkz. İbn Haldûn, *Kitâbü'l-İber*, c. II, S. 53).

⁴⁶ Beeston A. F. L., “The Religions of Pre-Islamic Yemen”, *L’Arabie du sud. Historie et Civilisation*, I, Paris, 1984, ss. 259-269, s. 268. Ne var ki Arap Yarımadası’ndaki varlığı bilinen Hanîflerin Yemen’de bulunmaması için hiçbir neden bulunmamaktadır ve hatta bölgedeki insanların politezmi terk edip Haniflik olarak açıklanabilecek “Rahmanizm”e yöneldiği konusunda da görüşler vardır (bkz. Beeston, “Judaism and Christianity in Pre-Islamic Yemen”, s. 278).

⁴⁷ Buhârî, “Zekât” 41, 63; Müslim, “İmân”, 29, 30, 310. Ayrıca bkz. Tirmizî, “Birr”, 68 Belâzürî, *Fütûhu'l-Buldân*, s. 97.

‘Himyer krallarından Ebû Kerîb ve özellikle Zû Nûvâs’ın Yahudiliği benimsediğini’ ifade eden rivâyetten hareketle, Yemen Yahudilerinin büyük bölümünün aslında Yahudi olmadığı, sonradan Yahudi inancını kabul eden bölge halkından oluştuğu⁴⁸ şeklinde söylemek doğru olacaktır. Nitekim Himyerlilerin Yahudileşmesine yol açan neden, sürgün döneminde Arap Yarımadası’na göç etmiş Yahudilerden bir kısmının da bu bölgeye gelmesi neticesindedir. Şu halde Yemen bölgesindeki Yahudilerinin pek az bir kısmının asıl Yahudi, diğer çoğunluğunun ise Yahudileşmiş Araplardan oluştuğu söylenebilir. Ancak Yemen bölgesindeki insanların Yahudi inancını benimsedikleri zaman, dinin hukuk ve ibâdet şekillerini tamamen kabul edip etmedikleri konusunda ihtilaflar mevcuttur⁴⁹. Ayrıca Yemen Bölgesinin dinî ve kültürel tarihi ile ilgili müstakil bir çalışma yaparak söz konusu durumu açıklığa kavuşturmak mümkündür.

---

⁴⁸ Ahroni Reuben, *Yemenite Jewry*, s. 47.

⁴⁹ Yahudilerin bu bölgeye göçmesiyle birlikte bölgedeki halkın bu dinin bütün inanç ve ibâdet şekillerini benimseyerek kabul ettiklerini belirtilmiştir. Aynı zamanda Yemen bölgesindeki halkın Yahudiliği tam anlamıyla benimsemeyip daha sonra kolayca İslâmı benimsedikleri yönünde de bir görüş mevcuttur. Bkz. Ahroni Reuben, *Yemenite Jewry*, s. 48.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. HZ. PEYGAMBERİN YAHUDİLERLE MÜNASEBETLERİ

Allah'ın Yahudilik, Hıristiyanlık gibi semâvî dinlerden sonra, tüm insanlığa indirdiği nihai ilâhî/semâvî din İslâmiyet olup, Arap toplumuna elçisi Hz. Muhammed vasıtasıyla göndermiştir. Hz. Muhammed'in -Kur'an-ı Kerîm'de genel olarak "Kitap sahipleri, kitaplılar, kendilerine kitap verilenler" gibi anlamlar taşıyan Ehl-i kitap kavramı, özel olarak ise hem İsrâil/Benî İsrâil, yehûd, yehudiyyu, hûd ve hâdû gibi kelimelerle bahsedilmekte olan, ancak yehûd kelimesi sadece Medenî sûrelerde geçtiği halde Benî İsrâil, Mekkî sûrelerde de yer almakta ve daha çok İslâm öncesi dönemlerde vuku bulan olayların söz konusu edildiği âyetlerde görülen- Yahudilerle ve -yine Kur'an-ı Kerîm'de kullanılan "Nasrânî", "Nasârâ" ve "İncil ehli" demek olan "ehlü'l- incîl" gibi kelimeleriyle ifade edilen- Hıristiyanlarla olan olumlu veya olumsuz münasebetlerinin incelenip değerlendirilmesi asıl konu açısından büyük önem arz etmektedir. Hz. Peygamber'in Hıristiyanlarla olan ilişkilerin⁵⁰ geniş ve ayrı bir çalışma konusu olması nedeniyle biz asıl çalışmamızı ilgilendiren Yahudilerle ilişkilerin, kısaca nasıl başladığı, ne şekilde geliştiği ve nasıl sonuçlandığını genel çerçevede incelemeye çalışacağız.

1.4 Mekke Döneminde

Arabistan Yarımadası'nın Hicaz Bölgesi'nde bulunan Mekke'de -İslâm'ın evrensel bir din olması nedeniyle Hz. Peygamber'in muhatabı sadece müşrik Araplar değil, aynı zamanda o dönemde ve o bölgede yaşayan Yahudiler, Hıristiyanlar,

---

⁵⁰ Hz. Muhammed'in peygamberliğinden önce, değişik ortamlarda ve değişik vesilelerle görüştüğü veya karşılaştığı bazı Hıristiyanlarla münasebetleri olduğu gibi, bi'sein sonrasında da çeşitli sebeplerle Hıristiyanlarla münasebeti olmuştur. Hz. Muhammed'in Hıristiyanlarla ilişkileri için bkz. Levent Öztürk, *İslâm Toplumunda Hıristiyanlar (Asr-ı Sadet'ten Haçlı Seferlerine Kadar)*, İz yayımlık, İstanbul, 1998, 108-119, Ziya Kazıcı, *Müslüman-Hıristiyan İlişkileri Tarihi*, Kayıhan Yayınları, İstanbul, 2011, s. 49-69; Zekiye Sönmez, *İslâm'ın Ortaya Çıktığı Dönemde Arap Yarımadası'nda Hıristiyanlık*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2012, s. 157-238; Ahmet Güç, "Hz. Peygamber Döneminde Müslüman-Hıristiyan Münasebetleri", *Dinler Tarihi Araştırmaları - III* (Sempozyum, 09-10 Haziran 2001, Ankara), ss. 395-415, s. 400-415; Mehmet Aydın, "Hz. Muhammed Devrinde Müslüman-Hıristiyan Münasebetlerine Bir Bakış", *Bellekten*, Ankara, 1985, c. XLVII, S. 193, s. 53-62, İbrahim Kaplan, *Erken Dönem Müslüman-Hıristiyan Teolojik İlişkileri*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara, 2006, s. 152-175.

Mecûsiler, Sabîiler (ve tüm insanlık)- Yahudilerin fert veya topluluk halinde yaşayıp yaşamadıklarına ve Hz. Muhammed'in Medîne'ye hicretinden önce Mekke döneminde Yahudilerle münasebetlerine dair araştırmalarımızda yeterli derecede bilgilere rastlanmamıştır. Ulaştığımız kaynaklardan elde ettiğimiz bilgiler ise bizleri yeterli derecede aydınlatmamaktadır.

İslâm Peygamberi isimli kitabın yazarı Muhammed Hamîdullah, kaynaklarımızda peygamberliğin Mekke döneminde, Hz. Muhammed ile Yahudiler arasında herhangi bir münasebetin olup olmadığına dair bilgilerin nakledilmediğini⁵¹ söyledikten sonra, Rasûlullah'ın fuar ve panayırarda - özellikle de Ukâz'da- ticaret maksadıyla bulunan Yahudiler dışında Yahudi cemaatleri ile görüşme ve İslâm'ı tebliğ etme imkânı bulamamıştır⁵². Vakıa odur ki Mekke'de; Hz. Muhammed'in dedesi Abdulmuttalib'in ticaret yapan bir Yahudi komşusunun olduğu⁵³ ve şehirde ticaret yapan Yusuf (Yosef) isimli bir Yahudinin Hz. Muhammed'in doğduğunu o gece Mekkelilere haber verdiği⁵⁴ türünden rivâyetler hariç, bu bölgede Yahudi cemaati olsaydı, tarihi kadim dönemlere uzanan ve hakkında birçok kitaplar, makaleler gibi belgeler yazılan bu meşhur şehirle ilgili olarak Yesrib (Medine)'de olduğu gibi, Yahudilerin mabetleri, cemaat liderleri gibi dinî ve sosyo-kültürel tarihleri hakkında kaynaklarda bilgiler olurdu. Ne var ki kaynaklara bu konulara dair herhangi bir bilgi yansımamıştır⁵⁵. Ancak böyle olması Yahudilerin İslâm dini ve Hz. Muhammed'in getirmiş olduğu vahiyden habersiz olarak yaşamış olduklarını göstermez. Çünkü Yahudiler gerek Tevrât'taki Hz. Muhammed'in geleceğine dair rivâyetleri, gerekse de kendi bilginleri çerçevesinde bu konudaki haberleri biliyorlardı⁵⁶. Ayrıca Kur'ân-ı

⁵¹ Muhammed Hamîdullah, *İslâm Peygamberi*, c. I, s. 395.

⁵² Muhammed Hamîdullah, *İslâm Peygamberi*, c. I, s. 394.

⁵³ İbnü'l-Esîr Ebû'l-Hasen İzzüddîn Ali b. Muhammed b. Abdülkerîm, *el-Kâmil fi't-Târih*, I-VIII (nşr. C. J. Tornberg), Beyrût, 1965, c. II, s. 15.

⁵⁴ Ebû Abdullah Muhammed b. Sa'd b. Meni' ez-Zührî İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, I-VIII, (thk. İhsân Abbâs), Berût, 1968, c. I, s. 162; Ebû'l-Kâsım Ali b. Hasan b. Hibbetullah ed-Dimeşkî, *Tarîhu Medîneti Dimâşk*, I-LXXIX (nşr. Muhibüddin Ebû Said el-Amrâvî), Beyrût, 1995, c. III, s. 417.

⁵⁵ Arslantaş Nuh, *Yahudilere Göre Hz. Muhammed ve İslâmiyet (İbranice tarih kitapları açısından bir inceleme)*, İz Yayıncılık, İstanbul, 2011, s. 22.

⁵⁶ Hz. Muhammed'in son Peygamber olarak gönderileceğine dâir Tevrat'ta bazı pasajlar bulunmakta ve yine bu konuda Yahudi âlimlerinin de bazı bilgileri bulunmaktadır. Hatta İbn Sa'd Hz. Muhammed'in Tevrat'taki vasıfları konusunda şu rivâyeti zikretmektedir: "İbn Abbâs, Ka'bu'l-Ahbâr'a Rasûlullah'ın vasıfları hakkında Tevrat'ta hangi bilgileri bulduğunu sorunca Ka'bu'l-Ahbâr şöyle cevap vermişti: Biz, Muhammed'in Abdullah'ın oğlu olduğunu, Mekke'de doğduğunu, Medîne'ye

Kerîm'de Yüce Allah bu konuyu şu şekilde bildirmiştir: “Kendilerine kitap verdiğimiz kimseler (daha önce kendilerine Tevrât ve İncil’i vahyettiğimiz Yahudi ve Hıristiyanlar), O’nu (Hz. Muhammed’in Peygamberliğini ve ona vahyedilen tevhid/Kur’ân’ı) kendi öz oğullarını tanıdıkları gibi tanırlar. Fakat kendilerini zarara sokanlar iman etmezler.”⁵⁷

Eldeki mevcut kaynaklara göre Hz. Peygamber’in o bölgede yaşayan Yahudilerle doğrudan doğruya münasebetini tesbit edememekle beraber, Kur’ân-ı Kerim’in Mekke’de nâzil olan sûrelerinde⁵⁸ “Benî İsrâîl”⁵⁹ kıssalarından bahsedilmekte oldu-

---

hicret edeceğini, O’nun mülkünün Şam’a kadar ulaşacağını Tevrat’tan biliyoruz. O, çirkin ve kötü söz söylemez, çarşı ve pazarlarda bağırıp çağırılmaz, kötülüğe karşı kötülükle karşılık vermez. Bunun tam aksine affeder ve bağışlar” Ebû Abdullah Muhammed b. Sa’d b. Meni’ ez-Zührî İbn Sa’d, *et-Tabakâtü’l-Kübrâ*, I-VIII, (thk. İhsân Abbâs), Berût, 1968, c. I, s. 360. Yine buna benzer diğer rivâyetler için bkz. İbn Sa’d, *et-Tabakâtü’l-Kübrâ*, c. I, s. 360-362. Hz. Muhammed’in geleceğine dair ve özellikleri ile alakalı Kitâb-ı Mukaddes’teki pasajlar için bkz. Tesniye XXXII/1-2, 21; Tekvin XVII/10, XLIX/20; İşaya XLI/1-3, XLII/1-4. Tevrat’ta yer alan bu konu ile ilgili pasajların yorumları için bkz. Delhili Rahmetullah Efendi, *İzhâru’l-Hakk Tercemesi*, (çev. Ömer Fehmi Efendi-Nüzhet Efendi), İstanbul, 1972. Hz. Peygamber’in Allah’ın elçisi olarak gönderileceği konusunda Yahudi âlimlerinden gelen bazı rivâyetler bulunmaktadır. Bu haberler klasik İslam kaynaklarında/siyer kitaplarında zikredilmektedir. Özellikle İbn İshâk’ın Sîresi, İbn Hişâm’ın Sîresi ve İbn Sa’d’ın Tabakât’ında bu rivayetleri bulmak mümkündür. Ayrıca Rahip Bahîra olayının bu konuyla ilişkisinin olup olmadığı konusunda ve bu olayın diğer yorumları için bkz. Ahmet Eçetin, “Rivâyetler Ve Farklı Yorumlar Işığında Rahip Bahîra Olayı” (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2008.

⁵⁷ En’âm VI/20. Ayrıca bu âyetin içeriği ile alakalı yani Yahudi ve Hıristiyanların Hz. Muhammed’in Allah’ın hak bir elçisi olduğunu bildirdikleriyle ilgili olarak bkz. Fahrüddin er-Râzî Muhammed b. Umer b. El-Hasen er-Râzî, *Mefâtihu’l-Ğayb*, I- XXXII, Dâru’l-Fiker, Beyrut, 1401/1981, c. XII, s. 189.

⁵⁸ Mekke döneminin seyrini ve devrelerini sağlıklı bir şekilde izlememize yardımcı olan ve araştırmamızda konumuza yol gösteren Mekkî Sûrelerin tablosu için bkz. İzzet Derveze, *Kur’an’a Göre Hz. Muhammed’in Hayatı*, (tr. Mehmet Yolcu), Yöneliş Yay., İstanbul, 1989, c. II, s.135- 138. Kur’ân’ın ilk nâzil olan âyetlerinde, Arabistan’daki mevcut dinî yapıyı tenkid etmemesi dikkate alınmaya değer bir prensip olarak göze çarpmaktadır. Kur’ân’ın mevcut dinden yeni dine terdirici bir teması düşünülmüş olduğu söylenebilir. Çünkü Kur’ân’ın amacı, var olan dinin bütün inanışlarının bütünüyle söküp atılması değildir. Bunun yanında Allah’ın peygamberleriyle/elçileriyle irsal etmiş olduğu dinle bağdaşmayan/kabul edilmesi mümkün olmayan inançları; özellikle İslâm inancına göre, ilk insan ve ilk Peygamber Hz. Âdem’den son Peygamber Hz. Muhammed’e kadar bütün peygamberlerin mesajlarının odak noktası “Tevhîd” prensibi oluşturmuştur ki zaten şirkin hâkim olduğu bir ortamda nâzil olan Kur’ân-ı Kerîm’in de en temel tezi, evrensel İslâm öğretisinin ve vahiy geleneğinin temeli olan Allah’ın birliği (Tevhîd) ilkesini – Kur’ân’ın tevhîd ilkesi üzerinde bu kadar ciddi ve yoğun bir şekilde durmasının temelinde İslâm’dan önce Müşriklerin, Yahudilerin ve Hıristiyanların bu inancı yozlaştırmış olmalarının etkisi yatmaktadır. Allah tarafından tekrar bir peygamberin gönderilmesine zemin hazırlayan gelişmeler de, tevhidin yerine ikame edilen şirkten ve bu şirkin zemin hazırladığı her türlü insanî davranış biçiminden kaynaklanmaktadır- savunmuştur.

ğunu müşahede etmekteyiz. Ancak sûrelerin nüzul sırasına göre gelen rivâyetlerden hareketle Mekke döneminde nâzil olan seksen altı sûrede “Ey İsrâiloğulları” ifadesi yer almamaktadır. Nitekim bu dönemdeki Kur’ân hitapları “Ey Âdemoğulları”⁶⁰ veya “Ey İnsanlar”⁶¹ ifadeleriyle yapılmıştır. Zira bu dönemde yani Mekke döneminde –hicretten önce- nâzil olan âyetlerden yalnızca Tâhâ sûresinin 80. Âyetinde “Ey İsrâiloğulları” ifadesi, bu âyet/kıssa içerisinde geçen ve çağrı mahiyetinde olmayan bir terkidir⁶². Çünkü Kur’ân-ı Kerîm Hz. Muhammed’i, kavminden görmüş olduğu çeşitli eziyetler karşısında teselli ederken, eski peygamberlerden ve onlara indirilen kitaplardan bahsetmiştir. Bunu ifade ederken daha çok Benî İsrâil peygamberleri ve kitapları üzerinde durmuş, onların tevhîd mücadelesinden bahseden kıssalarından bahsetmiştir⁶³. Bu sebeple söz konusu âyetlerden hareket ederek Rasûlullah’ın, Medîne’ye hicretinden önce Yahudiler hakkında bilgilendirilmiş olduğunu söylemek mümkündür.

Netice olarak, Mekke’de çok az sayıda Yahudinin bulunduğunu söyleyebiliriz. Bu nedenle Müslümanların Yahudilerle herhangi bir dinî ve siyasî ilişkilerinin olmadığını söylemek yanlış olmayacaktır. Zira Mekke dışındaki bölgelerde yaşayan Yahudi kabileleriyle İslâm’ın ilk yıllarında (Mekke döneminde) fazla irtibat sağlanmamıştır. Bu dönemde, Kur’ân-ı Kerîm’de gerek Yahudiler gerekse Hıristiyanlar hakkında sert ifadelerin bulunmaması da dikkat çekicidir. Ayrıca sert ifadeler kullanılmadığı gibi Yahudi din adamlarının şâhit olarak gösterilmesi, üstelik Kur’ân bazı konularda Ahd-i Atik’le paralellik arz etmesi Kur’ân’ın Tevrât’tan etkilenmiş değil, her iki kutsal kitabında tek ilâha dayanmış olmasından kaynaklanmaktadır. Bu benzerlik bir tesadüf değil, tek tanrıcılığın içinde barındırdığı bir özelliktir. Zaten gerek Hıristiyanlar gerekse Yahudiler, bu konuya yabancı değillerdir. Üstelik bu sebeple gelecek olan bir kurtarıcıyı (Mesihî) beklemekteydiler.

⁵⁹ Benî İsrâil terkinin geçtiği âyetler için bkz. A’raf VII/105, 134-138; Yûnus X/90, 93; İsrâ XVII/2, 101, 104; Tâhâ XX/47, 80, 94; Şuara XXVI/17, 22, 59; Neml XXVII/76; Secde XXXII/23; Mü’min XL/53; Zuhuruf XLIII/59; Duhan XLIV/30; Câsiye XLV/16; Ahkâf XLVI/10.

⁶⁰ A’raf VII/26, 27, 31, 35, 172; İsrâ XVII/70; Yâsin XXXVI/60.

⁶¹ A’raf VII/158; Yûnus X/23, 57, 104, 108; Neml XXVII/16; Lokman XXXI/33; Fâtr XXXV/3, 5, 15.

⁶² Hamîdullah Muhammed, *İslâm Peygamberi*, c. I, s. 554.

⁶³ Bkz. A’raf VII/157; İsrâ XVII/55; Enbiya XXI/48, Mu’minûn XXIII/49; Secde XXXII/13, 23; Mü’min XL/53.

1.5 Medîne Döneminde

Medîne, Hicaz bölgesinde bulunan Mekke şehrinden sonra ikinci önemli beldedir. Hz. Muhammed'in getirmiş olduğu dinin Medîne devri, 622 yılında gerçekleşen Hicret olayı ile başlayıp İslâm dînin ikinci yurdu olmuştur. Hz. Muhammed Medîne'ye hicret ettikten sonra bölgede yaşayan diğer inanç sahipleriyle -ki konumuz açısından önem arz eden Yahudilerle- hukukî, siyasî, dinî gibi toplumun refahını sağlayacak birtakım münasebetlerde bulunmuştur.

Medîne dönemi, İslâm dininin yavaş yavaş geniş topluluklara yayıldığı, güç ve şerefının yükselip zirveye ulaştığı devredir. Müşriklerle olduğu kadar, ğayr-i müslim Ehl-i Kitapla da siyasî ilişkilerin geliştiği dönem Mekke'den Medîne'ye yapılan hicretten sonraki dönemdir. Hicret eden Hz. Muhammed, Medîne'ye gelir gelmez yaptığı ilk işlerden bir tanesi, bir lider olarak Mekke'den Medîne'ye hicret eden muhâcirleri yerleştirmek, onların ve ailelerinin gündelik ihtiyaçlarının karşılanması için gerekli tedbirleri almak olmuştur ve Ensâr⁶⁴ (Medîneli Müslümanlar) ile Muhâcir⁶⁵ (Mekkeli Müslümanlar) arasında sosyal ve ekonomik bir dayanışma ve yardımlaşma münasebetlerini olumlu yönde oluşturmaktır⁶⁶.

Ancak Medîne'de yaşayanların hepsi Müslüman topluluklardan oluşmuyordu. Bu bölgede Evs ve Hazrec kabilelerinden oluşan arapların yanı sıra kuyumculukla uğraşan Benû Kaynukâ', ziraatle uğraşan Benû Nadîr ve dericilik ile uğraşan Benû Kureyzâ kabilelerinden oluşan Yahudiler bulunmaktaydı⁶⁷. Bunların dışında neredeyse yok denecek kadar sayıları az olan, Hz. Muhammed, İslâm'a davet ettiği halde bu dini kabul etmeyen, kendileriyle ekonomik, sosyal ve dinî şartlarını dikkate alan "cizye antlaşmaları" yapmış ve onlara bazı konularda teminat (güven) mektupları vermiş⁶⁸ bir grup Hıristiyan olduğu belirtilmektedir⁶⁹.

⁶⁴ Bkz. et-Tevbe IX/100, 117.

⁶⁵ Bkz. et-Tevbe IX/100, 117; Haşr LIX/8; en-Nûr XXIV/22; Ahzâb XXXIII/6.

⁶⁶ Hizmetli Sabri, *İslâm Tarihi I*, Ankara, 1991, s. 146.

⁶⁷ Hamîdullah Muhammed, *İslâm Peygamberi*, I-II, (çev. Salih Tuğ), İrfan Yayıncılık, İstanbul, 1995, c. II, s. 571-572.

⁶⁸ Hz. Muhammed'in vefatından sonraki dönemde, Müslüman olmayanlarla yapılan cizye, haraç vs. ile ilgili antlaşmalar ve uygulamalar için bkz. Mustafa Fayda, *Hiz. Ömer zamanında Gayr-ı Müslimler*, İstanbul, 1989.

Hız. Muhammed'in "Ensar-Muhacir Kardeşliği"nden sonra, Medine'yi bir site devleti haline getirmek, birbirleriyle çekişme içindeki grupları tek bir otorite altına almak, Medine'nin Müslüman nfsu dışında önemli çoğunluğunu oluşturan Yahudileri de İslâm devletinin tebası haline getirmek için Müslümanların, Yahudilerin ve diğer din mensuplarının hak ve sorumluluklarını içeren, "Medine Sözleşmesi" olarak adlandırılan ve İslâm Devleti'nin anayasası niteliğinde bir sözleşme yayınlamıřtır⁷⁰. Bu sözleşmeyle Hız. Peygamber, Medine İslâm Devleti'ndeki her topluluğun savaş ve barış durumundaki hak ve sorumluluklarını belirlemiş, bir başka ifadeyle Müslümanlar yanında, Kıtap Ehli olarak kabul edilen Hıristiyanlar, Yahudiler ve diğer din mensuplarını Medine toplumunun önemli bir unsuru saymıştır. Hız. Muhammed, yukarıda zikredilen sözleşmeyle, Medine'de bulunan farklı din ve kültürlerdeki insanların bir arada barış içinde yaşamasını sağlamaya çalışmıştır. Zira Yahudilerin kendi hallerine bırakılması Medine'nin iç huzuru ve dıştan gelebilecek saldırılar için çok tehlikeli olurdu. Kendisine düşman olan Mekkeli müşrikler ile olası savaşlar öncesinde Rasûlullah'ın, Yahudilere ve diğer din gruplarına bazı sorumluluklar yüklemesi ve onları kontrol altında tutup bir anlaşmaya/hukuk sistemine bağlaması Allah'tan aldığı vahyi tebliğ etmek için faydalı olmuştur.

Yahudilerin, savaşsız barış içerisinde bir arada yaşama, i ve dış güvenliğin sağlanmasında işbirliği yapma, sosyal münasebetlerde hayırhahlığı ve iyi davranışı esas alan Medine Vesikasının kapsamına alınmaları, kendileri açısından da bazı hak ve menfaatları beraberinde getirmiştir. Kendilerine anlaşmaya uymak şartıyla Yahudi kabilelerinin hangi haklara sahip olacağı, suçluların cezalandırılması, himaye eden ve edilenlerle ilgili hükümler, herkesin dininde serbest oluşu, ihtilafly konuların tek otorite olarak Hız. Peygamber'e getirilmesi, bu vesikaya uymanın gerekliliği gibi konulara vesikanın içeriğinde yer verilmiřtir⁷¹.

---

⁶⁹ Hamîdullah Muhammed, *İslâm Peygamberi*, c. I, s. 185.

⁷⁰ Hız. Muhammed'in, Medine'de yaşayan farklı dinden unsurlarla yaptığı Medine Sözleşmesi (Anayasası, Vesikası)'nin metni, ilk kaynaklarda normal bir metin şeklinde yazılmış bkz. İbn Hişâm Eb Muhammed Abdu'l-Melik, *es-Siretu'n- Nebeviyye*, I-II, (thk. Mustafa es-Seka), Mısır, 1375/1955, c. I, s. 501-504.

⁷¹ Bu konuya delalet eden anlaşma maddeleri için bkz. İbn Hişâm, *Siyre*, c. I, s. 501-504.

H. Muhammed, 622 yılında Medîne'ye hicret ettikten sonra, o bölgede yaşayıp kendisinin gelişinden memnun olmayan Yahudilere karşı gayet iyi/hoşgörülü davranmış ve onlara karşı takındığı tutum ve davranışlarında yumuşaklık ve anlaşma arzusunda olduğunu her daim belli etmeye/göstermeye çalışmıştır⁷².

Ne var ki, H. Muhammed her zaman Yahudilere karşı olumlu tavır ve davranış sergilemiş olsa da, barış döneminden⁷³ fazla zaman geçmeden Yahudiler bozgunculuk, hased, gurur, kin vb. gibi karakterlerini göstermeye başlamışlardır. Müslümanların Medine'de üstün bir konuma gelmeleri ve Mekkeli müşriklerle yaptıkları Bedir Gazvesini (H. 2/M. 624) kazanmaları sonrasında Yahudilerin bu huyları ortaya çıkmaya başlamıştır. Hatta müslümanların Yahudilere iyi muamele etmesi ve yaptıkları anlaşmalara sâdik kalmalarına rağmen Yahudiler aşırı davranışlarda bulunup müşriklerle ve münafıklarla işbirliği yapmaktan çekinmemişler⁷⁴ ve putperest inancının İslâm dininden üstün olduğunu bile iddia etmekten kaçınmamışlardır⁷⁵.

İslâm dinine garazkâr olarak bazı komplolar kuran ve Müslüman bir kadının ifetine⁷⁶ saldıran Benû Kaynukâ Yahudileri dindaşları arasında ahitnameyi nakzeden

---

⁷² Baş Eyüp, *İslâm'ın İlk Döneminde Müslüman-Yahudi İlişkileri*, Gökkuşbu Yayınları, İstanbul, 2004, s. 34-35.

⁷³ Hicretin ilk yıllarını Medîne'de yaşayan diğer din mensuplarıyla –özellikle de Yahudilerle- H. Muhammed'in ve diğer Müslümanların ilişkileri barış dönemi olarak ele alsak da külliyatındaki/kaynaklardaki anlatılanlara baktığımız zaman, gerçek mânâda bir barıştan söz etmek biraz zordur. Bunun nedeni ise Yahudiler tarafından gelen sert eleştiriler ve kabullenememedir. Diğer bir ifade ile bu dönem, fiiliyata dönüşmemiş fikrî tartışma ve sürtüşmenin olduğu biraz kapalı dönemdir.

⁷⁴ Bkz. el-Vâkidî Ebû Abdillâh Muhammed b. Ömer b. Vâkid el-Vâkidî, *Kitabu'l-Meğâzî*, I-III, (thk. Marsden Jones), Beyrût, 1409/1989, c. II, s. 441-442; Sellâm b. Mişkem ve Ebû Ammâr gibi ileri gelen Yahudilerden oluşan dokuz kişilik heyetin amacı Kureyş müşriklerini ve onlara bağlı olan kabileleri H. Peygamber ile muharebe etmeye davet etmişlerdir (bkz. Ebû Muhammed b. Ali b. Ahmed b. Said ez-Zâhiri İbn Hazm, *Cevâmi'u's-sîreti'-nebeviyye*, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, 1986, s. 148).

⁷⁵ Konuyla alakalı rivâyet için bkz. el-Vâkidî Ebû Abdillâh Muhammed b. Ömer b. Vâkid el-Vâkidî, *Kitabu'l-Meğâzî*, I-III, (thk. Marsden Jones), Beyrût, 1409/1989, c. II, s. 441-442; Atçeken İsmail Hakkı, *H. Peygamber'in Yahudilerle Münasebetleri*, Marifet Yayınları, İstanbul, 1996, s. 109-110.

⁷⁶ Müslüman Araplardan bir kadın, Benû Kaynukâ' çarşısına alış-veriş için gitmişti. Bu kadın Yahudi bir kuyumcudan biraz mücevher satın aldığı zamanda dükkânda bulunan Yahudiler kadına laf atarak (sataşarak) yüzünü açmasını istemişlerdi. Kuyumcu, oturan kadının elbisesinin eteğini arkadan sırtına iğnelenmiş, kadın ayağa kalkınca avret mahalli açılmıştır. Oradaki Yahudiler kadının bu durumuna kahkaha atarak gülmüşlerdir. Müslüman kadın bağırarak yardım istediğinde oradan geçmekte olan bir Müslüman kadına bu davranışı yapan Yahudiye öldürmüştü. Dükkândaki Yahudiler de o Müslümanı öldürmüşlerdi. Bu vakıyı öğrenen Müslümanlar öfkelenmişlerdir. (bkz. İbn Hişâm Ebû Muhammed Abdu'l-Melik, *es-Siretu'n- Nebeviyye*, I-II, (thk. Mustafa es-Seka), Mısır, 1375/1955, c. II, s. 48). E. Ziya Umerî, İbn Hişâm'ın bu rivâyetinin zayıf olduğunu, İbn Hişâm'la râviler arasında inkıta' olduğunu belirttiikten sonra, tarihi olarak istifade edilebileceğini söylemiştir. Hatta İbn Hişâm bu rivâyeti

ilk kabile olmuştur⁷⁷. Kaynukâ oğullarının bu eylemi sonucunda Müslümanlarla Yahudiler arasında ilk ciddi gerginlik tezahür etmiştir⁷⁸. Rasulullah, Medine'nin huzurunu bozan ve İslam düşmanlığını açığa vuran bu kabileyi Medine'den sürgün etmek zorunda kalmıştır. Daha sonra Mekke müşrikleriyle işbirliği yapan ve Hz. Peygamber'e suikast teşebbüsü yapmaktan çekinmeyen Benû'n-Nadîr Yahudileri Medine'den sürgün edilmişlerdir⁷⁹. Bu iki kabilenin başına gelen olay, Medine'deki üçüncü Yahudi kabilesi olan Benû Kurayzâ'yı tutum ve davranışlarında dikkatli olmaya çalışmışlarsa da, bir süre sonra onlar da düşmanlıklarını ortaya koymuşlardır⁸⁰. Bun-

---

Benû Kaynukâ' savaşının nedeni olarak zikretmesine tepki olarak da; Bu olay Benû Kaynukâ'nın sürgününü hazırlayan sebep olabilir fakat bu sürgünün asıl sebebi Medine'nin iç huzurunu bozmaları, düşmanlıklarını ortaya koymaları ve Hz. Peygamber'in artık onlarla barış içinde yaşayamayacağı anlamasıdır (bkz. Ekrem Ziya Umerî, *Medine Toplumu*, (çev. Nurettin Yıldız) İstanbul, 1988, s. 99).

⁷⁷ Benû Kaynukâ Yahudilerinin Hz. Peygamber ile yaptıkları anlaşmayı Bedir Savaşından sonra bozdukları rivâyet edilmekte, fakat nasıl bozulduğuna dair yani ne gibi olaylar sonucu anlaşmanın nakzedildiğine konusunda herhangi bir malumat yoktur/belirtilmemiştir.

⁷⁸ Müslümanların müşrikler karşısında kazandığı Bedir zaferinden sonra Kaynukâoğulları Yahudileri, müslümanların başarılarına karşı hasedlerinden dolayı taşkınlıklar yapmaya başlayınca, Hz. Peygamber onları çarşılarında toplamış ve "Ey Yahudi topluluğu, Allah'tan korkunuz ve Kureyş'in başına gelen sizin başınıza gelmeden önce Müslüman olunuz ki siz benim gönderilmiş bir peygamber olduğumu ve bu hususun da kitabınızda haber verildiğini biliyorsunuz ve hatta bu konuda Allah'ın size karşı olan ahidini de biliyorsunuz." demiştir. Bunun üzerine cevap olarak Yahudiler, "Ey Muhammed; muhakkak ki sen câhil (savaştan bîhaber) bir kavimle karşılaştın. Müşrikleri muharebede mağlup etmen seni gururlandırmasın. Vallahi biz savaşçı bir milletiz/insanlarız, şayet bizimle muharebe edersen, bizim ne kadar iyi savaşçı olduğumuzu görürsün (bkz. İbn İshâk Ebû Abdullah Muhammed b. İshak b. Yesar, *Siretü İbn İshâk*, (thk. Süheyl Zekkâr, Dâru'l-Fiker, Beyrût, 1398/1978, s. 313; el-Vâkidî Ebû Abdillâh Muhammed b. Ömer b. Vâkid el-Vâkidî, *Kitabu'l-Meğâzî*, I-III, (thk. Marsden Jones), Beyrût, 1409/1989, c. I, s. 176; İbn Hişâm Ebû Muhammed Abdu'l-Melik, *es-Siretu'n-Nebeviyye*, I-II, (thk. Mustafa es-Seka), Mısır, 1375/1955, c. II, s. 47)." diyerek Hz. Peygamber'e karşı bir meydan okuma yapmışlardır.

⁷⁹ Bedir savaşında müslümanların galibiyetinden rahatsız olan ve şiirleriyle İslâm'ı ve Hz. Peygamber'i hicveden Ka'b İbnu'l-Eşref'i (Ka'b b. Eşref hakkında bkz. Mehmet Ali Kapar, "Ka'b b. Eşref", md, DİA, c. XXIV, s. 3-4) Muhammed b. Mesmele'nin öldürmesinin ardından çok kızan Yahudiler, peygambere suikast planları yapmaya başlamışlar ve müşriklerle işbirliği yapmışlardır. Benû Nedir gazvesinin sebebi olarak iki olay anlatılmaktadır (bu olaylar için bkz. İbn Hişâm Ebû Muhammed Abdu'l-Melik, *es-Siretu'n-Nebeviyye*, I-II, (thk. Mustafa es-Seka), Mısır, 1375/1955, c. II, s. 185; İsmail Hakkı Atçeken, *Hz. Peygamber'in Yahudilerle Münâsebetleri*, Marifet Yayınları, İstanbul, 1996, s. 122-126; Eyüp Baş, *İslâm'ın İlk Döneminde Müslüman-Yahudi İlişkileri*, Gökkuşbu Yayınları, İstanbul, 2004, s. 52-55). Bu gazveden (h. 4/m. 625) yenik çıkıp teslim olan ve sulh isteyen Yahudilere, Hz. Peygamber'e suikast teşebbüsünde bulunmaları, anlaşmayı bozmaları ve Mekke müşrikleriyle işbirliği yapmaları gibi büyük suçlardan dolayı Medine'den sürgün edilmişlerdir. Bu konuyla ilgili bazı Oryantalistlerin görüşleri için bkz. İsmail Hakkı Atçeken, "Bazı Oryantalistlere Göre Asr-ı Saâdet'te Yahudiler", İSTEM, 2004, c. II, Sayı. IV, ss. 107-130, s. 119-122.

⁸⁰ Bu gazvenin sebebi için bkz. el-Vâkidî Ebû Abdillâh Muhammed b. Ömer b. Vâkid el-Vâkidî, *Kitabu'l-Meğâzî*, I-III, (thk. Marsden Jones), Beyrût, 1409/1989, c. II, s. 458. Daha sonra Kureyş'in ve Huyeyn b. Ahtâb'ın kıskırtmaları sonunda Benû Kureyâ Müslümanlara ihanet etmiş ve Kureyâ oğullarının reisi Ka'b b. Esed Müslümanlarla sulh haline dönmeyeceklerini belirtmiştir (bkz. el-Vâkidî Ebû Abdillâh Muhammed b. Ömer b. Vâkid el-Vâkidî, *Kitabu'l-Meğâzî*, I-III, (thk. Marsden Jones), Beyrût, 1409/1989, c. II, s. 458). Yine bu konuyla ilgili Oryantalistlerin görüşleri için bkz.

lar, Müslümanlar için hayatî önem arz eden Hendek harbinde müttefiklerini bırakıp müşriklerin safına geçmişler ve İslâm devletine ihânet ederek büyük bir suç işlemişlerdir. Sonunda kendi mukaddes kitaplarına uygun ve anlaşmanın de gereği olarak hak ettikleri şekilde cezalandırılmışlardır⁸¹.

Netice olarak, Medîne dönemi İslâm dininin kuvvetlendiği ve hem harp hem de sulh yoluyla geniş topluluklara yayıldığı bir dönemdir. Müşriklerle olduğu gibi Medîne’de yaşayan Yahudilerle de siyâsî, dîni ve sosyal ilişkilerin hem olumlu hem de olumsuz yönde geliştiği dönemdir. Hz. Peygamber, önce Ensar-Muhacir kardeşliğini sağlayıp daha sonra da Medîne Anayasasının içine Yahudileri de dâhil ederek bölgenin siyâsî birliğini sağlamak için onları da İslâm devletinin tebası haline getirmiştir. Bununla birlikte Medîne’nin iç huzuru sağlanmış, belirlenen sınırlara dıştan gelebilecek her türlü saldırılara karşı birlikte hareket etme prensibi ilave edilmiştir. Yahudiler açısından da bazı haklar, kazanımlar söz konusu olmuştur. Anlaşma maddelerine uymak şartıyla din ve inanç hürriyeti, can ve mal emniyeti, oturdukları bölgelerde iskanlarının devam etmesi gibi haklar verilmiştir. Yahudiler kendilerine verilen bu haklara rağmen –Kur’an-ı Kerim’deki birçok ayette ifade edilen olumsuz karakterlerini Medine dönemi boyunca ortaya koymuşlardır- Medîne ve çevresinde belirlenen şartlar dışında yani anlaşmanın maddelerine teaaruz eden bazı hususlar yapmışlar; özellikle de Bedir zaferinden sonra İslâm aleyhinde bir şeyler söylemeye ve Hz. Peygamber’e suikast girişimlerinde bulunarak karşı gelmeye/isyan etmeye başlamışlardır. Çeşitli sebeplerle anlaşma şartlarını bozmuşlar ve belirlenen anlaşma şartlarına uymadıklarından dolayı Medîne’den sürgün edilmişlerdir.

1.5.1 Hayber Bölgesinde

Hayber Medîne’nin kuzey doğusunda yaklaşık 200 km. mesafede, denizden 850-1000 m. yükseklikte yer alan etrafı volkanik arazilerle çevrili ve çokça hurma-

---

İsmail Hkkı Atçeken, “Bazı Oryantalistlere Göre Asr-ı Saâdet’te Yahudiler”, İSTEM, 2004, c. II, Sayı. IV, ss. 107-130, s. 122-125.

⁸¹ Atçeken İsmail Hakkı, *Hz. Peygamber’in Yahudilerle Münasebetleri*, Marifet Yayınları, İstanbul, 1996, s. 136-137.

lıkları olan bir yerdir. Benî Nadir ve Benî Kaynuka Yahudilerinin yerleşmesinden sonra Arap Yarımadası'nda Yahudi toplumunun başlıca yerleşim merkezi olmuştur⁸².

İslâm'ın ilk döneminde Arabistan Yahudileri içerisinde en iyi teşkilâtlanmış ve en güçlü Yahudi topluluğu olan Hayber Yahudilerinin⁸³ Müslümanlarla ilişkilerini, Hicretten sonra Hz. Peygamber'in onlara gönderdiği İslâm'a davet mektubuyla⁸⁴ başlatmamız daha uygun olacaktır⁸⁵.

Hz. Muhammed'in Mekke'den Medîne'ye hicretinden sonra Medîne Yahudilerinin yaptığı gibi Hayber Yahudileri de, insanların doğru yoldan sapmış oldukları bu dönemde, Hz. Muhammed vasıtasıyla gönderilen İslâm dinine ve Medîne'de kurulan yeni İslâm devletine karşı cephe almışlardır. Ayrıca Hz. Muhammed'in Mekkeli müşriklerle yaptığı bir anlaşmaya göre (Hudeybiye Antlaşması (H. 6. Yıl –M. 628.

⁸² Hizmetli Sabri, *İslâm Tarihi*, Ankara, 1991, s. 171.

⁸³ Samuel b. Yahya el-Mağribî, *Bezlü'l-Mechûd fi İfhâmu'l-Yahûd*, (nşr. Muhammed Abdullah eş-Şerkâvî), Dârü'l-Hidâye, 1406/1986, s. 144.

⁸⁴ Muhammed Hamîdullah, *Mecmûatü'l-Vesâiki's-Siyâsiyye li'l-Ahdi'n-Nebeviyyi ve'l-Hilâfeti'r-Râşide*, Beyrut, 1985, s. 92-93; Muhammed Hamîdullah, *İslâm Peygamberi*, c. I, s. 408.

⁸⁵ Hz. Peygamber'in Hayber Yahudilerine gönderdiği mektup şu şekildedir: “Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla; Musa'nın dostu ve kardeşi, onun getirmiş olduklarını tasdik eden Allah'ın Rasûlü Muhammed'den: Ey Tevrat ehli, dikkat edip biliniz ki, 'gerçekte Allah'ın Peygamberi Muhammed ve onunla birlikte olanlar, kâfirlere karşı sert, kendi aralarında ise merhametlidirler. Sen onlara Rablerinden lütuf ve rıza dilerken, işaretlerini yüzlerinde (alınlarında) secde izi olarak görürsün. Tevrât'ta onlar hakkındaki temsil ve kıssaları bulursun. İncil'de onların meseli ise şöyledir: Filizlenmiş, büyümüş, sağlamlaşmış ve gövdesi üzerinde dimdik yükselmiş bir ekin gibi ki, kâfirlerin öfkesine sebep olur, ekicilerin ise hoşuna gider. Allah îman edenlere ve onlardan salih amel işleyenlere af ve mağfîret ile büyük nimetler vermiştir.’

Şu halde size vahyolunan şey aşkına, sizlerden önce gelip geçmiş kabilelerinizi kudret helvası ve bildircin ile rızıklandıran aşkına, baba ve dedelerinizi, Firavun'un elinden ve filinden kurtarmak için denizi kupkuru eden aşkına bana söyleyiniz: Allah'ın size indirmiş olduğu kitapta, Muhammed'e inanmanızı gerektiğini bulmuyor musunuz? Eğer bu, kitabımızda mevcut değilse sizin için (bana vahyolunanı kabul etmenizde) asla bir zorlama yoktur. Zira hak yol ile batıl yol birbirinden ayrılmıştır. O halde ben size Allah'ın ve Rasûlü'nün yoluna çağırırım.” (İbn Hişâm, *Sîretü'n-Nebeviyye*, c. I, s. 544; Muhammed Hamîdullah, *Mecmûatü'l-Vesâiki's-Siyâsiyye li'l-Ahdi'n-Nebeviyyi ve'l-Hilâfeti'r-Râşide*, Beyrut, 1405/1985, s. 77-80).

(بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ، مِنْ مُحَمَّدٍ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، صَاحِبِ مُوسَى وَأَخِيهِ، وَالْمُصَدِّقِ لِمَا جَاءَ بِهِ مُوسَى: أَلَا إِنَّ اللَّهَ قَدْ قَالَ لَكُمْ يَا مَعْشَرَ أَهْلِ التَّوْرَةِ، وَإِنَّكُمْ لَتَجِدُونَ ذَلِكَ فِي كِتَابِكُمْ: مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ، تَرَاهُمْ رُكْعًا سَجِدًا يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَانًا، سِيمَاهُمْ فِي وُجُوهِهِمْ مِنْ أَثَرِ السُّجُودِ، ذَلِكُمْ تَلْمِذُهُمْ فِي التَّوْرَةِ وَمَثَلُهُمْ فِي الْإِنْجِيلِ كَرَزَعٍ أُخْرِجَ شَطَاةً قَارِزَةً فَاسْتَعْلَطَ فَاسْتَوَى عَلَى سَوْقِهِ يُغِيبُ الزُّرَّاعَ لِيَغِيبَ بِهِمُ الْكُفَّارَ، وَعَدَّ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنْهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا وَإِنِّي أَنشُدُكُمْ بِاللَّهِ، وَأَنشُدُكُمْ بِمَا أَنزَلَ عَلَيْكُمْ، وَأَنشُدُكُمْ بِالَّذِي أَطْعَمَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ مِنْ أَسْطَاطِكُمُ الْمَنْ وَالسَّلْوى، وَأَنشُدُكُمْ بِالَّذِي أَيْبَسَ الْبَحْرَ لِأَبَائِكُمْ حَتَّى أَنجَاهُمْ مِنْ فِرْعَوْنَ وَعَمَلِهِ، إِلَّا أَخْبَرْتُمُونِي: هَلْ تَجِدُونَ فِيهَا أَنْزَلَ اللَّهُ عَلَيْكُمْ أَنْ تُؤْمِنُوا بِمُحَمَّدٍ؟ فَإِنْ كُنْتُمْ لَا تَجِدُونَ ذَلِكَ فِي كِتَابِكُمْ فَلَا كُرْهَ عَلَيْكُمْ. قَدْ تَبَيَّنَ الرُّشْدُ مِنَ الْغَيِّ أَذْعُوكُمْ إِلَى اللَّهِ وَإِلَى نَبِيِّهِ).

Yılı))⁸⁶ taraflardan birine yapılan taarruz diğereine de yapılmış olduğu kabul edilmiş, saldıranlara karşı birlikte muharebeye katılmaları kararlaştırılmıştır⁸⁷. Diğere taraftan Hayber Yahudileri Racî ve Bi'ru Maûne facialarından sonra ve Rasulullah'a suikast teşebbüsünden dolayı Medîne'den sürülen Nadîroğulları'nın intikaliyle hem maddi hem de nüfus açısından bir hayli güçlenen ve hatta söz konusu dönemden itibaren Hayber, Suriye ve Irak'tan gelip Hayber sınırlarından Medîne'ye ulaşan ticarî ve başka amaçla gelen kervanlar için tehdit oluşturur hale gelmişlerdir⁸⁸.

Hayber Yahudilerinin meydana getirdiği muhataralar sadece bunlarla sınırlı değildir. Hatta onlar Mekkeli müşriklerle birlikte Müslümanlara karşı düzenleyecekleri bir taarruz için, o dönemde Yahudilerle işbirliği yapabilecek, devrin güçlü kabilelerinden olan Gatafanlılar'a, kendi taraflarından olmaları için Hayber'in bir yıllık hurma mahsulünü vaat etmiş olup;⁸⁹ Medîne çevresinde yaşayan ve kendileri ile ittifak yapabilecekleri Arap kabilelerini de Medîne'de bulunan Hz. Muhammed'e karşı bir cephe oluşturmuşlardır. Yapılan bu ittifakın gayesi, çok az kişiden oluşan Müslüman ordusunu Medîne dışına çıkarıp savaşa zorlayarak orduyu tamamen yok etmektir. Hayberli Yahudilerin yaptıkları bu faaliyetleri neticesinde saldırgan tarafta yer alan Kureyşliler, Hayber Yahudileri, Gatafanlılar, Fezâreliler, Esedoğulları ve Süleymoğulları gibi birçok grubun oluşturduğu Hendek muharebesi (5/627) vuku bulmuş; fakat müslümanların galibiyeti sonucunda Yahudiler, İslâmı ortadan kaldırma planına ulaşamamaları sonucunda⁹⁰ büyük bir hezimet yaşamışlardır.

Muharebeden sonra Hayber Yahudilerine beklenenin aksine çok sert muamele edilmemiştir⁹¹. Savaş sonunda onlara Tevrât'ın hükümleri ile muamele edilmemiş-

---

⁸⁶ Muhammed Hamîdullah, *Mecmûatü'l-Vesâiki's-Siyâsiyye li'l-Ahdi'n-Nebeviyyi ve'l-Hilâfeti'r-Râşide*, Beyrut, 1405/1985, s. 77-80.

⁸⁷ Serahsî Ebû Bekr Şemsüleimme Muhammed b. Ahmed b. Sehl Serahsî, *el-Mebsût*, I-XXX, Dâru'l-ma'rife, Beyrut, 1406, c. X, s. 86.

⁸⁸ İsrail Velfenson, *Târîhu'l-Yehûd fi Bilâdi'l-Arab fi'l-Câhiliyye ve Sadri'l-İslâm*, Mısır 1927, s. 162.

⁸⁹ Vâkîdî, *Kitâbü'l-Meğâzi*, nşr. Marsden Jones, Beyrut 1965-1966, c. II, s. 640.

⁹⁰ İsrail Velfenson, *Târîhu'l-Yehûd fi Bilâdi'l-Arab fi'l-Câhiliyye ve Sadri'l-İslâm*, Mısır 1927, s. 157; Muhammed Hamîdullah, *Hz. Peygamber'in Savaşları*, (trc. Salih Tuğ), İstanbul, 1991, s. 108-109.

⁹¹ Bkz. Buhârî, *Sahih*, c. III, s. 192; Müslim, "Müsakât", 4, 5, 6. Ayrıca bkz. Mâlik İbn Enes, *el-Muvattâ*, c. V, s. 1314, 3324.

tir⁹². Hatta Yahudiler böyle durumlarda kendi kutsal kitaplarında emredilen hükümlere uymamışlardır. Hayberlilerin canları bağışlanmış; taşıyabilecekleri mallarla şehirden çıkmalarına müsaade edilmiştir. Yani Yahudilere çok hoşgörülü davranılmış, fakat Rasûlullah'ın göstermiş olduğu bu hoşgörü ve yakınlığa, Yahudilerin nasıl karşılık verdikleri hakkında fazla bilgiye sahip olmasak da; kaynaklarda yer alan bir kısım rivayetlerde Yahudilerin bazı Müslümanlara kötü davranarak ölümlerine sebep oldukları, tekrar Hz. Peygamber'e suikast teşebbüsünde buldukları bilgilerine ulaşmaktayız⁹³.

Hayber fethini genel olarak değerlendirecek olursak, öncelikle belirlemek gerekir ki, bu fethin yegâne sebebi İslâm Devleti'nin güvenliğini sağlamaktır. Yoksa Mantran'ın ileri sürdüğü gibi⁹⁴ Müslümanların "saldırı" safhasının bir başlangıcı değildir. Temel amaç yine iddia edildiği gibi⁹⁵ ganimet elde etmek veya yağmalamak da olamaz. Daha hâdisenin başlangıç safhasında Gatafanlılar'ın arazileri, mal ve mülkleriyle birlikte ele geçirebilecekken buna tenezzül edilmemesi, durumu açıklıkla gözler önüne sermektedir. Fetihden sonra Hayberlilere dokunulmaması, mağlup taraf olmalarına rağmen tekliflerinin kabul edilerek antlaşma yapılması ve birtakım haklar tanınması da bu görüşü destekler mahiyettedir.

DEĞERLENDİRME

Bilindiği üzere, medeniyetlerin geçirdikleri çeşitli aşamalarda (doğuğu, gelişimi, yükselişi gibi) diğer medeniyetlerden uzak durması, onlarla doğrudan veya dolaylı etkileşimde bulunmaması düşünülemez. Bütün medeniyetler, sanatta, edebiyat-

---

⁹² Tevrat'ın konuyla ilgili hükmü şudur: "...Bir şehre cenk etmek için ona yaklaştığın zaman, onu barışıklığa çağıracaksın. Ve vaki olacak ki, içinde bulunan bütün kavim sana angaryacı olacaklar, ve sana kulluk edecekler. Ve eğer seninle musalaha etmeyip cenketmek isterse, o zaman onu muhasara edeceksin; ve Allah'ın Rab onu senin eline verdiği zaman her erkeğini kılıçtan geçireceksin; ancak kadın, çocuk, hayvan ve bütün malları kendin için çapul edeceksin..." (Tesniye, 20/10-14).

⁹³ Bkz. Vâkidî Ebû Abdillâh Muhammed b. Ömer b. Vâkid el-Vâkidî el-Eslemî el-Medenî, I-III, (thk. Marsden Jones), Beyrut, 1409/1989, c. II, s. 677-678; İbn Sa'd Ebû Abdillâh Muhammed b. Sa'd, *et-Tabâkâtü'l-Kübrâ*, I-VIII, (thk. Muhammed Abdülkâdir Atta), Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrût, 1410/1990, c. II, s. 154.

⁹⁴ Mantran Robert, *İslâm'ın Yayılış Tarihi*, (trc. İsmet Kayaoğlu), Ankara, 1981, s. 78.

⁹⁵ İddia edildiğine göre Hz. Peygamber Hayber'e oranın zenginliklerine sahip olmak ve orayı sömürmek için saldırdığı serdedilmektedir. Bkz. Margolis Max L.-Alexander Marx, *A History of the Jewish People*, New York, 1962, s. 253. Kanaatimce, Hz. Peygamber'in yağmacılık yaptığı ve sömürgeci bir zihniyete sahip olduğu fikrini ilk defa Yahudilerin ileri sürmüş olmaları muhtemel dâhilindedir.

ta, düşüncede, mimarîde, iktisadî hayatta, sosyal kurumların yerleşmesinde birbirinden etkilenmiştir. Fakat her uygarlığın, kendini diğer uygarlıklardan farklı kılan özgül yönleri mutlaka vardır. İslâm uygarlığının temelinde Kur'ân ve sahih sünnete dayanması, onun özgün yönünü oluşturur. Belli bir zaman ve mekânla kayıtlı bulunmayan, bünyesinde evrensel nitelikler taşıyan İslam'ın, kendi dışındaki uygarlıklara kazandırabileceği değerli şeyler bulunmaktadır.

İslam dışındaki medeniyetlerden Hıristiyanlık ve Yahudiliğin mensuplarının yeni bir peygamber geleceği düşüncesine yabancı olmadıklarını biliyoruz. Bu durumu Yahudi-Hıristiyan kaynaklarında ve İslâm kaynaklarında görmek mümkündür. Nitekim söz konusu dinlerin ve inançların (Yahudilik-Hıristiyanlık, İslâm) tarihi süreç içerisinde olumlu veya olumsuz birtakım ilişkileri olmuştur. Bizim de yukarıda kısaca anlattığımız bu münasebetler durumu izah etmektedir.

Tarihi bilgilerden hareketle Müslümanların Yahudilerle münasebetleri Mekke'de başlayıp Medîne'de devam etmiştir. Nitekim bu münasebetlere delalet eden birtakım rivâyetler mevcuttur⁹⁶. Ancak bu rivâyetlerin Mekke döneminde mi, Medîne döneminde mi, Hayber'de mi ya da Hz. Peygamber'in katılmış olduğu savaşlarda mı, gitmiş olduğu bazı kabilelerde mi söylendiği konusunda, konumuzun sınırları gereği ve bu konunun ayrı bir çalışma gerektiren durum olması sebebiyle bu noktalara değinmedik.

2. KUR'ÂN-I KERİM'E GÖRE YAHUDİLERİN ÖZELLİKLERİ

Hadislerde Yahudilerin özellikleri ile ilgili konuya geçmeden önce yapılması gereken Kur'ân-ı Kerim'in Yahudiler kaşısındaki durumunun tetkikidir. Bütün insanlığa rehber olması için Allah tarafından rahmet peygamberi Hz. Muhammed vasıta-

---

⁹⁶ Hz. Peygamber'in Yahudilerle münasebetlerine delalet eden rivâyetler için bkz. Buhârî, "İman", 30; "Savm", 69; "Bedü'l-halk", 10; "İlim", 47; "Tefsir", 2, 6, 13; "İ'tisâm", 3; "Şurut", 15; "İstizân", 22; "Hibe", 28; "Meğâzî", 12, 14, 41, 69; "Tıb", 55; "Menâkıb", 26; "İstikrâz", 1; "Cihad", 89; "Menâkıbü'l-Ensâr", 52; "Cenâiz", 80; Müslim, "İman", 29; "Sıyam", 127-134; "Mesâcid", 11; "Zühd", 61-62; "Sıfâtü'l-Münâfikîn", 19-21, 31, 32; "Hayız", 34; "Selâm", 8, 11, 12; 18, 45; "Hudûd", 26; "Eşribe", 1-2; "Musâkât", 91, 124-126. Ayrıca 'İslâm Tarihi' eserlerindeki bu konuya delâlet eden rivâyetlerin tahrir dilip, ilk dönem İslam tarihinin rivâyetlerle yazılması ve bu rivâyetlerden hareketle birtakım değerlendirmeler yapılması bu konuya farklı bir bakış kazandıracaktır.

ıyla gönderilmiş olan Kur'an-ı Kerim⁹⁷, evrensel bir çağrıdır. Onun mesajı her zaman güncelliğini korumaktadır. Nitekim kendinden önce peygamberler aracılığıyla insanlığa gönderilen kitapları tasdik etmesi⁹⁸ ve onların üzerinde bir koruyuculuk görevi⁹⁹ yapması Kur'an'ın evrensel mesaj oluşunun bir diğer yönüdür. Kuran'ın hitap üslûbunun en belirgin özelliği, onda belli bir çevre, şahıs, grup, ırk veya kültür gibi yerelliği çağrıştııcı ifadeler yerine insanlığın hedef alınmış olmasıdır¹⁰⁰. Binaenaleyh Mekki sûrelerde genelde “Ey insanlar!”, “Ey Âdem'in çocukları!” vb. umuma yönelik hitaplara yer verilirken, İslam toplumunun teşekkül ettiği Medine döneminde inen âyetlerde ise insanlara inanç gruplarına göre “Ey iman edenler!”, “Ey Ehl-i Kitap!”, “Ey kâfirler!” gibi yine genel ifadelerle seslenilir.

İşte Kur'an-ı Kerim'in yaptığı bu hitaplardan bazıları da kendilerine daha önceden peygamber ve kitap gönderilen genel olarak Ehl-i Kitab¹⁰¹, özel olarak da Ya-

---

⁹⁷ -Bu konu üzerinde insanların doğru bir şekilde düşünüp tefekkür etmeleri ve bundan hareketle Allah'ın varlığı ve birliğine inanmaları gerektiği fikri üzerinde durmuşlardır. Ayrıca Allah Kur'an'da inanılması biraz daha güç gibi görünen ve “Gaybe İman” konuları içerisinde yer alan ahirete iman konusunun da son derece normal bir hadise olduğunu evrenden hareketle isbat etmektedir. Kur'an'da bu soyut gibi görünen konu evrenden çeşitli örneklerle somutlaştırılmakta, böylece insanlar düşünmeye sevkedilmekte, inanmayan insanların itirazlarına cevaplar verilmekte; inanan insanların ise imanı kuvvetlendirilmektedir-

⁹⁸ Bkz. el-Bakara II/41, 91, 97; Âl-i İmrân III/3; en-Nisa IV/47; el-Mâide V/48; Fâtır XXXV/31; el-Ahkâf XLVI/30.

⁹⁹ Bkz. el-Mâide V/48.

¹⁰⁰ - Kur'an'a, tarihsel ve bölgesel bir kitap olarak bakan bir kişinin en büyük yanılgısı, bu sözü söyleyen zatın tarih ve bölgeler üstü olmasını göz ardı etmesi ve O'nu hakkıyla tanıyamamasıdır.- Kur'an'daki ilâhî hitabın değişik tarihlerde yaşayan bütün insanlara yöneltildiğini gösteren en açık işaret, bu sözün bütün insanları yaratan Yüce Allah tarafından söylenmiş olmasıdır.-

¹⁰¹ Ehl-i Kitap; Kur'an-ı Kerim'e ait bir terim olup, kendilerine kitap verilmiş, Tevrat, Zebur, İncil gibi kitaplardan birine inananlara isim olarak kullanılır. Yahudi ve Hıristiyanlarla sınırlandırılmaksızın, ilâhî bir dine inanan, Tevrat, İncil, Zebur ve Hz. İbrahim'e verilen suhuf gibi bir kitaba inananlara Kitap Ehli denilmektedir. Genel bir değerlendirme yapılacak olursa, Kur'an-ı Kerim'deki bu terim, İslâm terminolojisinde Müslümanların dışındaki eski ilâhî dinlere mensup olanları ifade etmek için kullanılmıştır. İslâm'ın ilk dönemlerinde Ehl-i Kitap zikredilince Yahudi ve Hıristiyan dinlerine mensup olanlar anlaşılırken, Kur'an'ın bütünlüğü içinde konuya yaklaşıldığında dünyada, benzer nitelikleri taşıyan din sahiplerinin olduğu gözlenmektedir. Buna göre, inançlarında ilâhî dinlerin izlerini taşıyan fakat birçok konuda temel hasletlerden uzaklaşan kitap sahiplerine, Ehl-i Kitap dememiz mümkündür. Kur'an-ı Kerim'de Ehl-i Kitap terimine ilâveten, Medine döneminde nazil olan iki ayette “Ehl-i Zikr”(bkz. en-Nahl XVI/43; Enbiyâ XXI/17) terimi zikredilmiş, bununla Tevrat ve İncil hakkında bilgi sahibi olan, Yahudi ve Hıristiyan bilgileri kastedilmiştir. Yüce Allah, bu ayetlerle insandan peygamber olamayacağını iddia eden Müşriklere (bkz. Furkân XXV/7, 20) cevap olarak, bilmiyorsanız, “Ehl-i Zikr”e sorunuz ifadesini kullanmıştır (bkz. Nahl, XVI/43; Enbiyâ, XXI/7; İsrâ, XVII/107; Hacc, XXII/54; Kasas, XXVIII/80). Bu terim mana itibarıyla Ehl-i Kitap'ı ifade etmektedir. Nitekim, Tevrat'ın diğer bir ismi “zikr”dir (bkz. Enbiyâ, XXI/105). Adı geçen terimin, İslâm'dan önce veya İslâm'ın ilk dönemlerinde “Ehl-i Kitap” yerine kullanıldığı anlaşılmaktadır. Diğer taraftan, İslâmî kaynaklarda “Ehl-i Kitap” terimi yerine, Zimmî ve Gayr-i Müslim terimlerinin kullanıldığı

hudiler -konumuz açısından önemli olduğu için- Kur'ân-ı Kerîm'deki çeşitli âyet-i kerîmelerde önemli bir yer tutmaktadır. Öyle ki, Yahudiler doğrudan veya işaret edilmek sûretiyle Kur'ân'ın elli sûreden fazlasında geçmekte olup, özellikle Mekkî âyetlerde Yahudilerin geçmiş peygamberlerinin kıssaları, Hz. Musa ve O'nun Fira-vun ile arasında vukû bulan olaylar ve Yahudilerin kendi peygamberleri ile aralarında meydana gelen hâdiselerin anlatıla geldiği gibi, tabiki hicretten sonra yani Medîne döneminde Hz. Peygamber, o bölgede yaşayan Yahudileri -ve diğer inançlara mensup olanları- muhatap alıp bazı ilişkilerde bulunmuş ve hatta bu Yahudilerin Müslümanlarla ilişkileri Kur'ân'a yansımaları sonucunda Müslümanların onlarla ilgili değerlendirmelerinde önemli rol oynamıştır. Bunların yanı sıra çeşitli dönemlerde Yahudileri ilgilendiren tarîhî olaylar da zikredilmiştir.

Yahudiler Kur'ân-ı Kerîm'de Hıristiyanlarla birlikte "Ehl-i Kitap" olarak geçmektedir. Kur'ân-ı Kerîm, birçok âyette gerek uyarı, gerek tavsiye ve gerekse kötü davranışlarına -huylarına- işaret etmek sûretiyle Yahudilerden bahsetmektedir. Bunların yanı sıra Yahudi peygamberlerinin kıssalarına, Yahudilerin kendilerine Allah tarafından gönderilen peygamberlerine karşı tavırlarına geniş bir şekilde değinilmektedir.

Çalışma açısından önemli olan -yani Kur'ân-ı Kerîm'de Yahudileri anlatan bütün âyetlerden ve kıssalardan değil de- sadece Kur'ân-ı Kerîm'e göre Yahudilerin müsbet ve menfi gibi temel özelliklerinden bahsedilecektir. Diğer bir ifade ile Yahudilerin huy ve karakterleri, gerek kendi inançlarına karşı ve gerekse İslâm dinine karşı tutumlarını ele alınacaktır.

---

gözlenir. İslâmî literatürde kitâbî kelimesi Ehl-i Kitap için kullanılmıştır. Kur'ân'da Yahudiler için "Yahûd", Hıristiyanlar için "Nasârâ" kelimeleri kullanılmakta, özel olarak Hıristiyanları ifade etmek için "Ehl-i İncil" terkihi yer almaktadır (bkz. Mâide, V/47). Ehl-i Kitap terimi, yukarıda işaret edilenlerden ibaret değildir. "Kendilerine kitap verilenler..." (bkz. Bakara, II/101, 144, 145, Âl-i İmrân, III/19, 20, 100, 186), "Kendilerine kitap verdiklerimiz..." (bkz. Bakara, II/121, 146), "Kendilerine kitaptan bir pay verilenler..." (bkz. Âl-i İmrân, III/23, Nisâ, IV/44) söz konusu terimle aynı anlamı taşır. Kendilerine ilim verilenler sözleriyle de Ehl-i Kitap âlimlerinin kastedildiği anlaşılır (Geniş bilgi için bkz. Remzi Kaya, *Kur'ân-ı Kerîm'e Göre Ehl-i Kitap ve İslâm*, Altınkalem Yayınları, Ankara, 1994, s. 30-73).

1.3 Kur'ân-ı Kerîm'e Göre Yahudilerin Müsbet Özellikleri

Kur'ân-ı Kerîm incelendiği zaman, Yahudilerin birçok özelliklerine işaret eden hem kıssa hem de bazı âyetleri bulmak mümkündür. Bu kıssalardan ve âyetlerden bazılarının Yahudilerin müsbet özelliklerinden bazılarının da menfi özelliklerinden bahsettiğine şahit olmaktadır. Diğer bir ifade ile insanın, kendisini yaratan Allah'a karşı tutumu temel alındığında, Kur'an'daki dinî karakter belirleyici kavramlar birbirine zıt iki kategoriye ayrılabilir: Olumlu ve olumsuz karakter kavramları. Bu ayırma işleminin temel ölçüsü "Allah'a iman" olduğu için, birinci kategorideki kavramlar "mü'min" karakter özelliklerini, ikinci kategorideki kavramlar ise "kâfir" karakter özelliklerini oluşturmaktadır. Bu ifadelerden sonra, Kur'ân-ı Kerîm'de Yahudilerin Allah'ın nimetlerine mazhar olmaları, ilim sahibi kimseler olmaları ve âlemlere üstün kılınmaları şeklinde müsbet özelliklerinden bahsedilmektedir.

Kur'ân'da İsrâiloğulları'nın nimetlendirilmeleri ve âlemlere üstün kılınmalarını ifade eden âyetleri, Kur'ân açısından insanlık ve peygamberlik anlayışı ve bu tasavvurun özünü oluşturan (temelinde olan) tevhid inancına atfolunduğunu anlamak gerekir. Bu âyetler genel hatlarıyla incelendiği zaman öncelikle, İsrâiloğulları'nın üstün kılınmaları şeklindeki ifadeler, beş ayrı âyette geçmekte olup, birinde "ihtâr/ihtiyâr"¹⁰² ve diğer dördü ise "tafdîl"¹⁰³ şeklinde kullanılmaktadır. Bu kavramları içerisinde barındıran "*Ey İsrâiloğulları! Size verdiğim nimetleri hatırlayın (Sakın onları unutmayın), bana verdiğiniz sözü yerine getiriniz ki, ben de size va'dettiklerimi vereyim*"¹⁰⁴ âyetinde karşılaştığımız ilk husus, İsrâiloğulları'na verilen nimetlerin hatırlanmasıdır ki, "*Bir zamanlar Mûsa kavmine şöyle demişti: Ey kavmim! Allah'ın size lütfettiği nimeti hatırlayın. Zira O, içinizden peygamberler çıkardı ve sizi hükümdarlar kıldı. Âlemlerde hiçbir kimseye vermediğini size verdi*"¹⁰⁵ âyeti gereği bu nimetler geçmişte İsrâiloğulları'ndan Allah'ın insanların doğru yol üzerine yani tevhid üzerine yaşamaları için seçmiş olduğu nebîlerin ve rasûllerin

¹⁰² ed-Duhân XLIV/32.

¹⁰³ el-Bakara II/47, 122; el-A'râf VII/140; el-Câsiye XLV/16

¹⁰⁴ el-Bakara II/40.

¹⁰⁵ Mâide V/20.

gönderilmesi şeklinde anlaşılmış¹⁰⁶ ve “*Hatırlayın ki, sizi Firavun ailesinden kurtardık. Çünkü onlar size azabın kötüsünü revâ görüyorlar, yeni doğan erkek çocuklarınızı kesiyorlar, fenalık için kızlarınızı yaşıyorlardı. Ve O size revâ görülenlerde sizin için Rabbinizden büyük bir imtihan vardır. Yine hatırlayın ki, önünüze çıkan denizi yararak sizi (boğulmaktan) kurtarmış ve gözleriniz önünde Firavn ailesini boğmuştuk. Hani Mûsa ile kırk geceliğine vaatleşmiştik de siz onun arkasından buzağıyı ilâh edinerek zalimlerden olmuşunuz. Sonra bu (şuçunuz)un ardından belki şükredersiniz diye sizi affettik. Hani doğru yola gelesiniz diye Mûsa’ya Kitab’ı ve Furkan’ı verdik*”¹⁰⁷ âyetini de hatırlatarak, Allah’ın onları her türlü sıkıntıdan, ezadan, cefadan, esirlikten, kadınlarına hayâ edilecek şeylerden vb. gibi kendilerine ve ehline (İsrâiloğullarına) yapılan bütün kötülüklerden kurtarmış olduğu ve hatta şirke düştüğünüz halde (buzağıyı ilah edinerek) onları yine sonsuz rahmeti ve sınırsız merhametiyle affettiği düşünülürse,¹⁰⁸ Kur’ân’da kastedilen seçilmişliğin muhtevası, bütün dünyanın şirke/politeizmle boğuşan vahiy kontrolünden çıktığı bir dönemde tevhîd/monoteizm inancının temsilcileri olarak Ata Peygamber¹⁰⁹ vasıtasıyla İsrâiloğulları’nın seçilmiş olduğu anlaşılır. Ancak Yahudiler, Allah’a inanmanın temel prensibi olan tevhid ilkesini çiğnemeleri¹¹⁰, peygamberlerini öldürmeleri¹¹¹, kibirli ve gururlu olmaları¹¹², yeryüzünde bozgunculuk çıkarmaları¹¹³, kendi kitaplarında Allah’ın geleceğini haber verdiği İslam Peygamberiyle ilgili âyetleri tahrif¹¹⁴

¹⁰⁶ Taberî, *Câmi’u’l-Beyân ‘an Te’vîli Âyi’l- Kur’ân*, XXVI, (nşr. Abdullâh b. Abdulmuhsin et-Turkî), Kahire 2001, c. I, s. 595; İbn Kesîr Ebu’l-Fida İmadüddin İsmâil b. Ömer İbn Kesîr, *Tefsîru’l-Kur’âni’l-Azîm/Tefsîru İbn Kesîr*, I-VIII, (thk. Sami b. Muhammed es-Seame), Dâru Taybe, Riyâd, 1420/1999, c. I, s. 241-243; Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dîni Kur’ân Dili*, I-X, Ankara, 1995, c. I, s. 281, 288, 393;

¹⁰⁷ el-Bakara II/49-53.

¹⁰⁸ Taberî, *Câmi’u’l-Beyân ‘an Te’vîli Âyi’l- Kur’ân*, c. I, s. 629; Kurtubî, Ebî Abdillâh Muhammed b. Ahmed. *el-Câmi’ li Ahkâmi’l-Kur’ân*, XX, (thk. Abdullah b. Abdulhasen et-Turkî), Muessesetu’r-Risâle, Beyrut 2006, c. II, s. 73.

¹⁰⁹ Tevhid inancının tebliğcisi ve temsilcisi olarak takdim edilen Hz. İbrahim, vahye dayanan üç büyük dinin (Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslamiyet) temel dayanak noktalarından biri olarak görülmesi bu üç semavî din açısından Ya’küb’un vasiyetinin temelini oluşturan İbrâhim’in dini ve kendisi Ata Peygamber olarak kabul edilir.

¹¹⁰ Bkz. et-Tevbe IX/30; el-Mâide V/18; Âl-i İmrân III/181.

¹¹¹ Bkz. el-Bakara II/87.

¹¹² Bkz. en-Nisa IV/49-50; el-Bakara II/57.

¹¹³ Bkz. el-Mâide V/64.

¹¹⁴ Bkz. el-Bakara II/79; Âl-i İmrân III/78.

ederek hakkı gizlemeye çalışmaları¹¹⁵; o peygamber gelmiş ve kendisine Kur'an indirilmiş olmasına rağmen, hem Kur'an'a hem de Peygamber'e inanmamakta direnenek bu üstünlüklerini/ seçilmişliklerini kaybedip nankör bir toplum haline düşmüşlerdir.

Bununla birlikte Yahudilere ilim ve bazı bilgilerin verilmesi Allah'ın onlara karşı bir lütfu ve nimeti olmuştur ki buna delil olarak *“Andolsun ki İsrâiloğullarını güzel bir yurda yerleştirdik ve onlara temiz nimetlerden rızıklar verdik. Kendilerine ilim gelinceye kadar ayrılığa düşmediler...”*¹¹⁶ âyetinden hareketle Allah'ın seçkin bir kuluna (Hz. İbrâhim) evlatlıkla bağlı olan Tevrât ehlini (Yahudi kavmini) kendisine muhatap alarak, ilâhi vahyini Mûsa (a. s.) elçiliği vasıtasıyla göndermiş ve Yahudilere din ve dünya hakkında bilgiler bahşetmiştir¹¹⁷. Hatta Tevhîd Peygamberi Hz. Muhammed'in doğumundan önceki cahiliyye döneminde yaşayan Yahudiler, atalarından kendilerine ulaşan ilim ve bilgileri kendilerini üstün görerek iftihâr vesilesi yapmışlardır. Yine Yahudiler, Arapları ümmî olarak vasıflandırıp ve kendilerini sahip oldukları mevcut bilgilerle onlara üstünlük taslamaya çalışıyorlardı. Yine *“Andolsun ki biz, İsrâiloğullarına Kitab'ı, hükmü ve peygamberliği verdik. Onları güzel rızıklarla besledik ve onları dünyada bazı kavimlere üstün kıldık. Din konusunda onlara açık deliller verdik. Ama onlar kendilerine ilim geldikten sonra, aralarındaki çekememezlik sebebi ile ayrılığa düştüler...”*¹¹⁸ âyetinden hareketle Yahudilerin nâil oldukları bilgiler; Hz. Mûsa'nın şeriatı, kendilerine Allah tarafından peygamberler vasıtasıyla bildirilen emir, yasak ve tavsiyeler, nübüvvet/risalet konusunda bildikleri şeyler ve hak peygamberin gönderileceği konusunda malumat sahibi olmalarıdır¹¹⁹ ki bu hususlar onları “Her âlem bir zamandır” ilkesinden hareketle üstün kılınma anında yaşayanları kapsamakta olup ve hiçbir kavme nasip olmayan bir ayrıca-

¹¹⁵ Bkz. el-Bakara II/146, 159.

¹¹⁶ Yûnus X/93.

¹¹⁷ Fahrüddîn er-Râzî Muhammed b. Ömer b. el-Hüseyin b. Ali et-Temîmî el-Bekrî, *et-Tefsîru'l-Kebîr (Mefâtihu'l-Ğayb)*, I-XXXII, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, Beyrut, 1420, c. XXVII, s. 264-265.

¹¹⁸ Câsiye XLV/16-17.

¹¹⁹ Taberî, *Câmiu'l-beyân 'an te'vîli Âyi'l-Kur'an*, c. XXII, s. 69-70.

lığa sahip olmuş ve bu nimetlerden dolayı hem madden hem mânen kendi zamanlarının toplumları üstünde bir konumda yer almışlardır¹²⁰.

Netice olarak Kur’ân-ı Kerîm’de İsrâiloğullarına bahşedilen; Yahudilerin Allah’ın nimetlerine mazhar olmaları, ilim sahibi kimseler olmaları ve âlemlere üstün kılınmaları şeklinde müsbet özellikleri hadisesi, geçmiş dönemlerde ve belli şartlarda gerçekleşip tamamlanmış bir olgu olarak ortaya konup, İslâm ümmetinin en hayırlı ve vasat bir ümmet özelliklerini taşıması ise onların prensipte ve pratikte İslâm inancını temsil etme hakkaniyetlerine dayandırılmaktadır. Ancak –Kur’ân’da Yahudilerin menfi özelliklerinde göreceğimiz üzere- “Üzeyr Allah’ın oğludur” demeleri, gurur ve kibirleri, bozguncu bir kavim olmaları, inkârcı olmaları, bizzat kendi şeriatlarına muhalefetleri ve son peygamber Hz. Muhammed’e karşı olumsuz tavırları gibi İslâm’ın temel ilkelerine ters düşen davranışlarda ısrarla devam etmeleri sebebiyle bu üstünlükleri kalmamıştır.

1.4 Kur’ân-ı Kerîm’e Göre Yahudilerin Menfi Özellikleri

Allah’ın insanlarla iletişim kurma yollarından birisi, gönderdiği peygamberler -tanrı-insan ilişkisinde Allah Teâlâ (metafizik alan)’dan insanlara/fizikî alana ilahî mesajı/vahyi aktaran seçkin araçlar- vasıtasıyla insanlara emir ve nehiyelerini, çeşitli hükümleri, kendi iradesini insanlara ulaştırmakla/bildirmekle görevlendirmesi şeklindedir ki, peygamberlerin kendilerine vahyedilenleri insanlara aktarmak, onları anlaşılır kılmak, bizzat uygulayarak hayata geçirmek, insanları davetlerini/mesajlarını kabul etmeye çağırmak, inananları hayırlı sonla müjdelemek ve inmayanları da karşılaşacakları azabla uyarmak şeklindeki fonksiyonları da bulunmaktadır. Ancak insanlar, Allah’ın insanların doğru yol üzerinde yaşamaları için koyduğu kaideleri her zaman kolaylıkla kabul etmemişler, hatta çoğu zaman bu esasların karşısında yer alıp onları çiğnemişlerdir.

---

¹²⁰ Kurtubî, *el-Câmi’ li Ahkâmi’l-Kur’ân*, c. XVI, s. 163; Fahrüddîn er-Râzî, *et-Tefsîru’l-Kebîr (Mefâtihu’l-Ğayb)*, c. XVII, s. 164-165.

Binaenaleyh Kur'ân-ı Kerîm çeşitli sûreler ve bu sûrelerin mütenevvi âyetlerinde Yahudilerin müsbet özellikleri yanında birçok menfi özelliklerinden, yanlış inanç ve bozuk karakterlerinden de bahsederek teferruatlı bilgiler vermektedir.

1.4.1 Kur'ân'ın Yahudilere İnanç Açısından Bakışı

Kur'ân'a göre, Yahudiler, tam bir tevhîd akîdesine sahip değillerdir. Çünkü onların Allah ile ilgili sarf etmiş oldukları sözleri, bunun açıkça bir göstergesidir. Yahudiler, kendilerinin doğru yol/hak üzerine olduklarını iddia etmişlerdir. Zira Kur'ân, onların bu iddialarını “*De ki: Ey Kitap ehli! Tevrât'ı, İncil'i ve Rabbinizden size indirileni (Kur'ân'ı) uygulamadıkça hiçbir şey üzere değilsiniz. Andolsun ki sana Rabbinden indirilen bu Kur'ân, onlardan çoğunun azgınlığını, kâfirliğini artıracaktır. Öyle ise o kâfirler toplumu için üzülmeye.*¹²¹” âyeti ile Allah'ın indirmiş olduğu hakikata inanmadıklarını ve ileri sürmüş oldukları/uydurmuş oldukları kendilerince dîni hakikat olan ancak Allah nezlinde hiçbir anlam ifade etmeyen hatta kendilerinin de hiçbir şey üzerinde olmadıkları gerekçesiyle reddetmiştir. Müfessirler de bu âyetin tefsirinde genel olarak şunları kaydetmişlerdir: Hz. Muhammed Allah'ın elçisi ve kulu olduğuna ve onun Allah'ın elçisi olduğuna inanmayan ve ona hadsiz sözler sarf eden Mekke müşrikleri ile aynı safta yer alan Medîneli Yahudiler ve çevre bölgelerde bulunan Hıristiyanlar, inandıklarını iddia ettikleri Tevrât ve İncil'deki ilâhi emirleri umursamadıkları halde¹²², Hz. Muhammed'in yanlış yolda olduğunu iddia ederek kendilerini dindar ve tevhîd üzerinde görerek Allah'ın asıl kulları olduğunu söylemişlerdir¹²³. Ancak onların bu iddialarının tutarlılığı yoktur¹²⁴. Zira kendilerine gelen peygamberleri inkâr edip beraberinde getirmiş oldukları kutsal kitapları tahrif edip ve son ilahî kaynağa dayanan Kur'ân'daki hükümlerin gereği olarak Hz. Muhammed'in peygamberliğine ve Kur'ân-ı Kerîm'e iman edip bütün ilâhi emirleri yerine getirip, nehiylerden uzak durmadıktan sonra iddia etmiş oldukları her türlü bilginin ve savın

¹²¹ El-Mâide V/68.

¹²² Ebû'l-Fidâ İmâdüddîn İsmâil b. Ömer İbn Kesîr, *Tefsîrü'l-Kur'âni'l-Azîm*, I-VIII (thk. Sâmî b. Muhammed es-Selâme), Dâru Taybe, Beyrût, 1420/1999, c. III, s. 155.

¹²³ Taberî, *Câmiu'l-beyân 'an te'vîli Âyi'l-Kur'ân*, c. X, s. 473-475.

¹²⁴ el-Beyzâvî, Nâsrüddîn Ebû Saîd Abdullâh b. Ömer b. Muhammed el-Beyzâvî, *Envârü't-Tenzîl ve Esrârü't-Te'vîl*, I-V (thk. Muhammed Abdurrahman Maraşlı) Dâr-u İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, Beyrût, 1418, c. II, s. 136.

Allah katında gerçeğe dayanmayan ve doğruluk payı olmayan söylemler olarak kalacaktır¹²⁵.

Buna ilave olarak Yahudiler, kendilerini küfre düşürecek ve şirke götürecektir şekilde Allah hakkında, O'nun şanına yakışmayan birtakım sözler söylemişlerdir. Kur'ân onların dediklerini şu şekilde anlatmıştır: “*Yahudiler: ‘Üzeyir Allah’ın oğludur*”¹²⁶ *dediler ve Nasrâniler: ‘Mesih Allah’ın oğludur’ dediler. Onların ağızlarıyla söylediği bu sözler, daha önce inkâr edenlerin sözlerine benziyor...*¹²⁷”. Hatta bunun yanında kendilerinden Allah için yardım talep edildiğinde Medîne Yahudileri, Hz. Muhammed’in peygamberliğini reddetme hususunda o kadar inatlaşmışlardır ki Allah’ın, mallarınızdan infak ediniz emri geldiği zaman sırf mü’minlerle alay etmek ve Hz. Muhammed’in peygamberliğini kabul etmemelerine bahaneler bulmak için¹²⁸, demek Muhammed Allah’ın sizlerden mal istediğini söylüyor. Bu, Allah’ın fakir olması anlamına gelip bizim O’ndan daha zengin olduğumuz manasına gelmektedir¹²⁹ demişlerdir¹³⁰. Onların bu şekildeki kabul edilmez ve yersiz iddialarını “...Onlar, Allah’a layıkıyla îman etmemektedirler...”¹³¹ âyetleri ile Allah’ı hakkı ile anlayamadıklarını, Allah’a hakkı ile îman edemeyerek peygamberleri ve din adamlarını ilah edinerek şirke düştükleri vurgulanmıştır¹³².

¹²⁵ Taberî, *Câmiu’l-beyân ‘an te’vîli Âyi’l-Kur’ân*, c. X, s. 473; el-Bezzâvî, *Envârü’t-Tenzîl ve Esrârü’t-Te’vîl*, c. II, s. 136.

¹²⁶ Gerçek bir hâdise hakkındaki bir bilgilendirmenin kemâl ve olgunluğun zirvesine çıktığı, böylece beşeriyet için yararlı olan bir hakikatin tecelli ettiği tarihsel görüntülerdir (Kılıç, Sadık, “Tarih Felsefesi Açısından Kıssalar”, *AÜİİ Dergisi*, S. III, Ankara, 1979, s. 38). Diğer bir ifade ile Kur’ân kıssaları ibret alınacak, tarihi doğruluk ve gerçeklik niteliği taşıyan olaylardır (İdris Şengül, “Kıssa”, *DİA*, İstanbul, 2002, ss. 498-501, s. 498). Kur’ân’da kıssa, Arap dili ve edebiyatında kıssa, kıssaların kaynağı meselesi, kıssalar ve tarihî gerçeklik meselesi, kıssalarda amaç meselesi gibi konular hakkında derli toplu bilgi ve tartışmalar için bkz. Mustafa Öztürk, *Kur’ân Kıssalarının Mahiyeti*, KURAMER, İstanbul, 2016. Yahudilerin, ‘Üzeyr Allah’ın oğludur’ kıssasıyla ilgili tahlil, tartışma ve değerlendirmeler için bkz. Salâh Abdülfettâh el-Hâlidî, *el-Kasasu’l-Kur’ân’î Ardu vekâ’i’ ve tahlîli Ehdâs*, I-IV, 1419/1998, c. s.

¹²⁷ et-Tevbe IX/30.

¹²⁸ el-Mâturidî, Ebû Mansûr Muhammed b. Muhammed Mahmûd el-Mâturidî es-Semerkandî, *Te’vîlâtü’l-Kur’ân I-XVIII* (thk. Bekir Topaloğlu ve diğer), Dâru’l-Mizân, İstanbul, 2005, c. II, s. 494-498; c. IV, s. 266-270.

¹²⁹ Kurtubî, *el-Câmi’ li Ahkâmi’l-Kur’ân*, c. V, s. 442-443;

¹³⁰ Bkz. el-Mâide V/64; Âl-i İmrân II/181.

¹³¹ Bkz. Zümer XXXIX/67.

¹³² Fahrüddîn er-Râzî, *et-Tefsîru’l-Kebîr (Mefâtihu’l-Ğayb)*, c. XXVII, s. 15.

Kur'ân, Yahudilere peygamberlere karşı sergiledikleri tutum ve davranışları nedeniyle ciddi tenkitler yöneltmektedir. Onlar, bazı peygamberleri kabul edip bazı- larını da çeşitli sebepler öne sürerek inkâr etmişler¹³³; bazen de peygamberlere karşı tevhidin özüyle bağdaşmayan iftiralarda bulunmuşlardır¹³⁴. Kur'ân'ın peygamber olduklarını haber verdiği bazı şahısların, Yahudi kutsal kitaplarında günah işlediğinden, yalan söylediğinden, içki içebildiğinden, zina edebildiğinden ve hırsızlığı reva görüp teşvik edebildiğinden bahsedilmektedir¹³⁵. Hâlbuki Kur'ân bu tür fiilleri işleyen birinin peygamber olamayacağını belirtmiştir¹³⁶. Yine Yahudiler, bazı peygambere inanmış, bazılarını da inanmamışlardır. Onlar, ayrıca peygamberler arasında ayırım yaparak bazılarını diğerlerinden üstün tutmuşlar, bazılarını da tamamen inkâr etmişlerdir. Bu durum Kur'ân-ı Kerîm de şöyle yer almaktadır. “Şüphesiz, Allah'ı ve peygamberlerini inkâr edenler, Allah'a inanıp peygamberlerine inanmayarak ayırım yapmak isteyenler, '(Peygamberlerin) kimine inanırız, kimini inkâr ederiz' diyenler ve böylece bu ikisinin (iman-küfür) arasında bir yol tutmak isteyenler var ya; işte onlar gerçekten kâfirlerdir. Biz de kâfirlere alçaltıcı bir azap hazırlamışızdır.”¹³⁷ Bu âyet, Yahudilerin Hz. İsa'dan önceki peygamberlere inanıp Hz. İsa'yı ve Hz. Muhammed'i inkâr etmeleri; Hz. İsa'dan önceki peygamberlere inanan Hıristiyanların Hz. Muhammed'i inkâr etmeleri üzerine indirilmiştir. Nitekim Yahudi ve Hıristiyanlar bazı peygamberlere inanıp bazılarını da inanmayarak kendilerine göre bir din edinmek istediklerini ve inandıkları peygamberlerin de faydasını görmeyeceklerini iddia etmişlerdir¹³⁸.

Allah, insanlara hak yolu göstermek, onları dalâlete düşmekten alıkoymak ve hidâyete ulaştırmak için peygamberler göndermiş olup, bu peygamberlerin bazılarını da kitaplar/sahifeler vermiştir. Yüce Allah'ın, İsrâiloğullarına da Peygamberler

¹³³ Fahrüddîn er-Râzî, *et-Tefsîru'l-Kebîr (Mefâtihu'l-Ğayb)*, c. III, s. 219-220.

¹³⁴ Bkz. el-Bakara II/102.

¹³⁵ Bu konuyla ilgili olarak Bkz. Çıkış III/22; XII/35-36.

¹³⁶ Bkz. el-Mâide V/67; el-Kalem XVIII/4; el-Ahzap XXXIII/21.

¹³⁷ Bkz. en-Nisa IV/150-151.

¹³⁸ Mukâtil b. Süleyman, *Tefsîr-i Kebîr*, I-IV, (çev. M. Beşir Eryarsoy), İşaret Yayınları, İstanbul, 2006, c. I, s. 423.

göderip, bu peygamberlere –Hz. Mûsa’ya¹³⁹, Hz. Dâvûd’a¹⁴⁰- kitap verdiğini Ku’ân’da bildirdiğini müşahede etmekteyiz. Fakat Yahudiler kendilerine verilen bu kitaplara ve Tevrât’a tam anlamıyla iman etmemişlerdir¹⁴¹. Hatta Yahudiler, kendilerine gönderilen kutsal kitapları tahrif etmişlerdir¹⁴². Zira Yahudilerin dünya menfaati sağlamak için kendi görüşlerine göre kitap yazıp; Bu Allah’tandır¹⁴³, demişlerdir ki bundan dolayı ve kendilerini üstün görme-inatlaşma muvacehesiyle Kur’ân’ın Allah tarafında olduğuna iman etmemişlerdir¹⁴⁴.

Diğer semavî dinlerde olduğu gibi Yahudilikte de melek inancı bulunmaktadır. Fakat Yahudiler, Hz. Muhammed’e düşmanca davrandıkları gibi, O’na vahiy getiren Cebrâil’i de düşman görmüşlerdir¹⁴⁵. Bunun nedeni, Cebrâil’in onların gizlemek istedikleri pek çok şeyi Hz. Muhammed’e haber vermesidir. Yahudilerin Cebrâil’e düşman olması, Yahudilere düşmanlık ve nefret besleyen Cebrâil’in son peygamberliği Yahudi olmayan birisine vermesi sebebiyledir¹⁴⁶. Görüldüğü üzere Kur’ân-ı Kerîm, Yahudilerin melek inancı konusunda özellikle Cebrâil ile ilgili olarak yanlış inanca sahip olduklarını açıklamıştır.

Yine Kur’ân-ı Kerîm, Yahudilerin ahiret inançlarıyla ilgili durumlarını tenkit ederken, onların dünyayı ahirete tercit etmelerini¹⁴⁷, kendi dinlerinin en doğru din olduğunu iddia ederek kendilerinin Allah yanında en makbul kimseler olduklarını sanarak delilleri olmaksızın cennete sadece Yahudilerin gireceğini¹⁴⁸, zira Allah’ın, ataları Yâkub’a, soyundan kimseyi cehenneme sokmayacağına dair vaadi olduğuna,

¹³⁹ “Mûsâ’ya tevhit inancını dosdoğru bir şekilde ortaya koyan ve doğru yolu bulasınız diye ilâhi kitabı verdik (bkz. el-Bakara II/53)”.

¹⁴⁰ Bkz. en-Nisâ IV/163; İsrâ XVII/55.

¹⁴¹ Hûd XI/110; Fussilet XLI/45; El-Bakara II/85.

¹⁴² Bkz. el-Bakara II/75; Âl-i İmrân II/187; en-Nisâ IV/46; Mâide V/13.

¹⁴³ Bkz. el-Bakara II/80.

¹⁴⁴ Bkz. el-Bakara II/91; el-Bakara II/21; Âl-i İmrân III/199; Kasas XXVIII/52-56.

¹⁴⁵ Bkz. el-Bakara II/97-98. Ancak bugün elimizde bulunan Yahudi kutsal metninde (Tevrât’ta) Cebrâil’in Yahudilere savaş, şiddet ve kıtlık getirdiğine dair herhangi bir pasaj/ibare bulunmamaktadır. Buna göre Yahudilerin söylemiş oldukları bu sözler herhangi bir kayağa dayanmadan/kutsallık içermeden sonradan uydurulmuş sözlerden başka bir şey değildir.

¹⁴⁶ Mukâtil b. Süleyman, *Tefsîr-i Kebîr*, c. I, s. 106.

¹⁴⁷ Bkz. el-Bakara II/86.

¹⁴⁸ Bkz. el-Bakara II/111.

şayet cehenneme girseler bile ataları olan peygamberlerin şefaathleriyle¹⁴⁹ oranın kendileri için sadece sayılı birkaç günden ibaret olduğuna¹⁵⁰ inanmaları üzerine durup, ahiret inancına önem vermedikleri ve ahiret inancını yanlış anladıklarını belirtmiştir.

Netice olarak Kur'ân-ı Kerîm'de Yahudilerin inançlarından bahseden âyetler oldukça fazladır. Bu âyetler genel olarak onların inanç özelliklerini anlatmaktadır. Onlardan bahsedilen bu vasıflar, Allah'ın belirlemiş olduğu inanç-ahlâk ilkelerine uygun olmayıp, geçmişte ataları tarafından da yapılmış, bir karakter yapısı olarak nesiller boyu tekrar etmiş olan –zaman zaman farklı kültürlerden etkilenmeleri ve menfaatlerini temin etme istekleri sonucu değişik fikir ve uygulamaları benimsemeleri sonucu- inanç problemlerini oluşturmaktadır. Her ne kadar kendilerince doğru saydıkları ve benimsedikleri inançları destekler mahiyette ilâhi içerikli metinlerden hareket edip Hz. Muhammed'in tebliğ ettiği dine karşı takındıkları inkârcı tavırlarını bu metinlerdeki pasajlardan destekler mahiyette birtakım bahaneler bulsalar da, onların bu iddialarının hem tahrif edilmeden önce kendi kutsal kitaplarının (Tevrât'ın) hem de Kur'ân'ın özüne aykırı olduğu söylemek mümkündür.

1.4.2 Kur'ân'ın Yahudilere Karakter açısından Bakışı

Kur'ân, Yahudilerin inançları yanında, onların bazı olumsuz özelliklerinden bahsetmiş ve bu olumsuz karakter özellikleri nedeniyle de eleştirmiştir. Zira Yahudilerle ilgili âyetlerin tamamı incelendiğinde onların inançlarından ziyade ahlâkî ve sosyal davranış tarzları, Allah'ın emirlerine uymadıkları nehiylerinde kaçınmadıkları konusunda tenkid edildikleri görülür. Diğer bir ifade ile Kur'ân-ı Kerîm Yahudilere ait birtakım vasıflardan bahsederek onları sahip oldukları tutum ve davranışlarından dolayı kınamaktadır ki zaten bu özellikleriyle onlar gerçek bir inanca yakışmayan bir durumdadırlar. Bu hususları aşağıda bazı başlıklar halinde inceleyeceğiz.

¹⁴⁹ ez-Zemahşerî Ebu'l-Kasım Cârullâh Mahmud b. Ömer, *el-Keşşâf 'an Hakâiki Ğavâmizi 't-Tenzil ve 'Uyûni 'l-Ekâvili fi Vucûhi 't-Te'vil*, I-IV, Dâru'l-Kütübi'l- 'İlmiyye, Beyrut, 1407, c. I, s. 348.

¹⁵⁰ Bkz. el-Bakara II/80-82; Âl-i İmrân III/24-25. Hz. Peygamber zamanında Yahudilerde ahiret inancı bulunmaktaydı. Bu konuda onların peygamberle zaman zaman tartıştıkları rivâyet edilmiştir. Bu münazaralarda Yahudiler, dünyanın ömrünün yedi bin yıl olduğunu, her bin yıla karşılık ahirette kendilerine bir gün azap edileceğini, bu sebeple cehennemin kendileri için yedi günden ibaret olduğunu söylemişlerdir. Hatta Mûsâ'nın Sinâ Dağına gittiğinde kendilerinin taptıkları buzağının kırk gün olduğunu söyleyerek, Allah'ın kendilerine kırk gün azap edeceğini iddia attıkları de rivâyetlerde mevcuttur (bkz. Taberî, *Câmiu'l-Beyân fi Tevîli'l-Kur'ân*, c. V, s. 296-297).

1.4.2.1 İnkârcı Olmaları

Yahudilerin inkârcı¹⁵¹ oluşları, onların ırkçı ve inatçı bir zihniyete ve karakter yapısına sahip olmalarından kaynaklanmaktadır¹⁵². Nitekim Hz. Peygamber zamanında/döneminde Müslümanlarla münâkaşaya giren Yahudiler, Allah'ın Tevrât'tan sonra herhangi bir kitap göndermediğini serdetmeleri bunun en bariz tarihi gerçeğidir¹⁵³. Ancak Kur'ân, onların (Yahudilerin) Kur'ân'ın ilâhi olmadığına dair iddialarını kabul etmeyip, Hz. Mûsa'ya vahyedilen Kitap ile diğer peygamberlere nâzil olan Kitapların hepsinin hak olduklarını ifade ederek, Yahudilerin iddialarını reddetmiştir¹⁵⁴. Zira Yahudiler, Hz. Muhammed'e itiraz etmeleri ve bu itiraz edilen konularda birtakım sordukları sorulara kendi arzuladıkları cevapları alamayınca, ona inanmadıklarını ve inanmayacaklarını söylemişlerdir¹⁵⁵. Nitekim kendilerine gelen veya başka kavme indiği halde tebliğilerde bulunan peygamberlerin söyledikleri şeyler de hoşlarına gitmeyince, Yahudiler kendi gururlarına yediremeyip büyüklük taslayarak onlardan bir kısmını inkâr etmişler ve alaycı bir şekilde “kalplerimiz perdelidir” diyerek inkârcılardan olmuşlardır¹⁵⁶.

Yahudiler, Allah'ın nâzil etmiş olduğu ilâhi vahye gereğince inanmadıkları gibi aynı zamanda O'nun gönderdiği bazı elçilere ve kendilerine vahyolunan kitaplara da inanmamaktadırlar. Meselâ Yahudiler, Hz. İsa'yı ve İncil'i inkâr ettikleri gibi, son peygamber Hz. Muhammed'i ve Kur'ân'ı da, Allah'ın, Tevrât'tan sonra herhangi bir millete herhangi bir semâvî/ilâhi içerikli bir kitap göndermediğini söyleyerek ne

¹⁵¹ Bkz. el-Bakara, II/88-91; Âl-i İmrân, III/98, 112; en-Nisâ, IV/ 46, 155.

¹⁵² Kesler M. Fatih, *Kur'ân'da Yahudiler ve Hıristiyanlar*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1993, s. 206.

¹⁵³ Taberî, *Câmiu'l-Beyân fi Tevîli'l-Kur'ân*, c. II, s. 348; Fahrüddîn er-Râzî, *et-Tefsîru'l-Kebîr (Mefâtihu'l-Ğayb)*, c. III, s. 199-200; Ebû'l-Fidâ İmâdüddîn İsmâil b. Ömer İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, I-VIII (thk. Sâmi b. Muhammed es-Selâme), Dâru Taybe, Beyrût, 1420/1999, c. I, s. 328-329.

¹⁵⁴ Bkz. en-Nisâ, IV/163-164-165.

¹⁵⁵ Fahrüddîn er-Râzî, *et-Tefsîru'l-Kebîr (Mefâtihu'l-Ğayb)*, c. XI, s. 108-109.

¹⁵⁶ Bkz. el-Bakara, II/87-88.

peygamberleri peygamber olarak ne de ilâhi kitapları semâvî kitap olarak kabul etmişlerdir¹⁵⁷.

Kur’ân, Yahudilerin Tevrât’ta bulunan emir ve nehiyleri bildikleri halde bunları yalanladıklarını ve hatta Allah’a bile yalan isnat ettiklerini bildirmektedir¹⁵⁸. Mamafih Yahudiler Allah tarafından İsrâiloğulları kavmine görevlendirilen peygamberleri, Allah katında doğruluğu olmayan istekleri doğrultusunda yalanlamaktan ve inkâr etmekten kaçınmamışlardır¹⁵⁹. Bunlara ilave olarak, onlar, Tevrât’ta yer alan ve gerçekten bildikleri halde birçok hakikati sırf inatları yüzünden İnkâr etmişlerdir. Binaenaleyh Yahudilerin bu tutumunu Kur’ân-ı Kerîm’deki şu âyeti kerime en iyi şekilde açıklamaktadır: *“Onlara, Allah tarafından, ellerindeki Tevrât’ı tasdik eden bir kitap gönderildiği zaman; daha önce kâfirlere karşı zafer isterken “Âhir zaman peygamberi hakkı için” diye dua ettikleri halde, o tanıyıp bekledikleri Peygamber kendilerine gelince, onu inkâr ettiler...”*¹⁶⁰. Mamafih bu âyetin ihtiva ettiği anlam çerçevesinden baktığımızda, Kur’ân-ı Kerîm’in ilâhi kaynağa dayanan Tevrât’ın, tahrif edilmeden önceki durumlarını tasdik eden ve doğrulayan yönlerine işaret ettiğini görmekteyiz¹⁶¹. Çünkü Yahudilerin, Hz. Muhammed’in getirdiği vahye uymakla mükellef tutulmuş olmaları da ilâhi kitaplı bir dine mensup olmalarının ve zaten bir kurtarıcı beklemeleri bunu doğrulamaktadır. Zira Yahudiler, geleceğini daha önceki kitaplardan öğrendikleri bir peygamberi bekliyorlar ve kendilerine harplerde yardım edeceğini umuyorlardı. Fakat Allah tarafından hak bir peygamber olarak gönderilen Hz. Muhammed’i inatları ve hasetleri sebebiyle inkâr etmişlerdir.

Bütün bu anlattıklarımızdan da anlaşıldığı göre Yahudiler, nâzil olan kitaplara ve Allah tarafından vahyi tebliğ-tebyin etmek için gönderilen peygamberlere inanma meselesini ırkçı ve maddeci bir bakışla anlayarak inkârcı bir tutum sergilemişlerdir. Zira onlar bu inkârlarını ve tutumlarını kendi şeriatlarına muhalefet ederek de sür-

¹⁵⁷ Esen Muammer, “Kur’an’ın Ehli Kitaba Bakışı” A.Ü.İ.F.D., S. L/I, 2010. ss. 93-110, s. 100.

¹⁵⁸ Bkz. Âl-i İmrân, III/24, 94; en-Nisâ, IV/48; el-Mâide, V/70.

¹⁵⁹ Göregen Mustafa, “İslam-Yahudi Polemiği ve Tartışma Konuları”, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul, 2002, s. 57.

¹⁶⁰ el-Bakara II/89.

¹⁶¹ Kur’ân-ı Kerîm’in tasdik ettiği tevrât konuları hakkında bkz. Hakan Uğur, *Tevrât’ın Kur’ân’a Arzı*, Emin Yayınları, Bursa, 2011.

dürdüklerini hem Kur’ân’dan hem tarihi verilerden hem de kendi kutsal kitaplarındaki pasajlardan anlamaktayız.

1.4.2.2 Kibirli ve Gururlu Olmaları

“İsrâiloğulları seçilmiş, özel ve üstün bir topluluktur”¹⁶² prensibini temel bir kaide olarak kullanan Yahudiler, kibirli ve gururlu olmaları onların tabiatlarının ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Diğer bir ifade ile İsrâiloğulları tarih boyunca seçilmişlik¹⁶³ inançlarından hareketle kendilerinin üstün kişiler olduklarını ve diğer topluluklardan üstün olduklarını/onlarla eşit sayılmayacaklarını söylemektedirler. Üstelik onlar yeri geldikçe kendilerini temize çıkarmaktan geri durmamışlardır. Zira “Baksana o kendini temize çıkaranlar! (Onların temiz olduklarını iddia etmeleri neye yarar ki?) Ancak Allah dilediğini temizler ve onlara kıl kadar olsun haksızlık etmez”¹⁶⁴ âyeti, onların kendilerini diğer insanlardan üstün görüp temize çıkarma iddialarının yanlış olduğu ve Allah’ın emirlerine uymayan kimsenin temiz çıkamayacağını belirtmektedir¹⁶⁵.

Yine, onlar kendilerinin ilim sahibi insanlar oldukları söyleyerek bununla da kibirlenip böbürlenmişlerdir/gurura kapılmışlardır¹⁶⁶. Hatta Hz. Peygamber Medîne’ye hicret ettiği zaman o bölgede yaşayan Yahudilere “Sizlere çok az bir ilim verilmiştir” sözüne itiraz eden Yahudiler Hz. Peygambere şöyle cevap vermişlerdir: Bizlere Tevrât verilmiştir. Her kime Tevrât verilmişse ona da fazlaca hayır verilmiştir¹⁶⁷.

Bununla birlikte, Yahudiler ve Hıristiyanlar gurur ve kibire kapılarak cennete yalnızca kendilerinin gireceklerini, kendilerinden başka kimsenin orayı hak etmediklerini iddia etmişlerdir¹⁶⁸ ki zaten Kur’ân bunu şu şekilde anlatarak: “Yahudiler ve

¹⁶² “Çünkü siz, Rabb’iniz olan Tanrı’ya mukaddes bir kavimsiniz; Rabb’iniz Tanrı, yeryüzündeki bütün kavimlerden kendine has kavim olarak sizi seçti” (Tesniye VII/6).

¹⁶³ Seçilmişlik kavramının Yahudi geleneğindeki tarihî açılımı ile ilgili olarak bkz. Salime Leyla Gürkan, “The Jewish Concept of Chosenness: In Tradition and Transformation” (doktora tezi), Lancaster University, 2002.

¹⁶⁴ en-Nisa IV/49.

¹⁶⁵ ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf*, c. I, s. 520.

¹⁶⁶ Fahrüddîn er-Râzî, *et-Tefsîru’l-Kebîr (Mefâtihu’l-Ğayb)*, c. X, s. 100-101.

¹⁶⁷ Vâhidî, Ebû Hasan Ali b. Ahmed en-Nisâbü’rî, *Esbâbu’n-Nüzûl*, Mısır, 1379/1959, s.226.

¹⁶⁸ ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf*, c. I, s. 520.

Hıristiyanlar kendilerinden başkası cennete asla giremez! dediler. Bu onların sadece kendi kuruntularıdır. Sen de deki: iddianızda tutarlı iseniz haydi delilinizi ortaya koyun."¹⁶⁹ nitekim onların bu asılsız iddialarını bir sonraki âyet şu şekilde anlatmaktadır: *"Hayır, işin aslı öyle değil! Kim halis olarak Allah'a teslim olup güzel davranışlarda bulunursa Rabbinin nezdinde onun mükâfatı olacaktır. Onlar ne korkacak ne de üzüntü duyacaklardır."*¹⁷⁰

Netice olarak Yahudiler kendilerini her yönüyle diğer insanlardan üstün göreyerek insanlar arasındaki iyi ilişkileri olumsuz yönde etkileyen, toplumda bir kaos meydana getirecek, barışı zedeleyecek ve Allah katında da insanı adım adım küfre sürükleyecek çok tehlikeli bir hastalık olan kibir ve gurura kapılmışlardır.

1.4.2.3 Yahudilerin Peygamberlere Muhalefet etmeleri ve Allah'ın Peygamberlerini öldürmeleri

Yahudiler, kimi zaman bir peygamberi ilahlaştıracak kadar nebîleri/rasûlleri yüceltirken, kimi zaman onlara düşmanlıkta da aşırıya giderek bazı peygamberleri yalanlamış, hatta daha da aşırıya giderek bazılarını da öldürmüşlerdir¹⁷¹. Diğer bir ifade ile Yahudiler, Allah tarafından kendilerine doğru yolu göstermek, sapıklıktan hidayete, karanlıktan nura kavuşturmak ve her iki dünyada da huzura erdirmek için gönderilen peygamberlere muhalefet etmişler¹⁷², bunların bir kısmını kendi kitaplarında mevcut olsa bile nefislerine zor geldiği için gelen peygamberleri yalanlarken bir kısmını da haksız yere öldürmüşlerdir¹⁷³.

Yahudiler kendilerine gönderilen peygamberleri inkâr etmeleri, onlara tevhidin özünü bağdaşmayan iftiralar yöneltmeleri yahut onları hafife alarak alay etmeleri gibi tavırlarını yine Kur'ân'dan öğreniyoruz: *"Allah'ın âyetlerini inkâr edenlere, haksız yere peygamberleri öldürenlere ve insanlardan adaleti emredenleri öldüren-*

---

¹⁶⁹ el-Bakara II/111.

¹⁷⁰ el-Bakara II/112.

¹⁷¹ Bu konudaki âyetler için bkz. el-Bakara, II/61, 84-85; Âl-i İmrân, III/21, 112, 181; en-Nisâ, IV/155; el-Mâide, V/70.

¹⁷² ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf*, c. I, s. 285.

¹⁷³ el-Beyzâvî, *Envârü't-Tenzil ve Esrârü't-Te'vil*, c. I, s. 84.

lere can yakıcı bir azabı bildir”¹⁷⁴. Yahudiler Hz. İsa’yı ve Hz. Muhammed’i yalanlayıp onlara muhalefet etmişler; Hz. Yahya ve Hz. Zekeriyya’yı da öldürmüşlerdir¹⁷⁵. Yahudilerin peygamberlere karşı bu tutum ve davranışlarının sebebi, onların arzularına muhalif olan hükümleri getirmeleri ve onları tahrif olmamış Tevrat’ın hükümlerine tabi olamaya davet etmeleridir¹⁷⁶. Yahudilerin dünya sevgisi, onların bu dünyada makam ve mevki sahibi olmak, kendi halkının başına lider olmak ve bu yollarla insanların mallarını almayı arzuluyorlardı. Yapmak istedikleri şeyleri Peygamberler Allah’tan getirdikleri vahiy dolayısıyla engelleyince onları yalanlamışlardır¹⁷⁷. Halka da bu peygamberlerin yalancı peygamber¹⁷⁸ olduğunu fikrini yerleştirmeye çalışmışlardır¹⁷⁹. Yahudiler Hz. Muhammed’e karşı Peygambere yapılmayacak -hatta hiçbir insana yapılmaması gereken- çirkin davranışlarda bulunmuşlardır. O’na saygısızca selam vermeleri, yalanlamaları, getirdiği vahiy –hakikatlar- karşısında “kalplerimiz mühürlüdür” demeleri, öldürmek için zehirli koyun eti sunmaları, sihir yapmaları gibi birçok davranışları bulunmaktadır¹⁸⁰.

1.4.2.4 Yahudilerin Ahdi Bozmaları ve Allah’ın Emirlerine İsyan Etmeleri

Kur’ân-ı Kerîm’de Yahudilerin Allah’a ve insanlara karşı tutum ve davranışlarına bakıldığında, onların temel karakterlerinden birinin de verdikleri sözlere riayet etmedikleri görülmektedir¹⁸¹.

Kur’ân-ı Kerîm, Yahudilerin Allah’a hangi hususlarda söz verdiklerini, verdikleri sözleri nasıl yerine getirmeyip bozduklarını, bunun sonucunda hak ettikleri

¹⁷⁴ Âl-i İmran, III/21.

¹⁷⁵ Bir rivâyete göre, Yahudilerin yalanladıkları ve muhalefet ettikleri peygamberlerin Hz. İsa ve Hz. Muhammed, öldürdükleri peygamberlerin de Hz. Yahya ve Hz. Zekeriyya olduğu zikredilmiştir. Bkz. Kurtubî, *el-Câmi’ li Ahkâmi’l-Kur’ân*, c. II, s. 25.

¹⁷⁶ Fahrüddîn er-Râzî, *et-Tefsîru’l-Kebîr (Mefâtihu’l-Ğayb)*, c. VII, s. 213-214.

¹⁷⁷ Kurtubî, *el-Câmi’ li Ahkâmi’l-Kur’ân*, c. IV, s. 46-48; Ebû Abdullah Muhammed b. Ali b. Muhammed le-Havlânî eş-Şevkânî, *el-Câmi Beyne Fenneyi’r-rivâye ve’d-diraye min ilmi’t-tefsîr*, I-V, Dâru’l-Fiker, 1403/1983, c. I, s. 328-329.

¹⁷⁸ Yahudilikteki yalancı peygamberler konusunda bkz. Emine Taşdelen, “Yahudilikte Nübüvvet”, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2010, s. 109-115.

¹⁷⁹ Yaka Eyüp, “Kur’an’da Ehl-i Kitab’ın Kendi Dinlere Karşı Tutumu”, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 1994, s. 25.

¹⁸⁰ Yaka Eyüp, “Kur’an’da Ehl-i Kitab’ın Kendi Dinlere Karşı Tutumu”, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 1994, s. 26.

¹⁸¹ Bkz. el-Bakara, II/64, 83, 246; Al-i İmrân, III/23; el-Mâide, V/43.

cezaları çeşitli âyetlerde açıklamaktadır¹⁸². Yahudiler, Allah'ın kendilerine emrettiği şeyleri yapmayarak O'na isyan etmişlerdir. Onlar Allah tarafından peygamber olarak gönderilecek Hz. Muhammed'e iman edeceklerine dair söz verdikleri halde sonradan bu sözlerini de tutmamışlardır¹⁸³. Onlar Allah'a ve insanlara verdikleri sözlerden dönmelerinin ve ahid bozmalarının sebepleri dünya hayatını sevmeleri, dünyayı ahirete tercih etmeleri, korkak olmaları, yeryüzünde fesat çıkarmayı istemeleri ve vermiş oldukları ahde tahammüllerinin olmayışdır. Onlar ahde ve yaptıkları anlaşmalara sadık kalmamışlardır¹⁸⁴.

Yahudiler sadece Allah'a verdikleri ahdin bozmakla kalmamışlar, insanlara verdikleri sözleri ve anlaşmaları da yerine getirmemişlerdir¹⁸⁵. Kur'ân'da, Yahudilerin bir anlaşma yaptıkları zaman, içlerinden bir grubun muhakkak o anlaşmayı bozduğunu açıklamaktadır¹⁸⁶. Hz. Peygamber Medine'ye hicret ettikten sonra kendileri ile anlaşma yaptığı ilk millet Yahudilerdir¹⁸⁷. Kureyza, Nadir ve Kaynuka oğulları ile Müslümanlarla savaşmayacaklarına, Müslümanlara karşı başka milletlere yardım etmeyeceklerine dair anlaşma yapılmıştır. Ancak bu anlaşma Yahudiler tarafından Bedir savaşında bozulmuştur¹⁸⁸. Yahudiler daha sonra hata ettiklerini ve unuttuklarını söyleyerek tekrar anlaşma yapılmıştır. Fakat bu sefer de Hendek savaşında müşriklere yardım etmişlerdir¹⁸⁹. Yahudilerin ahit bozma ve sözde durmama davranışı Hz. Muhammed'in zamanına özgü bir durum değildir. Onlar kendi peygamberlerine, hatta Hz. Musa'ya bile söz verdikleri halde sözlerini tutmamışlardır¹⁹⁰. Böylece hem gelecek peygamberlere inanacaklarına, hem de Tevrat'ın emirlerine uyacaklarına dair, Allah'a ve peygamberlerine verdikleri sözlerini de bozmuşlardır. Bu da, onların

---

¹⁸² Bkz. el-Bakara, II/63, 83-84.

¹⁸³ Kurtubî, *el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'ân*, c. II, s. 13-14.

¹⁸⁴ Sayar Süleyman, "Yahudi Karakteri (Tarihi ve Sosyo-Psikolojik Bir Yaklaşım)" U.Ü.İ.F.D., S. IX., C. IX., 2000, ss. 307-324. s. 323.

¹⁸⁵ ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf*, c. I, s. 171.

¹⁸⁶ Bkz. el-Bakara, III/100.

¹⁸⁷ Vâkidî, *el-Meğâzî*, c. I, s. 176.

¹⁸⁸ İbn Hişâm, *Sîretü'n-Nebeviyye*, c. I, s. 552.

¹⁸⁹ Fahrüddîn er-Râzî, *et-Tefsîru'l-Kebîr (Mefâtihu'l-Ğayb)*, c. III, s. 50-513.

¹⁹⁰ Bkz. el-Bakara, II/51.

kendi dinlerine, Peygamberlerine ve Allah'a karşı ne kadar samimiysiz olduklarını açıklamaktadır¹⁹¹.

1.4.2.5 Hakkı Gizlemeleri

Tahrîf kavramı çerçevesinde değerlendirilmesi mümkün olan “k-t-m=كتم” kelimesi, gizlemek ve örtmek manalarına gelmektedir¹⁹². Kur'ân'da birçok farklı konu için kullanıldığını müşahade etmekteyiz. Yahudiler açısından ise özellikle Hz. Peygamber'e ilişkin bilgiyi, yani hakkı gizlemeyi ifade ettiğini görmekteyiz. Ayrıca onların, ilâhi kitaplardaki emir ve nehiyleri de gizlediklerini anlamak mümkündür.

Kur'ân-ı Kerîm, Yahudilerin Hz. Mûsa'ya nâzil olan Kutsal Kitap'ta yer alan birçok gerçeği sırf inatları¹⁹³ yüzünden inkâr edip gizlediklerini ifade etmektedir¹⁹⁴. Nitekim Kur'ân, İsrâîloğulları'nın Hz. Mûsa'nın getirdiği Kutsal Kitabı o dönemde ellerinde bulunan yazı yazmak için kullanılan malzemelere yazarak istedikleri kısmını açıkladıklarını, istemedikleri kısmını ise gizlediklerini bildirmektedir¹⁹⁵. Bununla birlikte Kur'ân'da, ayrıca Yahudilerin Hz. Muhammed hakkında önceden bilgi sahibi oldukları ve onu çok iyi tanıdıkları bildirilmektedir¹⁹⁶. Zira kendilerine birçok peygamber gönderilen Yahudiler, son peygamberin de İsrâîloğulları'ndan çıkmasını bekliyorlardı. Ancak Yüce Allah son peygamber olarak Hz. İsmail'in neslinden olan Hz. Muhammed'i gönderince, ona imân etmeyip inkârı reva görmüşlerdir. Bir diğer inkâr nedeni ise, yöneticilik haklarının, mal ve mülklerinin ellerinden gitmesinden korkmalarıdır. Yahudiler mala ve dünya hayatına çok düşkündürler ve bu nedenle hakkı gizleme yolunu tercih etmişlerdir. Kur'ân, Yahudilerin bu inkârcı tutum ve davranışları-

---

¹⁹¹ İbn Aşûr Muhammed Tâhir b. Muhammed b. Muhammed et-Tûnusî, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, ed-Dâru't-Tunisiyye, Tunus, 1984, c. I, s. 624-626; Yaka Eyüp, “Kur'an'da Ehl-i Kitap'ın Kendi Dinlere Karşı Tutumu”, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 1994, s. 19.

¹⁹² el-Beyzâvî, *Envârü't-Tenzîl ve Esrârü't-Te'vîl*, c. I, s. 90.

¹⁹³ İbn Aşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, c. I, s. 601-602.

¹⁹⁴ Bkz. el-Bakara, II/89, 246; el-En'âm, VI/20.

¹⁹⁵ Bkz. el-En'âm, VI/91.

¹⁹⁶ Bkz. Bkz. el-En'âm, VI/20.

nın devam ettirmesi sebebiyle kendilerinin hakk üzerine olmadıklarını ve yine kendilerine zulmedenlerden olduklarını belirtmiştir¹⁹⁷.

Kur'ân, Yahudilerin, kutsal kitaplarında Hz. Muhammed'e ait remz ve müjdeleri de gizleyerek kendi ırkları dışındakileri seçilmez bir hale getirdiklerini haber vermektedir¹⁹⁸. Yahudi bilginleri yapmış oldukları bu gizlemeyi dünya menfaati, para, mal ve makam için yani az bir değer satın almak için yapmışlardır. Hz. Muhammed'in sıfatları hakkında Tevrât'taki âyetleri gizleyen ve böylece dindaşlarından hediyeler alan Yahudi reislerinin bulunduğu ifade edilmektedir¹⁹⁹. Yahudiler hak ve hakikat kendilerine apaçık bildirildiği halde yanlış yolu tutmuşlar, Allah'ın bildirmiş olduğu hakikat mesajından uzaklaşmışlardır. Muhakkak onların haktan sapma, gerçeği gizleme ve karıştırmalarının altında arzularına uyma, aldatıcılık karakterleri ve Hz. Muhammed ve Müslümanlara olan hasetleri yatmaktadır²⁰⁰.

---

¹⁹⁷ Bkz. el-Bakara, II/61, 248-249; Al-i İmrân, III/111-112; el-Mâide, V/22, 24.

¹⁹⁸ Bkz. el-Bakara, II/79; en-Nisâ, IV/46; el-Mâide, V/13.

¹⁹⁹ İslamoğlu Hatice, "Elmalılı Tefsirinde Yahudi ve Hıristiyanlara Bakış", Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) Şanlıurfa, 2008. s. 52.

²⁰⁰ Mukâtil b. Süleyman, *Tefsîr-i Kebîr*, I-IV, (çev. M. Beşir Eryarsoy), İşaret Yayınları, İstanbul, 2006, c. I, s. 102; İslamoğlu Hatice, "Elmalılı Tefsirinde Yahudi ve Hıristiyanlara Bakış", Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) Şanlıurfa, 2008. s. 52; Yaka Eyüp, "Kur'an'da Ehl-i Kitab'ın Kendi Dinlere Karşı Tutumu", (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 1994, s. 68.

İKİNCİ BÖLÜM

1 HADİSLERDE YAHUDİLERİN ÖZELLİKLERİ

Semâvî dinler, insanları ahlâkî güzelliklere davet edip onların kötülüklerden uzak durmalarını isterler²⁰¹. İnsanları iyi işlere teşvik ederek, sevginin ve barışın yayılmasından yanadırlar. Semavi dinler ırkçılık, kin, nefret, kıskançlık ve zulüm gibi insanın hem kendisine hem de diğer varlıklara –özellikle insana- zarar gelmesinden dolayı yasaklamış ve insandan insana, insandan diğer varlıklara ve diğer varlıklardan insana gelebilecek kötülöklere karşı, birtakım hususların yapılmasını isterken birtakım hususların da yapılmamasını istemiştir. Diğer bir ifade ile ilâhî dinlerde yer alan emir ve yasaklar içtimâi/toplumsal hayatın düzen içinde devamını sağlamayı gaye edinmiş, hukuksuzluğun yok edilmesini, adâletin egemen/hâkimhâne olmasını ve böylece toplumdaki her ferdin refah içerisinde yaşamasını temin etmeye çalışmıştı²⁰².

²⁰¹ Afif Abdülfettah Tabâra, *el-Yehûd fi'l-Kur'ân*, Beyrût, 1986, s. 5.

²⁰² Kahraman Ahmet, *Dinler Tarihi*, Sümer Matbaası, İstanbul, 1965, s. 111-112; Nurettin Turgay, “Kur'ân'da Sosyal Adalet ve İnsan Hakları”, *DÜİF Dergisi*, c. I, Diyarbakır, 1999, ss. 40-62; Veli Ulutürk, “Kur'ân-ı Kerîm'de Zulüm Kavramı”, *AÜİF Dergisi*, Erzurum, 1990, S. IX, ss. 120-142; Ulutürk, “Kur'ân-ı Kerîm'de Zulüm Dedikleri”, *AÜİF Dergisi*, Erzurum, 1991, S. X, ss. 96-117; Fikret Ergüngör, “İnsan Onurunu Tehdit Eden İrkçılık Hkında Düşünceler”, *CÜİF Dergisi*, Sivas, 2014, c. XVIII, S. II, ss. 349-365.

İslâmî gelenekteki Yahudilik ve Yahudilerle ilgili tespit ve değerlendirmeler, İslâm'ın itkadî, taabbudî ve ahlakî açıdan ilk başvuru kaynağı ve son Peygamber/Nebi Hz. Muhammed'e nâzil olan Kur'ân-ı Kerîm²⁰³ ve onun ardından ikinci derecede önemli kaynak olan Mütevâtir, yaşayan sünnetler, ya da amelî tevâtür denilen ve müslümanların rivâyet yoluyla nesilden nesile aktardıkları uygulama ve bilgileri ihtiva eden sahih hadislere/rivâyetlere/sünnete dayanmaktadır. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'de İsrâiloğulları'nın tarihinden, inançlarından, kutsal kitaplarından (Tevrât ve Zebûr), Peygamberlerinden (İbrâhîm, İshâk, Yakup, Mûsa, Hârûn, vb. gibi), ahlâkî davranışlarından, sosyal ilişkilerinden, Müslümanlara karşı hareketlerinden ve karakter özelliklerinden bahsedilmektedir. Hadislerde de Kur'ân-ı Kerîm'deki bilgilerle²⁰⁴ aynı doğrultuda malumatlar bulunmakla beraber, yer yer bu malumatları açıklar mahiyette bilgiler bulmak mümkündür.

Kur'ân-ı Kerîm'deki çeşitli âyet-i kerîmelerde bahsedildiği gibi, muteber hadis külliyyatında da Yahudiler hakkında bazı bilgileri bulunmaktadır. Öyle ki, Yahudiler doğrudan veya işaret edilmek suretiyle pek çok hadiste/rivâyette; Yahudi kutsal kitabıyla ilgili hadisler²⁰⁵, benî isrâil haberlerinin nakliyle ilgili hadisler²⁰⁶, Hz. Mûsâ ile ilgili hadisler²⁰⁷, Yahudi ırkının özellikleriyle ilgili olmak üzere birçok konuda on-

---

²⁰³ Kur'ân-ı Kerîm açısından Yahudilerin özellikleri için için bkz. Salâh Abdülfettâh el-Hâlidî, *eş-Şahsiyyetü'l-Yahûdiyye min hilâli'l-Kur'ân*, Dârü'l-Kalem, Dimaşk, 1407/1987, s. 193-349.

²⁰⁴ Daha önceden gönderilen kitapların tahrif edildiği bu tahrifi yapanlarında kendileri olduğu (el-Bakara II/75-79; Nîsa IV/46; Mâide V/13, 41), ayrıca onlara gönderilen peygamberleri öldürdükleri (el-Bakara II/61, 87; Âl-i İmrân III/21, 112; Mâide V/70; Enfâl VII/56), Müslümanlarla yaptıkları anlaşmalara bağlı kalmadıkları (el-Bakara II/27, 64, 100; Âraf VII/102; Rad XIII/25), dinlerinde taşkınlık yaptıkları (el-Mâide V/77), yalancı oldukları (el-Bakara II/87), bilmedikleri konularda bile kendi aralarında tartıştıkları ve yanlış hükümlere vardıkları (Âl-i İmrân III/65-66), birbirlerini suçladıkları (el-Bakara II/113), Kur'ân'a ve Hz. Muhammed'e inananları saptırmak istedikleri (Âl-i İmrân III/69) gibi. Bu konuyla alakalı olarak bkz. Kesler, *Kur'ân'da Yahudiler ve Hristiyanlar*, s. 65-214; Kaya, *Kur'ân-ı Kerîm'e Göre Ehl-i Kitap*, s. 102-202; Süleyman Sayar, "Yahudi Karakteri (Tarihî ve Sosyo-Psikolojik bir Yaklaşım)", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, cilt, IX, sayı, 9, 2000, ss. 307-324; Tezin "Kur'ân-ı Kerîm'de Yahudilerin Özellikleri" başlığına bk.

²⁰⁵ Buhârî, "Tefsîr", 11; "Tevhîd", 51; "İ'tisam", 25; "Şehâdât", 29; "Meğâzî", 30; Müslim, "Cihâd", 64, 67; "Sıfâtü'l-Münâfikîn", 19-21.

²⁰⁶ Buhârî, "Tefsîru'l-Bakara", 11; "Tevhîd", 51; "Şehâdât", 29; "Enbiya", 50;

²⁰⁷ Buhârî, "Enbiya" 8; "Bedülhalk", 7; "Husûmat", 1; "Rikak", 43; "Tıb", 17; "Gus'ul", 20; "Humus", 17; "İlim", 44; "Cenâiz", 31; "Tefsîru'l-Mâide", 4; Müslim, "İmân", 229, 263, 266, 267, 268, 269, 271, 272; "Fezâil", 158, 159; "Hayız", 75

lardan bahsedildiğini²⁰⁸ görmekteyiz. Ancak çalışmamızda Yahudi ırkının karakter özelliklerine delalet eden rivâyetleri incelemesi konu edilecektir.

Yahudiler Kur'ân-ı Kerîm'de Hıristiyanlarla birlikte “*Ehl-i Kitap*” tabiri ile zikredildiği gibi, hadislerde de aynı terkiplerle, onlara gerek uyarı, gerek tavsiye ve gerekse onların kötü huylarına işaret etmek suretiyle inanç ve karakteristik özelliklerinden bahsedildiğini görmekteyiz. Mamafih hadislerdeki “*Yehûd*”, “*el-Yehûd*”, “*el-Yehûdiyye*” ve “*Benî İsrâîl*” gibi kavramlarla ve bu ifadelerden herhangi birinin yer almayıp birtakım özelliklerinden bahsederek esasen onlardan bahsedilen rivâyetler de vardır.

Çalışmamızda Yahudilerle ilgili tüm hadisler/rivâyetler ve haberler olmadığı için sadece Sahihayn çerçevesinde Mütevâtir, yaşayan sünnetler, ya da amelî tevâtür denilen ve müslümanların rivâyet yoluyla nesilden nesile aktardıkları uygulama ve bilgileri ihtiva eden sahih sünnette/hadislerde/rivâyetlerde Yahudilerin temel özelliklerini incelemek konu olacaktır. Temel özelliklerden kastımız ise Yahudilerin huy ve karakterleri gerek kendi inançlarına gerek İslâm dinine ve gerekse Hz. Peygamber'e ve ashabına karşı tutumlarıdır. Binaenaleyh hadislerde Yahudilerin temel özelliklerini incelerken bunları müsbet ve menfi başlıklar altında incelemenin daha uygun olduğunu düşündük. Zira Kur'ân-ı Kerîm'de olduğu gibi sahih sünnette/hadislerde/rivâyetlerde az da olsa Yahudilerin müsbet özelliklerinden bahsedilmekte olup bu doğrultudaki hadislerin var olduğu kanaatini taşıyarak konunun bu çerçevede incelenip değerlendirilmesini uygun gördük.

1.1 Hadislerde Yahudilerin İnançlarına Bakış

Yaratılışlarından itibaren insanlar fitratları²⁰⁹ gereği bir şeye inanma ihtiyacı duymuşlardır. Bu ihtiyacı karşılamak için insanla birlikte var olan, insanı muhatap alan ve onu bilgilendirmeyi, yüceltmeyi ve mutlu etmeyi hedefleyen dinler, tarihin bütün devrelerinde ve bütün toplumlarında hem evrensel ve zorunlu bir vakıa olarak

²⁰⁸ Buhârî, “Tefsîr”, 2, 6; “Tefsîr-i Âl-i İmrân”, 6; “Menâkıb”, 26; “Menâkıbü'l-Ensâr”, 45; “Buyu”, 50; “Rikâk”, 44; Müslim, “Hudûd”, 26, 28; “Sıfâtü'l-Münâfikîn”, 30; “Hayız”, 34; “Cihâd”, 65, 68.

²⁰⁹ Allah'ın insanı yaratırken O'nun benliğine zerkettiği tabii ve saf yaratılışla sebat olmak ancak insan fitratına Allah tarafından lütfedilen tevhid inancını kabul etmekle olur. Fakat müşrikler ve gayr-ı tevhidi inanca sahip olanlar bu inançtan yüzçevirirler (bkz. Rûm XXX/30).

hem de ferdi her yönüyle kuşatan bir disiplin olarak daima karşılaşılmıştır. Bu durum İslâm dinine göre ise; muhatabı bütün insanlık olan, her zaman geçerliliğini korumakta olup kendinden önceki ilâhî kaynaklı kitapları tasdik edici²¹⁰ ve onlar üzerinde gözetici olması²¹¹ bakımından Kur’ân’ın ilkeleri doğrultusunda bu husus şöyle açıklanır: Yüce Allah kendine kulluk etmeleri için insanları yaratmıştır²¹², fakat Allah, insanı kendi halinde başıboş da bırakmamıştır²¹³. Mamafih insana seçme özgürlüğü vermiştir. Bu cüz’i irade sayesinde insan, ister doğru olsun ister yanlış olsun farklı inançları benimsemiştir²¹⁴. İnsanlardan bazılarının kabullenmiş olduğu inançlardan birisi de baştan beri anlatmaya çalıştığımız Yahudiliktir. Yahudilerin inanç esaslarını²¹⁵ kendi kutsal kitaplarında görebilmekteyiz. Bunun yanında yukarıda da Kur’ân açısından incelediğimiz gibi çalışmamız gereği Sahihayn hadisleri/rivâyetleri çerçevesinde de incelememiz mümkündür.

Kur’ân-ı Kerîm’deki, Allah’ın rehber ve hidayet kaynağı olarak gönderdiği bütün ilâhî mesajlarda tevhidin zorunlu itikadi bir ilke olduğuna şüphe getirmeyen bir gerçek olduğu yönündeki prensib:²¹⁶ Hz. Peygamber’in sahih hadislerinde de görmektediriz²¹⁷. Buna binaen, hadislerde, Kur’ân’ın prensipleri doğrultusunda olan Ya-

²¹⁰ Bkz. el-Bakara II/41, 91, 97; Âli İmrân III/3; en-Nisâ IV/47; el-Maide V/48; el-Fatır XXXV/31.

²¹¹ Bkz. el-Maide V/48.

²¹² “Ey müşrikler! Hepinizi yaratan Allah olduğu halde nasıl olurda başka varlıklardan medet umup onları bana ortak koşarsınız?! Ben (Allah) sizin taraticınız olduğum için kulluk edilmeye layığım. Oysa kendilerinden medet umup bana ortak koştuğumuz varlıklar size bile muhtaçtırlar. Üstelik ben sizden, beni doyurmanızı da istemiyorum. Sizin kulluğunuza da ihtiyacım yoktur, rızkınıza da! Aksine hepimize rızkı veren, sonsuz güç ve kudret sahibi olan benim! Şu halde nasıl olurda başka varlıklardan medet umar ve onları bana ortak koşarsınız? (bkz. Zâriyât L/56-58)”.

²¹³ Yoksa insan bütün bu yaptıklarının yanında kâr kalacağını, âhirette bunların cezasını çekmeyeceğini ve de böylelikle bu dünya da başıboş mu bırakıldığını sanıyor? (bkz. Kıyâmet LXXV/36)

²¹⁴ Buhârî, “Tefsîru’l-Rûm”, 2.

²¹⁵ Yahudi kutsal kitabındaki Yahudilerin Tanrı inancı ile ilgili bkz. Halim Işık, “Yahudi Kutsal Kitabında Tanrı İnancı”, *MÛSBE Dinler Tarihi Anabilim Dalı*, İstanbul, 1993. Kur’ân-ı Kerîm’de Yahudilerin inançları için bkz. Ekrem Sağın, “Kur’ân’ın Yahudi ve Hıristiyanlara İman Açısından Bakışı”, *AÛSBE Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı*, Ankara, 2005, s. 18-155. Yahudilerin kitaplarını tahrif meselesi için bkz. Levent Toslak, “Kur’ân’a Göre Semavi Kitapların Tahrifi Meselesi Tevrat Örneği”, *YYÛSBE Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı Tefsir Bilim Dalı*, Van, 2008; Hatice Erkoç, “Kur’ân’a Göre Yahudilerin Dini Tahrifi”, *SÛSBE Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı Tefsir Bilim Dalı*, Konya, 2005. Yahudilerin seçilmişlik düşüncesi konusunda bkz. Nazmiye Yavuz, “Kitabı Muakaddes Açısından Yahudilik ve Hıristiyanlık’ta Seçilmişlik Anlayışı”, *AÛSBE Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı*, Ankara, 2006; Tolga Savaş Altınel, “İslâmî Kaynaklara Göre Yahudilikteki Seçilmişlik”, *MÛSBE İlahiyat Anabilim Dalı Felsefe ve Din Bilimleri Bilim Dalı*, İstanbul, 2002.

²¹⁶ Bkz. el-Enbiya XXI/25. Ayrıca bkz. en-Nisa IV/163-164; el-Zuhrûf XII/45; en-Nahl XVI/36.

²¹⁷ Bkz. Buhârî, “İmân”, 8; Müslim, “İmân”, 20.

hudilerin akîde özellikleri; yine Allah'a inancın temelini oluşturan tevhid ilkesine aykırı davrandıkları belirtilmiştir²¹⁸. Çalışmamızı esas aldığımız Sahihayn çerçevesindeki hadislerde bunun en bariz ve Yahudilerin Allah inancıyla²¹⁹ alakalı tek örneği -konumuzun Sahîhaynla (Buhârî ve Müslimle) sınırlı olması gereği- şu rivâyettir:

“...Yahudiler, (ahirette) çağırılacak ve kendilerine: -Siz, neye kulluk ve ibadet ediyordunuz? denilecek.- Allah'ın oğlu Üzeyr'e, diyecekler. Yalan söylüyorsunuz; Allah ne eş ne de oğul edinmiştir...²²⁰” hadisinde/rivâyetinde de görüldüğü gibi, Allah'ın tekliğine, birliğine şirk bulaştırın, bu inancı kendilerine emredildiği²²¹ gibi yerine getir(e)meyen Yahudilerin Allah'a inançlarındaki problemi belirtmiştir. Diğer bir tabirle peygamber sonrası dönemlerde ilâhi mesajın etkisini yitirmesiyle dinde bazı önderler ya da bazı varlıklara kutsallık atfedildiği ve Allah'a ortak koşulduğu görülmektedir. Hz. Mûsa sonrasında (veya bazı dönemlerde) zamanla bu durumun hâkim olduğu ve birkısım Yahudilerin Allah'a ortak koşarak tevhid ilkesinden uzaklaşıldığı²²² anlaşılmaktadır.

Yine yukarıda zikrettiğimiz rivâyetten hareketle, Yahudilerin tevhid inancına aykırı yapmış oldukları davranıştan başka bir bilgi edinilmemektedir²²³. Çünkü hadislerde Yahudilerin “Tanrı inancını” anlatan derinlemesine bilgiler bulmak mümkün değildir. Kanaatimizce bunun nedeni ise Yahudilerin inançla ilgili problemleri Kur'ân-ı Kerim'de işaret edilmesi ve Hz. Peygamber'in tebliği görevlerinden birisi-

²¹⁸ Bkz. Buhârî, “Menâkıbu'l-Ensâr, 52; “Tefsîru'l-Hicr”, 3. Ayrıca bkz. Hicr XV/90-91.

²¹⁹ Yahudilerin Allah/Tanrı inançlarıyla alakalı bkz. Işık, Yahudi Kutsal Kitabında Tanrı İnancı; Kur'ân-ı Kerim'de Yahudilerin Tanrı inançlarıyla ilgili bkz. Ekrem Sağın, “Kur'ân'ın Yahudi ve Hıristiyanlara İman Açısından Bakışı”, s. 118-128. Ayrıca tezin ilgili başlığına bakınız.

²²⁰ Buhârî, “Tefsîru'n-Nisa”, 8; “Rikâk”, 52; “Tevhîd”, 24; Müslim, “İman”, 299, 302.

²²¹ Aslında biz, Medine Yahudilerinin ataları olan İsrâilîğulları'ndan vaktiyle, Allah'tan başka hiçbir varlığa kulluk etmemeleri, ana-babaya iyi davranmaları, akrabalara, yetim ve yoksul kimselere yardımcı olmaları ve Allah tarafından gönderilen peygamberlerle ilgili verilen ilâhî bilgiyi insanlara dosdoğru anlatmaları konusunda söz almış; onlara namaz kılmalarını, zekât vermelerini emretmiştir. Ne var ki içlerinden birçoğu kısa bir süre sonra bu tevhid çizgisinden uzaklaşmışlardı. İşte şimdi Medine'deki Yahudiler de tıpkı önceden tevhid inancından yüz çeviren ataları gibi davranmakta ve elçimiz Muhammed'e iman etmemektedirler (bkz. el-bakara II/83).

²²² Şah Veliyyullah ed-Dihlevî, *Hüccetullâhi'l-Baliğa*, I-II, (thk. Seyyid Sâbık), Dâru'l-Kütübi'l-Hadise, Kâhire, ty., c. I, s. 252.

²²³ Buhârî, “Menâkıbu'l-Ensâr, 52; “Tefsîru'l-Hicr”, 3.

nin de Yahudilerin Allah inancı konusunda detaylı bilgi vermesi olmamasıdır. Zira o kendine nâzil olan vahyi insanlara anlatmakla görevlendirilmiştir²²⁴.

Hadislerde Yahudilerin peygamber inançlarına²²⁵ baktığımız zaman; Yahudi kutsal kitaplarında yer alan peygamber ve Kur’ân’ın peygamber inançları konusunda Yahudilere yönelik eleştirisi kadar detaylı bilgiler bulunmamaktadır. Sadece bazı peygamberlerden bahseden ve Hz. Mûsâ’nın şemâil, fazilet ve ölümüyle ilgili rivâyetler/hadisler bulunmaktadır. Mamafih Yahudiler, Hz. Muhammed’in peygamberliğini kabul etmeyip²²⁶ ona söz ve fiili eziyet edip²²⁷, getirmiş olduğu tevhid mesajını kabul etmemişler ve ona karşı çıkmışlardır. Fakat onların bazı peygamberlere inanıp bazılarını inanmadıklarına²²⁸ dair ve hatta bazı peygamberleri diğer peygamberlerden üstün tuttıklarına²²⁹ dair şu rivâyet peygamberlik inançlarının problemliliğini göstermektedir:

Ebû Hureyre’nin anlattığına göre: *“Bir Yahudi (Finhâs) kendisine ait bir ticaret malını satışa sunduğu zaman karşılığında bedel olarak hoşlanmadığı yahut razı olmadığı bir şey verilmiştir. Abdu’l-Üzeyr-Mûsâ’yı insanlara en üstün kalan Allah’a yemin ederim...”*²³⁰ diyerek peygamberler arasında ayrımcılık yaparak Yahudilerin peygamber inancında problemleri olduğunu göstermektedir²³¹. Diğer bir tabirle onların peygamberlerden bir kısmını kabul edip diğerlerini inkâr ettiklerini, bazen de peygamberlere hem tevhidin özüyle uyuşmayan çirkin ve yakışsız iftiralarda bu-

²²⁴ Bkz. el-Mâide V/67.

²²⁵ Yahudilerin peygamber inançları ile ilgili detaylı bilgiler için bkz. Mustafa Sinanoğlu, “Kitâb-ı Mukaddes ve Kur’ân-ı Kerim’de Nübüvvet”, *MÛSBE Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı Kelâm Bilim Dalı*, İstanbul, 1995, s. 22-140; Taşdelen, “Yahudilikte Nübüvvet”. Kur’ân’da Yahudilerin peygamber inançları ile ilgili bilgi için bkz. Ekrem Sağın, “Kur’ân’ın Yahudi ve Hıristiyanlara İman Açısından Bakışı”, s. 143-150. Ayrıca tezin ilgili başlığına bkz.

²²⁶ Buhârî, “Tefsîru’l-Kehf”, 5.

²²⁷ Buhârî, “İstizân”, 22; “Cizye”, 7; “Tıb”, 55; “Megâzî”, 41; Müslim, “Selâm”, 8, 11.

²²⁸ Buhârî, “Tefsîru’l-Kehf”, 5; “Tefsir”, 6; “Menâkıb”, 26; “Menâkıbü’l-ensâr”, 52; Müslim, “Sıfatü’l-münâfikîn”, 31. Ayrıca bkz. İbn Hişâm, *Siyre*, c. I, s. 517; Muhammed Yûsuf Kandelevî, *Hayâtü’s-sahâbe*, I-III, Şam, 1986, c. I, s. 30.

²²⁹ Buhârî, “Menâkıbu’l-Ensâr”, 45.

²³⁰ Müslim, “Fezâil”, 159.

²³¹ Kadı İyaz, Ebû’l-Fazl İyaz b. Mûsâ b. İyaz el-Yahsubî, Şerhu Sahihi Müslim li-Kadı İyaz İkmâlü’l-Mu’lim bi-Fevâidi Müslim, I-IX, (thk. Yahyâ İsmâil), Dârü’l-Vefâ, Mansûre, 1419/1998, c. VII, s. 352-353.

lunduklarını²³² hem de sırf inat, kibir ve taassuptan dolayı peygamberlerden herhangi birinin peygamberliğini inkâr etmiş oldukları belirtilmektedir²³³. Fakat hadislerde Yahudilerin peygamber inancına dair yeteri kadar bilgi verilmemektedir. Kanaatimizce bunun sebebi Kur’ân’da Yahudilerin peygamber inançları hakkındaki yanlış tutumların eleştirilmiş olmasındandır. Diğer bir ifade ile Kur’ân Yahudilerin peygamber inançları konusunda yanlış bir tutum sergilediklerini ve kendi kutsal kitaplarında geleceği belirtilen peygambere inanmayarak inkârcı tutumlarını belirtmiş olmasındandır.

Hadislerde Yahudilerin ahiret inançlarına²³⁴ baktığımız zaman, burada da durum farklı değildir. Yani hadislerde Yahudilerin Allah inancı ve peygamber inancı ile ilgili olarak, yok denecek kadar az olan rivâyetler/bilgiler, hadislerde Yahudilerin ahiret inancıyla da alakalı aynı şekildedir. Bu konunun örneği ise Hz. Aişe’den nakledilen bir rivâyete göre: “*Bir Yahudi kadın Hz. Aişe’ye bir şey istemeye/dilenmeye gelince ona: Allah seni kabir azabından korusun!*” demişti²³⁵. Mamafih bu rivâyete/hadise baktığımız zaman, Yahudilerin ahiret inançlarıyla ilgili olarak detaylı bilgi vermemekte ve sadece ahirete yönelik bir inançlarının olduğunu bildirmektedir; fakat bu inancın nasıllığı konusunda bilgi vermemektedir. Diğer bir ifade ile Yahudilerin ahiret inançlarıyla ilgili yapmış oldukları yanlışları Kur’ân-ı Kerim eleştirmiş ve onların yanlış bir tutum sergilediklerini belirtmiştir. Fakat hadislerde Yahudilerin ahiret inançlarıyla ilgili bilgiler detaylı da değil yanlış yaptıkları durumları da bildirir değildir²³⁶.

²³² Muhammed Takıyuddîn el-Osmânî, Fazlullah Şebbir Ahmed Diyubendi el-Osmânî, Fethü’l-Mülhim bi-Şerhi Sahihi Müslim, I-XII, Dâru İhyâi’t-Turâsi’l-‘Arabî, Beyrût, 1426/2006, c. XI, s. 21.

²³³ Bkz. el-Bakara II/285; en-Nisa IV/152.

²³⁴ Yahudilerin ahiret inançlarıyla alakalı detaylı bilgi için bkz. İsmail Taşpınar, *Yahudi Kaynaklarına Göre Yahudilerin Ahiret İnancı*, M. Ü. İlahiyat Vakfı Yayınları, İstanbul, 2014. Kur’ân’da Yahudilerin ahiret inançlarıyla alakalı bkz. Ekrem Sağın, “Kur’ân’ın Yahudi ve Hıristiyanlara İman Açısından Bakışı”, s. 151-155.

²³⁵ Buhârî, “Kusûf”, 7, 12.

²³⁶ Kur’ân’da Yahudilerin ahiret, cennet, cehennem gibi ölümden sonraki hayata dair alaycı söylemlerini de eleştirmektedir. Hatta bazı Yahudi mezheplerinin Tevrât’ta yer almadığı gerekçesiyle âhiret hayatının sadece sayılı günlerden ibaret olduğunu iddia etmişlerdir. Bundan hareketle de hadislerde Yahudilerin âhiret hayatlarına dair bilgilerin bulunması, onların âhirete iman ettiklerinin ya da etmediklerinin de bir göstergesi olmamaktadır. Fakat hadislerdeki Yahudilerin âhiret inançlarına dair rivâyetlerin detaylı olmadığı âşikardır.

Netice itibariyle hadislerde Yahudilerin Allah'a, peygambere ve ahirete inançları konularında incelediğimiz yukarıdaki rivâyetlerden hareketle şunları söylemek mümkündür: Hadislerde Yahudilerin inanç konuları sistematik olmasa da kendi kutsal kitaplarındaki (Tevrât'ta) ve Kur'ân-ı Kerîm'de olduğu gibi detaylı bir şekilde belirtilmemiş olmakla birlikte, Yahudiliğin bazı akide konularına delalet eden rivâyetler mevcuttur. Yahudilerin inanç konularının hadislerde yeterli ve detaylı bir şekilde yer almamasının nedeni, Hz. Muhammed'in Yahudiliği tebliğ değil, kendisine nâzil olan Kur'ân'ı tebliğ etmekle görevlendirilmiş olmasından ve Kur'ân-ı Kerîm'inde de Yahudilerin akide problemleriyle ilgili durumlarını da eleştirmiş ve belirtmiş olmasındandır. Diğer bir ifade ile Kur'ân-ı Kerîm'deki Yahudi inancına yönelik eleştiriler, onlara verilen kutsal kitabın tahrif/tebdil edilmişinden kaynaklı ve de semâvî bir din olsalar da yani kendilerine peygamber aracılığıyla kutsal kitaplar (Tevrât) verilmiş olsalar da, kitaplarındaki emir ve nehiylere uymayarak bazı inanç problemleri yaşadıklarını ve de bu problemleri inançlarında yanlış olduklarını belirtmiştir. Hz. Peygamber'in söz, fiil ve takrirlerinden oluşan hadislerde, Kur'ân'ın Yahudilerin inançları hakkında belirttikleri dışında başka bilgi yer almamaktadır. Diğer bir tabirle, hadislerde Yahudilerin inanç konularının nasıllığı konusunda rivâyetler yoktur ve olan rivâyetler/haberler de bu konuda yeterli değildir.

1.2 Hadislerde Yahudilerin Müsbet Özellikleri

İslâm ve onun en son tebliğcisi olan Hz. Muhammed, müslümanların din, inanç (Allah'a, Peygamberlere, Kitaplara, Meleklerle, Ahirete) ve dinî esaslara zarar verme ve faydalı olmama durumları hariç yabancı kültürlerle –özellikle Ehl-i Kitapla (Yahudi ve Hıristiyanlarla)- irtibat kur(ul)masına/kurmalarına engel olmaz. Çünkü Kur'ân'ın indirildiği dönemden günümüze kadar –ki çağımızda iletişim imkânlarının topluluklar arasında eskiye oranla daha sık temasların kurulmasını kaçınılmaz hale getirmiş- Müslümanlar “*Ehl-i Kitap*” olarak müsemma edilen Yahudi ve Hıristiyanlarla aynı topraklar üzerinde yaşayıp hayatlarını –ilk dönemlerde- birlikte sürdürmüşlerdir. Bundan dolayıdır ki Müslümanlar, Ehl-i Kitap kültürü başta olmak üzere diğer kültür ve medeniyetlerden istifâde edip onlar hakkında bilgi sahibi olmayı isteyip

ve bu bilgileri kendilerinden sonraki nesillere aktarmayı uygun görmüşlerdir²³⁷. Bu itibarla Hz. Peygamberi'nin, Ehl-i Kitap'tan nakilde bulunmada Müslüman için bir sakınca olmadığını bildiren ve değişik lafız ve ifadelerle nakledilen hadisi/rivâyeti Ehl-i Kitap kültüründen istifadenin boyutlarını, esaslarını ve hadisler açısından Yahudilerin müsbet özelliklerini belirleme noktasında önem arz eder.

Bu hadis, “*لا تُصَدِّقُوا أَهْلَ الْكِتَابِ وَلَا تُكَدِّبُوا لَهُمْ، وَقُولُوا: {آمَنَّا بِاللَّهِ وَمَا أُنزِلَ إِلَيْنَا}*” (*Ehl-i Kitap'ı ne doğrulayın ne de yalanlayın. “Allah'a ve indirilene inandık”*) deyiniz” lafızlarıyla Abdurrezzâk'ın Musannef'inde²³⁸ ve Buhârî'nin Sahîh'inin değişik bölümlerinde²³⁹ yer alır. Esasen hadisin başka rivâyetlerinde hem sebab-i vürud hakkında açıklamalar bulunmakta; hem de Hz. Peygamber'in “*Eğer söyledikleri hak ise yalanlamamış, bâtil ise de tasdik etmemiş olursunuz*” açıklaması yer almaktadır²⁴⁰.

Ehl-i Kitap'ın onaylanması ve yalanlanmasının ne anlama geldiği ve hadiste niçin böyle söylendiği üzerine durmak gerekir. İbn Hacer'e (ö. 852/1448) göre bu, sadece Ehl-i Kitap'ın bildirdiklerinin/haber verdiklerinin, hem tasdik edilmesi hem de yalanlanmasının muhtemel olması durumunda geçerlidir. Nitekim böyle durumda bir tarafa meyletmenin (tasdik etmenin veya tekzip etmenin) bazı zorluklar ve mahzurları beraberinde getirip insanı dinî açıdan sıkıntıya sokabileceğini belirten İbn Hacer; bunun yanı sıra, İslâm'da (Kur'ân'da ve Sahih Sünnette), Ehl-i Kitap'tan intikal eden bilgilerin aksine hükümler bulunursa onların yalanlanması; İslâm'ın onay verdiği konularda ise onların tasdik edilmesi konusunda bir yasaklamanın (nehyin) olmadığını ifade eder²⁴¹.

²³⁷ Hıdır Özcan, *Yahudi Kültürü ve Hadisler*, İnsan Yayınları, İstanbul, 2010, s. 218.

²³⁸ Ebû Bekr Abdurrezzâk b. Hemmâm es-San'ânî, *el-Musannef*, I-XI, (thk. Habîbu'r-Rahmân el-'Azamî), el-Mektebû'l-İslâmî, Beyrût, 1403, c. VI, s. 110; c. VI, s. 111; c. X, s. 312; c. X, s. 314.

²³⁹ Buhârî, “Şahâdât”, 29; “Tefsîr”, 12; “İ'tisâm”, 25; “Tevhîd”, 54.

²⁴⁰ Ma'mer b. Râşid, *el-Câmî*, I-XI (thk. Habîbu'r-Rahmân el-'Azamî), Beyrut, 1403, c. XI, s. 109; Abdurrazzak, Ebu Bekir b. Hemmâm, *el-Musannef*, I-XI (thk. Habîbu'r-Rahmân el-'Azamî), Beyrut, 1403, c. VI, s. 111; İbn Ebî Şeybe, Ebu Bekir Abdullah b. Muhammed, *Musannef'u İbn Ebî Şeybe*, I-VII (thk. Kemal Yusuf el-Hût), Riyad, 1409; c. V, s. 313; İbn Hibban Ebû Hâtim Muhammed b. Hibban, *Sahihu İbn Hibban*, I-XVIII (thk. Şuayb el-Arnâvut), Beyrut, 1993, c. XIV, s. 151.

²⁴¹ İbn Hacer el-Askalânî Ebu'l-Fazl Şihâbuddîn Ahmed b. Ali b. Muhammed, *Fethu'l-bâri bi-Şerhi Sahih-i Buhârî*, I-XIII, Dâru'l-ma'rife, Beyrût, 1379, c. VIII, s. 170. İbn Battâl (ö. 449/1057) da bu görüşü savunmuştur. Fakat İbn Battâl'ın bu hadisteki/rivâyetteki genel olarak görüşü, ehl-i kitabın şahadetinin kabul edilip edilmemesi meselesiyle alakalıdır (bkz. İbn Battâl Ebu'l-Hasen Ali b. Halef

İbn Hacer, Ehl-i Kitab'a bir şey sorulmaması mevzûsundaki nehyi, hakkında nas bulunmayan meselelere tahsis etmektedir. Zira o, İslâm'ın kendine yeterli olduğunu, İslâm'da hakkında herhangi bir nass bulunmayan konularda ise Ehl-i Kitab'a sorup kitaplarından istidlâl etmeye gerek olmadığını söyleyerek, bu konudaki nehiy kapsamına, İslâm'ın onayladığı bilgi ve hükümlerle geçmiş ümmetler hakkındaki haberlerin girmediğini belirtir²⁴². İbn Hacer'e göre, "Eğer sana indirdiğimiz şeyler hususunda şüphe içindeysen, senden önce kitap indirilenlere sor"²⁴³, âyetinde "Kendilerine sorulabileceklerden" maksat, "Ehl-i Kitab'ın iman edenleri" olup iman etmeyen kitap ehline bir şey sorulmaması gerektiğine vurgu yapmıştır²⁴⁴. Bununla birlikte İbn Hacer'in belirttiğine göre buradaki nehyin maksadının, inanç esasları ile Hz. Muhammed'in risâleti gibi konuları kapsadığını, bunların dışındaki hususlarda ise onlara soru sorulmanın yasaklanmadığını belirtmektedir²⁴⁵.

"Eğer söyledikleri hak ise yalanlamamış, bâtil ise de tasdik etmemiş olursunuz", rivâyetinden hareketle Hz. Peygamber, Ehl-i Kitab'ın verdiği haberlerin niçin yalanlamayıp neden tasdik edilemeyeceğini bizzat açıklamakla, tetkik etmekte olduğumuz hadisi bir yönüyle şerh etmiştir. Buna göre Ehl-i Kitab'ın verdiği haberlerin doğru ya da yalan olması ihtimal dâhilindedir. Doğru olma ihtimali vardır; çünkü ilahî bir kaynaktan –tahrif olmamış kaynaktan- rivâyet edilmiş (alınmış) olabilir. Yalan olması mümkündür; zira ilâhî kaynağa dayanan Ehl-i Kitab'a ait mesajların bir kısmı, zaman içerisinde tahrif edilip değiştirilmiş ve yerini beşer kaynaklı bilgiler almıştır ki²⁴⁶, "şer'u men kablenâ" konusunda fıkıh usûlcüleri de, konunun değerlendirilmesini çeşitli görüşlerle dile getirmişlerdir²⁴⁷.

---

b. Abdilmelik b. Battâl el-Bekrî el-Kurtubî, *Şerhu Sahih-i Buhârî*, I-X, (thk. Ebû Temîm Yâsir b. İbrâhîm), Mektebetü'r-Rüşd, Riyad, 1423/2003, c. VIII, s. 72-73).

²⁴² İbn Hacer el-Askalânî, *Fethu'l-Bârî* c. VIII, s. 334.

²⁴³ Yûnus X/94.

²⁴⁴ Kurtubî, *el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'ân*, c. VIII, s. 382.

²⁴⁵ İbn Hacer el-Askalânî, *Fethu'l-Bârî* c. XIII, s. 334.

²⁴⁶ İbn Battâl, *Şerhu Sahih-i Buhârî*, c. X, s. 539; Bedreddin el-Aynî, Ebû Muhammed Bedreddin Mahmûd b. Ahmed b. Mûsa el-Hanefî, *Umdetü'l-kârî fi şerhi Sahihî'l-Buhârî*, I-XXV, Dâru'l-fiker, c. XIII, s. 261.

²⁴⁷ İkinci Ekrem Buğra, *İslâm Hukuku ve Önceki Şeriatler*, Arı Sanat Yayınları, İstanbul, 2003, s. 174.

“لا تُصَدِّقُوا أَهْلَ الْكِتَابِ” rivâyetindeki “Ehl-i Kitap” ifadesi, genelde Yahudi ve Hıristiyanları ifade etmek için kullanılmış olsa da, esasen bu hadiste/rivâyette Ehl-i Kitap’ın, Yahudileri kastetmiş olduğunu söylemek yanlış olmaz. Zira rivâyetteki “Ehl-i Kitap Tevrât’ı İbrânîce okuyordu²⁴⁸” ön bilgisinde zikredilen “Ehl-i Kitap” ifadesinin ardından “Tevrât” ve “İbrânîce” gibi Yahudilerin kutsal kitapları ve kullandıkları dilin ifadeleri, buna delâlet eder²⁴⁹. Çünkü dönemin Medînesi’nde Ehl-i Kitap’tan sadece Yahudilerin varlığından söz edilmekte olup, Hıristiyanlar ise neredeyse bulunmamaktaydı. Dolayısıyla Hz. Peygamber aslında Yahudileri kastetmekle birlikte, genel bir üslûpla Hıristiyanlar ve Ehl-i Kitap kapsamında değerlendirilebilecek diğer millet ve grupları da ihtivâ eden kapsayıcı bir ifade/terkip kullanmıştır²⁵⁰.

Kısaca hadis külliyyatında değişik lafızlarla yer alan “لا تُصَدِّقُوا أَهْلَ الْكِتَابِ” hadisi/rivâyeti, Ehl-i Kitap’tan nakledilen haberler konusunda zâhirde müsbet bir tavır ortaya koyar. Zira ilâhî vahye dayalı bir dine sahip olmalarından dolayı Ehl-i Kitap’ın verdiği haberlerin başlangıç itibariyle kabul edilebilir veya kabul edilemez olması muhtemeldir. Fakat ilk kaynağı ilâhî vahye istinad eden bu tür haberlerin zaman içerisinde tahrif edilmiş olması mümkün olduğundan Hz. Peygamber, bu haberlerin Kur’ân-Sahih Sünnet çerçevesinde değerlendirilmesini öğütlemiştir. Hadiste, Yahudi ve Hıristiyanları kapsayan “Ehl-i Kitap” ifadesi kullanılmış olsa da, Yahudi kültüründen intikal eden malumat ve rivâyetlerin diğerlerine oranla daha fazla olması, aslında hadisin Yahudi kültürüne yönelik bir tavrın ifadesi olduğunu düşündürmektedir. Nitekim hadisin bazı tarîklerindeki anlatım ve işaretlerin yanında, hadis etrafındaki bazı değerlendirmelerden de böyle neticeler elde edildiği görülmektedir. Yine bu rivâyet Yahudilerin Müslümanlara anlattıklarında doğruluk veya yanlışlık payının olmasından dolayı onların ne yalancı grubunda ne de tasdik edilmiş bir statüde değerlendirilmeyip objektif bir şekilde yaklaşılması açısından Yahudilerin müsbet özelliklere örnek olabileceği şeklinde yorumlanabilir.

²⁴⁸ Buhârî, “Şahâdât”, 29; “Tefsîr”, 12; “İ’tisâm”, 25; “Tevhîd”, 54.

²⁴⁹ İbn Hacer el-Askalânî, *Fethu’l-Bârî*, c. VIII, s. 170, 335.

²⁵⁰ Ali el-Kârî, Nûreddin Ali b. Sultân Muhammed el-Kârî el-Herevî, *Mirkâtü’l-mefâtih Şerhu Mişkâti’l-Mesâbih*, I-IX, Dâru’l-fiker, Beyrût-Lübnan, 1422/2002, c. I, s. 240; Hıdır, *Yahudi Kültürü ve Hadisler*, s. 223.

Konuyla ilgili başka bir hadiste, Hz. Peygamber'in, müslümanların genelde Ehl-i Kitap özelde Yahudi kültürü karşısındaki durumunu belirlemede rol oynayan oldukça önemli olan “بَلَّغُوا عَنِّي وَلَوْ آيَةً، وَحَدِّثُوا عَنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ وَلَا حَرَجَ، وَمَنْ كَذَبَ عَلَيَّ مُتَعَمِّدًا، فَلْيَتَّبِعُوا”²⁵¹ rivâyeti, aynı zamanda hadisler açısından Yahudilerin müsbet özelliklerine de delalet etmesi bakımından önem arz eder. Ancak Hz. Peygamber'in Ehl-i Kitap'a ait bilgi, belge ve kültürün aktarılması hususuna işaret eden bu hadis, Şarkiyatçıların/oryantalistlerin ileri sürdüğü Yahudi ve Hıristiyanlara ait bilgi ve rivâyetlerin İslâmî literatüre girişine ve zamanla yerleşmesine zemin hazırladığı, hatta bu haberlerin İslâm'ın inanç ve muamelât konularında önemli rol oynadığı yönündeki iddiaları²⁵² doğrultusunda değildir. Çünkü rivâyette “*naklettiğiniz bilgileri bana isnad ederek meşruluk kazandırmayın*” kısmı, ‘insanlar toplum halinde yaşarlar ve yaşarken de aralarında birçok davranış örüntüsü meydana gelir’ prensibinden hareketle Yahudilerle/İsrâiloğullarıyla aynı toplumu paylaşan Müslümanların onlardan uzak durma ve onların yaptıklarını görmemeleri gibi durum söz konusu olmadığından, sosyal hayata dair bilgilerini veya onlardan duyduklarını hayatlarında lazım olduğu durumlarda tatbik etmemeleri mümkün olmadığından dolayı, bu bilgi ve kültürel olguların değerlendirilerek doğru bir ölçü ve usullerin bulunduğunu ve netice olarak da ona uyan bilgilerin kabul, uymayanların reddedilmesine, hakkında bilgi bulunmayanlar konusunda da tevakkuf edilmesi gerektiğine delalet eder²⁵³.

İmam Şâfi'î (ö. 204/819), bu hadisle ilgili değerlendirmesinde şunları kaydetmektedir: Hz. Peygamber, İsrâiloğulları'ndan nakletmeyi serbest bırakırken, onlara isnad edilen esası olmayan şeylerin kabulüne ehliyet vermemiş; yalancı ve sadık

²⁵¹ Buhârî, “Ehâdisü'l-Enbiya”, 43, 50; Tirmizi, “İlim”, 13; Abdurrazzak, *el-Musannaf*, c. VI, s. 109; c. X, s. 311.

²⁵² Kister M. J., “İsrâiloğullarından Nakilde Bulunma Meselesi –Haddithü ‘an banî isrâ’îlâ wa-lâ haraja-,” Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, c. V, S. I, ss. 125-153; Goldziher Ignaz, *Muslim Studies*, I-II, London, 1967, s. 131.

²⁵³ Hüseyin ez-Zehabî, Muhammed es-Seyyid, *İsrâiliyyât fi't-tefsîr ve'l-hadis*, Dârü'l-İmân, Dımaşk, 1985, s. 53. Ancak sahabe-i kiram ehl-i kitaba (özellikle Yahudilere) mürâacatlarında, Hz. Peygamber'in kendilerine çizdiği sağlam çizgiyi takip ediyorlardı. Zihinlerinde, Hz. Peygamber'in sünnetinden/hadislerinden elde ettikleri, çok hassas dinî bir ölçü bulunmaktaydı. Ehl-i kitaptan birileri onlara bir şeyler anlatırsa, onu çok dikkatli bir şekilde alırlar ve titizlikle düşünerek Kur'ânî ve sahih sünnet çerçevesinde mütaala ederlerdi.

olduğu bilinmeyen kimseler vasıtasıyla İsrâiloğulları'ndan rivâyette bulunan şahısların söylediklerini kabul etmenin mübah olduğunu bildirmiştir. Zira Şâfi'î, Hz. Peygamber'in, "Benden hadis rivâyet edin; ancak bana yalan isnad etmeyin" buyurmakla, kendinden ve İsrâiloğulları'ndan rivâyette bulunmanın birbirinden farklı olduğunu belirtmiştir²⁵⁴. Şâfi'î, hadisi, Hz. Peygamber'in İsrâiloğullarına da asılsız bilgi ve haberlerin isnad edilmesine müsâade etmeyip, hiç bir din, ulus ve kimseye gerçeğe delalet etmeyen bilgileri izâfe edilmemesi bakımından tenbihte bulunmuştur²⁵⁵.

Bunların yanı sıra Ali el-Kârî (ö. 1014/1605), İsrâiloğulları'ndan nakilde bulunmaktan maksadın, Kur'ân'da İsrâiloğulları tarihi, inanç ve diğer özellikleriyle ilgili zikri geçen âyet ve kıssaların teferruatlandırılması veya İsrâiloğulları'nın buzağrıya tapmaktan dolayı yaptıkları tevbede nefislerine uymadıkları gibi hayırhahlığa sevk eden olaylarla ilgili kıssaları haber vermek olduğunu belirtmiştir. Zira bunda akıl sahipleri için ibretler bulunmaktadır²⁵⁶. İnanç esaslarına ait olmamak şartıyla İsrâilî rivâyetlerin aktarılması/nakli mevzuûsundaki izin sebebiyle ilgili olarak Münâvî'nin (ö. 1031/1621) değerlendirmesine göre, İsrâiloğulları'dan nakledilen kıssa, mev'iza türü bilgileri; senedsiz de olsa onlardan rivâyet etmenizde bir sakınca yoktur. Çünkü zamanın uzunluğundan dolayı senedli bir şekilde rivâyet etmek zor olmuştur. Dolayısıyla haberin İsrâiloğullarından geldiğine dair zannı gâlip yeterli olacaktır²⁵⁷.

İsrâiloğulları'na ait olduğu düşünülen rivâyet ve bilgilerin İslâmî kaynaklarda nakledilmesi, yukarıda değerlendirmeleri verilen bazı âlimlerin de belirttiği üzere, "Hikmetli sözlerin kaybolmaması" gayretinin bir sonucudur²⁵⁸. Ancak İslâm uleması geçmiş ümmet ve peygamberlere dair hikmetli bilgileri bu amaç doğrultusunda nakletmiş olsalar da, bu rivâyetler, bir müddet sonra önüne geçilmez bir hal almış olup, Kitâb-ı Mukaddes'e ait bilgiler ve pasajlar/pasuklar, özellikle tarih, tefsir, ahlâk ve

²⁵⁴ eş-Şâfi'î Muhammed b. İdrîs, *er-Risâle*, (thk. Ahmed Muhammed Şâkir), Mektebetü'l-Halebî, Mısır, 1358/1940, s. 390, 398.

²⁵⁵ Hıdır, *Yahudi Kültürü ve Hadisler*, s. 241.

²⁵⁶ Ali el-Kârî, *Mirkâtü'l-meîâtih Şerhu Mişkâti'l-Mesâbih*, c. I, s. 281-282.

²⁵⁷ Münâvî Muhammed Abdurraûf, *Feyzü'l-Kadîr şerhu'l-Câmi'i's-sağîr*, I-VI, Mısır, 1356, c. III, s. 206.

²⁵⁸ Bedreddin el-Aynî, *Umdetü'l-kârî fî şerhî Sahihî'l-Buhârî*, c. XVI, s. 45.

kıssatu'l-enbiyâ türü eserlere girmiştir. Tevrât'ta bulunan ve İsrâiloğullarına ait peygamberlerin dua, Allah'a yakarış gibi temaların aynısı veya ona yakınının, İslâmî kaynaklarda da İslâm ümmeti için zikredildiği iddia edilmektedir. Bu durum Hz. Peygamber'in kendisini geçmiş peygamberlerin varisi olarak görmesi sebebiyledir²⁵⁹.

Kısaca isrâiloğullarından nakletme konusunda zikredilen hadisleri, İslâm âlimleri, şer'u men kablenâda olduğu gibi, farklı şekillerde değerlendirmişlerdir. Buna göre, Kur'ân ve Sünnet'e uyanlar kabul edilip uymayanlar reddedilir ve bâtıllığını ortaya koyma amacı dışında rivâyet edilmez. Kur'ân ve Sünnet'in sükût edip hakkında herhangi bir hüküm getirmediği konularda ise tevakkuf edilerek, ne tasdiki ne de yalan olduğuna kanâat getirilir. Fakat nakledilmesi cazidir. Zira rivâyet edilen bilgilerin pek çoğu inanç ve ahkâm ile ilgili olmayıp kıssa ve haberlerden oluşmaktadır. Nitekim Kur'ânî ve Nebevî itikada ve ahkâma dair aykırılık içeren rivayetler kabul edilmemiştir.

Bunlara ilave olarak hadislerde Hz. Peygamber'in kendisine vahiyle bildirilmeyen konularda; Abdullah b. Abbâs'dan nakledilen "... *Peygamber de hakkında kendisine herhangi bir emir verilmediği hususlarda kitap ehline muvafakat etmeyi severdi...*"²⁶⁰ rivâyetinden hareketle, Ehl-i Kitap'a (Yahudilere ve Hıristiyanlara) muvafakat ettiğini görmekteyiz. Bunun yanında Hz. Peygamber'in Yahudilerle alışveriş yaptığı konusunda Hz. Aişe'den rivâyet olduğuna göre, "*Resûlullah, bedelini vadeli ödemek üzere bir Yahudi'den bir miktar yiyecek maddesi almış, karşılığında da zırhını rehin olarak bırakmıştır*"²⁶¹ rivâyetinden/hadisinden hareketle bir sorunun olmadığını görmekteyiz ve hadislerde Yahudilerin müspet özelliklerine işaret ettiğini görmekteyiz.

Bunlara ek olarak Hz. Peygamber'e hizmet eden Yahudi bir çocuk vardı. Bu çocuğa Rasûlullah'ın '*Müslüman ol*' demesi sonucunda babasının da '*Ebû'l-Kâsım'a*

²⁵⁹ Kister, "İsrâiloğullarından Nakilde Bulunma Meselesi –Haddithû 'an banî isrâ'îlâ wa-lâ haraja-," s. 125-153.

²⁶⁰ Buhârî, "Cenâiz", 80. c. IV, s. 109; Buhârî, "Menâkıb", 13; "Menâkıbu'l-Ensâr", 52; "Libâs", 70; Müslim, "Fezâil", 90.

²⁶¹ Buhârî, "İstikrâz", 1; "Cihâd", 89; "Buyu", 14; Müslim, "Müsakât", 124-126.

itaat et' demesi neticesinde çocuk Müslüman olmuştur²⁶². Burada çocuğun babasına bakması ve babasının da yukarıdaki ifadelerle ona karşılık vererek tasdik etmesi, Yahudi birinin İslâm'ı kabul etmesiyle sonuçlanmış olmasıdır. Bunlara ilave olarak ilk zamanlarda Hz. Peygamber'in Yahudilerin yapmış olduğu yemeklerin yenilmesine ve kızlarıyla evlenilmesine cevaz vermesi²⁶³, aşûrâ gününde onları oruçlu görünce oruç tutma tavsiyesinde bulunması²⁶⁴, ilk zamanlarda Kudüs'e yönelerek namaz kılınması²⁶⁵, Hz. Peygamber, Hz. Fâtıma'nın evleneceği zaman düğüne davet masraflarını karşılamak için Benî Kaynuka'dan bir kuyumcu ile anlaşması²⁶⁶, Hz. Peygamber'in Yahudilerle alış-veriş yapması²⁶⁷, Yahudilerin denizden avladıkları hayvanların yenmesinin câiz olması²⁶⁸, Abdullah b. Selâm gibi Yahudi olanların Müslüman olması²⁶⁹ bu konuya dair rivâyetler, hadislerde Yahudilerle Hz. Peygamber'in olumlu yönde münasebetlerinin olduğuna delâlet etmektedir. Bununla birlikte Hz. Mûsâ ile ilgili aktarılan bilgiler de bu çerçevede değerlendirmek yanlış olmayacaktır. Diğer bir ifade ile Sahihaynda (Buhârî ve Müslim'in rivâyetlerinde) Hz. Mûsâ'nın şemâline²⁷⁰, faziletine²⁷¹ ve ölüm ve kabrine²⁷² dair aktarılan rivâyetleri, Hz. Mûsâ'nın benî isrâil kabilesine peygamber olarak gönderilmesinden dolayı müsbet özellikler çerçevesinde değerlendirmemiz mümkündür.

Netice olarak Ehl-i Kitap'tan nakledilen haberler konusunda zâhirde müsbet bir tavır öngörülür. Zira ilâhî vahye dayalı bir dine sahip olmalarından dolayı Ehl-i Kitap'ın verdiği haberlerin başlangıç itibariyle kabul edilebilir veya kabul edilemez olması muhtemeldir. Fakat ilk kaynağı ilâhî vahye istinad eden bu tür haberlerin zaman içerisinde tahrif edilmiş olması mümkün olduğundan, Hz. Peygamber, bu haberlerin Kur'ân-Sahih Sünnet çerçevesinde değerlendirilmesini öğütlemiştir. Aynı şekilde İsrâiloğulları'ndan nakletme konusundaki zikredilen hadisleri, İslâm âlimleri,

²⁶² Bkz. Buhârî, "Cenâiz", 80. Ayrıca bkz. Nesâî, "Tıb", 14.

²⁶³ Bkz. el-Mâide, V/5.

²⁶⁴ Buhârî, "Savm", 69; Müslim, "Sıyam", 127-134.

²⁶⁵ Buhârî, "Tefsir", 17-20.

²⁶⁶ Müslim, "Eşribe", 1-2.

²⁶⁷ Müslim, "Müsâkât", 91.

²⁶⁸ Buhârî, "Zebâih", 12.

²⁶⁹ Buhârî, "Menâkıb", 26; "Tefsir", 6.

²⁷⁰ Bkz. Buhârî, "Enbiya", 8; "Bedülhalk", 7; Müslim, "İmân", 266-267; "İmân", 263-272.

²⁷¹ Bkz. Buhârî, "Husûmât", 1; "Rikâk", 43; "Tıp", 17; "Humus", 19; Müslim, "Fezâil", 159.

²⁷² Bkz. Buhârî, "Cenâiz", 31; Müslim, "Fezâil", 158;

şer'u men kablênâ da olduğu gibi, üç değişik değerlendirmeye götürmüşlerdir. Buna göre, Kur'ân ve Sünnet'e uyanlar kabul uymayanlar reddedilir ve bâtıllığını ortaya koyma amacı dışında rivâyet edilmez ve Kur'ân ve sünnet'in sükût edip hakkında herhangi bir hüküm getirmediği konularda ise tevakkuf edilerek, ne tasdiki ne de yalan olduğu kanâat getirilmez. Fakat nakledilmesi caizdir. Bunların yanında ilk dönemlerde Hz. Peygamber'in kendisine vahiyle bildirilmeyen konularda ehl-i kitaba uyduğunu görmekteyiz ve bunda da tevhid ilkesine çelişmeyen durumlar hariç bir beis görmediğini anlamaktayız. Diğer taraftan şunu söylemek mümkündür; hadislerde bulunan müsbet özellikler çoğu zaman Hz. Muhammed'in onlara karşı hoşgörüsünden kaynaklanmaktadır. Nitekim bu durumlara genel olarak Yahudilerin müsbet özellikleri çerçevesinde düşünmemiz mümkündür.

1.3 Hadislerde Yahudilerin Karakterleri

Aslında yunanca olan ve alâmet anlamına gelen “karakter”, tarihte değişik anlamlar kazanmıştır. Mesela: bir hayvanın ve bitkinin karakterinden bahsedilirse bu, onun alâmeti olmuş olur. Veya bir eserin karakterlerinden bahsedilirse bu da onun alâmeti manasındadır. Bu mefhumları içeren karakter yapısına şekil karakteri denilmektedir. Şayet terbiye edilen insanın karakterinden bahsederseniz, o zaman kelimenin ahlâki davranışların yönü ve tutarlılığı manasında kullanıldığını görürüz. Bu durum da insanın içinde yaşadığı sosyal çevrenin kültürel değerlere yaptığı baskı sonucunda ortaya çıkmaktadır²⁷³.

Karakter, insanları birbirinden ayıran öz nitelikler mefhumu olarak anlaşılmaktadır. Karakter, insanın yerleşmiş ve bağımsız kimliği ile güçlükleri karşılayan ve bir moral düsturu ile kayıtlı olan kişilik yönüdür. Davranış biçimleri diğerlerine oranla daha belirgin bir ağırlıkla kendini belli eder. İşte bu yapıya karakter denilmektedir. Karakter ruhî bir tavır olup, bir ferdin içerisinde yaşadığı çevreye yaklaşımını, özelliğini ve esas niteliğini teşkil etmektedir. Karakter özellikleri, şahsiyet, bütünün

---

²⁷³ Çamdibi, H. Mahmud, *Şahsiyet Terbiyesi ve Gazâlî*, İstanbul, 1983, s. 35; Sayar, “Yahudi Karakteri”, s. 308-309.

önem kazanmak ve kendini kabul ettirmek için başvurduğu vasıflar veya mekanizmalardır²⁷⁴.

Karakterde bir doğuştan, öbürü kazanılmış olmak üzere iki vasıf vardır. Karakter içinde bunların ikisini şart koşanlar olduğu gibi, yalnız birisinin varlığının yeterli olduğunu söyleyeler de vardır. Bu durumda umumiyetle istenen vasıf istikrarlıdır. Öte yandan İslâm ahlâkçıları, ahlâkı, “doğuştan gelen (*tabîî-fitrî*)” ve “sonradan kazanılan (*âdî- müktesep*)” olmak üzere ikiye ayırmaktadırlar²⁷⁵. Sonradan kazanılan ahlâk, sosyal çevrenin etkisiyle meydana gelir ve hür bir seçimle benimsenip tekrarlanarak, doğuştan gelen ahlâk gibi iyice yerleşmiş bir özellik haline gelebilir²⁷⁶. Ahlâk (karakter) davranışlardan ibaret değildir. Bununla birlikte, davranışlar için de kullanılabilen bir kavramdır. Sözelimi “*cömertlik*”, hem ruhun bir özelliğinin (melekenin), hem de bu özellikten doğan cömertlik eyleminin adı olabilmektedir²⁷⁷.

Kur’ân-ı Kerim ve sahih hadisler de geçmiş toplumlardan söz ederken ahlâkî, daha doğrusu dinî bir amaç gözetmiştir. Bundan dolayı Kur’ân’ın yarısını²⁷⁸ veya dörtte üçünü²⁷⁹ oluşturduğu belirtilen kıssalarda zaman ve mekân unsurlarına, olayların kahramanlarına fazlaca önem verilmez. Nitekim önemli olan olayın kendisidir; oluş sebebi, sonucu ve dinî açıdan ifade ettiği anlamdır. Ancak bir grubun dinî karakteri tasvir edilirken, kuşkusuz genel karakter yapısı da büyük ölçüde belirginleşmiş olacaktır.

Bu bilgileri aktardıktan sonra, yukarıda zikrettiğimiz gibi Kur’ân-ı Kerîm tasvir ettiği Yahudi karakterlerinin yanında; sahih hadislerde/rivâyetlerde de tasvir edilen Yahudi karakterlerinin belirleyici kavramlarını şu başlıklar altında incelemek mümkündür:

²⁷⁴ Asaf, Demirbaş, *Karakter ve Din Eğitimi*, Ankara İlahiyat Fakültesi Yayınları, Nisan 1981, S. I, s. 139-140.

²⁷⁵ Kâtip Çelebi Mustafa b. Abdullah, *Keşfu’z-zunûn ‘an esâmi’l-kütübi ve’l-fünûn*, I-V, İstanbul, 1971-1972, c. I, s. 35; Akseki, A. Hamdi, *Ahlâk Dersleri*, İstanbul 1968, s. 15-16.

²⁷⁶ Kâtip Çelebi, *Keşfu’z-zunûn ‘an esâmi’l-kütübi ve’l-fünûn*, c. I, s. 35-36.

²⁷⁷ Bilmen, Ömer Nasûhi, *Yüksek İslâm Ahlâkı*, İstanbul, 1984, s. 4.

²⁷⁸ Yıldırım, Suat, *Kur’an-ı Kerim ve Kur’an İlimlerine Giriş*, İstanbul, 1983, s. 105.

²⁷⁹ Koçyiğit, Talât-Cerrahoğlu, İsmail, *Kur’ân-ı Kerim Meâl ve Tefsiri*, I-II, Ankara, 1982, c. I, s. 24.

1.3.1 İnsanlara Eziyet Etmeleri

İnsanlık tarihi boyunca Habil-Kabil arasında başlayan ve insanoğlu var oldukça da sürecek olan çatışma ve mücadele, islam terminolojisinde “hak ve bâtil veya adalet ve zulüm” olarak adlandırılmıştır. Nitekim bu durum incelendiğinde farklı farklı boyutlarının olduğu görülecektir. Konumuza ışık tutacak boyutlardan birisi, insanın diğer insanlarla olan ilişkilerinde –özellikle de Yahudilerin Müslümanlara karşı üstünlük duyguları ve seçilmişlik fikri sonucunda- ortaya çıkan zulümdür.

Kur’ân’da zulüm biri itikadî diğeri de ahlakî olmak üzere iki anlamda kullanılmaktadır. Bu anlamlardan birincisi genellikle şirk, inkâr, günahkârlık, Allah’ın koyduğu kuralları çiğneme ve aşma mefhumlarında kullanılmaktadır. Zira “...Doğrusu şirk büyük bir zulümdür²⁸⁰” âyeti bu duruma dikkat çekmektedir. İkinci anlama göre ise haddi aşmak, başkasının hakkını ihlal etmek, başkasına zarar vermek ve hatta kişinin kendisine yaptığı kötülüğü de zulüm manasında kullanılmaktadır. Nitekim “Ancak insanlara zulmedenlere ve yeryüzünde haksız yere taşkınlık edenlere ceza vardır²⁸¹”, “Ve onlar bir kötülük yaptıklarında ya da kendilerine zulmettiklerinde Allah’ı hatırlayıp hemen günahlarının bağışlanmasını dilerler...²⁸²” âyetleri de bu hususlara dikkat çekmektedir. Hülâsa kişinin haddini aşması ve yapmaya hakkı olmadığı halde adaletsizliklerde bulunarak haksız fiilleri yapması²⁸³, bir şeyi kendi durumunda/özel yerinde bırakmaması, başkasının mülkünde tasarrufta bulunmaya çalışması²⁸⁴ gibi nedenler neticesinde zulüm hâsıl olmaktadır. Hadis metinleri de incelendiğinde durum bu doğrultudadır.

Bununla birlikte Kur’ân-ı Kerîm’de zâlimlerin bazı tipik özelliklerinden bahsedilmektedir. Diğer bir ifade ile Kur’ân’da zâlim kimselerin özelliklerinden, çeşitli şekillerde ilâhî azaba uğrayan kimselerden-kavimlerden ve yaptıkları zulümlerden bahsetmektedir. Nitekim yapılan zulüm ve yapanın zâlimliği olarak görülen durumlar şunlardır: Allah’ı ve ahireti inkâr, Allah’ın peygamberlerini/nebilerini yalanlama,

²⁸⁰ el-Lokmân XXXI/13.

²⁸¹ eş-Şûrâ XLII/42.

²⁸² Âl-i İmrân III/135.

²⁸³ ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf*, c. IV, s. 230.

²⁸⁴ el-Beyzâvî, *Envârü ’t-Tenzîl ve Esrârü ’t-Te’vil*, c. V, s. 83.

onlarla alay etme ve alaycı davranışlar sergileme, Allah'a iftira etme, O'nun âyetlerini yalanlama ve hak olarak gönderdiği kitabı tahrif etme, çeşitli sapık davranışlarda bulunma, ölçü ve tartıda hile yapma, kibirlenip gurura kapılma, aslında kendisinin olmadığı halde elde ettiği mal ve mülkle şımarma, yeryüzünde bozgunculuk yapma gibi fiiller zulüm ve bunları yapanlar ise zâlim olarak nitelendirilmiştir²⁸⁵. Kısaca; nerede, ne zaman ve kime karşı olursa olsun yapılan her türlü haksızlık, adaletsizlik, yersiz ve zamansız tutum ve davranış zulüm olarak değerlendirilip, bunu

²⁸⁵ Kâfirler Kur'ân'da zâlimler olarak nitelenirler (el-Bakara II/254; Âl-i İmrân III/128; En'am VI/44-47, 135; İbrâhim XIV/43-45; Meryem XIX/38; Mu'minûn XXIII/107; Enbiyâ' XXI/4, 46, 97; Hacc XXII/53; İsrâ XVII/82; Kehf XVIII/29; Ahkâf XLVI/10). İnkâr edenler zâlimdir (Âl-i İmrân III/56-57). Müşrikler zâlimdirler (Âl-i İmrân III/87, 151; el-Mâide V/72; Lokman XXXI/1). Müşrikler bir şey yaratamayan yaratıklara/varlıklara inanırlar. Allah'tan başka bir fayda ve zarar vermeyen şeylere tapan müşrikler zâlimdir (Yûnus X/106). İnançsız helâk edilen Nuh'un kavmi zâlimdir (Hûd XI/44; Mu'minûn XXIII/28). Allah'ın hakkında delil indirmediği, hakkında bir bilgileri bulunmayan putlara tapan Mekke kâfirleri de zâlimdir (Hacc XXII/71). Üzerlerine damgalı taşlar yağdırılarak helâk edilen inancsız ve ahlâksız Lût kavmi de zâlim idiler (Hûd XI/83; Şuara XXVI/21-22, 45, 46; Ankebût XXIX/31). Ben ilâhım diyenler kafir zâlimlerdir (Enbiyâ' XXI/29). Allah'ın yolundan insanları çeviren onda eğrilik arayanlar kâfir zâlimlerdir (A'râf VII/44-45, 47). Ordu içerisinde/toplumda Müslümanlara/Müslüman halka zorbalık çıkaran münafıklarda zâlimdir (Tevbe IX/47). İnançsız zorba Fırvun kavmi zâlimdir (Şuara XXVI/10; Kasas XXVIII/21, 25, 40, 50). İnançsız, peygambere inanan ve uymayan Allah'a kavuşacağını/ahirete inananlar da zâlimlerdir (Furkan XXV/21-29, 37). Peygambere bütyücü diyenlerde zâlimdir (İsra XVII/47; Furkân XXV/8). Aynı şekilde peygamberin gösterdiği mucizelere sihir diyenler de zâlimdir (Kasas XXVIII/37-38). Doğrudan doğruya peygamberini yalanlayıp inkâr edenler de zâlimdirler (Furkan XXV/37). Buzağıya tapan Yahudiler zâlimdirler (el-Bakara II/51, 92; A'râf VII/148, 150). Yahudiler bizzat zâlimdirler (el-Bakara II/195). Kur'ân-ı inkâr edip kâfir olanlar zâlimdirler (Sebe' XXXIV/31). Âyetleri inkâr edenler zâlimdirler (Ankebût XXIX/14). Allah ve Rasûlünün hüküne çağrıldıkları zaman razı olmayanlar da zâlimdirler (Nûr XXIV/48-50). Allah'ın âyetleriyle alay edenlerle bir arada oturup sıkılmayanlar (En'am VI/67). Allah'a karşı yalan uyduranlar da zâlimlerin ta kendileridir (Âl-i İmrân III/94; En'am VI/21, 93). Allah'ın hazineleri benim yanımdadır, ben gaybı bilirim, ben bir meleğim, gözlerinizin hor gördüğü mü'minlere Allah hiçbir hayır vermez diyenler de zâlimdirler (Hûd XI/31). Allah'ın indirdiği hükümlerle hükmetmeyenler de zâlimdir (el-Mâide V/45). Allah'ın sınırlarını çiğneyip aşanlar da Kur'ân'da zâlim olarak nitelendirirler (el-Bakara II/279). Öldükten sonra dirilmeyi inkâr edenler zâlimdirler (İsra XVII/99). Aynı şekilde hayat olarak sadece bu dünyayı kabul edip dirilişe inananlar da zâlimdirler (Mu'minûn XXIII/41). Küfrü îmana tercih edip kâfirleri dost edinenler zâlimdirler (Tevbe IX/23). Yine aynı şekilde, mü'minlerle din hususunda savaşılan kâfirleri dost edinenler de zâlimdirler (Mümtahine LX/9). Özellikle Yahudileri ve Hristiyanları dost edinenler de zâlim olarak nitelendirilmişlerdir (el-Mâide V/51). Yahudilerin ve Hristiyanların hevâlarına uyanlar da zâlimdirler (el-Bakara II/145). Aynı şekilde Şeytan'ı ve zürriyetini dost edinenler (Kehf XVIII/50), Şeytana uyup cehennemlikler de zâlim olarak nitelendirilmişlerdir (İbrâhim /22). Müşriklerin hatırı için fakir mü'minleri yanlarından kovanlar da zâlim olarak nitelendirilmişlerdir (En'am VI/52). Kendi kendilerine ortaya helal-haram hükmü koyarak insanları saptıranlar da zâlimdirler (En'am VI/144). Şâhitliği tam yapmayanlar da zâlimdirler (Mâide V/107). Tevbe etmeyenler de zâlimdirler (el-Bakara II/246). Suçludan başkasını mes'ul tutanlar da zâlimdirler (Yûsuf XII/79). Bu konuyla ilgili olarak bkz. Ulutürk, "Kur'ân-ı Kerim'de Zulüm Kavramı", s. 120-142; Ulutürk, "Kur'ân-ı Kerim'in Zulüm ve Zalim Dedikleri", s. 96-117.

yapan ise zâlim şeklinde nitelendirilmiştir. Binaenaleyh hadislerde/rivâyetlerde de zulüm ve zâlim kelimesi Kur’ân’ın içerdiği anlamlardan farklı değildir²⁸⁶.

Yukarıdaki açıklamalardan hareketle, Enes’in anlatığı: “Bir Yahudi iki taş arasında bir Müslümanın başını ezerek yaralamıştı. Ona, ‘Bunu sana kim yaptı, falan mı yoksa falan mı?’ diye soruldu. En sonunda o Yahudinin ismi geçince başıyla onun olduğunu îmâ etti. Sonra Yahudi yaptığını itiraf etti...”²⁸⁷ bu rivâyetten yola çıkarak, Yahudi birisinin, hiçbir suçu olmayan Müslüman bir kişiye eziyet etmesi, Yahudilerin –kişisel olsa da- insanlara –özellikle de Müslümanlara- eziyet ettiğinin göstergesidir²⁸⁸. Diğer bir ifade ile fert olsun, zümre olsun, millet olsun, eğer insanlar ilâhi ölçüler çerçevesinde terbiye edilmemişlerse –ki Yahudiler ilâhi adaletten sapmış oldukları ve ilâhi adaletin özüne delalet eden kitaplarını (Tevrât’ı) tahrif ettikleri için haksızlık yapabilirler²⁸⁹. Yahudilikte bir insan suçsuz ise ne haksız yere öldürülür ne de cezalandırılır²⁹⁰. Her ne olursa olsun bütün her şeyden önce Allah, her kim olursa olsun eşit muamelede bulunulmasını belirtmiştir²⁹¹.

Nitekim konu bağlamında “(Zulüm) ظلم ” kelimesinin kök anlamından hareketle şunları söylemek yanlış olmayacaktır: Sosyal hayatta insanlara ve diğer varlıklara karşı nasıl davranılmasının gerekçelerini açıklayan ilahi kudret (Kutsal Kitap) olmasına rağmen²⁹², özellikle Yahudilerin Tevrât’ı tahrif etmeleri ve bundan yoksun kala-

²⁸⁶ Bkz. Mâlik, *Muvattâ*, c. IV, s. 841; Ebû Dâvûd et-Tayâlisî, *Müsned*, c. III, s. 663; Abdürrezzâk es-Sn’ânî, *Musannef*, c. VII, s. 20; c. IX, s. 399; Buhârî, “Mezâlim”, 14; Müslim, “Müsakât”, 139, 140, 141, 142; “Fiten”, 35; İbn Mâce, “Ahkâm”, 6; “Zühd”, 35.

²⁸⁷ Buhârî, “Husûmât”, 1; “Diyât”, 5, 13; Müslim, “Kasâme”, 15-17. Ayrıca bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, c. XX, s. 153, 158; İbn Mâce, “Diyât”, 24; Ebû Dâvûd, “Diyât”, 10; Nesâî, “Kasâme”, 10. Bu rivayetin şerhlerinde genellikle iki konu üzerine dikkat çekmişlerdir: bunlardan birincisi, kendisine işkence yapılan cariyenin hiç kimseye değil, Hz. Muhammed’e müracaat etmesi. Diğerisi ise Hz. Muhammed’in, Yahudi kabilelerine danışmadan suçlu Yahudiyi kendi kutsal kitaplarındaki (Tevrât’taki) hükümlere göre cezalandırmasıdır. Bkz. İbn Battâl, *Şerhu Sahih-i Buhârî*, c. VI, s. 533; VIII, s. 151, 499; İbn Hacer el-Askalânî, *Fethu’l-Bârî*, c. I, s. 340. Ayrıca bkz. Sırma, *Müslümanların Tarihi*, c. II, s. 192, 193, 194.

²⁸⁸ İbn Battâl, *Şerhu Sahih-i Buhârî*, c. VIII, s. 502; Bedreddin el-Aynî, *Umdetü’l-kârî fî şerhi Sahih-i Buhârî*, c. XXIV, s. 38-40.

²⁸⁹ Ulutürk, “Kur’ân-ı Kerîm’de Zulüm Kavramı”, s. 139-140.

²⁹⁰ Bkz. Çıkış XXIII/7.

²⁹¹ Bu konuyla ilgili olarak Bkz. Çıkış XXII/21-23; XXIII/3, 6; Tesniye I/17; X/18; Levililer XIX/15. Ayrıca bkz. Tora, Şemot, 280-281; 283.

²⁹² Tanah’ta/Tevrât’ta İsrailoğullarına/Yahudilere ve özellikle adaleti sağlamak için ilâhi ölçüler çerçevesinde nasıl bir yol takip edecekleri konusunda detaylı bilgiler verilmektedir. Bu itibarla Tanrı, bir

rak da yersiz hareket etmeleri, doğru yoldan sapmaları, sınırı aşmaları, ğayr-ı âdil tavırlar takınmaları, söz ve fiilde aşırılıkları²⁹³, maddi ve manevi bir hakka tecavüz etmeleri²⁹⁴, belirlenen ölçülere riayet etmemeleri, başkasının mülkünde tasarrufta bulunmaları gibi tutum ve davranışlar sergilediklerini bu ve benzeri hadislerde/rivâyetlerde ve tarihi bilgilerde görmek mümkündür²⁹⁵.

Bununla birlikte, “*el-Berâ b. Âzib*²⁹⁶ dedi ki: Resûlullah, Yahudi Ebû Râfi’e Ensardan birkaç kişiyi gönderdi. Onların başlarına da Abdullah b. Atîk’i kumandan tayin etti. Ebû Râfi’ Resûlullah’e eziyet ediyor ve ona karşı (düşmanlara) yardım ediyordu...”²⁹⁷ rivâyetinde de görüldüğü gibi Allah’ın, zulüm, haksızlık ve adaletsizlik gibi birçok konuda kaçınılması gereken uyarılarına²⁹⁸ olması diğer bir tabirle İslâm’ın gerek insanın ahlaki mahiyetine ilişkin öğretisi gerekse ortaya koyduğu ahlak ve hukuk ilkeleri zulmü meşrulaştırma maksadı taşıyan her türlü zihniyeti ortadan kaldırmayı hedeflemesine²⁹⁹ rağmen Yahudiler, adam öldürmek³⁰⁰, suçlu insanları bırakıp masum insanları cezalandırmak ve haksız yere cana kıymak³⁰¹ gibi birçok davranışlardan vazgeçmemişlerdir. Üstelik onlar bu durumda müşrik Araplara her

---

davada adalati saptıracak şekilde konuşmayı yasaklamıştır (bkz. Çıkış XXIII/1-2). Ayrıca bir insan suçsuz ise haksız yere zulmedilip öldürülmemelidir (bkz. Çıkış XXIII/7). Bütün her şeyden önce Tanrı, herkese eşit muamele edilmesi emretmiştir (bkz. Çıkış XXIII/3, 6). Kısacası Tanrı, hakkı ve adaletin gözetilmesini istemektedir. Tanrı’nın adalatının, zulüm ve haksızlığın önlenmesi için bir takım hükümler koyduğunu bütün İlâhî kiplarda görmekteyiz. Yahudilikteki On Emir ise sosyal hayatı düzenleyen en önemli hususlar olarak görülmektedir.

²⁹³ Buhârî, “Gusûl”, 20; Müslim, “Fezâil”, 55; “Hayız”, 75.

²⁹⁴ Buhârî, “Husûmât”, 1; “Diyât”, 5, 13; Müslim, “Kasâme”, 15-17. Ayrıca bkz. Ahmed Naim-Kamil Miras, *Sahih-i Buhâri muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercemesi*, I-XIII, Ankara, 1970, c. VII, 329, 330.

²⁹⁵ Burada belirlenen dipnot sadece kelimenin kök anlamlarını ifade etmektedir. Yahudilere atfedilen bu özellikler tarafımızca yorumlanmıştır. Bkz. İbn Fâris, *Mu’cemü Megâyisi’l-Luga*, c. III, s. 468; ez-Zebîdî, *Tâcü’l-Arûs min Cevâhiri’l-Kâmûs*, c. VIII, s. 383; Cürcânî, *et-Ta’rifât*, s. 144; et-Tahânevi, *Keşşâfu Istilahâti’l-Fünun*, zlm md. c. II, s. 1152; Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredât fi Ğaribi’l-Kur’ân*, s. 537; Cürcânî, *et-Ta’rifât*, s. 144; İzutsu, *Kur’ân’da Dinî ve Ahlâki Kavramlar*, s. 221-222.

²⁹⁶ Bu râvî hakkında bkz. Çakan, İsmail Lütfü, “Berâ b. Âzib”, *DİA*, İstanbul, 1992, c. V, s. 469.

²⁹⁷ Buhârî, “Megâzi”, 15, 16.

²⁹⁸ Tanrı’nın Yahudilere/İsrâiloğullarına karşı yaptığı uyarılara rağmen onların toplumun yapısını engelleyecek/bozacak olan zulüm, haksızlık, adaletsizlik vb. gibi yapıp ettikleri şeyler hakkında bkz. Çıkış XXIII/1-2,3, 6, 7, 21-23; Levililer XIX/15; Levililer XIX/9-11; Levililer XXV/25-29 Tesniye I/1-6, 9, 17, 18; Tesniye XXIV/19-22 gibi.

²⁹⁹ Çağrı, *DİA*, “Zulüm”, c. XLIV, s. 509.

³⁰⁰ Buhârî, “Diyât”, 22; Müslim, “Kasâme”, 1, 36. Ayrıca bkz. Nevevî, *Sahihu Müslim bi-Şerhi’n-Nevevî*, c. XI, s. 147.

³⁰¹ İnsanlar arası ilişkiler sonucunda meydana gelecek Kur’an’ın söz konusu ettiği haksızlıklardan bazıları için bkz. el-Maide, V/ 27-29; Yûsuf, XII/ 23, 75, 78, 79; 94 el-Ankebût, XXIX/30.

konuda yardım ederek³⁰² Hz. Peygamber'e hem fiili hem sözlü hem de psikolojik eziyet etmeye kadar götürmüşlerdir³⁰³.

Bunlarla birlikte “(Zulüm) ظلم” kelimesinin sözcük anlamından hareketle şunları söylemek yanlış olmayacaktır: Yahudilerin zulmü sadece zikrettiklerimizle sınırlı değil aynı zamanda inanç alanında, şirk koşma³⁰⁴, dinî kurallarda adaletsiz davranma, yalancılık³⁰⁵, inkâr³⁰⁶, ahlaksızlık³⁰⁷, soru sorma adabı³⁰⁸ gibi konularda haddi aşarak hem kendilerine zulmetmişlerdir hem de müslümalara ve Hz. Peygamber'e psikolojik, sözlü ve fiili olarak eziyet etmeye çalışmışlardır³⁰⁹.

Netice olarak zulüm, bütün şekilleriyle, Allah'ın insanlar ve diğer varlıklar için yaratmış olduğu bu kâinat üzerinde işlenmiş olup, insanların burada kendilerine belirlenen/yüklenen sorumluluklarına karşı olumsuz tavır takınmaları sonucunda meydana geldiğini müşahede etmekteyiz. Bu husustan hareketle Kur'an açısından İsrailoğulları'nın/Yahudilerin seçilmişliği ve üstünlüğü hadisesi, geçmişte ve belli şartlar doğrultusunda gerçekleşip tamamlanmış bir olgu şeklinde ortaya konulduğu halde onlar, kendilerince oluşturmuş oldukları üstünlük ve seçilmişlik duygusuna kapılarak insanlara zulüm yapılmasını -kendi kutsal kitaplarında da yasaklanmış olduğu halde- reva görmektedirler. Yukarıda zikretmiş olduğumuz hadislerden/rivâyetlerden hareketle de Yahudilerin hem insanlara/kendi ırkından olmayanlara –özellikle Müslümanlara- ve hem de kendi ırklarından bekledikleri son peygamberin farklı bir ırktan olmasından dolayı Hz. Muhammed'e karşı haddi aşmaları, hakka

³⁰² Buhârî, “Meğâzî”, 14.

³⁰³ İbn Hacer el-Askalânî, *Fethu'l-Bârî*, c. VII, s. 343.

³⁰⁴ Buhârî, “Tefsîru'n-Nisâ”, 7; “Rikâk”, 52; “Tevhîd”, 24; Müslim, “İmân”, 299, 302; “Fiten”, 16. Ayrıca şirkin zulüm olduğuna dair nakledilen rivâyetler için bkz. Müslim, “İmân”, 124. Ayrıca bkz. Tirmizi, “Tefsîru'l-Kur'ân”, 3067; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, c. I, s. 378.

³⁰⁵ Buhârî, “Cizye”, 7; “Tıb”, 55; “Meğâzî”, 41; “Menâkıb”, 26; “Cihad”, 178; Müslim, “Fiten”, 85-99; 124. Ayrıca bu konuyla ilgili geniş bilgi için bkz. Nevevî, *Sahîhu Müslim bi-Şerhi'n-Nevevî*, c. XVIII, s. 46; Ahmed Naim-Kamil Miras, *Sahîh-i Buhâri muhtasarı Tecdî-i Sarih Tercemesi*, I-XIII, Ankara, 1970, c. VIII, s. 465-468.

³⁰⁶ Buhârî, “Bedülhalk”, 10; “Menâkıb”, 26; “Tefsir”, 6; Müslim, “Zühd”, 61-62. Ayrıca bkz. Nevevî, *Sahîhu Müslim bi-Şerhi'n-Nevevî*, c. XVIII, s. 153; Ahmed Naim-Kamil Miras, *Sahîh-i Buhâri muhtasarı Tecdî-i Sarih Tercemesi*, I-XIII, Ankara, 1970, c. I, s. 5354.

³⁰⁷ Buhârî, “Menâkıb”, 26; Müslim, “Hudud”, 26. Konuyla ilgili olarak ayrıca bkz. Tesniye, XXII/23.

³⁰⁸ Buhârî, “İlim”, 47; “Tevhîd”, 51; “Tefsir”, 11, 13; “İ'tisam”, 3, 25; Müslim, “Sıfâtü'l-Münâfikîn”, 32; “Hayız”, 34.

³⁰⁹ Buhârî, “Humus”, 19.

engel olmaya çalışmaları, doğruyu gizleme gayretine girmeleri, başkalarının malında tasarrufta bulunmaları sonucunda yaptıkları zulüm, Yahudilerin ırkçılık ve üstünlük duygusundan hareketle zulmettiklerinin apaçık bir göstergesi olduğunu görmekteyiz. Yahudilerin sergilemiş oldukları bu tür davranışlar ahlâki bakımdan birtakım zaafı da beraberinde getirmiştir.

1.3.2 Kötü Ahlaklı Olmaları

Ahlâk kelimesi, Arapça'da, “*yaratma, yaratılış*” gibi anlamları ihtiva eden halk (خلق) kelimesiyle aynı kökten gelen hulk (خلق) veya huluk (خلق) kelimelerinin çoğulu olarak bilinmektedir; kaynaklarda “*huluk*” kelimesinin “*huy, seciye, din, tabiat ve yaratılış*” gibi mefhumları içerdiği belirtilmektedir. Buna göre ahlak kelimesinin lügatlardaki manaları huylar, seciyeler, insanın mânevi yapısını belirleyen özellikler gibi kullanıldığını görmekteyiz³¹⁰. Zira ahlâk kelimesi Kur’ân’da geçmemekle birlikte, biri âdet ve gelenek, diğeri de ahlâk ve huy mânâsında olmak üzere iki âyette geçtiğini müşâhede etmekteyiz³¹¹.

Yapılan bu kelime tahlilinden hareketle genel olarak ahlâkın terim anlamı mahiyetinde kabul edilen “Ahlâk, nefiste yerleşmiş olan ve insanın fiillerinin kendisinden, fikrî bir zorlamaya ve düşünüp taşınmaya lüzum kalmaksızın kolayca ortaya çıktığı bir melekedir³¹²” şeklindeki tanımdır. Eğer bu liyakat/meleke, insanda, aklen ve şer’an güzel ve övülen fiillerin sâdır olması şeklinde tezâhür ederse, buna güzel ahlâk; eğer ondan çirkin, hoş gitmeyen, insan fitratına aykırı ve aklen-şer’an mütenakız fiiller ortaya çıkarsa, bu duruma da kötü ahlâk denilmektedir³¹³. Diğer bir ifade ile ahlâk sadece iyi huylar ve istidatlar manasına gelmez. Aynı zamanda yani kelimenin asıl manası ile iyi ve kötü huyların hepsine birden ahlâk denir. Hülâsa ahlâksız insan yoktur, iyi veya kötü ahlâklı insan vardır. Kur’ân-ı Kerîm’de de genel olarak

³¹⁰ el-Cevherî, Ebû Nasr İsmail b. Hammad el-Fârâbî, *es-Sıhah Tâcu’l-Luga ve Sıhahu’l-Arabiyye*, I-VII, Dâru’l-İlm, Beyrut 1979, c. IV, s. 1470-1471; Bilmen Ömer Nasûhî, *Dînî ve Felsefî Ahlâk Lügatçesi*, İstanbul, 1967, s. 44; Çağrıçı Mustafa, “Ahlâk”, *DİA*, İstanbul, 1989, c. II, s. 1-19; Seyyar Ali, “Ahlâk”, *Ahlâk Terimleri (Ansiklopedik Sözlük)*, İstanbul, 2003, s. 10.

³¹¹ Bkz. Şuarâ XXVI/137; Kalem LXVIII/4.

³¹² İbn Miskeveyh, *Tehzîbü’l-Ahlâk ve Tathîru’l-A’râk*, (thk. İbnü’l-Hatîb), el-Matbaatü’l-Asriyye, yrs., 1398/1978, s. 9, 41, 123, 143; Kılıç Recep, *Ahlâkın Dînî Temeli*, Ankara, 1996, s. 1.

³¹³ Bilmen Ömer Nasûhî, *Dînî ve Felsefî Ahlâk Lügatçesi*, s. 144; Turgut Ali, *Kur’ân-ı Kerîm’e Göre Ahlâk Esasları, Şâmil Yayınları*, İstanbul, 1980, s. 16.

emirlere riâyet edilip nehiyelerin (yasakların) yapılamamasına uymayı iyi ahlâk, emirleri yerine getirmeme ve nehiyelerden sakınmama gibi durumlar da kötü ahlâk olarak sınıflandırılmıştır. Bu durum hadislerde de farklı değildir³¹⁴.

Allah tarafından, ilk peygamberden son peygambere kadar bütün peygamberlere ahlâkla ilgili emirler verilmiş ve ilâhî yönlendirmeler yapılmıştır. Bu kutsal kitapların tamamı elimizde olmasa da, günümüze ulaşabildikleri kadarıyla Tevrat, Zebur, İncil ve son kutsal kitap olup ve nâzil olduğu şekliyle günümüze ulaşan Kur'ân'ı incelediğimizde, bunların birçok yerinde ahlâkla ilgili bazı bilgiler/ilkeler bulmak mümkündür. Üstelik bu kutsal kitaplardaki ahlâkî ilkeler, birbirleriyle büyük oranda uyuşmaktadır. Diğer bir ifade ile kutsallık atfedilen yazılı kitaplar/sahifeler/suhuflar veya şifahi/sözlü gelenek/edebiyat, içerisinde ahlâkî ilkeleri barındırıp bazı şeylerin yapılmasına müsbet açıdan baktığı halde bazılarının yapılmasına menfi bir yaklaşım sergilemektedir. Yani genel kabule göre ilk insan ve ilk Peygamber Hz. Âdem'den son Peygamber Hz. Muhammed'e kadar bütün peygamberler hep aynı gerçeği bildirmişlerdir. Bütün peygamberlerin çeşitli zamanlarda insanlara bildirdikleri dinin esasında hiçbir değişiklik/çelişki söz konusu değildir.

Ahlâkî ilkeler evrensel insânî değerlere haiz olmakla birlikte, bir toplum/topluluğun barış, huzur ve refah içinde hayat sürmelerine katkı sağlamaktadır. Bu ahlâkî ilkeleri genel olarak, adalet, doğruluk, eşitlik, iyilik, barış, ötekine fiili ve sözlü saygı, hoşgörü, dürüstlük, kibirden uzak durma, herhangi bir varlığa kasıtlı olarak zarar vermeme, insan hakkı yememe, hırsızlık yapmama, fikirlere/düşüncelere saygı duyma gibi değerler/ilkeler, şeklindeki bütün insanlığın paylaştığı ilkeler/değerler olup aynı zamanda evrensel insânî liyakatler olarak kabul edilmektedir. Bu ilkelere aykırı tutum ve davranış toplumun/toplumların kargaşa içine girmesine sebebiyet vermekle birlikte birçok olumsuz durumlara neden olmaktadır.

---

³¹⁴ Bir (birr), takva, hidayet, sırat-ı müstakim, sıdk, arnel-i salih, hayır, maruf, ihsan, hasene ve istikamet gibi iyi ahlaklılık; ism, dalal, fahşa, münker, bağy, seyyie, heva, israf, fisk, fücür, hatîe, zulüm gibi kötü ahlaklılık ile aynı veya yakın anlam ifade eden birçok terim vardır. Hadislerde ise bu terimler yanında iyiliğe veya kötülüğe yani İslâm'ın koyduğu çizgide mutedillîğe veya aşırılığa delalet eden ahlak ve hulk kelimeleri de kullanılmıştır.

Fakat Yahudilerin kendi kutsal metinlerinde, yukarıda belirtmiş olduğumuz ilkeleri içerir mahiyette bilgiler bulunsa da³¹⁵, özellikle Kur’ân’da da ifade edildiği üzere, kendi dinlerinden olmayan insanlara karşı herhangi bir ahlâkî sorumlulukları olmadığını ifade etmekte olup³¹⁶; zira Tevrât’ta olan bazı ifadeler de Kur’ân’ın bu yaklaşımını doğrulamakta³¹⁷; bazı ifadelerin de bunun tam aksini söylediğini görmekteyiz.

Hadis rivâyetleri incelendiği zaman, Yahudilerin hem kendilerini hem de diğer insanları etkileyen menfî ahlâkî zaaflarından bahsedildiğini görmekteyiz. Zira bu rivâyetler, Yahudilerin kutsal kitabında –tahrif olmadan içerisinde ilâhîlik barındıran buyrukları- yapmalarını emrettiği halde yerine getirmediikleri ve bunun sonucunda da kendi kutsal kitaplarındaki ahlâkî ilkeleri terk edip hem dünyada kaosun olmasına neden olmuşlar hem de ahirette verilecek cezaya müstahak kılınmışlardır. Mamafih Yahudilerin kutsal kitaplarındaki ahlâkî ilkelerde; Tevrat’ta da yalan söylemek kesin bir dille yasaklanmış olmasına rağmen³¹⁸, onların buna riayet etmediklerini şu rivâyette/hadiste de görebiliriz:

“Abdullah b. Ömer’den rivâyete göre Yahudiler Resûlullah’e geldiler. Ona aralarından bir erkek ve bir kadının zina ettiğini söylediler. Resûlullah kendilerine: Recm ile ilgili olarak Tevrât’ta ne görüyorsunuz, dedi. Onlar: Biz bunu yapanları

³¹⁵ Ahlâkî konular, Yahudilik’e ait kutsal metinlerin tamamında önemli bir yer tutmaktadır. Bu dinde, ilke olarak Tanrı’nın iyiliklerini taklit etmeye çalışmak ön plandadır; nitekim Tevrat’ta geçen “O’nun yollarında yürüyeceksin (Yasanın Tekrarı XI/22)”. Tanrı’nın emirleri, özellikle On Emir, Yahudi ahlâkında temel bir yer işgâl etmektedir (bkz. Mısır’dan Çıkış XX/1-17; Yasanın Tekrarı V/6-21). Gündüz Şinasi, “On Emir”, *Din ve İnanç Sözlüğü (DİS)*, İstanbul, 1998, s. 292. Kısaca Yahudi ahlâkının esası, şu şekilde özetlenebilir: “Size itici gelen şeyi, hemcinsinize de yapmayın”. “Komşunu kendin gibi seveceksin (Levililer XIX/18. Söz konusu kuralın Hristiyanlık’taki müttekâbili için bkz: Matta VII/12; Luka VI/31.)”.

³¹⁶ Bkz. Âl-i İmrân III/75.

³¹⁷ Tevrat’ta geçen “Yabancıdan faiz alabilirsiniz; ama kardeşinizden almayacaksınız. (Yasanın Tekrarı XXIII/20)” ifadeleri, Kur’ân’ın, yahudilerin yabancılarla ilgili yaklaşımına dair bu ifadeleriyle örtüşmektedir. Hâlbuki yerli-yabancı herkes için tek bir yasa olduğunu (Bkz: Levililer XXIV/22) ve bir insanın, düşmanına karşı bile bazı ahlâkî sorumluluklar altında olduğunu ifade eden bazı Tevrat cümleleri, yahudilerin, diğer din ve topluluklara mensup insanlarla ilgili olarak da bazı ahlâkî ilkelere uymaları gerektiğini göstermektedir (Bkz: Mısır’dan Çıkış XXIII/4-5). Bütün bunlardan hareketle Yahudilik’in, kendi kutsal kitaplarında tersini ifade eden ifadeler yer almasına rağmen, Yahudi olmayanları büyük oranda dikkate almayan bir ahlâk anlayışına sahip olduğunu söyleyebiliriz.

³¹⁸ Konuyla ilgili olarak Bkz: Çıkış XXIII/7. Hatta Tanrı, yalan söz söylemekten (bkz. Çıkış XXIII/1), yalan yere şahitlik yapmaktan (bkz. Çıkış XX/16; XXIII/1), yalan yere yemin etmekten (bkz. Çıkış XX/7; Levililer XIX/11-12) kısacası yalanın her türlüünden uzak durmayı (bkz. Çıkış XX/7) emretmiştir.

rezil ederiz ve onlara celde vururuz, dediler. Bunun üzerine Abdullah b. Selâm: Yalan söylediniz, dedi. Onda (Tevrât'ta) recm vardır. Buna binaen Tevrât'ı getirdiler ve yaydılar. Onlardan birisi elini recm âyeti (pasajı) üzerine koydu. Öncesi ve sonrasını okudu. Abdullah b. Selâm ona: Elini kaldır dedi. Elini kaldırdınca Tevrât'ta recm âyetinin olduğunu gördüler. Muhammed doğru söylemiştir, onda recm âyeti (pasajı/pasuhu) varmış, dediler...³¹⁹”

Öncelikle bu rivâyetten hareketle doğruluk ve benzeri erdemlerden yoksun kalan Yahudiler hem bir Peygambere karşı yalan konuşmaları hem de kutsal kitaplardaki “yalan konuşmayın/söylemeyin” ahlâki ilkesine aykırı davranarak³²⁰ hem toplumda kardeşlik, barış, düzenin ve huzurun devamını engellemişler hem de emirleri/uyarıları terkettikleri veya yasaklara uymadıkları için ilâhi cezaya müstahak olacaklardır³²¹. Yine rivâyetten anlaşıldığına göre, Yahudi kutsal metinlerinde (Tevrât'ta) zina yasağı³²² olduğu halde ve hatta ahlâk ve hukuk düzenlerinin de yanlış, kötü gördüğü fiili Yahudilerin işlemesi hem kendi kutsal kitap emirlerine/neyhiyelerine aykırı davranışlarını gösterir hem de toplumun manevi ve ahlaki değerlerinin sarsılmasına sebep olmuşlardır³²³.

İlâhî dinlerde adam öldürmek, adam öldürmeye kastetmek, insanlara eziyet etmek, komşuya haksızlık ve zulümetmek gibi hususlar Kutsal kitaplarda ve birçok ahlakî değerlerde ahlâk esasları itibariyle hoş görülmemiş durumlar olarak belirtilmiştir. Nitekim Yahudiler Hz. Peygamber'e karşı kötü sözler sarfetmeleri³²⁴, Hz.

³¹⁹ Buhârî, “Menâkıb”, 26. Ayrıca bu içerikteki diğer rivayetler için bkz. Buhârî, “Cenâiz”, 61; “Tefsîru'l-Âl-i İmrân”, 6; “Hudûd”, 37; “İ'tisâm”, 16; Müslim, “Hudûd”, 26, 28. Yine Yahudilerin insanlara –özellikle de Müslümanlara- eziyet etmesine (bkz. Buhârî, “Husûmât”, 1; “Vesâyâ”, 5; “Diyât”, 4, 5), Allah'a şirk koşarak kendilerine eziyet ettiklerine (bkz. Buhârî, “Tefsîru'n-Nisâ”, 8; “Rikâk”, 52; “Tevhîd”, 24; Müslim, “İmân”, 299, 302; “Fiten”, 16) hadis külliyatında bilgiler/rivâyetler bulmak mümkündür.

³²⁰ Kurtubî Ebû Ömer Cemaledîn Yûsuf b. Abdullah b. Muhammed İbn Abdilber en-Nemîri, *el-İstizkâr*, I-IX, (thk. Sâlim Muhammed Atâ), Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrût, 1421/2000, c. VII, s. 459-460; İbn Hacer el-Askalânî, *Fethu'l-Bâri*, c. XII, s. 168.

³²¹ Konuyla ilgili olarak Bkz. İsrâ XVII/4-7.

³²² Bu konuyla ilgili olarak bkz. Çıkış XX/14; Zina yapanın cezası için bkz. Levililer XX/10; Tesniye XXII/22.

³²³ Bkz. Bulut Halil İbrahim, “Semavi Dinlerin Ortak Ahlak İlkeleri Ya da Evrensel Değerler”, *Yakın Doğu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Yıl 1, Cilt 1, Sayı 1, Bahar, 2015, ss. 65-81, s. 78-79.

³²⁴ Bkz. Buhârî, “İstizân”, 22; Müslim, “Selâm”, 12.

Muhammed’i zehirleyerek öldürmeye çalışmaları³²⁵, fitne çıkarmaları³²⁶, emirlere uymamaları³²⁷ gibi durumlar Yahudilerin ahlâki olarak birtakım zaaflarının mevcudiyetini göstermektedir.

Kısaca ifade etmek gerekirse insanlık tarihi, toplumların ve mekânların değişmesine rağmen değerlerin değişmediğine şahitlik eder. İlk insandan günümüze değin hemen her toplumda adam öldürmenin, hırsızlık yapmanın, yalan konuşmanın, eziyet etmenin, haksız yere başkasının malını gasp etmenin vb. gibi insanın kendisine ve topluma zarar vermesinden dolayı veya yapılması durumunda beraberinde birçok problemi de getirdiği için doğru olmadığı kabul edilir. Bu durum, değerlerin ve ahlak ilkelerinin aynı kaynaktan geldiğini gösterir. Yahudilikte de doğru sözlü olmak, adaletili davranmak, iyilik yapmak, cana kıymamak, eziyet etmemek, kul hakkı yememek, hem fiille hem de sözle başkalarına eziyet etmemek, güzel söz söylemek gibi durumlar olsa da Kur’ân’dan ve Hz. Muhammed’in sözlerinden hareketle onlardan bazılarının bu hususlara uymadıklarını müşahede etmekteyiz. Diğer bir ifade ile İsrailoğulları’nın ilk dönmeden itibaren yalan ve hileye başvurarak toplumun huzurunu kaçırdıklarına ve kendilerine zarar verdiklerine şahit olmaktayız. Aynı zamanda onlar sadece dürüstlük konusundaki kuralları ihlal etmekle kalmamışlar, yalan ve hilenin yanı sıra zulüm, haksızlık ve adaletsizlik yapmama ile ilgili hükümleri de ihlal etmişlerdir. Yahudilerde ahlâki olarak oluşan zaaf lar onların Hz. Muhammed’e karşı çirkin davranışlarının oluşmasını da beraberinde getirmiştir.

1.3.3 Hz. Muhammed’e Karşı Kötü Davranmaları

“*Yahudilerin İnsanlara Eziyet Etmesi*” ve “*Yahudilerin Kötü Ahlaklı Olmaları*” başlıklarında anlattığımız gibi onlar birçok konuda kendi kutsal metinlerine riayet etmemişler (dinin özüne uymamışlar) ve bunun sonucunda da toplumsal bazı problemlerin çıkmasına sebep olmuşlardır. Buna binaen yine Yahudilerin kötü ahlâklılıklarının bir diğer sebebi de kendi kutsal kitaplarında da geleceği belirtilen³²⁸ son

³²⁵ Bkz. Buhârî, “Hibe”, 28; “Meğazi”, 41; “et-Tıb”, 55; Müslim, “Selâm”, 18, 45.

³²⁶ İbn Hişâm, *Siyre*, c. II, s. 210. Ayrıca konuyla ilgili olarak bkz. en-Nisâ, IV/51.

³²⁷ Müslim, “Rada”, 63.

³²⁸ Konuyla ilgili olarak Bkz. Tesniye XVIII/15, 18-20. Kur’ân-ı Kerîm’de de Yahudilerin bazı peygamberlere inanıp bazılarına inanmadıkları belirtilmektedir (en-Nisâ IV/150-151).

Peygamber Hz. Muhammed'e, bir insana karşı davranılmayacak şekilde davranışlar sergilemeleri ve hatta Arapça ile İbranîcenin aynı kökene sahip olmasından kaynaklanan, bir kelimenin iki dilde müteferrik anlama gelmesinin farkında olan Yahudilerin, bu kelime oyunları ile Hz. Muhammed'i küçük düşürmeye çalışmalarıdır³²⁹.

Çağdaşı Yahudilerin Hz. Muhammed ile konuşurken/hitab ederken küçük telaffuz oyunlarına başvurmaları dikkat çekmektedir³³⁰. Hadislerde bunun en bâriz örneği: Hz. Aişe'den nakledildiğine göre “Yahudiler Resûlullah'e selam verirken “es-selâmualeykum=السلام عليكم” yerine, “ölüm üzerinize olsun” manasındaki es-sammu aleykum=السام عليكم” derlerdi”³³¹ şeklindeki rivâyet olup, Hz. Muhammed onlara karşı çok musahamakar davranmış³³² olsa da onlar yine de ırkçılık özelliklerinden ve üstünlük-seçilmişlik duygularından vazgeçemeyip, Peygamber'e karşı bir kelime oyunu³³³ ile “selâmu” “lânete” çevirmek istemişlerdir³³⁴. Bu örnek rivâyette görüldüğü gibi, Medine Yahudilerini andıran, sonraki dönem Yahudi tarihçilerinin çoğu da “Muhammed” veya peygamberliği çağrıştıracak kelimeleri kullanmayı; bunun yerine Tevrât'tan seçtikleri ve olumsuz anlam yükledikleri birtakım terimleri tercih etmişlerdir³³⁵. Bu durumu Yahudilerin kendi kitaplarını kasten yanlış yorumladıklarına işaret eden “tahrif” meselesi çerçevesinde de değerlendirmek mümkündür.

³²⁹ Müşriklerin kullanmış oldukları “Mecnûn=مجنون” (Hicr XV/6; Sâffât XXXVII/36; Duhân XLIV/14; Tûr LII/29) kelimesini sonraki dönem yahudi literatüründe “Meşuga=مشغوع” ve “şiga'on=شغوعون” şeklinde Hz. Muhammed'in özel ismi haline getirmişlerdir (bkz. Tesniye 28/34; Tesniye XXVIII/28. Yine diğer yaftalar için bkz. Tekvin XXX/36; Tekvin XLVI/34; Arslantaş, Yahudilere Göre Hz. Muhammed ve İslâmiyet, s. 88-98).

³³⁰ Medine dönemindeki dindaşları gibi, sonraki dönemlerde yaşamış Yahudi tarihçilerinin çoğunun da Hz. Muhammed'in ismini doğrudan kullanmamaya özen göstermeleri dikkat çeken husustur. Bundan hareketle onların Hz. Peygamber'e küçük düşürücü ifadeler ve lakaplar takmaları anlaşılabilir. Hatta denilebilir ki onların “Nebi” “Râsûl” gibi peygamberliği ifade edecek/çağrıştıracak hitapları Hz. Muhammed için kullanmamaları bilinçli bir tercih olarak yapıldığı ırkçılık ve üstünlük duygularına kapılarak yaptıkları şeklinde değerlendirmek mümkündür.

³³¹ Buhârî, “İstizân”, 22; Müslim, “Selâm”, 8, 11.

³³² İbn Hacer el-Askalânî, *Fethu'l-Barî*, c. XI, s. 200; Bedreddin el-Aynî, *Umdetü'l-kârî fî şerhi Sahîhi'l-Buhârî*, c. XXII, s. 113, 116.

³³³ Kastallânî, *İrşâdü's-Sarih li-şerhi Sahîhi'l-Buhârî*, c. IX, s. 82.

³³⁴ İbn Battâl, *Şerhu Sahih-i Buhârî*, c. X, s. 131.

³³⁵ Bkz. Arslantaş, *Yahudilere Göre Hz. Muhammed ve İslâmiyet*, s. 88-98

Diğer taraftan Yahudiler Hz. Peygamber'e çok şiddetli düşmanlık besliyorlardı ki bu durum farklı şekillerde şiddete başvurma yoluna kadar gitmiş³³⁶ ve hatta Hz. Peygamber'i öldürme³³⁷ planları bile yapmışlardır. Bu rivâyetlere baktığımız zaman: Yahudilerin, “*Hayber Feth olunduğunda, Hz. Peygamberi öldürmek için zehirli bir koyun eti hediye edilmiştir...*”³³⁸ şeklindeki hadis/haber, sihir ve tezvîr yolunu tutmaları³³⁹ ve Hz. Muhammed'in peygamberliğine inanmayıp³⁴⁰ ona vahyedilen Kur'ân-ı inkâr etmeleri gibi durumlar, Yahudilerin Peygamber'e karşı yapmış oldukları en büyük ahlaksızlıktır³⁴¹. Yine bu durumun sebebi, peygamberliğin doğrudan doğruya kendi ırklarından birisine indirilmemesi³⁴² ve “*Gelecek olan peygamber mutlaka İsrailoğullarından olmalıdır, Benî İsrâil dururken nasıl olurda Benî İsmâil'den bir peygamber gelebilir?*” şeklindeki taassup³⁴³ içerikli cümleden anlaşıldığına göre ve seçilmişlik-üstünlük duygularını öne çıkararak, hem inkâr yoluna gitmeleri hem de eziyet etmekten ve hatta öldürme planları bile yapmaktan geri durmamalarıdır³⁴⁴.

Kısaca hakikatlere karşı durmakta ve menfaatlerini her şeyin üstünde tutmakta direnen, ırkçılık karakterlerine ve üstünlük duygularına kapılarak, taşkınlıkta ve bu duygularda-karakterlerde o kadar ileri giderek; aydınlık, güzellik, mutluluk, karşısında karanlık, kötülük ve mutsuzluğu savunan, puta tapıcılığı (buzacağıya tapmayı) tevhîd inancına, ahlâksızlığı erdemliliğe, kötülüğü iyiliğe mütehakkim tutan ve İslâm'ın insanlık dünyasını aydınlatmasını, ışıklarını yüzyıllardır karanlık/bedbahtlık içinde kalmış ruhlara-akıllara aksettirmesini her vesileyle engellemeye çalışan Yahu-

³³⁶ eş-Şevkânî Ebû Abdullah Muhammed b. el-Havlanî el-Yemenî, *Neylül-evtâr Şerhi Münteka'l-ahbâr*, I-VIII, (thk. Halil Me'mun Şeyha), Beyrût, 1998, c. II, s. 259, 260; c. VI, s. 235; c. VII, s. 224.

³³⁷ İbn Hişâm, *Siyre*, c. II, 517.

³³⁸ Buhârî, “Cizye”, 7; “Tıb”, 55; “Megâzî”, 41. Bu içerikteki diğer rivâyetler için bkz. Buhârî, “Hibe”, 28; Müslim, “Selâm”, 45. Ahmed Naim-Kamil Miras, *Sahih-i Buhâri muhtasarı Tecdî-i Sarih Tercemesi*, I-XIII, Ankara, 1970, c. VIII, s. 465-468.

³³⁹ Buhârî, “Tıp”, 47; Ahmed Naim-Kamil Miras, *Sahih-i Buhâri muhtasarı Tecdî-i Sarih Tercemesi*, I-XIII, Ankara, 1970, c. VIII, s. 231-235.

³⁴⁰ İbn Hişâm, *Siyre*, c. II, s. 210.

³⁴¹ Kitap ehlinin –özellikle Yahudilerin- kendilerine gönderile peygamberleri inkâr etmeleri, onlara tevhîdî özülle bağdaşmayan iftiralar yöneltmeleri veyahut onları küçük düşürerek alay etmeleri gibi tavırlarını şu âyetten de öğrenmekteyiz: "Allah'ın âyetlerini inkâr edenlere, haksız yere peygamberi öldürenlere ve insanlardan adaleti emredenleri öldürenlerce can yakıcı azabı bildir (Âl-i İmrân III/21).

³⁴² Yazır, *Hak Dînî Kur'ân Dili*, c. II, 417-418.

³⁴³ Mevdûdî Ebu'l-A'lâ, *İslâm'da Hükümet*, (çev. Ali Genceli), Hilal Yayınları, Ankara, 1967, s. 297.

³⁴⁴ Ahmed Naim-Kamil Miras, *Sahih-i Buhâri muhtasarı Tecdî-i Sarih Tercemesi*, I-XIII, Ankara, 1970, c. IX, s. 81-82.

diler, kendilerini bu durumlardan kurtarıp insanın asıl fitratı üzerine olan Allah'ın koymuş olduğu yolu göstermek üzere gönderilen peygamberlere hem sözlü hem fiili eziyet etmekten geri durmayıp ve hatta öldürme konusunda tereddüt bile göstermemişlerdir. Bu durumları Hz. Muhammed dâhil birçok peygambere karşı sergilemişlerdir.

Yahudilerin Hz. Peygamberle münasebetleri olup ona birtakım menfi davranışlarda buldukları gibi, müşriklerin de Hz. Peygamberle farklı şekillerde münasebetleri olup ona birtakım uygun olmayan davranışlarda buldukları bilinmektedir³⁴⁵. Nitekim müşriklerle³⁴⁶ Hz. Muhammed arasındaki münasebetler sırasında, müşriklerin ilk başlarda sözlü olarak başlayan mücadelesi/tepkisi³⁴⁷, bilahare daha da şiddetlenerek bedensel yani çatışma ve savaşa dönüşmüştür³⁴⁸. Diğer bir ifade ile mücadelenin/tepkinin ilk safhalarında, müşrikler Hz. Peygamber'i yalancılıkla itham etmişler³⁴⁹, alaya³⁵⁰ ve hafife almışlardır. Daha sonra yalancılık, alay ve hafife alma Hz. Muhammed'in yaptığı ibadetlere kadar uzanmıştır³⁵¹. Söz konusu hususlar Hz. Muhammed'i çağırdığı davadan vazgeçirmeye engel olamayınca, bedensel olarak işkenceye etmeye başlamışlardır³⁵². Ayrıca Hz. Peygamberle tartışan ve müslümanların zihinlerini karıştıran müşrikler, Medîne'deki Yahudilerle işbirliği yaparak birtakım olur olmaz sorular sormuşlardır³⁵³. Binaenaleyh Yahudilerin ırkçılık duygularına ve seçilmişlik düşüncelerine dayanarak yaptıkları zulüm ve işkenceler, müşriklerde de dinî inançları, Benû Hâşim'e karşı rekabetleri, liderlik düşünceleri, sosyal-psikolojik durumları, kabilevî ve ekonomik kaygıları gibi nedenlerden hâsıl olmuştur.

³⁴⁵ İbn İshâk, *Siretü İbn İshâk*, s. 212; İbn Hişâm, *Siyre*, c. I, s. 291.

³⁴⁶ Müşriklerin Hz. Muhammed'in davetine karşı tepkileri, nâzil olan vahyin tebliğ edilmesini engellemek, münazara yapmak ve tartışmak, alay etmek ve hafife almak, ezâ-cefâ yapmak, tehdit etmek ve savaş yapmak şeklinde birtakım başlıklarla incelemek mümkündür.

³⁴⁷ İbn Hişâm, *Siyre*, c. II, s. 32.

³⁴⁸ Bkz. *Enbiya XXI/98-100*.

³⁴⁹ İbn Hişâm, *Siyre*, c. I, s. 208, 288, 366.

³⁵⁰ Buhârî, "İcâre", 15; "Sıfâtü'l-Kıyâm", 35.

³⁵¹ Müslim, "Cihâd", 107-108.

³⁵² Müslim, "Fedâilü's-Sahâbe", 132.

³⁵³ Müslim, "Kader", 19; Tirmizi, "Tefsîru Sureti'l-Kamer", 6.

1.3.4 Yalancı ve İftiracı Olmaları

Allah, üstün vasıflarla donattığı insana, gönderdiği elçiler ve indirdiği kutsal kitaplarla daima yol göstermiş, onun dünya ve âhiret saadetini elde edeceği yolu her dönem bir peygamber aracılığıyla bildirmiştir. Bu nedenle, insanın kurtuluşunu ihtiva eden emir ve yasaklar, ilk peygamber Hz. Âdem ile birlikte gelen ilâhî mesajlar, son peygamber Hz. Muhammed ile kemal noktasına ulaşmıştır. Hz. Muhammed'in tebliğ ettiği dinin, bütün beşeriyetin dini ve son din olması gibi iki temel vasfı vardır. Ayrıca bu son şeklini alan ilâhî mesajın da aslî niteliği korunarak günümüze kadar gelmiştir.

Bu dinin, yapılmasını (konuşulmasını/söylenmesini) nehyettiği şeylerden birisi, toplumsal hayata ve kişini kendi nefesine zarar verdiği bilinen ve bu yüzden yasaklanan, öteden beri '*Söyleyen kişi tarafından gerçeğe aykırı olduğu bilindiği halde başkalarına doğru olduğu inancını verme amacı ile söylenmiş söz ya da ileri sürülmüş bir sav*'³⁵⁴ olarak tanımlanan yalan olgusu olup, bireysel ve toplumsal hayatın nizam ve intizamını kökünden sarsan psiko-sosyal bir fenomen olarak varlığını sürdürdüğünü görmekteyiz. Dinlerde ve ahlâki öğretilerde yasaklanmış ve olumsuz bir davranış olarak kabul edilmiş olmasına rağmen yalan, çeşitli sebeplerle varlığını devam ettirmektedir³⁵⁵. Diğeri ise Arapça "fe-ri-ye=فري" kökünden gelmekte olup, iftial veznindeki mastarıdır. İftira kelimesi, "*uydurmak, yalan söylemek, asılsız isnatta bulunmak*" anlamlarına gelmektedir³⁵⁶. Bir kimseye işlemediği bir cürüm, günah yahut kusur sayılan bir söz, davranış veya nitelik isnat etmek³⁵⁷ anlamında kullanılarak, "yalan" kelimesiyle biraz yakınlık içermektedir.

---

³⁵⁴ Yelkenli Aylin, *Yalan Söylememek Mümkün (mü)?...*, (Haz. Aylin Yelkenli), Yakamoz Yayınları, İstanbul, 2006, s. 14.

³⁵⁵ Bkz. Koç Bozkurt, "Çatışma Bağlamında Yalan ve Din İlişkisi", *Dini Araştırmalar*, Eylül-Aralık 2007, Cilt: X, s. 30, ss. 215-242;

³⁵⁶ el-Cevherî, *es-Sihah Tâcu'l-Luga ve Sihahu'l-Arabiyye*, c. VI, s. 2454; İbn Manzur, *Lisânu'l-Arab*, c. XV, s. 154.

³⁵⁷ Canbulat Mehmet, "Toplumsal Güven Açısından İftira Ve Sonuçlarının Değerlendirilmesi", *Diyanet Avrupa Aylık Dergi*, S. XLII, Ankara 2002, s. 29.

Kur’ân-ı Kerîm’de “كذب” kökünden gelen ve değişik versiyonlarda yüz seksen iki kez³⁵⁸ tekrar olarak bulunan yalan, bir şeyin gerçeğe aykırı bir şekilde haber verilmesi³⁵⁹, yalan söyleyen kimse³⁶⁰ gibi anlamlar içerikli kelimelerle kullanılmıştır.

İftira kavramı da, Kur’an’da çok kullanılan kavramlardan biridir. İftira kavramı, “İftira” fiilinin değişik kipleri halinde elli dokuz yerde geçmektedir³⁶¹. İftira kavramının geçtiği âyetleri teker teker incelediğimizde bu kavramın Kur’ân’da genellikle, “Allah hakkında yalan uydurma, O’nun birliği, yetkinliği ve aşkınlığı ile bağdaşmayan iddialar ileri sürme” mefhumlarında kullanılmış olduğunu görmekteyiz³⁶².

Yahudilerin kutsal kitabı Tanah/Tevrât’ta Tanrı, İsrâiloğullarından/Yahudilerden her konuda dürüst olmalarını istemektedir. Bu itibarla O, yalan konuşmaktan³⁶³, yalan yere şahitlik yapmaktan³⁶⁴, yalan yere yemin etmekten³⁶⁵ kısacası insanın kendisine ve topluma zarar veren her türlü yalandan uzak kalmayı³⁶⁶ emrettiği halde onlar hem yalancılık, hilekârlık, iftira ahılsızlıkla mücadele eden kendi peygamberlerine karşı hem de bu konulardaki yasakları ihtiva eden kutsal kitaplarına karşı hürmetsizlik gösterip ve itaatsizlik ederek olmayacak iftiralarda bulunarak yalancılık ve inkâr vasıflarını da ortaya çıkarmışlardır. Onların bu vasıflarını açıkça ifade eden İbn Abbâs yoluyla nakledilen uzunca bir rivâyet özetle şöyledir:

“...Bir gün Yahudilerden bir grup Hz. Peygamber’e: Sana peygamberden başka kimsenin bilemeyeceği dört soru soracağız onların cevaplarını bize ver deyince, Hz. Peygamber, “Eğer doğru cevap verirsem, siz de bana Müslüman olacağınıza

³⁵⁸ Abdalbaki, Muhammed Fuad, *el-Mu’cemu’l- Mufehres li Elfazi’l- Kur’an-ı Kerim*, Daru’l-Hadis, Kahire, 1364, s. 598-602.

³⁵⁹ el-Mü’min XL/37.

³⁶⁰ el-Hûd XI/93.

³⁶¹ Muhammed Fuad Abdalbaki, *el-Mu’cemu’l- Mufehres li Elfazi’l- Kur’an-ı Kerim*, s. 517-518.

³⁶² Bu âyetler için bkz. Kehf XVIII/15; En’âm VI/24; A’râf VII/53; Yûnus X/17, 38; En’âm VI/21; Ankebû XXIX/68; Nahl XVI/116; Nisâ IV/50; Mâide V/103; Âl-i İmrân III/94, 186; Mu’minûn XXIII/38; Saf LXI/7; Sebe XXXIV/8; Hûd XI/13, 35; Bakara II/214.

³⁶³ Konuyla ilgili olarak Bkz. Çıkış XXIII/1.

³⁶⁴ Konuyla ilgili olarak Bkz. Çıkış XX/16; XXIII/1.

³⁶⁵ Konuyla ilgili olarak Bkz. Çıkış XX/7; Levililer XIX/11-12.

³⁶⁶ Konuyla ilgili olarak Bkz. Çıkış XXIII/7.

dair teminât (söz) verin” buyurdu ve onlarda: Kabul ediyoruz dediler. Sorularını sordular ve Hz. Peygamber’in verdiği cevapları (doğru söylüyorsun diyerek) tasdik ettiler. Ancak meleklerden dostunun kim olduğu sorusuna “*Cebrâil*” cevabını alınca “*O bizim düşmanımızdır deyip*” hem Cebrâil’e iftira attılar; hem de Hz. Peygamber’i bile bile yalanladılar³⁶⁷.

Zikrettiğimiz rivâyette görüldüğü gibi Yahudilerden birileri Hz. Peygamber’e sordukları sorular karşısında verilen cevaplarda kendilerine uymayan bir hususu öne sürerek hem Cebrâil’i inkâr etmişler hem de Peygamber’i yalanlamışlardır³⁶⁸. “*Vaktiyle Mûsâ’yı peygamber olarak seçip ona ilâhî kitabı verdiğimiz gibi ondan sonra da nice peygamberleri seçip görevlendirdik. Benzer şekilde Meryem oğlu İsâ’yı da peygamber olarak seçtik ve kendisine elçimiz Cebrâil ile vahiy gönderdik. İşte elçimiz Muhammed de bütün bu peygamberler gibi, tarafımızdan seçilip ve kendisine vahiy verilmiş bir peygamberdir. Ey Medîne Yahudileri! Şimdi siz de kendilerine bir peygamber hoşlarına gitmeyen ilâhî emir getirdiğinde derhal karşı çıkan, peygamberlerini yalanlamayı ve hatta öldürmeyi yol edinmiş atalarınız gibi davranıp elçimiz Muhammed’e karşı kibir mi taslayacaksınız?*”³⁶⁹ âyetinden ve yukarıda zikretmiş olduğumuz rivâyetten hareketle, Yahudilerin Hz. Muhammed’in peygamberliğini inkâr edip³⁷⁰, kendisinde düşmanlık besleme gibi bir özellik olmayan Melek Cebrâil’e iftira atmışlar ve bunu yaparken sürekli inat³⁷¹, ırkçılık özelliklerini ve seçilmişlik duygusunu ön planda tutmuşlardır.

Yine bu konuyla ilgili *Ebû Hüreyre’den nakledilen rivâyet şöyledir: Hayber feth olduğunda, Resûlullah zehirli bir (kızarmış) koyun hediye edildi. Resûlullah (durumu anlaması üzerine): “Burada bulunan Yahudileri toplayın”* buyurdu. Ashab onları toplayıp O’na getirdiler. Hz. Peygamber onlara: “*Şimdi ben size bir şey soracağım, siz bu sorularda bana doğru söyleyecek misiniz?*” deyince, “*Evet Yâ Ebu’l-Kâsım! dediler. Resûlullah onlara, “Babanız kim?” dedi. “Babamız falanca...” dediler. Efendimiz, “Yalan söylediniz, babanız falancadır.”* deyince; “*Doğru söyledin,*

³⁶⁷ Bkz. Buhârî, “Tefsîru’l-Kur’ân”, 7. Ayrıca bkz. Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. XX, s. 288.

³⁶⁸ Buhârî, “Menâkıb”, 26; İbn Hacer el-Askalânî, *Fethu’l-Barî*, c. VIII, s. 166.

³⁶⁹ Bkz. el-Bakara II/87.

³⁷⁰ Buhârî, “Menâkıbü’l-ensâr”, 52; “Tefsir”, 6; “Menâkıb”, 26; Müslim, “Sıfâtü’l-münafikîn”, 31.

³⁷¹ Buhârî, “Menâkıbü’l-ensâr”, 52; “Tefsir”, 6; “Menâkıb”, 26.

gerçek dedin” dediler. Nebi: “Peki ben size bir şey sorsam bana onu doğru cevaplayacak mısınız?” deyince “Evet Ya Ebe’l Kasım! Zaten sana yalan söyleyecek olsak, sen babalarımız hakkındaki gerçeği bildiğin gibi yine yalanımızı bileceksin” dediler. Nebi “Cehennem ehli kimlerdir?” deyince Yahudiler: “Biz biraz Cehennemde kalacağız, sonra ardımızdan siz oraya gireceksiniz” dediler³⁷². Bu rivâyette görüldüğü üzere Yahudilerin yalan konuştukları anlaşılmakta³⁷³ olup zaten kendilerinin de bunu açıkça kabul ettiklerini görmekteyiz. Diğer bir tabirle Yahudilerin kutsal kitaplarında yalanın her türlüşünün yasak olduğu bildirildiği halde³⁷⁴, onların kibir duygusu ve seçilmişlik anlayışları, din krallarını ve ahlaki ilkelerini ihlal etmeye kadar götürdüğünü görmekteyiz. Bunların yanı sıra rivayette görüldüğü üzere Hz. Peygamber orada bulunan Yahudilerin toplanmasını istemesi, toplum bireylerini birbirine bağlayan güven duygusunun Yahudilere karşı bir güvensizlikle ilişkilendirildiğini görmekteyiz.

Diğer bir rivâyette ise; Hz. Ömer İbnü’l-Hattâb’dan rivâyet ettiğine göre Yahudilerden biri ona şöyle dedi: “Ey mü’minlerin emiri! Sizin kitabınızda (Kur’ân’da) okuduğunuz bir âyet biz Yahudiler topluluğuna inmiş olsaydı, o âyetin indiği günü bayram ederdik.” Hz. Ömer sordu: “Hangi âyet?” Yahudi cevap verdi: “Bugün size dininizi kemâle erdirdim, üzerinizdeki nimetimi tamamladım ve sizin için din olarak İslâm’dan razı oldum.”³⁷⁵ Bunun üzerine Hz Ömer öyle dedi: “biz bu günü ve Hz. Peygamber’e bu âyetin indirildiği yeri biliriz. Bu âyet Hz. Peygamber Arafat’ta ayakta bekleyen Cuma günü indirildi³⁷⁶”. Hz. Ömer’e gelen Yahudi, henüz Müslüman olmamış olan Ka’bu’l-Ahbâr’dır³⁷⁷. Bu zât, Yahudilerin önde gelen bilginlerinden ve zikri geçen rivâyette serdetmiş olduklarından Kur’ân’daki âyetleri inkâr ettiği anlaşılmaktadır.

³⁷² Buhârî, “Cizye”, 5, 6.

³⁷³ Buhârî, “Menâkıb”, 26; “Menâkıbü’l-Ensâr”, 45; İbn Battâl, *Şerhu Sahih-i Buhârî*, c. VI, s. 533.

³⁷⁴ Konuyla ilgili olarak bkz. Bkz. Çıkış XXIII/7.

³⁷⁵ el-Mâide V/3.

³⁷⁶ Buhârî, “İmân”, 33; Müslim, “Tefsîr”, 3, 4, 5.

³⁷⁷ en-Nevevî, Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî en-Nevevî, *el-Minhâc fî şerhi Sahîhi Müslim b. Haccâc*, I-XVIII, Dâru İhyâi’t-Türâsi’l-‘Arabî, Beyrût, 1392/1972, c. XVIII, s. 153; Bedreddin el-Aynî, *Umdetü’l-kârî fî şerhi Sahîhi’l-Buhârî*, c. I, s. 263.

Yine bu iki rivâyetten anlaşıldığına göre Yahudiler, Hz. Muhammed'in peygamberliğini inkâr edip yalanlamışlar, cehennemde az bir süre kalıp sonra oradan kurtulacaklarını söylemişlerdir.³⁷⁸ Bir âyet (yukarıda rivâyette yer alan) kendilerine nâzil olsa/kendi kutsal kitaplarında olsa o günü kutsayıp bayram edeceklerini söyledikleri halde, hased düşüncelerinden dolayı bu âyeti kabul etmeyip inkârı seçmeleri onların hem inkârcı hem de yalancı olmalarının bir göstergesidir. Bu durumları Kur'ân'daki şu âyetler çok net bir şekilde ortaya koymaktadır: *“Elçimiz Mûsâ'ya vahyedilen Tevrât'a inandıkları halde o kitaptaki tevhide uymak ve bu inancı tebliğ eden Muhammed'in peygamber olduğunu kabul etmek gibi sorumluluklarını yerine getirmeyen Medîne Yahudilerinin Tevrât'a sahip olmakla övünmeleri doğru ve kendi imanları açısından doğru değildir. Çünkü onlar o ilâhî kitabı âdetâ sırtında yük taşıyan bir hamal gibi taşımakta, gereğini yerine getirmemektedir. Elçimiz Muhammed'e gönderilen ilâhî vahyi kabul etmedikleri halde Tevrât ehli olduğunu iddia eden bu kimselerin durumu işte bu kadar kötüdür³⁷⁹.”* Yine Yahudileri Hz. Muhammed'in peygamberliğini inkâra sevkeden ve cehenneme girseler bile burada az bir müddet kaldıktan sonra kurtulacaklarını söylemelerini şu âyet açık bir şekilde ifade etmektedir: *“Onları senin peygamberliğini reddetmeye sevkeden sebep, kendilerinin Allah'ın seçkin ve sevgili kulları olduklarına, bu yüzden cehenneme girmeyeceklerine, zira Allah'ın, ataları Yâkub'a, soyundan kimseyi cehenneme sokmayacağına dair vaadi olduğuna, cehenneme girseler bile ataları olan peygamberlerinin şefaatiyle ancak buzağıya taptıkları süre olan kırk gün orada kalacaklarına dair bâtildir³⁸⁰”.*

Bunların yanında Yahudilerin yalancı, iftiracı ve sözünde durmayan kimseler olduğunu şu rivâyetle/hadisle daha iyi anlamaktayız: *“...Abdullah İbn Selâm 'Şehadet ederim ki; Allah'tan başka ilah yoktur. Muhammed de onun elçisidir. Ey Allah'ın Elçisi! Yahudiler çok iftira atan bir millettir. Eğer onlara benim nasıl biri olduğumu sormadan önce Müslüman olduğumu öğrenecek olurlarsa bana iftira atarlar' dedi. Bir müddet sonra Yahudiler geldi. Hz. Peygamber onlara 'Abdullah'ı ara-*

³⁷⁸ Bedreddin el-Aynî, *Umdetü'l-kârî fi şerhî Sahîhî'l-Buhârî*, c. XXI, s. 290.

³⁷⁹ Bkz. Cuma' LXII/5.

³⁸⁰ Bkz. Âl-i İmrân III/24.

nızda nasıl bilirsiniz?’ diye sordu. Onlar da, ‘Bizim en hayırlımızdır. Babasıda kavmimizin en hayırlısı idi. İçimizde söz sahibi kimsedir. Babası da öyleydi’ diyerek cevap verdiler. Bunun üzerine Allah Resûlü ‘Abdullah İb Selâm Müslüman olursa ne düşünürdünüz?’ diye sordu. Onlar da ‘Allah onu Müslüman olmaktan korusun’ diyerek karşılık verdiler. Bunun üzerine Abdullah İbn Selâm çıkıp ‘Şahitlik ederim ki, Allah’tan başka ilah yoktur! Muhammed de onun elçisidir’ diye haykırdı. Bu defa Yahudiler, ‘Abdullah bizim en şerlimizdir. Babası da içimizde en kötü insandı’ deyip onu karaladılar...³⁸¹’. Bu rivâyette görüldüğü üzere Yahudilerin önde gelenlerinden birisi olan Abdullah İbn Selâm onların inkârcı ve yalancı³⁸² olduklarını çok açık ve net bir şekilde beyan etmiştir.

Kısaca hem Kur’ân âyetlerinden hem de Peygamber’in sözlerinden/hadislerinden anlaşıldığına göre, Yahudilerin inkâcı olmaları, Hz. Muhammed’in peygamberliğini yalanlamaları ve iftiracı olmaları onların daha çok ırkçı bir zihniyette olmalarından kaynaklanmaktadır. Yahudilerin inkârcı olmalarını, gerek Eski Ahit gerek Kur’ân-ı Kerîm gerekse de Hz. Peygamber (hadisler) bildirmektedir. Dinî emirleri, ilâhî âyetleri de yalanlamaları, Yahudilerin yalancı oluşlarına en büyük delildir. Yine Yahudilerin seçilmişlik ve üstünlük duygusu onları hem inkâra hem de Hz. Muhammed’in peygamberliğini ve onun tevhid mesajı olan Kur’ân-ı Kerim’i yalanlamaya sevk etmiştir. Diğer bir tabirle Yahudiler/İsrâiloğulları ilk dönemlerinden başlayarak yalana ve hileye başvurarak sadece ahlâki konulardaki dinî emirleri ihlal etmekle kalmamışlar, zulüm, haksızlık, adaletsizlik gibi toplumun geneline zarar verici hükümleri de ihlal etmişlerdir.

1.3.5 Peygamberlerinin Kabirlerini Mescid Edinmeleri

Mabed, arapça “abede=عبد” fiilinden türetilen ism-i mekân olup Osmanlıca ve Türkçe lügatlerde; “ibadet edilen yer, ibadethâne, ibadetgâh³⁸³, ibadete mahsus bina,

³⁸¹ Buhârî, “Menâkıb”, 26; “Menâkıbü’l-Ensâr”, 45.

³⁸² Buhârî, “Husûmat”, 1; Müslim, “Fezâil”, 159; Ahmed Naim-Kamil Miras, *Sahih-i Buhârî muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercemesi*, I-XIII, Ankara, 1970, c. XI, 41-42.

³⁸³ Şemseddin Sâmî, *Kâmûs-i Türkî*, I-II, (nşr. Ahmed Cevdet), Dersaadet: İkdâm Matbaası, 1317, c. I, s. 1369.

tapınak, hangi dinde olursa olsun ibadet yeri, câmi, mescid (İslâm mâbedi)³⁸⁴, bir dine bağlı olanların belirli zamanlarda toplu olarak veya tek başlarına ibâdet etmeleri için yapılmış özel bina³⁸⁵” anlamlarına gelir. Mâbedin, temel fonksiyonu ve gelişmesi göz önünde bulundurularak, içinde topluca ibadet edilen, herhangi bir yerde veya kutsal kabul edilen bir yerde yapılmış yapı şeklinde tanımlanabilir. Diğer bir ifade ile Tanrı'nın varlığını belirten ifadelerin ve uygulanan fiillerin kutsal bir mekânla olan ilişkisidir³⁸⁶.

Her dinin (hatta dinî grupların da), ibadet merkezini ifade eden kendisine mahsus kavramlar mevcuttur. İbadet edilen mekânı karşılamak üzere kullanılan bütün farklı kavramlar ortaktır ve onların içerdikleri mefhumlar, bir dine bağlı olanların belli zamanlarda toplu olarak veya tek başlarına ibadet etmeleri için yapılmış özel mekânı ifade eden “ma’bed” kavramının mefhumundadır.

Dünyanın neresinde olursa olsun, toplu halde yaşamak zorunda olan insan varlığının ve hayatının devamı için fiziki çevre kadar manevî ortam da önemli olup onun faaliyetlerine anlam ve yön veren organize sistemlere, tavır ve davranışlarını belirleyecek ve onu anlamlı kılacak bir kısım önemli nokta olan bilgi merkezlerine ihtiyacı duymaktadır³⁸⁷. Diğer taraftan, insan yaşamına kolaylık sağlayan sosyal çevre ve fizikî yapıların uzun bir müddet ayakta kalabilmesi ve güven duygularını devam ettirebilmesi için de, doğruluğu konusunda şük ve şüpheye yer vermeyen, devamlı, değişmez bazı manevî güç ve ilgi merkezlerinden destek alması gerekir³⁸⁸. Böyle bir ilgi merkezi kutsal bir yerde bulunur ki, orada daha realist ve daha güçlü bir dünya ile temas, insanların geçici ve yıpranması mümkün olan çabaları o zaman en yücede (Tanrı) bir dayanak noktasına, gündelik olan ve değişen tecrübelerden daha çok sağlanabilir. İşte bunu sağlayan yer, her hata ve günahattan dolayı tevbe edilen, af dilenilen, her probleme çözüm aranılan, her tehdit ve tehlikeye karşı Tanrı'dan yardım

³⁸⁴ Develioğlu Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat*, Aydın Kitapevi Yayınları, İstanbul, 2013, s. 667.

³⁸⁵ Şemseddin Sâmî, *Kâmûs-i Türkî*, s. 1369; Muhammed Salâhî, *Kâmûsu Osmânî*, s. 359.

³⁸⁶ Güç, Ahmet, “Mâbed” md., *DİA*, İstanbul, 2003, c. XXVII, s. 276-280.

³⁸⁷ Brereton, Joel P., “Sacred Space”, *ER*, (edt. Lindsay Jones), Detroit, 2005, c. XII, s. 7978-7979.

³⁸⁸ Turner, Harold W., *From Temple to Meeting House (The Phenomenology and Theology of Places of Worship)*, Great Britain, 1979, s. 35.

istenilen³⁸⁹, yeryüzünde yaşayan tüm insanlar, kendisine bir ilâhi gücün hazır bulunduğu kutsal mekân ma'beddir³⁹⁰. Yine bir toplumun önemli işlerinin tümü için merkezi buluşma yeri olarak düşünülen ma'bed, aynı zamanda insan hayatıyla ilâhi hayatın bir buluşma yeri olarak da görülmüştür. Yani insanlar burada adaklarını yerine getirir, dualarını yapar, herhangi bir dertleri için ilâhi çareyi araştırır veya doğru yolu(a) bulabilmek/ulaşabilmek için gaipten haber bekler, ulûhiyete şükran ve dualarını arz eder, takdimlerini ve bazı inançlarda olduğu gibi rahibin kendileri adına ma'bedin herhangi bir yerinde takdim edeceği kurban için gerekli şeyleri sunar, çocuklarını ma'bede adar. Kısaca insanların tanrı ile buluşma ve iletişim kurma yeri olan ma'bedin fonksiyonu genellikle, insanlara ait dünya ile aşkın alanlar (Olanlar/Tanrı) arasındaki bağı temsil eden; dağlar, ağaçlar, sütunlar vs. gibi yerden göğe doğru yükselen nesnelere temsilî sembollerdir. Bunlara ilaveten, kutsal bir yer olarak ma'bed, sadece Tanrı ile haberleşme yeri olmayıp onun hakkında bilgi edinme yeri olarak da telakki edilir. Yani Tanrının, tüm evreni doğrudan izzet ve celâlinin herhangi bir yerde de görünmesi gerekir şeklinde düşünülmektedir³⁹¹.

Yahudilikte ma'bedin, Yahudilerin genellikle sürgün hayatı yaşamalarından dolayı bu dinin kuruluş, gelişme ve yayılmasına paralel olarak farklı coğrafi bölgelerde çeşitli ibadet yerleri (ma'bedler) inşa edildiğini öğrenmekteyiz³⁹². Yani Yahudilikte terminolojik olarak ma'bed deyince, Kral Süleyman (Hz. Süleyman M.Ö. 965-925) tarafından Kudüs'te yaptırılan Bet ha-Mikdaş (Beytü'l-Makdis, Mescid-i Aksâ) akla gelmektedir³⁹³. Ma'bedin tamamlanmasına müteakip Yahudiler Rab'be olan niyazlarını, ibâdetlerini, kurbanlarını ve buhur yakma törenini bu kutsal mekânda gerçekleştirmeye başlamışlardır. Diğer bir ifade ile ma'bed, ibâdetlerin ifa edildiği, çeşitli kurban sunumlarının yapıldığı, kurbanların kesildiği, halkın toplanma ve karar alma gibi fonksiyonları olarak merkezi bir kurum haline gelmesine rağmen, Hz. Muhammed zamanında Peygamberlerinin kabirlerini de ma'bedin fonksiyonlarını

³⁸⁹ Brereton, Joel P., "Sacred Space", c. XII, s. 7978-7979.

³⁹⁰ Turner, *From Temple to Meeting House*, s. 19-21.

³⁹¹ Turner, *From Temple to Meeting House*, s. 37.

³⁹² Ahmet Güç, *Dinlerde Mabet ve İbadet*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2005, s. 102.

³⁹³ Alexander Kristianpoller, *Temple in Talmud in Midrash*, Isaac Landman, Newyork, 1948, s. 196.

içerir bir mahiyette davranışlar sergilediklerini kaynaklardan/hadis rivâyetlerinden öğrenmekteyiz. Bu durumu şu rivâyetten öğrenmekteyiz:

Hz. Âişe dedi ki: “*Peygamber bir daha şifa bulup ayağa kalkamadığı hastalığında şöyle buyurdu: Allah Yahudilerle Nasranilere lanet etsin. Onlar nebilerinin kabirlerini mescid edindiler...*”³⁹⁴

Başlangıçta İsrâil kabileleri, buldukları her yerde takdimlerini Tanrı’ya sunar, dualarını ederlerdi. İşte bu amaç doğrultusunda, çöldeki seyahatleri esnasında yanlarında küçük bir çadır taşımışlar ve bunu, Tanrı’nın kendi aralarında bulunuşunun bir sembolü olarak, konakladıkları yerlerde belirledikleri bir merkeze kurmuşlardır. Ayrıca Filistine yerleştikten sonra da, Tanrı’ya ibadet için özel yerler tahsis etmişlerdi. Aynı zamanda Ken’anlılara ait pek çok ma’bedin idaresini de ele geçirip orada da Tanrı’ya ibadet etmişlerdi. Fakat bu durumun birden fazla tanrıya (Yahve, Baal ve Aştarte’ye) ibadet edilmesine yol açtığı için, Kral (Hz.) Süleyman, tek tanrı inançlarına aykırı olan bu durumu önlemek için Kudüs’te büyük bir ma’bed yaptırmış ve İsraililer o zaman bunu dinlerinin merkezi olarak telakki etmişlerdir. Bundan sonra ma’bedin Yahudi toplum hayatındaki önemi, Tanrı’nın evi olması, takdis edilen yer olması, kurban sunumlarının yapıldığı yer olması, Tanrı’nın kendi özel halkı olarak seçtiği İsrailoğullarına tahsis etmesi gibi fonksiyonları taşıyan ma’bette değil de nebilerinin kabirlerini mescid (ma’bed) edinmeleri, yukarıda zikrettiğimiz rivâyetten hareketle yanlış bir uygulama yaptıklarını anlamaktayız³⁹⁵. Nitekim ma’bedler, içlerinde Allah’a ibadet edildiği³⁹⁶, topluma faydalı bireyler yetiştirildiği³⁹⁷, toplumun birlik ve beraberliğinin sağlandığı³⁹⁸, çevreye güven ve emniyet hissinin aşılandığı³⁹⁹ ve ortak düşüncenin tezahür ettiği yerler⁴⁰⁰ oldukları fonksiyonlarını taşımasına rağmen, bu özellikleri nebilerinin kabirlerine atfederek orayı bu vasıflar doğrultusunda algılayan Yahudilerin/İsrailoğullarının yaptıklarının yanlış olduğu-

³⁹⁴ Buhârî, “Cenâiz”, 62, 96; “Meğâzi”, 83; Müslim, “Mesâcid”, 19, 20, 21, 22.

³⁹⁵ Bedreddin el-Aynî, *Umdetü’l-kârî fi şerhi Sahîhi’l-Buhârî*, c. VIII, s. 136.

³⁹⁶ Bkz. en-Nûr XXIV/36, 37.

³⁹⁷ Bkz. Âl-i İmrân III/37.

³⁹⁸ Bkz. el-Bakara II/144, 150.

³⁹⁹ Bkz. Kasas XXVIII/57; Ankebut XXIX/67.

⁴⁰⁰ Bkz. el-Bakara II/125.

nu açıkça belirtmiştir. Diğer taraftan beklenen peygamberin vasıflarını bilen Yahudiler, peygamberin kendi kiblelerine yani Beyt-i Makdis'e yönelerek⁴⁰¹ namaz kılarken görüp sevindikleri halde, kiblenin tahvilinden⁴⁰² sonra Yahudiler ve diğer İslâm düşmanları, kiblenin tahvilini alaya alıp ve inkâr etmişlerdir⁴⁰³. Binaenaleyh bir ma'bedin yalnızca Allah'a ibadet için inşa edilmesi gerektiğini⁴⁰⁴ anlamayan Yahudiler, diğer hususlarda olduğu gibi burada da kendilerini üstün görme duygularından ve seçilmiş bir kavim olma fikirlerinden hareketle fitne ve fesat çıkarmaya çalışmışlardır⁴⁰⁵.

Burada şunu da ifade etmek gerekir ki, Hıristiyanlık'ta da ma'bed farklı amaçlar için kullanılmaktadır. Nitekim yukarıda beirlemiş olduğumuz ma'bedin fonksiyonları, Hıristiyan inancında uygulanmamaktadır. Mamafih kiliseler arasında farklılıklar olsa da hemen hemen bütün kiliselerde Hz. İsa'nın kurban edilişinin hatırasına yapılan ekmek-şarap âyini oluşturmaktadır. Böylelikle, ibadet objesi olarak Hz. İsa'nın ön plana çıkarılmasından, ibadette Tanrı devre dışına bırakılmıştır. Bu sebeple, Hıristiyanlık'ta kulluk şuuruna rastlamak mümkün değildir.

1.3.6 Kutsal Kitaplarındaki Bilgileri Gizlemeleri

Kur'ân, Ehl-i Kitab'ın (Yahudi ve Hıristiyanların) hakkı bâtlı ile karıştırdıklarını "Ey Ehl-i Kitab!... Siz bilip şehâdet ettiğiniz halde ne için hakkı bâtlı ile karıştırıyorsunuz ve hakkı gizliyorsunuz? (Ey Yahudi din bilginleri! Şunu iyi bilin ki inandığınızı iddia ettiğiniz Tevrât ve İncil'deki delillere rağmen Muhammed'in peygamberliğini/nübüvvetini reddetmeniz yani o bildiklerinizi gizlemeniz aslında Tevrât ve İncil'i reddetmeniz demektir)⁴⁰⁶" diyerek Ehl-i Kitab'ın Hz. Peygamber'i, kendi kitaplarında yazılı olan sabit evsafını örtbas ettikleri ve bu gerçeği gizledikleri için zikrettiğimiz âyet durumu bu şekilde izah eder. Yine Kur'ân-ı Kerîm, Yahudilerin Hz. Mûsâ'ya vahyedilen Tevrât'ta yer alan birçok gerçeği sırf inat ettiklerinden do-

⁴⁰¹ Tantâvî, *Benû İsrâil fi'l-Kur'ân ve's-Sünne*, s. 161.

⁴⁰² Buhârî, "İmân", 30; "Salât", 32; Müslim, "Mesâcid", 11, 13. Ayrıca bu konuyla delalet eden âyetler için bkz. el-Bakara II/142, 144; Buhârî, "Tefsir", 17-20; Abdülfettah el-Kâdî, *Esbâbü'n-Nüzûl*, Ankara, 1986, s.20-22.

⁴⁰³ Tantâvî, *Benû İsrâil fi'l-Kur'ân ve's-Sünne*, s. 160.

⁴⁰⁴ Bkz. el-Bakara II/127-131.

⁴⁰⁵ Salah Abdülfettâh el-Hâlidî, *eş-Şahsiyyetü'l-Yahûdiyye*, Dimaşk, 1987, s. 225.

⁴⁰⁶ Âl-i İmrân III/70.

layı inkâr edip gizlediklerini ifade etmektedir. Diğer bir ifade ile Hz. Muhammed'e îman etmemekte ısrar eden Medine Yahudileri daha düne kadar Müşrik Araplar'a karşı Allah'ın kendilerine göndereceği peygamber sayesinde zafer kazanma umudu içinde dua ederler⁴⁰⁷, Araplar'a (Müşriklere), 'Yakında gelecek olan Peygamber'e inanacak ve sizleri yeneceğiz' diye meydan okumuşlardır⁴⁰⁸. Nitekim onlar, ellerindeki mevcut Tevrât'ta Hz. Muhammed'in geleceğini ve peygamberliğini bildiren pasajları iyi bildikleri halde⁴⁰⁹ bile bile onu inkâr etmektedirler⁴¹⁰.

Kur'ân, İsrâiloğulları'nın Hz. Mûsâ'nın getirdiği kitabı (Tevrât'ı) kaydedilmek için kullanılan şeylere kaydedip istedikleri kısmını açıkladıklarını, istemedikleri kısmını da gizlediklerini ifade etmektedir⁴¹¹. Kur'ân'da, ayrıca Yahudilerin Hz. Muhammed hakkında önceden bilgi sahibi oldukları ve onu tanıdıklarını da belirtilmektedir: *"Kendilerine Kitap verdiğimiz (Daha önce kendilerine Tevrât ve İncil'i vahyettiğimiz Yahudi ve Hıristiyanlar), aslında onu (tevhidi, Muhammed'in Peygamberliğini ve ona vahyedilen Kur'ân-ı) evlâtlarını tanıdıkları kadar iyi bilmelerine rağmen inkâr etmekte, böylece kendilerine yazık etmekte, kendilerini cehenneme sürüklemektedirler⁴¹²"*. Yahudiler daha önce kendilerine birçok peygamber gönderildiği için, son peygamberin de İsrâiloğulları soyundan (kabilesinden) çıkmasını bekliyorlardı. Ancak yüce Allah son peygamber olarak Hz. İsmâîl'in soyundan olan Hz. Muhammed'i risâletle/nübüvvetle görevlendirince, ona îman etmeyip onu ve getirmiş olduğu tevhîd mesajı olan Kur'ân-ı inkâr etmişlerdir. Bunun yanında, yöneticilik haklarının, mal ve mülklerinin yani sahip oldukları üstünlük vasıflarının ellerinden gitmesinden/alınmasından korkmuşlardır. Yahudilerin bu mala ve dünya hayatına düşkün olmaları onları hakkı gizleme yoluna sevk etmiştir⁴¹³.

Yine Kur'ân, Yahudilerin, kutsal kitaplarında (Tevrât'ta) Hz. Muhammed'e ait remz ve müjdelere de gizleyerek onları anlaşılabilir/seçilmez bir hale getirdiklerini

⁴⁰⁷ el-Beyzâvî, *Envârü't-Tenzîl ve Esrârü't-Te'vîl*, c. I, s. 93.

⁴⁰⁸ Buhârî, "Menâkıb", 26.

⁴⁰⁹ Taberî, *Câmiu'l-Beyân fî Te'vîli'l-Kur'ân*, c. II, s. 235-236.

⁴¹⁰ Bkz. el-Bakara II/89; el-En'âm VI/20.

⁴¹¹ el-En'âm VI/91.

⁴¹² Bkz. el-En'âm VI/20.

⁴¹³ Bkz. el-Bakara II/61, 248-249; Âl-İ İmrân III/111-112; el-Mâide V/22, 24.

belirtmiştir⁴¹⁴. Yahudi bilgileri, Tevrât'taki Hz. Muhammed ve getirmiş olduğu tevhid mesajı içerikli Kur'ân-ı hakkındaki yapmış oldukları bu gizlemeyi dünya menfaati, para, mal ve makâm için yani az bir değer satın almak için yapmışlardır. Hatta bu işaretler hakkında Tevrât'taki pasajları gizleyen ve böylece dindaşlarından hediyeler alan Yahudi din adamlarının bulunduğu belirtilmektedir⁴¹⁵.

Bunlardan hareketle hadis külliyyatında sahihayndaki bu konuya dair bazı bilgiler bulunmaktadır ki bu rivâyetlerden bir tanesi; Abdullah b. Ömer'dan rivâyete göre *“Yahudiler Resûlullah'a geldiler. Ona aralarından bir erkek ve bir kadının zina ettiğini söylediler. Resûlullah kendilerine: Recm ile ilgili olarak Tevrât'ta ne görüyorsunuz, dedi. Onlar: Biz bunu yapanları rezil ederiz ve onlara celde vururuz, dediler. Bunun üzerine Abdullah b. Selâm: Yalan söylediniz, dedi. Onda (Tevrât'ta) recm vardır. Bunun üzerine Tevrât'ı getirdiler ve yaydılar. Onlardan birisi elini recm âyeti (pasajı/pasuhu) üzerine koydu. Öncesi ve sonrasını okudu. Abdullah b. Selâm ona: Elini kaldır dedi. Elini kaldırıncaya Tevrât'ta recm âyetinin olduğunu gördüler. Muhammed doğru söylemiştir, onda recm âyeti varmış, dediler...”*⁴¹⁶ rivâyeti, Yahudilerin işlemiş oldukları bir suça karşı kendi kutsal kitaplarında (Tevrât'ta) yer alan bu suçun cezasını elleriyle kapatarak gizlemeye çalışmışlar⁴¹⁷ ve hatta cezanın aslını da çarptırmaya çalışmışlardır⁴¹⁸. Aslında Yahudiler kendi kitaplarındaki hükümleri gizleyerek ve bunların olmadığını (gizlemelerinden dolayı) savunarak kendi kutsal kitaplarının emirlerini yerine getirmemiş olmuşlardır. Dolayısıyla Hz. Muhammed'in de peygamberliğini inkâr ederek kutsal kitaplarındaki emirlere aykırı davranmışlar ve yine bunları gizleyerek de Allah'ın dininin (tahrif edilmeden önce) diğer insanlara ulaşmasını engellemişler ve tebliğ etmemişlerdir.

*“Ey ehl-i kitap! Neden doğruyu eğriye karıştırıyor ve bile bile gerçeği gizliyorsunuz?”*⁴¹⁹ Âyetinden hareketle Ömer Nasuhi Bilmen, bu âyette geçen gerçek, Tevrât'taki Hz. Muhammed ile ilgili vasıflardır. Nitekim rivâyete göre Ensardan bir

⁴¹⁴ Bkz. el-Bakara II/79; en-Nisâ IV/46; el-Mâide V/13.

⁴¹⁵ Yazır, *Hak Dini Kur'ân Dili*, I-X, İSAM Yayınları, İstanbul, 1960, c. I, s. 592-593.

⁴¹⁶ Buhârî, “Menâkıb”, 26; Müslim, “Hudûd”, 26. Ayrıca bkz. Tesniye, XXII/23.

⁴¹⁷ Kastallânî, *İrşâdü's-Sarih li-şerhi Sahihi'l-Buhârî*, c. VII, s. 60.

⁴¹⁸ Kastallânî, *İrşâdü's-Sarih li-şerhi Sahihi'l-Buhârî*, c. VII, s. 60-61.

⁴¹⁹ Â-i İmrân III/71.

topluluk, Yahudilere Peygamber'in Tevrât'taki vasıfalarını ve Tevrât'taki bir takım hükümleri nasıl anladıklarını sormuşlardır; Yahudiler sorulan bu suale cevap vererek cevabı gizlemişler ve bunun üzerine “*O kimseler ki bizim inzâl etmiş olduğumuz beyanatı ve hüdayı insanlara açıkça beyan ettiğimizden sonra saklarlar, muhakkak Allah onlara lanet eder...*”⁴²⁰ âyeti nâzil olmuştur diyerek, Yahudilerin Tevrât'taki bazı bilgileri gizlediklerini ve özellikle de son peygamber olarak müjdelenen Hz. Muhammedle ilgili Tevrât pasajlarını gizlediklerini belirtmiştir⁴²¹.

Amr İbn Mürre, Mus'ab İbn Sa'd'dan şöyle rivâyet etmiştir: Babama “*De ki: Size, amelce en en çok kayıpta bulunanları haber verelim mi?*”⁴²² âyeti ile Harûriyye fırkası mı kastediliyor?” diye sordum. O da şöyle cevap verdi: Hayır. Bu âyette Yahudi ve Hıristiyanlar kastedilmiştir. Yahudiler Hz. Muhammed'in peygamberliğini yalanladılar. Hıristiyanlar ise Cenneti inkâr ettiler ve “*Orada hiçbir yiyecek ve içecek yoktur,*” dediler. Harûrîler ise “*Allah'a kesin söz verdikten sonra sözlerinden dönenlerdir*”⁴²³. Bu rivâyette de görüldüğü gibi Yahudiler, Tevrât'ta Hz. Muhammed'in peygamberliği ile ilgili vasıfları bildikleri halde, rivâyette de görüldüğü gibi inkâr etmişlerdir ve yalanlamışlardır⁴²⁴. Elmalılı bu hususa şu şekilde değinmektedir: Yahudi bilginlerinin yapmış oldukları bu gizlemeyi ve bilerek inkârı dünya menfaati, para, mal veya makam için yani az bir değer satın almak için (dünyanın ahiretten daha değerli olduğu anlaşılıp) yaptıklarını bildirerek Tevrât'taki Hz. Muhammed'in sıfatları hakkındaki pasajları gizleyip ikrar etmekten çekinmişler ve bu sebeple kendilerini Yahudi peygamberlerinin varisleri gibi göstererek de hediyeler alan Yahudi reislerinin bulunduğunu ifade etmektedir⁴²⁵.

Sonuç olarak âyetlerden ve rivâyetlerden hareketle Yahudilerin, Allah'ın emrine, hükümlerine, irşadına ve bunlara îmân edip uymanın vacip oluşuna işaret eden ve hidayetin kendisi olduğuna delâlet eden Tevrât pasajlarını ikrar ve itiraf etmeme, ihtiyaç anında söylememe veya onların yayılmasına engel olma, onları tamamen ve-

⁴²⁰ Bkz. el-Bakara II/159

⁴²¹ Kastallânî, *İrşâdü's-Sarih li-şerhi Sahihî'l-Buhârî*, c. VII, s. 60-61.

⁴²² Kehf, XVIII/103.

⁴²³ Buhârî, “Tefsir”, 218.

⁴²⁴ Bedreddin el-Aynî, *Umdetü'l-kârî fî şerhi Sahihî'l-Buhârî*, c. XIX, s. 49.

⁴²⁵ Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, c. I, s. 592-593.

ya kısmen değiştirip karıřtırmak⁴²⁶ gibi yollarla gizleme yoluna gitmişlerdir. Hatta son peygamberin kendi ırklarından olmamasından hareketle ona ve onun ümmetine karşı kin besleyerek hakkı gizlemekten ve ikrar edip inkâr etmekten kaçınmamışlardır. Nitekim Yahudileri buna sevk eden en önemli sebeplerden birisi de seçilmişlik duygusuna kapılarak üstün bir ırk olduklarını iddia etmeleridir.

Burada şunu da ifade etmek gerekmektedir: Yahudilerin gizledikleri bilgileri Müslümanlar, Hz. Peygamberden yardım alarak, ibranî dilini öğrenerek, İslâm dinini seçen Yahudi bir kimsenin durumu bildirmesi ile ve nâzil olan Kur’ân âyetleri ile karşlaştırmaları gibi farklı şekillerde tahrif edilen/gizlenen bilgilerin doğrusuna erişmişlerdir.

1.3.7 Kutsal Kitaplarını (Tevrât’ı) Tahrif Etmeleri

Kültürümüzde, “*Dinci, Din Simsarı, Din Bezirgânı, Din İstismarı, Din Ticareti, Din Sömürücülüğü*” gibi bir takım kavramlar vardır ki, dini kendi menfaatleri doğrultusunda kullanma, dinden kendi çıkarları için yararlanma, dinden faydalanarak çeşitli şekillerde kazanç elde etme anlamları taşıyan bu lafızlar, geçmişte ve günümüzde mevcut olan bir vakiadır⁴²⁷. Yine bu ifadeler bağlamında değerlendirdiğimizde, tahrif meselesinin de bu çerçevede anlaşılıp yorumlanabileceğini söylemek yanlış olmayacaktır. Nitekim kavram olarak tahrif, bir yazıyı, bir metni aslî manasını değiştirecek şekilde bozma, yazılı olan metnin doğrudan değiştirilmesi, aslında doğru olan metinlerin okunurken keyfi olarak tağyiri, metinden bazı kısımların çıkarılması veya metne ilaveler yapılması ya da aslî metni yanlış tefsir etme gibi muhtelif anlamlara gelmektedir⁴²⁸. Râgıb el-İsfehânî bu kavramı şu şekilde yorumlamıştır: “Sözü tahrif etmek, iki yöne hamledilmesi muhtemel bir kelimeyi bir tek anlamla sınırlandırmaktır.”⁴²⁹

⁴²⁶ Ebu Hureyre’den şöyle dediği nakledilmiştir: “Ehl-i Kitap Tevrât’ı İbranice okuyup, Müslümanlara Arapça olarak açıklıyorlardı. Bu durum karşısında Allah Resûlü şöyle buyurdu. Ehl-i Kitap’ı ne tasdik edin, ne de yalanlayın! Ancak ‘Biz Allah’a ve bize indirilene iman etik deyin!...’ dedi. (bkz. el-Bakara II/136; Buhârî, “Tefsîru’l-Bakara”, 11; “İ’tisâm”, 25; “Tevhîd”, 51) rivâyetinde de görüldüğü gibi Yahudiler Tevrât’ın aslı alaşılmasını diye İbrânice okuyup muhataplarına kendi fikirleri çerçevesinde yorumlayıp arapça olarak anlatıyorlardı. Bu durum da onların gizlediklerinin gösterhesidir.

⁴²⁷ Ateş, Ali Osman, “Din Tahrîfi ve İstismarı”, *Ç. Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, c. IV, S. 1, Ocak-Haziran 2004, ss. 1-39, s. 1-2.

⁴²⁸ F. Buhl, “Tahrîf”, *İA, MEB Yayınları*, İstanbul 1979, c. IX, s. 667; Muhammet Tarakçı, “Tahrîf”, *DİA, Diyanet Yayınları*, İstanbul, 2010, c. XXXIX, s. 422-424.

⁴²⁹ Râgıb el-İsfehânî, *el-Müfredât fi Ğaribi’l-Kur’ân*, s. 228.

Yine tahrif kelimesinin uç, sınır, yön, taraf, dönmek, meyletmek, itidâlde sapmak, inhirâf etmek gibi kök anlamlarından hareketle, bir şeyden sap(tır)mak⁴³⁰ anlamının yanında, bir işe dört elle sarılmayıp, kenarda durmak anlamında mecâzî bir kullanım⁴³¹, kalem açmak, değiştirmek⁴³², fakir, dilenci, iki taraftada olan (ikiyüzlü)⁴³³ anlamlarında da kullanılmıştır.

Kur'ân ve kelâm ilminde, metindeki kelimelerin yerlerinden oynatılması, asıl yerinden kaldırılıp başka yerlere konulması veya metnin yorumunu değiştirecek anlamlarda kullanılması şeklinde mefhum içerikleri bulunmaktadır. Diğer bir ifade ile Kur'ân-ı Kerim'de “*tahrif*” kelimesinin yanı sıra, “*tebdil*”⁴³⁴, *leyy* (dili eğip bükme)⁴³⁵, *kitmân* (gizlemek)⁴³⁶, *nisyân* (unutmak)⁴³⁷, *lebs*⁴³⁸, Allah'ın âyetlerini satmak⁴³⁹, elleriyle kitap yazmak⁴⁴⁰,” gibi lafız ve ifade kalıplarının da tahrifle doğrudan ilişkili olduğu düşünülmektedir.

Hem Kur'ân'daki ifadeler hem de ilk dönem kaynaklarının kelimeye yükledikleri anlamlar göz önünde bulundurulduğunda, Kur'ân-ı Kerim'de geçen “*tahrîf*” kelimesinin ve ona mutabık manlarda kullanılan diğer lafızların, “anlamı çarpıtmak, söze yanlış anlam vermek, sözü gerçek amacından saptırmak ve kelimeleri bağlamından koparmak” gibi anlamlara geldiği anlaşılmaktadır. “Tahrif” kelimesinin kısaca tahlilinden sonra Kur'ân'daki “*tahrif*” kelimesinin ulemâ (âlimler) tarafından üç anlam ve mahiyet kapsamında kullanıldığını görmekteyiz. Bunlardan birincisine göre, kutsal kitaplarının tamamının veya büyük bir kısmının değiştirildiğini ve bunun yani şuanda elde bulunan Kur'ân'dan önce indirilmiş kutsal kitapların metinlerinin

⁴³⁰ İbn Manzûr Ebu'l-Fazl Muhammed b. Mükerrrem b. Ali el-Ensârî, *Lisânu'l-Arap*, I-XV, Dâru Sâdır, Beyrût, trs., c. IX, s. 41-42; el-Cevherî, *es-Sihah Tâcu'l-Luga ve Sihahu'l-Arabiyye*, c. IV, s. 1442; Râgıb el-İsfehânî, *el-Müfredât fi Ğaribi'l-Kur'ân*, s. 228.

⁴³¹ İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arap*, c. IX, s. 41-42; el-Cevherî, *es-Sihah Tâcu'l-Luga ve Sihahu'l-Arabiyye*, c. IV, s. 1442; Râgıb el-İsfehânî, *el-Müfredât fi Ğaribi'l-Kur'ân*, s. 228.

⁴³² İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arap*, c. IX, s. 41-42; el-Cevherî, *es-Sihah Tâcu'l-Luga ve Sihahu'l-Arabiyye*, c. IV, s. 1442.

⁴³³ Râgıb el-İsfehânî, *el-Müfredât fi Ğaribi'l-Kur'ân*, s. 228.

⁴³⁴ Konuyla ilgili olarak Bkz. el-Bakara II/58-59; 'A'râf VII/162.

⁴³⁵ Konuyla ilgili olarak Bkz. Âl-i İmrân III/78; en-Nisâ IV, 46.

⁴³⁶ Konuyla ilgili olarak Bkz. el-Bakara II/42, 146, 159, 174.

⁴³⁷ Konuyla ilgili olarak Bkz. el-Mâide V/13, 14; 'A'râf VII/53.

⁴³⁸ Konuyla ilgili olarak Bkz. el-Bakara II/42; Âl-i İmrân III/71.

⁴³⁹ Konuyla ilgili olarak Bkz. el-Bakara II/41, 79.

⁴⁴⁰ Konuyla ilgili olarak Bkz. el-Bakara II/79.

aynısı olmadığını iddia etmektedir⁴⁴¹. İkinci kısım ulemâya (âlimlere) göre, “tahrif” vahyedilmiş olan kutsal kitapların asıl metinlerinde değil de, metne yapılan yorumlarda ve tefsirlerde mevcuttur⁴⁴². Üçüncü kısım ulemâya (âlimlere) göre ise, kutsal kitapların asıl metinlerine bazı eklemelerin olduğu ve çok az bir kısmında ise ufak tefek değişikliklerin vuku bulunduğunu⁴⁴³ savunurlar⁴⁴⁴.

Hız Peygamber döneminde ve ilk dönem, hadislerde “tahrif” kelimesine baktığımız zaman; Abdullah’tan rivâyet edilen şu habere göre : “*Bu Kur’ân’ı öğrenin. Çünkü siz onun her harfini tilâvet etmekle on ecir elde edeceksiniz*”⁴⁴⁵ buradaki “harf=حَرْفٌ” kelimesi heceleri oluşturan “harf” manasında, İbn Abbas’tan nakledilen şu rivâyete göre: Resulullah şöyle buyurmuştur: “Cibril bana Kur’ân’ı bir okuyuş üzerine okuttu. Ben ona müracaat ettim ve durmadan bunun artmasını istedim. O da

⁴⁴¹ Kutsal kitabın birçoğunun veya tamamının tahrif edildiğini savunan İbn Hazm (ö. 456/1064), el-Kârâfi (ö. 684/1286) ve İbn Kayyim el-Cezviyye (ö. 751/1351)’nin görüşleri için bkz. İbn Hazm el-Endülüsî, *el-Fasl fî'l-Milel ve'l-Ehvâ ve'n-Nihal*, I-V, Dâru Kütübü'l İlmiyye, Beyrût 1406/1986, c. 1, s. 124-126, 165-166, 187-189, 214-216, 233-235, 243-250, 266, 324; el-Karâfi, Şihabu'd-din Ebu'l Abbas es-Sinhaci, *Kitabu'l-Ecvibeti'l-Fahira 'ani'l-Es'ileti'l-Fecira (Paçacızade'nin: El-Fârk Beyne'l-Mahlûk ve'l-Hâlık isimli eserinin kenarında)*, Mısır, 1322 Rumi, s. 80-81, 109-111, 146, 147, 148; İbn Kayyim, Ebû Abdullah Şemseddin Muhammed el-Cezviyye, *Hidâyetü'l-Hiyarâ fî Ecvibeti'l-Yehud ve'n-Nasârâ (Abdurrahman Beg Paçacızade'nin El-Fârk Beyne'l-Mahlûk ve'l-Hâlık isimli eserinin kenarında)*, Mısır 1894, s. 46, 49, 50, 355-356.

⁴⁴² Tevrât'ta lâfzî tahrifin olmadığını, tahrifin sadece mânâ boyutunda olduğunu iddia eden İbn Haldun (ö. 808/1406), Makrizî (ö. 845/1442) ve Süleyman Ateş'in görüşleri için bkz. İbn Haldun, Abdurrahman b. Muhammed, *Tarihu İbn Haldûn*, Dâru'l-Fikr, Beyrut 2001, c. II, s. 7, 8; el-Makriz, *Takiyyüddin Ebi'l-Abbas bin Ali, Kitabü'l-Mevaiz ve'l-İtibar fî Zikri'l-Hitâtve'l-Asar*, I-III, Beyrut ts., c. III, s. 724, 725; Süleyman Ateş, *Kur'ân'ın Evrensel Mesajına Çağrı*, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul 1990, s. 17-35, 19, 22, 127; Süleyman Ateş, *Yüce Kurân'ın Çağdaş Tefsiri*, I-XII, Yeni Ufuklar Neş., İstanbul ts., c. I, s. 97-98.

⁴⁴³ Kutsal Kitapların metninde tahrif ve tebdil yapılmıştır, ancak yapılan bu değişiklikler Kutsal Kitapların tamamını kapsamamaktadır görüşünü savunan Zemaşeri (ö. 538/1143), Fahrettin Râzi (ö. 606/1203), İbn Teymiyye (ö. 728/1328), Elmalılı Hamdi Yazır (ö. 1361/1942)'ın görüşleri için bkz. ez-Zemaşeri, *el-Keşşâf*, c. I, s. 157, 506, 620; Fahrüddin er-Râzî, *et-Tefsîru'l-Kebîr (Mefâtihu'l-Ğayb)*, c. XI, s. 358, 359, 360; İbn Teymiyye, *el-Cevabu's-Sahih Limen Beddele Dine'l-Mesih*, Matbaatu'l-Medenî, Kahire 1964, s. 367, 368, 369, 380; Kurtubî Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed el-Ensârî, *el-Câmi'u liAhkâmi'l-Kur'ân*, I-XX, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, 2000, c. V, 157, VI, 77, 118; Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, c. I, 336, 391, 411; c. III, s. 1602; c. IV, s. 2310.

⁴⁴⁴ Ahmed Emin, *Duha'l-İslâm*, I-III, Dâru'l-Kitâbi'l-Arabi, Beyrut 1425/2004, c. 1, s. 251; Baki Adam, *Yahudi Kaynaklarına Göre Tevrât*, Pınar Yayınları, İstanbul, 2010, s. 217-237; Baki Adam, “Tevrât'ın Tahrifi Meselesine Müslüman ve Yahudi Cephesinden Bir Bakış”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt, XXXVI, Ankara, 1997, s. 359-404; Eldar Hasanov, “Metin Tahrifi Bağlamında İbn Hazm'ın Tevrât'ı Eleştirisi Metodu Üzerine”, *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı: 35/2, İstanbul, 2008, s. 13-132.

⁴⁴⁵ Bu konuyla ilgili olarak bkz. Dârimî Ebû Muhammed Abdullah b. Abdurrahman b. Fazl ed-Dârimî, *Sünenü'd-Dârimî*, I-IV, (thk. Hüseyin Selim ed-Dârânî), Suudi Arabistan, 1412/2000, “Fezâilü'l-Kur'ân”, 1.

bana arttırdı. Nihâyet yedi türlü okunuşa çıktı.⁴⁴⁶” bu hadiste geçen “ehruf=أُخْرِفُ” kelimesi “lehçe” anlamında, Müslim’de Zührî’nin Peygamber’den rivâyet ettiği doksan kadar hadisi mevcuttur ifadesinde yer alan “el-harf=الْحَرْفُ” kelimesinin “hadis” anlamlarında⁴⁴⁷, kullanıldığını görmekteyiz. Yine bazı hadislerde fiil olarak geçen “tahrîf” kelimesine delâlet eden lafızlar şu anlamlarda geçmektedir: Dârimî’de geçen şu rivâyete göre “tahrîf”, “Takva ehli olmayan iki adama İbn Sîrin; siz okumayın da ben okuyayım dedi. Bunun üzerine adamlar çıkıp gittiler. Orada bulunanlardan bir grup kimseler İbn Sîrin’e sordular: ‘Niçin Allah’ın Kitabından (Kur’ân’dan) sana âyet okumalarını istemedin’... İbn Sîrin ise: ‘Bana âyeti yanlış okumalarından فَيُحَرِّفَانَهَا’ ve âyetin onların okuduğu şekilde zihnimde yer etmesinden korktum⁴⁴⁸’, şeklindeki haber, yanlış okumak yani asıl olan doğru okuyuşu bozmak, telaffuzunu tağyir etmek suretiyle yapılan değiştirme, saptırma anlamında kullanılmıştır. Salim b. Abdullah’tan gelen rivâyete göre şöyle demiştir: Ben Ebu Hureyre’den işittim ki Peygamber: “İlim kabzolunacak (yani kaldırılacak) cehalet ve fitneler zuhur edecek, herc çoğalacaktır.” buyurdu. Ya Resûlallah, herc nedir diye soruldu. Resûlullah, katli kasteder gibi elini eğip indirerek, “işte böyle!”⁴⁴⁹ bu hadisteki “فَحَرَّفَهَا” kelimesi “tahrif” lafzının yakın anlamlılarından olan dili eğip bükme mânâsında kullanıldığını görmekteyiz. Başka bir hadiste ise: Kûba halkına namaz esnasında kıblenn değiştirildiği haber verildi. Kuba halkı da Şam’a doğru namaz kılarlarken Kâbe tarafına yöneldiler “فَتَحَرَّفَ الْقَوْمُ، حَتَّى تَوَجَّهُوا نَحْوَ الْكَعْبَةِ” şeklindeki ifadenin yönelmek, dönmek kelimesi yine “tahrif”in aslı olan “harf”in türevlerinden oluşmaktadır.

Görüldüğü gibi bu rivâyetlerde “tahrif” kelimesinin aslı olan “harf”in türevlerinden meydana gelen lafızlar, bir şeyi olduğundan başka bir hale koymak, bir şeyi diğer bir şey ile değiştirmek, bir şeyi veya haberi saklamak, hakla bâtili birbirine karıştırmak, dinleyicinin anlamasını güçleştirmek için dili eğip bükme, var olan bir

⁴⁴⁶ Müslim, “Salât”, 272, 273, 274; Buhârî, “Bedu’l-Halk”, 6; “Fezâilî’l-Kur’ân”, 5.

⁴⁴⁷ Müslim, “Eymân”, 5.

⁴⁴⁸ Dârimî, c. I, s. 389. (Mukaddime)

⁴⁴⁹ Buhârî, “İlim”, 24; “İstiskâ”, 27.

şeyi ya da bir haberi kasten unutturmak anlamları çerçevesinde yer aldığını görmekteyiz.

Ehl-i Kitab'ın (özellikle Yahudilerin ki konumuz açısından Yahudilerin tahrîfâtı önem arzetymekte); dinî liderlerini rabb edinmeleri, Allah'ın sevgili kulları oldukları iddia ettikleri inancı, Yahudilerin üstün ırk (seçilmişlik) inancı, dinî liderlerinin riyaset korkusu, haham ve râhiplerin mal düşkünlüğü, din için tahrif yapılabili-neceği inancı, erpata (yazıcının yanlış) ve variante (sözcüklerin ayrılığı) yani iki ya da birçok sözcük arasında ayırım olduğunda doğru olan bir tanedir. Diğeri ya bilinçli/kasti olarak değiştirilmiş ya da yazıcının yanlışından/tasarrufundan kaynaklanmıştır. Ancak sosyal bilimlerde doğruyu yanlıştan ayırmak çoğu zaman zordur. Bu konuda şüphe hala devam ederse, bütün bunlar sözcüklerin ayrılığına (variante) yüklenir. Eğer ki, açıktan yazıcının burada yalan söylediğini bilirse bu durumda; “yazıcı yanıldı” denilebilir.”⁴⁵⁰ Bu itibarla Yahudilerin kutsal kitaplarını (Tevrât ve İncil'i) tahrif etmeleri konusundaki şu rivâyet kendi kitaplarında yapmış oldukları tahrîfatı bize açıkça bildirmektedir:

Abdullah b. Abbâs şöyle demiştir: Ey Müslüman topluluğu! Herhangi bir şeyi Kitap ehl-i olanlara nasıl sorarsınız? Hâlbuki Allah'ın, peygamberiniz üzerine indirmiş olduğu kitabı, Allah'tan haberlerin halisi olarak en yenisi ve başka şey ile karışmamış olanıdır (tahrif edilmemiş olanıdır). Oysa Allah, sizlere Kur'ân'ında ve Resûlünün diliyle kitap ehl-i olanların Allah'ın kitaplarını tebdil etmiş ve değiştirmiş olduklarını, onların bu kitapları kendi elleriyle yazıp, onlar sebebiyle az bir bahayı satın almaları için “Bu Allah'ın katındandır” dediklerini bildirmiştir. Size gelmiş olan ilim, sizleri onlara sormaktan yasaklamıyor mu? Hayır vallâhi bizler onlardan hiçbir kimsenin Allah'ın sizlere indirmiş olduğu kitaptan bir şey soranını görmemişizdir.”⁴⁵¹

Bu rivâyetten hareket edecek olursak, Ehl-i Kitab'ın -ki hicretten sonra Medine'de Yahudilerle kurulan münasebetlerden hareketle, Yahudilerin özelliklerini tanı-

⁴⁵⁰ el-Hindî Rahmetullah, *Kutsal Kitaba İlahi Çağrı I-II* (İzhârü'l Hakk Çevirisi), (trc. Abdulhadi Sıdık), Faran Yayıncılık, İstanbul, 2005, c. I, s. 254.

⁴⁵¹ Buhârî, “Şehâdât”, 29; “İ'tisâm”, 25, 26.

yan Hz. Peygamber ve Sahabîler onlar hakkında söyledikleri bazı bilgilerden hareketle- yapmış oldukları “tahrif” bu kelimenin Kur’ân bütünlüğünde de değerlendirildiği zaman tahrif olgusunun kesin olduğu fakat tahrifin mana boyutu kadar lafzi boyutunun da olduğu aşikâr bir şekilde müşahade edilmemektedir. Diğer bir ifade ile tahrîfât, ya mevcut dinî uygulamaları aslından saptırma ya da dinî muamelâtların arasına dinden olmayan bir şeyler sokuşturma şeklinde olmuştur⁴⁵². Bu durum yukarıda zikrettiğimiz gibi bazı nedenlerden kaynaklanmaktadır. Kur’ân-ı Kerîm’in “*Yahudilerin haksızlıklarından, çocuklarını Allâh yolundan menetmelerinden, yasak edilmişken faiz almaları ve insanların mallarını haksızlıkla yemelerinden ötürü, kendilerine helâl kılınan temiz şeyleri onlara haram kıldık.*”⁴⁵³ bu şekilde hadlerini aşırıp Allah’ın helâl kıldığı şeyleri haram sayan, haram kıldıklarını helal kabul eden, insanları Allah’ın son peygamberine inanmaktan alıkoymaya çalışan, açıkça yasaklandığı halde ribâ almaya/tefecilik yapmaya devam eden, insanların mallarını haksız yere gasbetmekten vazgeçmeyen isrâilîoğulları, uyarıldıkları halde ve hatta Kitâb-ı Mukaddesi incelediğimizde, Yahudilerin kutsal kitabında (Tevrât’ta) fâiz yasaklandığı⁴⁵⁴ takdirde daha sonra Yahudi din adamları tarafından yeniden yazdığı anlaşılan ve içinde Hz. Mûsâ’nın ölümü, defni gibi olayların nakledildiği Tesniye Bölümünde Yahudilerin kendilerinden olmayanlara fâizle ödünç verilmesi konusunda serbest bırakıldığını görmekteyiz⁴⁵⁵.

Kur’ân-ı Kerîm’in bu âyeti, Yahudilerin Kutsal Kitaplarındaki (Tevrât’taki) dinî kurallarını istismar/tahrif ederek, Tevrât’taki faiz konusundaki yasağı/nehyi, çıkarları doğrultusunda tahrif ettiklerini açıkça beyan etmiştir⁴⁵⁶.

Tahrif kelimesinin sözlük anlamı kapsamında yer alan ve Kur’ân’ın da ilgili ayetlerinde işaret ettiği üzere, Yahudiler gerek metni ya da manayı bozdukları⁴⁵⁷, kelimeleri, başka kelimelerle değiştirdiklerine işaret eden: “Hitta” kelimesinin yerine

⁴⁵² Bkz. Buhârî, “Enbiyâ”, 50.

⁴⁵³ en-Nisâ IV/160-161.

⁴⁵⁴ Konuyla ilgili olarak bkz. Çıkış XXII/25.

⁴⁵⁵ Konuyla ilgili olarak bkz. Tesniye XXIII/19-20.

⁴⁵⁶ Kurtubî, *el-Câmi’ li Ahkâmi’l-Kur’ân*, c. VII, s. 216, 217.

⁴⁵⁷ Buhârî, “Bed’u’l-Halk”, 10; Müslim, “Zühd”, 61-62. ayrıca bkz. Kastallânî, *İrşâdü’s-Sarih li-Şerhi Sahihî’l-Buhârî*, c. VII, s. 60.

“Hinta” sözcüğünü kullandıkları⁴⁵⁸, Tevrât’ta yer alan bir suç karşılık verilmesi gereken cezayı gizlemeye çalıştıkları⁴⁵⁹, okurken ağızlarını eğip bükerek metni anlaşılmaz ya da yanlış anlamlara gelecek şekilde ifade etmeleri⁴⁶⁰, kendi kutsal kitaplarında yer almasına rağmen Hz. Peygamberi ve Kur’ân-ı inkâr etmeleri⁴⁶¹ gibi durumlar tahrif mefhumu çerçevesinde değerlendirilmesi yanlış olmayacaktır. Bunlara ilave olarak tahrifin diğer bir şekli de, kutsal kitap metinlerinin yanlış yorumlamak suretiyle mefhumunun değiştirilmesidir⁴⁶².

Buraya kadar incelediğimiz hususlar çerçevesinde tahrifin metindeki kelimeleri yerinden oynatmak, asıl yerlerinden kaldırıp başka yerlere koymak veya metnin yorumunu değiştirmek şeklinde kullanıldığı halde Kur’ân-ı Kerîm ve hadislerden hareket ettiğimiz zaman bu metnin herhangi bir metni/şeyi bozmak, değiştirmek, tağyir etmek değil de semavî kitapların bozulması tebdil ve tağyir edilmesi şeklinde kullanıldığı anlaşılmaktadır. Kur’ân-ı Kerîm’den hareket ederek Yahudilerin kutsal kitaplarındaki (Tevrât’taki) tahrifatlarını içerisinde bulunan çelişkilerden hareketle çok açık bir şekilde görülmektedir. Fakat hadislerde de -ki konumuzun bazı kaynaklarla sınırlandırılmasından dolayı- böyle bir karşılaştırma yapmanın, Yahudilerin kutsal kitaplarında nerelerde, hangi konuda, nasıl bir şekilde tahrifat yaptıkları konusunun yetersiz olduğu açıktır. Mamafih hadislerde Yahudilerin hangi konularda tahrifat yaptıklarını göremesek de onların kutsal kitaplarında konu belirtmeden tahrifat, değişiklik yapıldığı sarahaten belirtilmiştir. Kısaca denilebilir ki, Kur’ân-ı Kerîm ve hadislere göre Yahudiler tarafında Tevrât’ın değiştirilip, tahrifata uğratılan bir kutsal kitaptır. Bu tahrifatın kısmi olduğu ve Tevrât’ta Allah’ın hükümlerinin bulunduğu âyetlerin yanı sıra Ehl-i Kitab’ı (Yahudi ve Hıristiyanları) tasdik etmeyi de tekzip

⁴⁵⁸ Buhârî, “Tefsîru’l-Bakara”, 5; Ayrıca bkz. Ahmed Naim-Kamil Miras, *Sahih-i Buhâri muhtasari Tecrid-i Sarih Tercemesi*, I-XIII, Ankara, 1970, c. XI, s. 41-42.

⁴⁵⁹ Buhârî, “Menâkıb”, 26; Nevevî, *Sahihu Müslim bi-Şerhi’n-Nevevî*, c. XI, s. 208; Kastallânî, *İrşâdü’s-Sarih li-Şerhi Sahihi’l-Buhârî*, c. VII, s. 60. Ayrıca konuya işaret etmesi açısından bkz. Tesniye, XVIII/23.

⁴⁶⁰ Buhârî, “İstizân”, 22; Müslim, “Selâm”, 8. Ayrıca bu konuyla ilgili olarak bkz. Nevevî, Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref, *Sahihu Müslim bi-Şerhi’n-Nevevî*, I-XVIII, Matbaatü’l-Misriyye, 1972, c. XIV, s. 144-145; Kastallânî, Ebû’l-Abbâs Şehâbeddin Ahmed b. Muhammed, *İrşâdü’s-Sarih li-Şerhi Sahihi’l-Buhârî*, I-X, Dârulhyâi’t-Türâsi’l-Arabî, ts., c. IX, s. 150; c. X, s. 82-83.

⁴⁶¹ Vâhidî, *Esbâbü’n-nüzûl*, Kahire, 1959, s. 17. Ayrıca bkz. Kastallânî, *İrşâdü’s-Sarih li-Şerhi Sahihi’l-Buhârî*, c. VI, s. 239.

⁴⁶² Bkz. Muhammed Hamîdullah, *İslâm Peygamberi*, c. I, s. 608-609; Ali Abdülvâhid Vâfi, *el-Esfâru’l-Mukaddese fi’l-Edyân’s-Sabikali’l-İslâm*, Kahire, ts., s. 17.

etmeyi de yasaklayan farklı varyantları olan hadisten hareketle, içerisinde ‘Eğer söyledikleri hak ise yalanlamamış, bâtil ise de tasdik etmemiş olursunuz’⁴⁶³ ilkesinden hareketle doğrunun da yalanın da olabileceği ve tamamının tahrif edilmediğini göstermektedir⁴⁶⁴. Zira Tevrât’ın ne kadarının tahrif edilmiş ne kadarının aslını korur şekilde olduğunu belirleyecek bir ölçüye sahip değiliz. Dolayısıyla önceki kitapların tahrifi bir inanç konusu olacak, doğruluğunu ve yanlışlığını Kur’ân’ın mesajına ve ruhuna uygun olmasıyla sınırlandıracaktır.

1.3.8 Hz. Muhammed’e Ğayba Dair Sorular Sormaları

İnsanın bilmediği bir şey hakkında sorup/sorgulayarak öğrenmesi fitrî açıdan onun en doğal hakkıdır. Soru sormak; bilgiye, bilgi kaynağına veya zihinde mevcut olan bilgilerin tahkikine ulaşma metotlarından biridir. Bir amaca matuf olarak sorulan anlamlı sorular gerek bilgilenme, gerekse tahkik açısından gereklidir. Bu tür sorular gündelik hayatta fertler arası iletişimi sağladığı kadar, insanı daha farklı boyutlarda düşünmeye de sevkeder⁴⁶⁵. Diğer bir ifade ile insan olayları, olayların arkasındaki nedenleri, onların nasıl ve niçin meydana geldiğini merak edip, araştırmaya ve öğrenmeye gayret eder. Olumlu ve iyi niyetle sırf bilgi edinme amacıyla sorulan sualler, kişiyi doğru bilgiye ulaştırır. Bu da zihindeki bazı tereddütleri, yanlış algılamaları, önyargıları giderir. Bu açıdan bilgi edinilmesi için anlamlı ve lüzumludur. Buna binâen sahâbîler, Hz. Peygamber’e pek çok soru sormuşlardır. Ancak Hz. Peygamber’in sahâbîlere kendisine çok soru sormalarını yasakladığı da olmuştur⁴⁶⁶. Bunun sebebi gereksiz, faydasız ve yeni problemlerin çıkmasına neden olan sorular sorulmasıdır.

Fakat bir de, muhatabı yalanlamak, onu sıkıştırıp zor durumda bırakarak tahkir etmek, alay etmek amacıyla sorulan anlamsız ve art niyetli, kasıtlı sorular mevcuttur. Bu tip sorular karşısında cevap vermeye mecbur bırakılan kimseler durumlarına, bil-

⁴⁶³ Bkz. Buhârî, “Tefsîr”, 11; “Tevhid”, 5; “İ’tisâm”, 25.

⁴⁶⁴ Kastallânî, *İrşâdü’s-Sarih li-şerhi Sahihi’l-Buhârî*, c. VII, s. 15.

⁴⁶⁵ Aslantürk Hümeýra, “Hz. Peygambere Yöneltilen Sorular Üzerine İnen Âyetlerin İncelenmesi”, VIII. Kutlu Doğum Sempozyumu, s. 93.

⁴⁶⁶ Buhârî, “İ’tisâm” 2; Müslim, “Fezâil” 131; “Hac” 412. Ayrıca konuyla ilgili olarak bkz. Tirmizi, “İlim” 17; “Tefsîr” 6; Nesai, Sünen, “Menasik” 1; İbn Mâce, Sünen, “Menasik” 2; Ahmed b. Hanbel, c. II, s. 247, 258, 355.

gi seviyelerine ve gereğine göre farklı cevaplar verirler. Bazen kısaca, bazen detaylı, bazen soruya soruyla, bazen de cevap vermeyerek... Buna binâen Ehl-i Kitab'ın Hz. Peygamber'e yönelttikleri sorular söz konusu olduğunda bu tespite ulaşır; Yahudiler, soru sormayı, büyük ölçüde Hz. Peygamberle mücadele araçlarından biri olarak kullanmışlardır. Diğer bir ifade ile fiilî alanda yürütemedikleri mücadelelerini başka alanlara kaydırmışlar, hiç olmazsa din konusunda Hz. Peygamber'e karşı yaptıkları mücadelede zafer kazanmak istemişler, bunun için plânlar yapmışlardır⁴⁶⁷. Onların böyle bir niyet taşıdıkları Kur'ân-ı Kerîm'de haber verilmektedir⁴⁶⁸. Hatta rivâyetlerde niyetlerini ortaya koyan örnekler bulmamız da mümkündür. Meselâ, Yahudiler bir süre Hz. Peygamber'e Tevrât'taki hususları sormuşlar, ne sordularsa Allah o konuda bir vahiy indirip bildirmesiyle, Hz. Peygamber, onlara karşı galip gelmiş. Bunun üzerine “*Bu (Hz. Muhammed), bize indirileni bizden daha iyi biliyor*” demişler ve (Tevrât'takileri sormaktan vazgeçip) büyü ile ilgili şeyler sormaya ve bu konuda onunla tartışmaya başlamışlar, ancak o konuda da âyet nâzil olmuştur⁴⁶⁹.

Yine “*Eğer bilmiyorsanız, bilenlere sorun!*”⁴⁷⁰ âyeti ile bir yandan insanlığı soru sorarak öğrenmeye teşvik eden Kur'ân-ı Kerîm, diğer taraftan “*Ey imân edenler! Açıklandığı takdirde sizi sıkıntıya sokacak (aslında cevaplarından pek de hoşlanmayacağınız ve vahyin konu etmediği) konular hakkında soru sormayın*”⁴⁷¹ âyeti ile çelişkili gibi görünse de, aslında gereksiz soru sormanın Allah'ın buyruklarını yapma konusunda kalbi tatmin olan kimselere yakışmayan bir davranış olduğunu, faydası olmayan söz ve işlerin sorumlulukları artırarak kişileri sıkıntıya sürüklediğini vurgulamaktadır. Bunun en bâriz örneği İsrailoğulları hakkındaki “*Sığır kesme kıssası*”dır. Allah kendilerine kurban etmeleri için bir sığır kesmelerini emrettiğinde, onlar kendilerince tatmin olmuş kalpleriyle bu emre itaat edecekleri yerde, sığırın yaşı, rengi, mahiyeti gibi hem gereksiz hem de açıklandığında kendilerini sıkıntıya sokacak sorular sorarak ne kadar detaya inmişlerse, içine düştükleri sıkıntı (yapmaları gereken

⁴⁶⁷ Uraler Aynur, *Hız. Peygamber'e Yahudi ve Hıristiyanların Yönelttikleri Sorular*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 2015, s. 68.

⁴⁶⁸ Âl-i İmrân III/118.

⁴⁶⁹ Taberî, *Câmiu'l-Beyân fî Tevîli'l-Kur'ân*, c. II, s. 406. Bu konu Bakara suresinin 102. Âyeti ile ilgilidir.

⁴⁷⁰ Bkz. en-Nahl XVI/43.

⁴⁷¹ Bkz. el-Mâide V/101.

emir) o denli artmıştır. Çünkü onlar soru sorarak detaya indikçe kurban edecekleri şeyin özelliklerinden hareketle kısıtlanmaya doğru gidiyordu. Neticede gereksiz sorular kendilerini Allah'ın emirlerini dinlemeyerek kendilerini itaatten uzaklaştıracak olan isyan noktasına kadar getirmiştir.

Bu noktalardan hareketle Yahudilerin (ve Hıristiyanların) Hz. Peygamber'e pekçok konuda farklı amaçlarla birçok soru sorduğu bilinmektedir. Sorulan sorular, Allah'ın zâtı, sıfatları ve tevhid (Allah'ın bir oluşu), Allah'ın Peygamber'e kitap (Kur'ân) göndermediği iddiasına ve Kur'ân-ı Kerîm'in uslubuna dair sorular, bazı âyetlerin çelişkili olduğunu ileri sürülerek sorulan sorular, peygamberlikle ilgili sorular, ahiretle ilgili sorular⁴⁷², islam dinindeki yani son peygamberin getirmiş olan tahrif olmamış dinin bazı uygulamaları ile ilgili soruları, Yahudilerle ve tevratta bulunan bazı hükümlerle ilgili sorular ve ğaybla⁴⁷³ ilgili sorulan sorulardır⁴⁷⁴.

Hadislerde de Yahudilerin Hz. Peygamber'e pekçok konuda soru sorduğunu muteber hadis külliyatındaki rivâyetlerden öğrenmekteyiz. Bu sorular Kur'ân'daki Yahudilere yönelik eleştirilerin ve 'sizi sıkıntıya sokacak (aslında cevaplarından pek de hoşlanmayacağınız ve vahyin konu etmediği) konular hakkında soru sormayın' âyetindeki prensibin paralelinde olup, Yahudilerin Peygamberi zor durumda bırakmak için başvurdukları bir yöntemdir⁴⁷⁵. Diğer bir ifade ile hiçbir faydası bulunmayıp sadece yeni problemler üreten, şüphelerin doğmasına, münakaşa ve ihtilafların oluşmasına veya büyüyüp artmasına sebep olan anlayışın, Yahudiler tarafından Hz. Peygambere inatçı, ikârcı, kibirli bir anlayış çerçevesinde sordukları sorulardan kaynaklanmaktadır. Bunun en bariz örneğini şu hadiste görmek mümkündür:

Abdullah b. Mes'ûd şöyle rivâyet etmiştir: Nebi ile birlikte bir tarlada yürüyordum. Kendisi bir hurma dalına dayanıyordu. Yahudilerden birkaç kişi yanından geçince birbirlerine: Ona ruha dair soru soralım dediler. Sonra: Ona soru sormaya sizi iten nedir? Size hoşunuza gitmeyecek bir karşılık vermesin dediler. Sonra haydi

⁴⁷² Müslim, "Hayız", 34.

⁴⁷³ Buhârî, "İlim", 47; "Tefsir", 13; "İ'tisâm", 3; Müslim, "Sıfâtü'l-Münâfikîn", 32.

⁴⁷⁴ Bu konuyla ilgili yol gösterecek mahiyette genel hatlarıyla bilgi için bkz. Uraler, *H. Peygamber'e Yahudi ve Hıristiyanların Yöneltilen Sorular*, s. 67-323.

⁴⁷⁵ Aslantürk, "Hz. Peygambere Yöneltilen Sorular Üzerine İnen Âyetlerin İncelenmesi", s. 93.

sorun dediler. Onlardan biri onun yanına gidip kendisine ruha dair soru sordu. Nebi bir süre sustu. O kişiye hiçbir cevap vermedi. Ben ona vahiy gelmekte olduğunu bildim. Hemen yerimde durdum. Vahiy nazil olunca: “Bir de sana ruhu soruyorlar. De ki: Ruh Rabbimin emrindedir. Size bilgiden (ruh hakkında) az bir şey vermiştir⁴⁷⁶”, buyurdu⁴⁷⁷.

Bu rivâyette ve âyette sual, inatlaşma kastıyla olduğundan cevap da inatlaşmanın son bulması için uygun olmuştur. Çünkü Yahudiler bu soruyu Hz. Peygamber’i zor durumda bırakmak ve ona kaba davranarak eziyet etmek amacıyla sormuşlardır. Çünkü ruh kelimesi aynı zamanda hem Cibril, hem insan ruhu, hem diğer melekler anlamına geldiğinden birinin izahı yapılırsa hemen itiraz edecekler ve; ‘Biz bunu değil diğerini sorduk!’ diyeceklerdi. Bu yüzden, hilelerine karşılık olarak cevap da hile ile mücmel geldi⁴⁷⁸. Aynı zamanda muhatabı (Hz. Peygamberi) yalanlamak, onu sıkıştırıp zor durumda bırakarak tahkir etmek, alay etmek amacıyla sorulan anlamsız ve art/kötü niyetli kasıtlı sual olarak da anlamak mümkündür. Çünkü Yahudiler sordukları sorularla Peygamberi zor durumda bırakıp, cevap veremediği takdirde peygamberliğine kusur getirme ve toplumda itibarını yok etme amacı gütmektedirler. Bunun için de bu tip sorular karşısında cevap vermeye mecbur bırakılan kimseler (Yahudilere karşı Hz. Peygamber) durumlarına, bilgi seviyelerine ve gereğine göre farklı cevaplar verirler⁴⁷⁹.

Kısaca Hz. Peygambere gerek mü’minler gerekse müşrikler veya Yahudiler tarafından çeşitli sorular yöneltilmiştir. Bu sorular genellikle, ğayba dair olup Hz. Peygamberin bilgisi dâhilinde olmayan mevzulardadır. Dolayısıyla bu soruların cevabı Hz. Muhammed’in kendi bilgi ve kanaatine göre değil, Allah’ın takdir ettiği şekilde açıklanmıştır/cevaplandırılmıştır. Yine Hz. Muhammed’e öğrenme ve anlama kasdıyla sorular sorulduğu gibi, meydan okuma, savundukları değerlerin doğru olduğunu ispat edebilme ve acze düşürme kastıyla da Yahudiler ve müşrikler tarafından sorular sorulmuştur. Yüce Allah inananları aydınlatmak, inkarcıları ilzam etmek için

⁴⁷⁶ İsrâ XVII/85.

⁴⁷⁷ Müslim, “Sıfatü’l-Kıyâmet”, 32; Buhârî, “Tefsîru’l-İsrâ”, 13.

⁴⁷⁸ ez-Zerkeşi, Bedreddin Muhammed b. Abdullah, *el-Burhân fî ulumi’l-Kur’ân*, I-IV (thk. Muhammed Ebü’l-Fazl İbrâhîm), Kahire, trs., c. IV, s. 42.

⁴⁷⁹ Aslantürk, “Hz. Peygambere Yöneltilen Sorular Üzerine İnen Âyetlerin İncelenmesi”, s. 93-107.

sorulanları kendi hikmeti doğrultusunda cevapla(t)mıştır. Diğer bir ifade ile inkârcıların yönelttikleri gaybi sorulara, hakikati ortaya çıkaracak ve onların kabul etmelerini temin edecek cevaplar vermek, Kur'ân'da yer alan iknâ usulplerinden birisi olarak anlamak gerekmektedir.

1.3.9 Kendi Peygamberlerini Üstün Görmeleri

Kişinin kendisini layık olamadığı bir makamda görmesi veya birisini layık olmadığı makama yükseltmesi, kendinde olmayan bir üstünlüğü varmış gibi göstermeye çalışması ve buna bağlı olarak kendini diğer insanlardan/varlıklardan üstün görmesi şeklinde tanımlayabileceğimiz üstünlük duygusu (psikolojisi/kibri), Kur'ân'ın zemettiği bir kötü alışkanlık olarak karşımıza çıkmaktadır⁴⁸⁰. Kur'ân'da üstünlük duygusunu ifade için farklı kelimeler bulunmaktadır. Büyüklenme, büyüklük taslama, kendini üstün kabul edip en iyisi/en üstünü görme, böbürlenme ve başkalarını aşağılayıcı davranışlarda bulunmak anlamlarını taşıyan “كبر” kökünden türeyen ve buna bağlı lafızlardır⁴⁸¹.

Yahudiler de kendilerini diğer insanlardan üstün ve seçilmiş bir ırk olarak gördükleri/düşündükleri gibi, kendilerine gelen peygamberlerin de diğer peygamberlerden diğer bir ifade ile diğer kavimlere gönderilmiş peygamberlerden/nebilerden üstün olduğunu düşünmektedirler⁴⁸². Bu durum onları peygamberler arasında kıyasla-

⁴⁸⁰ Kur'an'da tekebbür kelimesi olumlu anlamda ism-i meful formuyla (el-mütekebbir/المتكبر) sadece Allah (c.c.)'ı nitelernek için kullanılmıştır (Haşr LIX/23). Bunun dışında 'istikbar-tekebbür' kelimeleleri, insanlar ve İblis hakkında fiil ve ism-i fâil formları ile olumsuz anlamda kullanılmıştır (Izutsu, *Kur'an'da Dini ve Ahlaki Kavramlar*, s. 198-206).

⁴⁸¹ Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredât fî Ğaribi'l-Kur'ân*, s. 696; Fîrûzâbâdî Mecdüddin Muhammed b. Yakub, *Besâirü Zevî'temyiz fî Letâfi Kitâbi'l-Lâhi'l-Azîz*, Beyrut, tsz, IV, 325.

⁴⁸² Tanrı ile ahitleşerek üstün millet olduklarına inanan Yahudilerin bütün inanç sistemleri bu sistem üzerine kurulmuş ve Kutsal Kitapta bulunan bazı ifadelere dayanarak, kendilerinin diğer milletlerden üstün olduklarını iddia etmişlerdir. Kısacası kutsal kitabında (Tevrât'ta) Yahudilerin seçilmişlik ile ilgili düşüncelerine bkz. Yavuz, *Kitabı Mukaddes Açısından Yahudilik ve Hıristiyanlık'ta Seçilmişlik Anlayışı*, s. 16-85. Ayrıca Yahudilik'teki seçilmişlik anlayışı ile Kur'ân'ın dile getirdiği “İsrâiloğulları'nın âlemlere üstün kılınması” düşüncesini çerçevesinde İslam'ın temel kaynağı olan Kur'ân'daki Yahudilerin seçilmişlik anlayışı için bkz. Altınel, “İslâmî Kaynaklara Göre Yahudilik'teki Seçilmişlik”, s. 12-132.

maya kadar götürmüş ve hatta onlardan olmayan peygamberlere de inanmamışlardır⁴⁸³.

Bunun en bariz örneği, Yahudilerin bir Peygamberi Allah'ın oğlu⁴⁸⁴ diyerek beşeriyetten sıyırıp kutsallık atfederek, ilahilik vasıfları yüklemeleridir. Zira Yahudilerin kutsal metinlerinde Tanrının bir olduğu⁴⁸⁵, eşi-benzeri olmadığı⁴⁸⁶, aşkın olduğu, yaratıcı olduğu⁴⁸⁷, başlangıcının ve sonunun olmadığı⁴⁸⁸, âlemlerin rabbi olduğu⁴⁸⁹ ve en önemlisi de şirk koşmanın yasak⁴⁹⁰ olduğu belirtilmiş olsa da, onlar emirlere ve nehiylere uymayarak, peygamberlere ve din bilginlerine verilmemesi gereken –Tanrı'nın- vasıflar(ı)yla nitelemeyi reva görmüşlerdir⁴⁹¹.

Hadislerde de bu durumun en açık örneği Ebû Hureyre'den gelen şu rivâyettir: “Bir Yahudi kendisine ait bir ticaret malını satışı sırasında, karşılığında hoşlanmadığı yahut razı olmadığı bir şey verilmişti. Bunun üzerine Abdu'l-Uzeyr, Mûsâ'ya insanlar üzerine seçkin kılan Allah'a yemin ederim...⁴⁹²” şeklindeki rivâyet onların üstünlük düşüncelerini peygamber üzerinden hareketle kullanmaktan çekinmediğini görmekteyiz. Diğer bir ifade ile kendi aralarından çıkan bazı peygamberlere inanmışlarsa da onları gerçek bir peygamber değil, ulûhiyete ortak bir kişi olarak kabul ederek peygamberler arasında ayırım yapıp, inat, kibir ya da taassubî düşüncelerinden dolayı üstünlük duygularını peygamberler arasında kıyaslamaya giderek de göstermiş olduklarını görmekteyiz. Aynı hadisin/rivâyetin devamındaki şu kısımdan, ‘Allah’ın

⁴⁸³ Buhârî, “Bedulhalk”, 6; “Tıb”, 47; Ahmed Naim-Kamil Miras, *Sahih-i Buhâri muhtasarı Tecrîd-i Sarih Tercemesi*, I-XIII, Ankara, 1970, c. VIII, s. 231-235.

⁴⁸⁴ “Gerçek şu ki Medine çevresindeki bazı Yahudiler de tıpkı Hıristiyanlar gibi tevhid inancını bozmuş, din büyüklerinin ilahlaştırmışlardır. Nitekim Hıristiyanlar ‘İsâ Allah’ın oğludur’ derken onlardan bazıları da, ‘Üzeyr Allah’ın oğludur’ demişlerdir... (et-Tevbe IX/30)”

⁴⁸⁵ Konu ile ilgili olarak Bkz. Çıkış XX/1-5; Levililer XIX/4; XXVI/45; Tesniye IV/39; VI/4.

⁴⁸⁶ Kou ile ilgili olarak Bkz. Tesniye XXXIII/26; Levililer XVIII/2; XIX/3; 10, 12, 14, 16, 18, 25, 34; XXI/7; XXI/12; XXII/31, 33; XXIII/22; XXIV/22; XXV/17, 55; XXVI/44; II. Krallar XIX/19; II. Tarihler VI/14; Mezmurlar LXXXVI/10 İşıya XLIII/10-11, XLIV/6, 45; XVIII/22; Hoiea XIII/4.

⁴⁸⁷ Konu ile ilgili olarak Bkz. İşıya XLIV/6; XLVIII/12 vd.; Yeremya XXIII/23-24; Eyub XII/10; Hezekiel XVIII/20; Malaki II/10.

⁴⁸⁸ Konu ile ilgili olarak Bkz. Tekvin XXI/33; İşıya XLI/4; XLVIII/12.

⁴⁸⁹ Konu ile ilgili olarak Bkz. Tesniye X/17.

⁴⁹⁰ Konu ile ilgili olarak Bkz. İşıya XLIV/6; XLV/22; Çıkış XX/1-5; XXXII/4; XXIII/13; XXXIV/14, 17; Tesniye IV/24; VII/5, 25, 26; IX/16, 21 V/7-9; XII/3; Sayılar XXVIII/50-52.

⁴⁹¹ Konu ile ilgili olarak Bkz. Tevbe IX/30-31.

⁴⁹² Buhârî, “Husûmat”, 1; “Rikâk”, 43; Müslim, “Fezâil”, 59.

*peygamberleri arasında üstünlük farkı aramayın*⁴⁹³, Yahudilerin peygamberler arasında ayrımcılık yaparak bazılarını üstün gördüklerini anlamaktayız şeklindeki yorumumuz yanlış olmayacaktır. Çünkü Yahudilerin üstünlük/seçilmişlik düşüncesi onları her yönüyle taassuba götürmüştür. Diğer bir ifade ile peygamberlere karşı ta-kindıkları tutum ve davranışların kimi zaman inançsızlık, kimi zaman gerçek dışı beyanlar olduğu, Allah'ın peygamberleri arasında ayrımcılık yaparak bazılarını kabul edip bazılarını inkâr ettikleri ırkçılık anlayışları sonucu ortaya çıkmış bir düşünce biçimidir⁴⁹⁴.

Kısaca Yahudiler, Mısır'dan çıkışta Tanrı'nın, vaat edilen topraklara ulaşmaya çalışan halkına Musa aracılığıyla uymaları gereken emirleri bildirmesi ve bu emirlere uymaları sebebiyle Tanrı'nın seçmiş olduğu kullar olması, "Yahudilerin seçilmişliği" problemini ortaya çıkarmış olup; onlar doğru yoldan çıkmış oldukları halde bile kendilerini seçilmiş halk olarak görmesi ve öyle bir düşüncenin oluşmasına neden olmuştur. Bu seçilmişlik düşüncesi hem kendilerini diğer insanlardan üstün görmeye hem de kendi ırklarından çıkmış peygamberleri diğer peygamberlere üstün tutmaya kadar götürmüştür. Yani Yahudilerin bazı peygamberlere inanıp bazılarına inanmaması onların seçilmişlik düşüncesinden ve ırkçılık duygularından hareket edip, bu husus hem peygamberleri inkâr etmeye hem bazı peygamberlere inanmamaya hem de bazı peygamberleri –ki özellikle İsrâîloğullarından olanları- diğer peygamberlerden üstün görmeye kadar götürmüşlerdir.

1.3.10 Müslümanlara Karşı Kötü Niyet Beslemeleri ve İslâm'ın Mukaddesâtı ile Alay Etmeleri

Yahudiler, Müslümanlara karşı kötü niyet beslemişler ve onlara verilen Kur'ân, son Peygamber gibi nimetleri kıskanmışlardır⁴⁹⁵. Bu konuda Kur'ân-ı Kerîm şu beyanda bulunmaktadır:

⁴⁹³ Buhârî, "Husûmat", 1; "Rikâk", 43; Müslim, "Fezâil", 59.

⁴⁹⁴ Ahmed Naim-Kamil Miras, *Sahih-i Buhâri muhtasari Tecrid-i Sarih Tercemesi*, I-XIII, Ankara, 1970, c. VII, s. 325.

⁴⁹⁵ Tabbâra, *el-Yehûd fi'l-Kur'ân*, s. 26.

“Doğrusu bu inkârcı Medine Yahudileri ve Müşrikler, Allah tarafından elçimiz Muhammed’e vahiy gönderilmesinden ve (mü’minlere) nimetler verilmesinden hoşnut olmamışlardır. Oysa Allah, Peygamberlik görevi için dilediğini seçer. O’nun içinizden birini seçip peygamber olarak görevlendirmiş olması sizler için büyük bir ihsandır. Yahudiler elçimizin peygamberliğine iman etmemekte, atalarının Mûsâ’dan istedikleri gibi, elçimizden olur olmaz mucizeler istemektedirler...⁴⁹⁶”. Zikrettiğimiz âyetten anlaşıldığına göre Yahudiler, mü’minlere Allah katından bir üstünlük, iyilik, hayır vb. gibi nimetlerin indirilmesini hiçbir zaman arzu etmezler. Buradaki hayırdan kasıt; Hz. Muhammed’e nübüvvet ve risâlet, onun getirmiş olduğu tevhid ve ilâhi vahye iman eden mü’minlere de nimet ve ihsanlar verilmesidir⁴⁹⁷. Yahudiler bu durumlardan hoşnut olmazlar, hasedleri sebebiyle kıskançlık duyguları ortaya çıkar ve verilenlerin kendilerine verilmemesinden daha doğrusu ırkçılıkları sebebiyle üzülmeler⁴⁹⁸. Zira Yahudiler, kendilerinin üstün bir millet olduklarını iddia ederler ve kendileri dışındaki kimselere verilen nimetleri seçilmişlik duygularına kapılarak kabul edemeyip hoş karşılamazlar⁴⁹⁹.

Yine bu konuya ışık tutacak bir diğer âyette ise Allah şöyle buyurmaktadır: “Ey elçimiz Muhammed’e inanalar! Medineli Yahudiler aslında elçimiz Muhammed’in peygamber olduğunu gayet iyi anlamış oldukları halde onun kendi soylarından olmaması sebebiyle sizi çekememekte, bu sebeple sizleri inancınızdan döndürmek için ellerinden geleni yapmaktadırlar. Fakat siz onların bu tavırları karşısında yılmayınız, bildiğiniz yolda, tevhid inancında sebat ediniz. Onların hakaret ve alay dolu tavırları karşısında biraz daha sabrediniz!...⁵⁰⁰”. Bu konuda Elmalılı Hamdi Yazır da: “Ehl-i Kitab’ın çoğu sizleri imanınızdan sonra geri çevirip hepinizi kâfir yapsalar memnun olurlar. Onlar sizin iman etmiş olmanızı istemeyip, müslümanlıktan önceki devirlere dönmenizi arzu ederler. Bunun içinde her türlü hileye başvururlar. Bu durum onların dindarlıklarından değil sırf nefislerinden neş’et

⁴⁹⁶ Bkz. el-Bakara II/105-107.

⁴⁹⁷ ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf*, c. I, s. 175; Fahrüddin er-Râzî, *Tefsîru’l-Kebîr (Mefâtihu’l-Ğayb)*, c. III, s. 636.

⁴⁹⁸ İbn Aşûr, *et-Tahrîr ve’t-Tenvîr*, c. I, s. 652-653.

⁴⁹⁹ Muhammed Reşid Rızâ, *Tefsîru’l-Menâr*, c. III, s. 333; Taberî, *Câmi’u’l-Beyân ‘an Te’vîli Âyi’l-Kur’ân*, XXVI, (nşr. Abdullâh b. Abdulmuhsin et-Turkî), Kahire 2001, c. VI, s. 507-508.

⁵⁰⁰ Bkz. el-Bakara II/109.

eden hasedden ve kiskançlıktandır...⁵⁰¹” diyerek Ehl-i Kitab’ın özellikle de Yahudilerin Müslümanlara ve Hz. Muhammed’e karşı kötü niyet beslediklerini beyan etmiştir.

Bunlardan hareketle Kur’ân-ı Kerîm’de Yahudilerin Müslümanlara karşı diğer bir ifade ile kendi ırklarından olmayanlara karşı kötü niyet beslemeleri ve Hz. Muhammed’in Allah tarafından görevlendirilen bir peygamber olduğunu bildikleri halde diğer bir tabir ile Kur’ân’ın tevhid içerikli Allah tarafından Hz. Muhammed vasıtasıyla insanlara ulaşmasını sağladığını bildikleri halde, ırkçılıkları ve üstünlük duygularına kapılarak müslümanların kutsiyetleri/ilâhiyatları ile alay edip küçümsediklerini görmekteyiz⁵⁰². İlk bakıldığı zaman anlaşılmasa da, bu durumu onları şu rivâyet çok güzel bir şekilde açıklamaktadır:

Hz. Ömer İbnü’l-Hattâb’dan rivâyet edildiğine göre Yahudilerden biri ona şöyle dedi: “*Ey mü’minlerin emiri! Sizin kitabınızda (Kur’ân’da) okuduğunuz bir âyet biz Yahudiler topluluğuna inmiş olsaydı, o âyetin indiği günü bayram ederdik.*” Hz. Ömer sordu: “*Hangi âyet?*” Yahudi cevap verdi: “*Bugün size dininizi kemâle erdirdim, üzerinizdeki nimetimi tamamladım ve sizin için din olarak İslâm’dan razı oldum.*⁵⁰³” Bunun üzerine Hz. Ömer şöyle diyerek: “*biz bu günü ve Hz. Peygamber’e bu âyetin indirildiği yeri biliriz. Bu âyet Hz. Peygamber Arafat’ta ayakta beklerken Cuma günü indirildi.*⁵⁰⁴” onun bu husustaki şüphesine ve hasedine yanıt verdi.

Görüldüğü üzere bu rivâyette ilk bakıldığında dinî değerler ile alay ettikleri ve onları küçümsedikleri anlaşılmasa da, kin, hased gibi karakterleri ile üstünlük-seçilmişlik duygularından vazgeçemeyen Yahudilerin, Müslümanlara ve Müslümanların kutsiyetlerine karşı böyle övücü ifadeler kullanmaları biraz durumu farklılaştırırsa da, asıl amaçlarının islâm davâsına engel olmak için müslümanların ilâhiyatı/kutsiyeti ile alay etme, bunları hafife alma olduğu anlaşılmaktadır⁵⁰⁵. Bu durumu

⁵⁰¹ Yazır, *Hak Dini Kur’ân Dili*, c. I, s. 464.

⁵⁰² Fahrüddin er-Râzî, *Tefsîru’l-Kebî (Mefâtihu’l-Ğayb)*, c. XII, s. 388.

⁵⁰³ el-Mâide V/3.

⁵⁰⁴ Buhârî, “İmân”, 33; Müslim, “Tefsîr”, 3-5. Ayrıca bkz. Ahmed Naim-Kamil Miras, *Sahih-i Buhârî muhtasarı Tecrîd-i Sarih Tercemesi*, c. I, s. 53-54.

⁵⁰⁵ Fahrüddin er-Râzî Muhammed b. Umer b. El-Hasen er-Râzî, *Mefâtihu’l-Ğayb*, I- XXXII, Dâru’l-Fiker, Beyrut, 1401/1981, c. XII, s. 388. Ayrıca bkz. Semhûdî, Ebu’l-Hasan Nureddîn Ali b. Abdullah

yani Yahudilerin, kâfirlerle birlikte İslâm dini ve onun kutsiyeti ile alay etmelerini⁵⁰⁶ Kur'ân-ı Kerîm şöyle açıklamaktadır: “*Ey elçimiz Muhammed'e iman edenler! Tevhid inancını ve Muhammed'i küçümseyen ve kendilerince alaya alan Medine Yahudilerini, Hıristiyanlarını, Müşrikleri ve size karşı bu tür tavır takınan inkârcuların hiçbirini sakın dost edinmeyin. Zira bildiğiniz gibi o kendini beğenmiş inkârcular size karşı düşmanlık beslemekte, sizin ibadetlerinizi alay konusu etmektedirler...*”⁵⁰⁷.

Diğer taraftan müslümanların ibadet ve davranışlarını küçümseyerek alaya İmişlerdir⁵⁰⁸. Nitekim Yahudiler Allah'a fakirlik isnat ederek zekâtla⁵⁰⁹, meleklerle inanç hususunda⁵¹⁰, ‘sizin dininiz, Muhammed’in dininden daha hayırlıdır’⁵¹¹ demeleri, ibadetlerle ilgi soru sormaları⁵¹², ezânla ilgili söylemleri⁵¹³ gibi birçok konuda müslümanların kutsiyeti ile alay etmişlerdir⁵¹⁴. Bununla birlikte Müslümanlara ahlâki⁵¹⁵ ve maddi olarak kötü niyet⁵¹⁶ beslemekten hiçbir zaman geri durmamışlardır⁵¹⁷.

Netice olarak âyetlerden ve rivâyetlerden –ki âyetler bazen rivâyetleri açıklamıştır burada olduğu gibi- anlaşıldığına göre, Yahudilerin Müslümanlara, sertleşmiş kalpleri ve bu tesirde kalma özellikleri ile ezâ vermektен, onları öldürmektен, mallarını ellerinden almaktan, onlara hile yapmaktan, tuzak kurmaktan, menfaatleri gereği müşriklerle ve islâm dinine düşman olan herkesle işbirliği yapmaktan ve onlara cimrilik yapmaktan çekinmemişlerdir. Yine müslümanların davranışlarını, ibadet ve kutsiyetlerini çirkin ve ölçüsüz bir tavırla küçümsemekten ve alaya almaktan da

---

b. Ahmed, *Vefâü'l-Vefâ bi ahhâri Dâri'l-Mustafa, Matbaatü'l-Âdâb ve'l-Müeyyed*, Suudi Arabistan, 1326/1908, c. I, s. 363; Sırma, *Müslümanların Trihi*, c. II, s. 242, 243, 244, 245, 246, 249.

⁵⁰⁶ Kurtubî, *el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'ân*, c. VI, s. 223.

⁵⁰⁷ Bkz. el-Mâide V/57-58. Ayrıca bu konuyla ilgili olarak bkz. Vâkidî, *Meğâzi*, c. I, s. 176.

⁵⁰⁸ Kastallânî, *İrşâdü's-Sarih li-şerhi Sahih-i'l-Buhârî*, c. VII, s. 60.

⁵⁰⁹ Buhârî, “Husûmat”, 1; Ahmed Naim-Kamil Miras, *Sahih-i Buhâri muhtasari Tecrid-i Sarih Tercemesi*, I-XIII, Ankara, 1970, c. VII, s. 325.

⁵¹⁰ Buhârî, “Bedulhalk”, 6; “Menâkıb”, 26.

⁵¹¹ İbn Hişâm, *Siyre*, c. II, s. 210.

⁵¹² Buhârî, “Bedulhalk”, 10; Müslim, “Zühd”, 61-62. Ayrıca bkz. Kastallânî, *İrşâdü's-Sarih li-şerhi Sahih-i'l-Buhârî*, c. VII, s. 60.

⁵¹³ Kurtubî, *el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'ân*, c. VIII, s. 59-60, 61, 62.

⁵¹⁴ Buhârî, “Menâkıb”, 26; Müslim, “Hudûd”, 26. Ayrıca bkz. Ahmed Naim-Kamil Miras, *Sahih-i Buhâri muhtasari Tecrid-i Sarih Tercemesi*, I-XIII, Ankara, 1970, c. IX, s. 317.

⁵¹⁵ Buhârî, “Husûmat”, 1; “İmân”, 33; Müslim, “Fezâil”, 159; “Tefsir”, 3-5.

⁵¹⁶ Müslim, “Rada”, 63; “Fiten”, 124; “Kasâme”, 1-36; Buhârî, “Diyât”, 22.

⁵¹⁷ Buhârî, “Husûmat”, 1; “Diyât”, 3, 13; Müslim, “Kasâme”, 14-17.

çekinmemişlerdir. Fakat onların bu durumlarına karşı/olanlardan uzak durulması gerektiğini hem Kur'ân âyetlerinde bulmamız mümkün hem de Hz. Peygamber'in söz, fiil ve takrirlerinde diğer bir tabirle islâmın ikinci derece önemli kaynağı olan mütevatir, yaşayan sünnetler, ya da ameli tevatür denilen ve müslümanların rivâyet yoluyla nesilden nesile aktarılan sahih uygulama ve bilgilerinde islâm dinine düşman olanlarla ve de özellikle Yahudilerle dostluk kurulamayacağını bildirmişlerdir.

1.3.11 İnkârcı Olmaları

Kur'ân-ı Kerîm'de inkâr mefhumu çeşitli tabirlerle ifade edilmiştir. Genel olarak bu ifadeler; kâfirlerin Allah'ı inkâr etmeleri⁵¹⁸, O'na oğul isnat etmeleri⁵¹⁹, O'nun yolundan yüz çevirmeleri⁵²⁰, ulûhiyyetinde ortak tanıyarak şirke düşmeleri⁵²¹ yanında O'nun âyetlerini⁵²², peygamberlerini⁵²³ inkâr ettikleri, bunlara ulûhiyyet pâyesi verdikleri⁵²⁴, Hz. Muhammed'in tebliğ ettiğini, Kur'ân-ı Kerîm'i⁵²⁵, melekleri⁵²⁶, öldükten sonra dirilmeyi⁵²⁷ ve âhireti⁵²⁸ reddettiklerini belirtmek suretiyle ferdi küfre götüren durumlara da açıklık getirilmiştir. Nitekim bunların asıl sebebi Yahudilerin ırkçı karakterlerinden ve seçilmişlik duygularındanki inkârcı tutumlarıdır⁵²⁹. Onların inkâr ettikleri en önemli iki gerçek ise; kendi soylarından bekledikleri ancak Arap kavminden seçilen Hz. Muhammed ve tahrif ettikleri kutsal kitaba ve kendi arzularına karşı aykırını gördükleri Kur'ân'ın bütün mahlûkata gönderilmiş olması hususudur⁵³⁰.

Bununla birlikte, Kur'ân'ın içerdiği hükümlerden işlerine gelenleri –kendi fikirlerini destekleyen âyetleri- kabul edip, işlerine gelmeyenleri ise inkâr etme yoluna

⁵¹⁸ Bkz. en-Nisâ IV/136, 150; et-Tevbe IX/54; en-Nahl XVI/106.

⁵¹⁹ Bkz. el-Mâide V/72-73; et-Tevbe IX/30.

⁵²⁰ Bkz. en-Nisâ IV/167.

⁵²¹ Bkz. Âl-i İmrân III/151; el-Beyyine XCVIII/1, 6.

⁵²² Bkz. el-En'âm VI/39; el-Enfâl VIII/31.

⁵²³ Bkz. en-Nisâ IV/42; Yûnus X/2; er-Ra'd XIII/42-43.

⁵²⁴ Bkz. el-Mâide V/17.

⁵²⁵ Bkz. el-İsrâ XVIII/41, 46; Meryem XIX/73, 77; el-Enbiyâ XXI/2-3.

⁵²⁶ Bkz. en-Nisâ IV/136.

⁵²⁷ Bkz. Yâsîn XXXVI/78-79.

⁵²⁸ Bkz. el-A'râf VII/45; Hûd XI/7, 19.

⁵²⁹ İbn Hişâm, *Siyre*, c. II, s. 547.

⁵³⁰ Bkz. İbn Hişâm, *Siyre*, c. II, s. 547; İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, I-IV, Beyrût, 1980, c. I, s. 124. Ayrıca bkz. Sırma İhsan Süreyya, *Müslümanların Tarihi*, I-V, Beyan Yayınları, İstanbul, c. II, s. 188-189.

giden Ehl-i Kitab'ın –özellikle de Yahudilerin- bu durumunu şu âyet açık bir şekilde ifade etmektedir: “Nitekim biz, (Kur’ân-ı) kısımlara ayıranlara azabı indirmişizdir. Onlar, Kur’ân-ı bölüp ayıranlardır⁵³¹”. Bu âyetin içeriği ile aynı özellikleri anlatan şu hadis, Yahudilerin Kur’ân’ın bazı kısımlarına inanıp bazı kısımlarına inanmadıklarını belirtmektedir: İbn Abbâs’ın “O Kur’ân’ı parça parça edenlerin” âyeti hakkında şöyle söylediği rivâyet edilmiştir: Kur’ân’ı Kerîm’i parça parça edenler ehl-i kitâptır. Onlar Kur’ân’ı bölümlere ayırdılar. Bir kısmına îmân edip bir kısmını inkâr ettiler⁵³². Aynı şekilde kendi kitaplarındaki emirlerin de bir kısmını inkâr etmişlerdir⁵³³.

Görüldüğü gibi hem âyette hem de hadiste Yahudiler, Kur’an’dan kendi fikirleri doğrultusundaki âyetleri kabul edip kendi fikirlerine/düşünce yapılarına uymayan âyetleri ise reddettikleri/inkâr ettikleri⁵³⁴ âşikârdır. Hatta Hz. Muhammed peygamber olarak gönderildiğinde Müslümanlarla tartışan Yahudiler, Allah’ın Tevat’tan sonra herhangi bir kitap göndermediğini⁵³⁵ iddia etmiş olmaları⁵³⁶, Kur’ân’ı inkâr etmelerinin en büyük delilidir⁵³⁷. Nitekim İbn Ebî Hâtîm’in, Said b. Cübeyr’den bu konudaki rivâyetine göre, birgün Melik b. Sayf adında şişman bir haham Hz. Peygamber’in huzuruna gelerek onunla münâkaşaya başladı. Hz. Peygamber bu yahudiye şöyle dedi: “Tevrât’ı Mûsâ’ya vahyeden Allah adına sana soruyorum: Allah’ın şişman hahama buğz ettiğine dair Tevrât’ta bir bilgi var mı?” bu soru üzerine şişman haham, hiddetlenerek, “Allah, hiçbir insana herhangi bir şey vahyetmemiştir.”

---

⁵³¹ Hicr XV/90-91.

⁵³² Buhârî, “Menâkıbu’l-Ensâr, 52; “Tefsîru’l-Hicr”, 3.

⁵³³ Buhârî, “Tefsîru’l-Bakara”, 5. Ayrıca bkz. Ahmed Naim-Kamil Miras, *Sahih-i Buhâri muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercemesi*, I-XIII, Ankara, 1970, c. XI, s. 41-42.

⁵³⁴ Kastallânî, *İrşâdü’s-Sarîh li-şerhi Sahih-i’l-Buhârî*, c. VI, s. 239.

⁵³⁵ “Müşrikler çevrelerinde kutsal kitap sahibi milletleri görmelerine rağmen, sana Kur’ân’ın vahyedilmiş olmasını mümkün görmemekte ve senin peygamber, Kur’ân’ın da ilâhi vahiy olmadığını kastederek ‘Allah herhangi bir insana kitap vahyetmiş değildir’ diyen Yahudilerin sözlerine itibar etmektedirler. De ki: ‘O halde Mûsâ peygamberin getirdiği insanlara yol gösterici kitabı vahyeden kimdir? Nitekim siz Medine Yahudileri özel nüshalar halinde yazdığınız Tevrât’ı halkınızdan gizliyor, sadece istediğiniz bölümleri anlatıyorsunuz. Hâlbuki Allah şimdi sizlere vahyettiği kiyap ile daha önce sizlerin de atalarımızın da bilmediği birçok şeyi/gerçeği öğretmektedir. Bu sayede tevhid ve âhîret inancıyla ilgili hakikatleri öğrenmektесiniz. Doğrusu Mûsâ’ya da Muhammed’e de kitabı vahyeden Allah’tır. Onlara bu mesajı açıkça ilet ve daha sonra onları kendi hallerine bırak! İster îmân etsinler, ister bu mesajı alaya alıp reddetsinler! Bu uyarıları dikkate almaksızın yaşamaya devam ederlerse, hüsrana uğrayacak ve Allah’ın azabına dâcâr olacaklardır (En’am VI/91).

⁵³⁶ Suyûtî, *Lübabü’n-nükûl fi esbâbi’n-nüzûl*, (nşr. Abdülaziz Seyyid el-Ehl), ts., Kahire, s. 222.

⁵³⁷ Vâhidî, *Esbâbü’n-Nüzûl*, Kahire, 1959, s. 17.

*Arakdaşları da ona: Yazılar olsun sana, Mûsâ'ya da mı bir şey vahyedilmedi?*⁵³⁸”
Burada hem Kur’ân’ı⁵³⁹ hem de diğer kutsal kitapları⁵⁴⁰ inkâr söz konusudur.

Yine Yahudilerin, kendilerine gönderilen peygamberleri inkâr etmeleri⁵⁴¹, onlara tevhidin özünüle bağdaşmayan iftiralar yönetmeleri ya da onları hafife alarak alay etmeleri gibi tavırlarını en iyi şekilde Kur’ân’dan öğreniyoruz. Zira “*Elçimiz Muhammed’i inkâr eden Yahudi, Hıristiyan ve Müşrikler; Tevrât, İncil ve Kur’ân’ın ortaya koyduğu tevhit delillerini görmezden geldikleri gibi, kendilerine tevhide, adaleti, Allah’ın emir ve yasaklarını anlatmak için gönderilen peygamberleri de öldürmüşlerdir. Sadece peygamberleri değil, kendilerie peygamber öldürmenin vebalini hatırlatan âdil ve faziletli insanları da katleden, üstelik bunu adalet ve dindarlık adına yapanlar dünya durdukça insanlar tarafından tel’in edilecekleri gibi âhirette ebediyen kalacakları cehennemden onları kurtaracak kimse de olmayacaktır*⁵⁴²” âyeti bu durumu açık bir şekilde belirtmiştir⁵⁴³. Yahudilerin peygamberi inkâr ettiği- ne dair gelen şu rivâyet konumuz açısından bize açıklık getirmektedir:

Amr İbn Mürre, Mus’ab İbn Sa’d’dan şöyle rivâyet etmiştir: Babama “De ki: Size, amelce en en çok kayıpta bulunanları haber verelim mi?” âyeti ile Harûriyye fırkası mı kastediliyor?” diye sordum. O da şöyle cevap verdi: Hayır. Bu âyette Yahudi ve Hıristiyanlar kastedilmiştir. Yahudiler Hz. Muhammed’in peygamberliğini yalanladılar. Hıristiyanlar ise Cenneti inkâr ettiler ve “Orada hiçbir yiyecek ve içecek yoktur,” dediler. Harûriler ise “Allah’a kesin söz verdikten sonra sözlerinden dönenlerdir.”⁵⁴⁴ Sa’d onlar için “fasıklar” derdi⁵⁴⁵. Yahudiler bekledikleri peygamberin kendi soylarından geleceğini ummaktaydılar⁵⁴⁶. Ancak Allah, elçisini arap

⁵³⁸ Suyûtî, *Lübâbü’n-nükûl fî esbâbi’n-nüzûl*, Kahire, ts., s. 222.

⁵³⁹ Vâhidî, *Esbâbü’n-nüzûl*, Kahire, 1959, s. 17.

⁵⁴⁰ Bkz. el-Bakara II/99-100.

⁵⁴¹ İbn Hişâm, *Siyre*, c. I, s. 211.

⁵⁴² Bkz. Âl-i İmrân III/21-22.

⁵⁴³ Kurtubî, *el-Câmi’ li Ahkâmi’l-Kur’ân*, c. IV, s. 46-47.

⁵⁴⁴ el-Bakara II/27.

⁵⁴⁵ Buhârî, “Tefsîru’l-Kehf”, 5.

⁵⁴⁶ Buhârî, “Menâkıb”, 26. Ayrıca bkz. İbn Hişâm, *Siyre*, c. I, s. 517; Muhammed Yûsuf Kandehlevî, *Hayâtü’s-sahâbe*, I-III, Şam, 1986, c. I, s. 30.

kavminden seçince, Yahudiler bunu kabul etmeyerek kıskançlık ve ırkçılık⁵⁴⁷ duygularını ortaya çıkararak Hz. Muhammed'in peygamberliğini inkâr etmişlerdir⁵⁴⁸.

Bununla birlikte bizzat Abdullah b. Sellâm'ın anlattığı şu rivâyet onların hem inkârcılığına hem de ikiyüzlülüğüne⁵⁴⁹ işaret etmektedir: “...*Birgün Rasûlullah'ın yanına giderek 'Yâ Rasûlallah, Yahudiler ihanetleriyle meşhur bir kavimdir. Onların ne olduklarını görmeniz için beni evinizin bir köşesine saklamanızı, sonra onları çağırarak benim hakkımda onlara soru sormanızı ve Müslüman olduğumu bilmeden önce beni nasıl öveceklerini, Müslüman olduğumu öğrenince de beni nasıl ayıplayıp alayhime konuşacaklarını görmenizi ve duymanızı istiyorum.*' Hz. Peygamber benim dediğim gibi yapıp Yahudileri çağırdı ve onlara 'Abdullah b. Sellâm'ı nasıl bilirsiniz?' diye sordu. Onlar da, 'Efendimiz ve efendimizin oğlu; hahamımız ve en büyük bilginimiz' dediler. Onlar bu şekilde konuşunca, ben gizlendiğim yerden çıktım ve onlara şöyle dedim: 'Ey Yahudiler! Allah'tan korkun ve size göndermiş olduğunu kabul edin! Vallahi siz bunun Allah'ın Elçisi olduğunu biliyorsunuz. Onu, elinizde bulunan Tevrât'ta bütün sıfatlarıyla görüyorsunuz/taniyorsunuz. Ben onun Allah'ın Elçisi olduğuna şهادet ederim. Ona iman ediyorum, onu kabul ediyorum ve biliyorum.' Bu sözlerim üzerine Yahudiler, 'Sen yalan söylüyorsun!' deyip uzaklaştılar. Onlar gittikten sonra 'Yâ Rasûlallah, Yahudilerin ne kadar ikiyüzlü ve inkârcı olduklarını söylemedim mi? Onlar, ihanetleri, yalancılıkları, inkârcılıkları ve fitne-fesatçılıklarıyla meşhurdurlar' dedim⁵⁵⁰.

Netice olarak Yahudiler, peygamberin doğrudan kendi kavimlerinden çıkmasını istediklerinden dolayı⁵⁵¹, bencillik ve kıskançlıkla Hz. Muhammed'in peygamberliğini inkâr ederek ona karşı büyük bir kin nefret beslemişlerdir⁵⁵². Diğer bir tabir ile hakikate karşı durmakta ve menfaatlelerini her şeyin üstünde tutmak isteyen Yahudi-

⁵⁴⁷ Buhârî, “Menâkıbü'l-ensâr”, 52; Müslim, “Sıfatü'l-münâfikîn”, 31.

⁵⁴⁸ Buhârî, “Tefsir”, 6; “Menâkıb”, 26.

⁵⁴⁹ Bkz. İbn Hişâm, *Siyre*, c. I, s. 517.

⁵⁵⁰ Buhârî, “Menâkıbü'l-Ensâr”, 45. Ayrıca bkz. İbn Hişâm, *Siyre*, c. I, s. 517-518.

⁵⁵¹ Bkz. İbn Hişâm, *Siyre*, c. I, s. 212.

⁵⁵² Yazır, *Kur'an Dili Hak Dini*, c. I, s. 417-418.

ler, Tevrât'ta geleceği belirtilen Hz. Muhammed'in peygamberliğini ve Kur'ân-ı de inkâr etmişlerdir⁵⁵³.

1.3.12 Kendi Kutsal Kitaplarındaki Emirlerle Uymamaları

İnsan tabiatı gereği inanma ihtiyacı dâhilinde olan bir varlıktır. Bu sebeple insanın yaratılış tarihi kadar eski olan dinin evrensel bir boyut taşıması da bunun bir neticesidir. İnsanın ontolojik yapısıyla ilgili olan dini duygu, onu kendisi ve çevresindeki diğer varlıklar hakkında düşünmeye sevkeder. Bundan dolayıdır ki bu düşünce insanın fitratını aşan düşüncelere sürükleyip aşkın bir varlığın bulunduğu kabulüne zorlar. Bu varlık karşısında gücünün yetersizliğini anlayan insan, onun belirlemiş olduğu esaslara göre bir yaşam çabası içine girer. Bu konuda inasana yol gösterecek en önemli rehber ise tabiatüstü varlıkla irtibatı sağlayan kutsal metinlerdir⁵⁵⁴. Bu metinler inananlarının yerine getirmesi gereken dini ve ahlâki kurallarının bildirmesinin yanında, zaman zaman ilâhi ikaz ve eleştirileri de içermektedir.

Yahudiler, kendi kutsal kitaplarında mevcut olsa bile yapmaları nefislerine zor gelen Tevrât pasuhlarını/pasajlarını ve dinî veciblerini yerine getirmeyip⁵⁵⁵, kutsal saydıkları bu metinlere itibar etmemişlerdir. Diğer bir ifade ile Tanrı, göndermiş olduğu peygamberler aracılığıyla Yahudilere/İsrailoğullarına emir ve yasaklarını bildirmiş ve onların bu yasaklara uymaları konusunda söz almıştır. Ancak onların inanç esaslarını tam olarak benimseyemedikleri ve yapmaları emredilen ibadetleri hakkıyla yerine getiremedikleri gibi ahlâk kurallarını da yeterince uygula(ya)mamışlardır. Bunun en bariz örneği Tanrı/Yahve tarafından şiddetle yasaklanmasına rağmen zina

⁵⁵³ İbn Hişâm, *Siyre*, c. I, s. 211; c. II, s. 517.

⁵⁵⁴ Günay Tümer, "Çeşitli Yönleriyle Din", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (AÜİFD)*, Ankara, 1986, S. XXVIII, ss. 213-267, s. 220-221, 229. İslâm'a göre Allah-İnsan arasındaki iletişimi yine Allah'ın insanlar arasından seçtiği peygamberlerine vahiy yoluyla emir ve yasaklarını bildirmiş ve bu emirlerini insanlara ulaştırmalarını emrederek gerçekleştirmiştir.

⁵⁵⁵ Yahudilerin Tevrât'taki emirlere uymadığına dair açıklamalı olarak verilecek olan şu âyet bize bir bakış açısı kazandıracaktır: "Elçimiz Mûsâ'ya vahyedilen Tevrât'a iman ettikleri –ki Tevrât'ın koyduğu bazı kurulları da çiğnediği- halde o kitaptaki tevhid uymak ve bu inancı tebliğ eden Muhammed'in peygamber olduğunu kabul etmek gibi sorumluluklarını yerine getirmeyen Medine Yahudilerinin (tahrif ettikleri) Tevrât'a sahip olmakla övünmeleri doğru değildir. Çünkü onlar o ilâhî kitabı âdetâ sırtında yük taşıyan bir hamal (eşek) gibi taşımakta, gereğini yerine getirmemektedir. Elçimiz Muhammed'e gönderilen ilâhî vahyi kabul etmedikleri halde Tevrât ehl-i olduğunu iddia eden bu kimselerin durumu işte bu kadar kötüdür. Bilsinler ki Allah onları emellerine kavuşturmayacak, tevhidi muzaffer kılacaktır. (Cuma' LXII/5)".

suçu işleyip bunun neticesinde de verilecek olan ve hadislerde/rivâyetlerde geçen Recm hadisesindeki serzenişlerdir:

Abdullah b. Ömer'dan rivâyete göre “Yahudiler Resûlullah’a geldiler. Ona aralarından bir erkek ve bir kadının zina ettiğini söylediler. Resûlullah kendilerine: *Recm ile ilgili olarak Tevrât’ta ne görüyorsunuz, dedi. Onlar: Biz bunu yapanları rezil ederiz ve onlara celde vururuz, dediler. Bunun üzerine Abdullah b. Selâm: Yalan söylediniz, dedi. Onda (Tevrât’ta) recm⁵⁵⁶ vardır. Bunun üzerine Tevrât’ı getirdiler ve yaydılar. Onlardan birisi elini recm âyeti (pasajı/pasuhu) üzerine koydu. Öncesi ve sonrasını okudu. Abdullah b. Selâm ona: Elini kaldır dedi. Elini kaldırıncâ Tevrât’ta recm âyetinin olduğunu gördüler. Muhammed doğru söylemiştir, onda recm âyeti/pasajı/pasuhu varmış, dediler⁵⁵⁷. Bunun üzerine “Ey elçimiz (Muhammed)! Ağzlarıyla (dilleriyle) inandık îmân ettik deyip kalpleriyle inanmamış olanlardan ve Yahudilerden küfürde yarış edenler seni üzmesinler. Onlar yalana kulak verirler, kelimeleri yerlerinden değiştirirler, ‘Eğer size bu verilirse alın, bu verilmezse sakının’ derler. Allah birisini şaşkırtmak isterse sen onun için Allah’a karşı hiçbir şey yapamazsın. Onlar öyle kimselerdir ki Allah onların kalplerini temizlemek istemiştir. Onlar için bu dünyada rezillik var ve yine onlar için âhirette de büyük bir azap vardır⁵⁵⁸”.*

⁵⁵⁶ Tevrât’taki recm pasajları/pasuhları için bkz. Levililer XX/10-12; Tesniye XXII/12, 20-21, 22, 24-27. Zaten zina on emirde de yasaklanmıştır (bkz. Çıkış XX/13; Tesniye V/18).

⁵⁵⁷ Buhârî, “Menâkıb”, 25. Ayrıca bu içerikteki diğer rivayetler için bkz. Buhârî, “Tefsîru Âl-i İmrân”, 6; “Hudûd”, 37; Müslim, “Hudûd”, 26, 27, 28.

⁵⁵⁸ Mâide V/41. Ayrıca bu âyeti olaya uygun olarak şu şekilde de açıklayabiliriz: “Ey elçimiz (Muhammed)! Medine Yahudilerinden senin peygamberliğini doğrudan inkâr edenlerin davranışları da, görünüşde sana îmân etmiş gibi davranıp içten içe düşmanlıklarını sürdüren münafıkların davranışları da seni üzmesin! Biliyoruz ki onlar gelip seni dinlemiş gibi görünmekle beraber aslında kendilerini senin yanına gönderen Yahudi din adamlarının casusluğunu yapmaktadırlar. Nitekim o Yahudi din adamları, hüküm vermeleri için kendilerine müracaat eden bazı Yahudilere Tevrât’taki hükmü çarpıtarak cevap vermişler ve ‘Gidip bunu Muhammed’e sorun! Eğer bizim dediğimiz hükmü verirse kabul edin, aksi takdirde ona uymayın!’ demişler ve münafık Yahudileri senin yanına bu amaçla göndermişlerdir. Bu sebeple Allah’ın kendilerini sapkınlıkları ile baş başa bıraktığı bu zavallılar için üzümlü kendini harap etme! Zira sen ne yaparsan yap, onlar bu münafıkça davranışlarından vazgeçmeyeceklerdir! Bunlar kendilerine gösterilen bunca delillere rağmen tavırlarını değiştirmemiş, peygambere îmân etmemişlerdir, bu yüzden de ilâhî rahmetten ve lütuftan nasipsiz kalmışlardır. Âhirette de kendileri için büyük bir azap vardır”. Bkz. Ebussuud Efendi Muhammed b. Muhammed Muhyiddîn, *Tefsîru Ebi’s-Suûd ve İrşâdü’l-akli’s-Selîm ilâ mezâya’l-Kitâbi’l-Kerîm*, Beyrût, 1414/1993, c. I, s. 36-38.

Görüldüğü üzere Yahudiler “*kendisinden sonra kitap inmemiştir*” dedikleri Tevrât’taki hükümleri bile bile görmezlikten gelip, belki hafif bir caza elde etmek gâyesiyle getirmiş olduğu tevhid mesajını (Kur’ân-ı Kerîm’i) ve kendisinin peygamberliğini kabul etmedikleri halde Hz. Muhammed’e gelmişlerdir. Ancak Yahudilerin buradaki davranışlarda bile bir amaç vardır ki bunun için “*Aralarında Allah’ın indirdiğiyle hükmet, onların keyiflerine uyma ve onların Allah’ın indirdiği şeylerin bir kısmından seni şaşırtmalarından sakın...*”⁵⁵⁹” âyeti kerimesinden de hareket ederek, onların yaptıkları bu davranışa karşı ilâhi vahiyden uzaklaştırıp kendi istedikleri hükümleri elde etme çabalarına karşı da dikkatli olunması gerektiğini belirtmiştir.

Yine “*Allah’ın peygamberi olan Mûsâ’ya karşı gelmeleri, bazı peygamberleri öldürmeleri, tefecilik yapıp insanların mallarını haksız yere yemeleri gibi sebeplerden dolayı Yahudilere tırnaklı hayvanların etlerini ve inek ve koyunların sırt, bağırsak ve kemik yağları dışında kalan iç yağlarını haram kıldık. Esasen Allah’ın sizlere bildirdiği bütün bilgiler doğrudur*”⁵⁶⁰. bu âyetten ve yine kendi kutsal kitaplarında geçen “*İsrâiloğullarına söyleyip de: Hiçbir yağ, öküz yahut koyun yahut keçi yağı yemeyeceksiniz*”⁵⁶¹ şeklindeki Tevrât pasajından/pasuhundan hareketle iç yağların Yahudilere yasaklandığını görmekteyiz. Fakat Yahudiler bu yasağa uymamışlar ve bu yasağı gayr-ı meşru bir tutumla çiğnemişlerdir. Diğer bir ifade ile Yahudilerin haksızlık etmeleri, insanları Allah yolundan alıkoymaları, yasaklandığı halde faiz almaları, insanların mallarını haksızlıkla yemeleri⁵⁶² gibi durumları kendi aralarında değil de kendilerinden olmayanlara⁵⁶³ yap(tır)arak bu yasağı çiğnemişlerdir.

Hadislerde ise iç yağların Yahudilere yasaklandığını belirten en önemli örnek rivâyet ise İbn Abbâs’ın Hz. Ömer yoluyla naklettiği şu hadistir: Ömer’ı şöyle derken

---

⁵⁵⁹ Mâide V/49. Devamındaki âyette ise “Ey elçimiz Muhammed! Sana gelip hüküm vermeni isteyen, fakat verdiğin hükme rıza göstermeyen Medine Yahudileri, yoksa Câhiliyye dönemindeki adaletsiz hükümleri mi istemektedirler? Oysa ilâhî kitaba îmân ettiklerini iddia ediyorlarsa Allah’ın bildirdiğinden daha doğru ve uygun hüküm bulunmadığını da kabul etmelidirler (Mâide V/50)” diyerek yaptıklarının Allah katında kabul olmayacağını ve tevhid inancından aykırı yaşamış olan Câhiliyye çağından farklı omadıklarını belirtmiştir.

⁵⁶⁰ Bkz. Enâm VI/146.

⁵⁶¹ Bkz. Levililer VII/23.

⁵⁶² Bkz. en-Nisâ IV/160-161.

⁵⁶³ Bu durumun en açık örneği Yahudilerin “Yabancıya faizle ödünç verebilirsin” şeklindeki Tevrât pasajıdır (bkz. Tesniye 23/20).

dinledim: “Allah filâni kahretsin. O Peygamber’in Yahudilere lanet ettiğini bilmiyor mu? Onlara iç yağları haram edildi. Kendileri ise o yağları eritip, sattılar⁵⁶⁴” şeklindeki haber/hadis olup, onların kutsal kitaplarındaki (Tevrât’taki) yasağı farklı bir şekilde çiğnediklerini göstermektedir. Diğer bir ifade ile İsrâiloğulları/Yahudiler Tanrı’nın/Yahve’nin kendilerine yapmaları için bildirdiği kanun ve hükümlerini⁵⁶⁵ yerine getirmemişlerdir⁵⁶⁶.

Sonuç olarak Kur’ân âyetlerinden, Yahudi kutsal kitabından (Tevrât’tan) ve hadislerden hareketle, ‘İsrâiloğulları/Yahudiler inanç esaslarını tam olarak benimse(ye)medikleri ve ibadetleri hakkıyla yerine getir(e)medikleri gibi ahlâk kurallarını da yeterince uygula(ya)mamışlardır’ şeklinde bir sonuç çıkarabiliriz. İnanç ve ibadetlerindeki samimi-yetsizlik, israiloğullarının ahlâki değerlere yaklaşımını da olumsuz etkilemiştir. Onlar, Tanrı/Yahve tarafından kesinlikle yasaklanmasına rağmen zina suçu, yasakları çiğneme gibi suçlar işlemişler ve dinî emirlerine aykırı davranmışlardır. Diğer yandan Tanah’ın/Tevrât’ın, Kur’ân’ın ve sahih hadislerin ifadelerinden anlaşıldığına göre Yahudiler, kendi şeriatlerine karşı yaptıkları muhalefetleri, Hz. Muhammed’e onaylatmak istemişler, ancak kendi istekleri doğrultusunda bir netice elde edemeyince ona eziyetler edip suikastler düzenlemeye çalışmışlardır. Diğer bir ifade Yahudilerin kutsal kitaplarına (Tevrât’a/Tanah’ta) göre İsrailoğulları dinin temelini oluşturan Tanrı sevgisini yitirip ahlâki zaafiyetler içerisinde oldukları gibi dürüstlük, adalet ve erdemlilik gibi davranışların tümünü terk ederek; zulüm, nefret, ırkçılık gibi ahlaksızlığı tercih etmişlerdir. Hatta kendi dinlerinin temelini oluşturan Allah’a inanma, Peygamberlere inanma, emredilen ibadetleri yerine getirme, toplumsal ve ahlâki ilkelere bağlı kalma gibi esasları ihlal etmeleri dolayısıyla Tanah’ta/Tevrât’ta onlara yönelik eleştiriler ve ikazlar yapılmıştır.

---

⁵⁶⁴ Buhârî, “Enbiya”, 50.

⁵⁶⁵ Bkz. Tesniye IV/13-14.

⁵⁶⁶ Yahudiler/İsrâiloğulları Tanrı’nın emir ve yasaklarını ihlal etmişler. Bunlardan bazıları için Bkz. Sayılar 32/11-13; Yeşu V/6; Tesniye I/26, 33, 43; IX/12-16, 22-24; XXXI/27, 29.

GENEL DEĞERLENDİRME

Yahudilik (Yahudilerle) ve İslâm (Müslümanlar), tarihte pek çok bölgede aynı coğrafyayı paylaşmış ilâhi kaynaklı iki dindir (din müntesibidirler). Bu ortak coğrafyalardan en önemlileri, Yahudiler, Kudüs'teki Mabed'in yıkılışından sonra, Babillerin, sonra da Romalıların takiplerinden kaçmışlar ve bir sığınma yeri olarak geldikleri Vadi'ül-Kura, Fedek, Teyme, Makna, Hayber, Arap Yarımadası'ndaki Hicaz ve Yemen bölgelerdir. Bununla birlikte Mekke gibi başka bölgelerde münferid bir hayat tarzı yaşayanlar/yerleşenler(de) da olmuştur. Yahudilerin Arabistan da - özellikle Yemen ve Medîne'deki- İslâm zuhurundan oldukça öncelere dayanan mevcudiyetleri sebebiyle söz konusu bölgelerdeki Araplar üzerinde dinî-kültürel etkisi olmuş ve hatta bazı Arap kabileleri Yahudi inancını kabullenmişlerdir. Fakat her ne olursa olsun Yahudilerin, Hicaz ve Yemen bölgelerine ne zaman ve nasıl girdiği hususunda, bizi kesin ve tatmin edecek sonuçlara ulaştıracak bilgilerden yoksun olduğumuzu bilmeliyiz ve eserlerde zikredilen malumatların sağlamlığı ispatlanmamış bir kısım rivâyet yığınının ibaret olduğunu söylemeliyiz. Fakat zikri geçen bilgileri bazı tarihi vakıalara ve yapılan bazı arkeolojik çalışmalar sonrası elde edilen bulgulardan hareketle birtakım yorumlar yapılarak bir kısım sonuçlar elde edilmiştir. Yine

bu bölgelerde bulunan Yahudilerin asıl itibariyle Yahudi asıllı mı yoksa o dönemde bölgede yaşayan Araplardan Yahudi inancını benimseyenler mi olduğu konusunda farklı görüşler bulunmakla beraber, hem yapılan arkeolojik çalışmalar hem diğer bazı tarihî veriler ve hem de Kur'ân'daki bazı âyetlerden hareketle onların aslen Yahudilerden olduklarına delâlet eden hitâbı gibi durumlar, onların bir kısmının sonradan Yahudi oldukları değil, asıl itibariyle Yahudi olduklarını gösteren etmenlerden sayabiliriz. Hatta söz konusu rivâyetlerin belirttiği tarihten sonraki dönemlerde yerleştikleri bölgelerde ticarî, dinî ve sosyokültürel bir yapı inşa etmeleri de, Yahudilerin bu bölgelerdeki etkililiğini göstermektedir

İslâmiyet'in Mekke döneminde Müslümanlarla Yahudilerin doğrudan irtibatına dair günümüze o dönemin Müslüman-Yahudi ilişkilerini açığa çıkaracak bilgiler kaynaklarda yer almamaktadır. Mekke'deki Yahudi varlığının az sayıda olması veya bazı tarihçilere göre hiç olmaması, Yahudilerin İslâm dinine karşı Mekke müşriklerinin muhalefetini yeterli görmeleri gibi sebeplerle Müslümanlarla doğrudan bazı ilişkiler/münasebetler meydana gelmemiştir. Diğer bir ifade ile bu bölgelerde yaşayan Yahudilerin Hz. Peygamberle münasebetlerine baktığımız zaman; Mekke'de az sayıda Yahudi bulunması sebebiyle, Müslümanların Yahudilerle herhangi bir dinî ve siyasî ilişkilerinin olmadığını söylemek yanlış olmayacaktır. Hatta Mekke dışındaki bölgelerde yaşayan Yahudi kabileleriyle, İslâm'ın ilk yıllarında (Mekke döneminde) fazla irtibat sağlanmamıştır. Bu dönemde Kur'ân-ı Kerîm'de gerek Yahudiler gerekse Hıristiyanlar hakkında sert ifadelerin bulunmaması da dikkat çekicidir. Sert ifadeler kullanılmadığı gibi Yahudi din adamlarının şahit olarak gösterilmesi, hatta bazı konularda Ahd-i Atikle aynı doğrultudaki konuları içermesi Kur'ân'ın Tevrât'tan etkilenmiş değil, her iki kutsal kitabında tek ilâha dayanmış olmasından kaynaklanmaktadır. Bu benzerlik bir tesadüf değil, tek tanrıcılığın içinde barındırdığı bir özelliktir. Ancak Yahudiler Hz. Muhammed'in hak bir peygamber olarak gönderildiğini gerek Tevrât'taki pasajlardan/pasuhlardan, gerekse bazı Yahudi bilginlerinin haberlerinden öğrenmişlerdir. Bu bilgilere rağmen, ilâhî vahyi tebliğ eden bu peygambere tabi olacakları yerde, müşriklere İslâm dini hakkında kapalı ve kaçamak

bilgiler vermişlerdir. Fakat bunlara rağmen Müslümanların Yahudilerle doğrudan ilişkisi Medine'de (hicretten sonra Medîne döneminde) başlamıştır.

Hz. Muhammed'e nâzil olan vahyin ilk dönemlerinde yani Mekke döneminde Yahudilerin bu bölgedeki konumu ve Hz. Peygamber'in onlarla ilişkileri hakkında İslâm tarihçilerinin çoğu gibi oryantalistlerin/şarkiyatçıların da bir kısmı bazı malumatlardan hareketle birtakım görüşler serdetmişlerdir. Mekke döneminde Yahudilerin konumu hakkında bazı yorumlarda bulunan az sayıdaki oryantalistten birisi olan Watt'a göre Kur'an'daki Yahudilik ve Hıristiyanlıkla ilgili bazı -Yahudilikle ilgili Kur'an'daki en belirgin yanlış Yahudilerin Üzeyir'i (Ezra) Allah'ın oğlu olarak kabul ettikleri iddiasıdır- ifadelerin yanlış olduğunu ileri sürmüştür. Bunu dışında Abraham Geiger, Horowitz, Shapiro, Katsch, Funkel, C. H. Torrey gibileri de Kur'an-ı Kerim'in Yahudi unsurlar ihtiva ettiğini iddia etmişlerdir. Rahip Thery tarafından ortaya atılan ve Hz. Muhammed'in bir Yahudi biri olan Hz. Hatice ile evlendikten sonra, gerek hanımının teşvikleri gerekse Mekke'de bulunan bir Yahudi âliminin irşad ve daveti üzerine Yahudi dinine girdiği iddiası ise gerçekten dikkat çekicidir. Buna göre Hz. Muhammed, Yahudi olduktan sonra Arap Yarımadası'nın Yahudileşmesine yardım etmiştir. Bunların dışında Hz. Muhammed, Allah tarafından gönderilmiş bir elçi olmayıp, Kur'an da bu Yahudi âliminin kitabından başka bir şey değildir. Fakat serdedilen bu iddiaların aklen ve naklen kabul edilebilir bir yanı yoktur, mantıksız ve ilmî dayanaklardan yoksundur.

İslâmiyetle Yahudiliğin Müslümanlarla Yahudilerin ilişkisi, kök itibariyle semâvî olan, bu dinler ve mensuplarının diğer din ve mensuplarıyla ilişkilerinden oldukça farklı, karmaşık ve çok boyutluluk arz etmektedir. İslâm tarihinde Medine dönemi olarak isimlendirilen ve genelde hukukî ve sosyo-kültürel konularla ilgili âyetlerin nâzil olduğu bu dönemde söz konusu din ve mensuplarının ilişkileri etkili olmuştur. Yahudilerin Medine'deki varlıkları çok eski zamanlara dayanmaktadır. Hz. Muhammed'in Medine'ye hicreti sırasında şehirde Yahudiler Araplara karşı sosyo-kültürel ve ticarî açıdan hâkim durumdaydı. Zira Hz. Muhammed'in hicreti sonrası yani Medine dönemi İslâm dininin kudretinin arttığı ve geniş topluluklara yayıldığı bir dönemdir. Müşriklerle olduğu gibi Yahudilerle de siyasi, dini, sosyal ilişkilerin

geliştiği bir devredir. Hicretin ilk yıllarında Müslüman-Yahudi ilişkileri çok gerilimli bir seyir takip etmişti. Yahudiler, beklenen kurtarıcının kendilerinden çıkmamasından dolayı Hz. Muhammed'e cephe almış; haset ve kıskançlıkla şiddetli bir muhalefet yürütmüşlerdir. Cemaatleri üzerinde tartışmasız otoritesi olan din adamları, müntesiplerinin cehaletlerinden istifade ile onları Hz. Muhammed'in gerçek bir peygamber olmadığı iddiası ile yanlış yönlendirmişler; asırlardır kemikleşmiş dinî ve kültürel gelenek ve onaları İslâma karşı direncini beslemişlerdir. Bu direnç ilerleyen yıllarda Müslümanlarla savaşa dönüşmüştür. Diğer bir tabir ile Müşriklerle olduğu gibi Medîne'de yaşayan Yahudilerle de siyâsî, dîni ve sosyal ilişkilerin hem olumlu hem de olumsuz yönde geliştiği dönemdir. Hz. Peygamber, önce Ensar-Muhacir kardeşliğini sağlayıp daha sonra da Medîne Anayasasının içine Yahudileri de dâhil ederek bölgenin siyâsî birliğini sağlamak için onları da İslâm devletinin tebası haline getirmiştir. Diğer bir ifade ile Hz. Peygamber, Medîne'ye hicret ettiğinde Yahûdîlerle antlaşma yapmış, müttefik olmuş, hazırlanan Medîne Vesikası'nda medenî bir toplum halinde yaşamanın ölçüleri belirlenmiş, diyet gibi bazı hukukî konuların tespit edilmesi yanında, Medîne'de vuku' bulacak herhangi bir hukukî ihtilafta Hz. Peygamber'in hakem olarak kabul edilmesi hükme bağlanmış, Yahûdîler'in kendi hukukî nizamlarını muhafaza etmelerine de izin vermişlerdir. Bu durum Yahûdîler'in sözlerinde durmayıp Medîne Vesikası'ndaki antlaşma şartlarını ihlal ettikleri gerekçesiyle Medîne'den çıkarılana kadar ve hatta Hz. Peygamber'in vefatına kadar ve sonrasında da Mülüman-Yahudi münasebetleri olumlu veya olumsuz bir şekilde devam ettiğini kaynaklardan öğrenmekteyiz.

Medine döneminde Hz. Peygamber'in Yahudilerle ilişkileri hakkında Oryantalist farklı bakış açıları olduğunu söylemek mümkündür. Onlardan bazılarına göre Hz. Muhammed orijinal bir din getirmeyip, Yahudilik ve Hıristiyanlıktan birçok şeyi ödünç almıştır. Sayıları çok fazla olmasa da bazı oryantalistler diğerlerinden ayrılarak Yahudilerle ilişkiler ve onlarla yapılan savaşların sebepleri hakkında daha objektif görüşler öne sürmüşlerdir. Örneğin J. Fueck, İslâm'ın Yahudilik ve Hıristiyanlıktan bazı hususları ödünç aldığı şeklindeki geleneksel oryantalist düşüncüyü reddetmiştir. A. J. Wensick, hem öldürülen Yahudi şairlerin suçlarını belirtmesi, hem de

Benû Kureyzâ'nın cezalandırılması konusunda Hz.Peygamber'in uygulamasını haklı görmesiyle diğer oryantalistlerden ayrılmıştır. Karen Armstrong, öldürülen şairler, Benû Kaynuka, Benû Nadîr, Benû Kureyzâ gazveleriyle Hayber'in fethi konusunda objektif yorumlar yapmakta, verdiği bilgiler temel kaynaklardaki nakillerle örtüşmektedir. İsrâel Welfenson, Benû Kureyzâ Yahudilerinin Kureyş müşrikleriyle anlaşmalarının ayıplanacak bir durum olduğunu ve bunun Tevrat hükümlerine aykırı olduğunu ifade etmektedir. V. Vacca ise Benû Nadîr kabilesinin suçları hakkında detaylı bilgiler vermektedir. Bazı oryantalistlerin de Yahudi kabileriyle ilişkiler hakkında değişik yorumlarda buldukları tespit edilmiştir. Örnek olarak Edward Gibbon, Maxime Rodinson, A. J. Wensick, Philip K. Hitti, Robert Mantran, W. Montgomery Watt gibi oryantalistler bazen objektif yaklaşım gösterirken, bazen de taraflı görüşler ortaya atmışlardır. Bunun en çarpıcı örneklerinden birisi W. Montgomery Watt'tır. O, Medine'ye hicretten sonra Yahudilerin Hz.Muhammed'i peygamber olarak kabul etmemekle kalmayıp, ona karşı siyasî entrikalar kurduklarını belirtmektedir. Ancak aynı yazar Kaynuka olayının gerçek sebeplerine hiç bakmaksızın Müslümanların Bedir zaferinin heyecanı ile bu kabileye hücum ettiklerini ve onları kovduklarını belirtmektedir.

Bu anlatılanlardan Hz. Muhammed'in Yahudilerle irtibatının tamamen olumsuz ilişkilere dayandığı şeklinde bir yanılgıya düşülmemelidir. Çünkü Hz. Muhammed'in getirdiği Kur'an'da, Yahudilerden samimi manada inanan, geceleri Allah'a ibadet eden, halkı iyiliğe ve doğruya çağırان, hayır işlerine koşan ve vahye sınıksız sarılan kimselerin olduğunu ifadeleri yer almış; kendisi de aynı toplumu paylaşmanın gereği olarak onlarla gayet medenî ilişkiler kurmuştur. Fakat Yahudilerin olumsuz karakter yapıları (seçilmişlik düşüncesi ve ırkçı karakterleri) ortaya çıkmaya başlayınca, Hz. Peygamber'e, onun getirmiş olduğu tevhid mesajına (Kur'an-ı Kerim'e) ve Müslümanlara karşı olumsuz kişilik yapılarını ortaya çıkarmışlardır. Ortaya çıkan bu karakteristik yapılar; Allah'ı kim yarattı, Üzeyir Allah'ın oğludur ve Allah'a noksanlık ifade eden sıfatlar isnad etmeleri gibi onları inanç konularına zarar verici durumlarla karşı karşıya getirmiştir. Yine inkârcı tutumları, kibirleri, gururları, Peygamberlere muhalefet etmeleri, Allah'ın peygamberlerini öldürmeleri, ahdi bozmala-

rı, Allah'ın emirlerine isyan etmeleri, hakkı gizlemeleri, kutsal kitaplarını (Tevrât'ı) tahrif etmeleri, bozgunculuk yapmaları, hainlik ve ikiyüzlülükleri, kıskançlıkları, üstünlük taslamaları gibi birçok olumsuz tutum ve davranışlardan sonra birtakım karakteristik özellikleri ortaya çıkmıştır. Ancak bu özellikler gerçek bir inanıra yakışmayan durumlardır.

Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'de İsrâiloğullarına bahşedilen; Yahudilerin Allah'ın nimetlerine mazhar olmaları, ilim sahibi kimseler olmaları ve âlemlere üstün kılınmaları şeklinde müsbet özellikleri hadisesi, geçmiş dönemlerde ve belli şartlarda gerçekleşip tamamlanmış bir olgu olarak ortaya konup, İslâm ümmetinin en hayırlı ve vasat bir ümmet özelliklerini taşıması ise onların prensipte ve pratikte İslâm inancını temsil etme hakkaniyetlerine dayandırılmaktadır. Fakat Yahudilerin Üzeyir Allah'ın oğludur iddialar, Alah'a fakirlik gibi bazı isnadlarda bulunarak noksanlık atfetmeleri ve Allah'ı kim yarattı diyerek inanç konularına bazı zaaf lar getirmişlerdir. Hatta sadece Allah'a yaptıkları bu serdenişlerle kalmamışlar, aynı zamanda Melekler'e düşmalık beslemeleri, Peygamberlerin bazılarına inanıp bazılarına inanmamaları, Peygamberlere muhalefet etmeleri, peygamberlerden bazılarını öldürmeleri, Kutsal Kitaplarına inanmamaları, Kutsal Kitaplarını (Tevrât'ı) tahrif etmeleri gibi diğer inanç konularında da zaafa düşüp, Allah'ın İnsanların doğru yol üzerinde yaşamları için gönderdiği İslâm'ın temel ilkelerine ters düşmesi dolayısıyla ve bu muhalefette ve çirkin davranışlarda ısrarla devam etmelerinden dolayı üstünlükleri kalmamıştır. Yine Yahudiler üstünlük duygularına kapılıp ırkçı düşüncelerini öne çıkararak; inkâr kalkışmaları, kibir ve gurura kapılmaları, peygamberlere muhalefet etmeleri ve onlardan bazılarını öldürmeleri, Ahdi bozmaları ve Allah'ın emirlerine isyan etmeleri, hakkı gizlemeleri, yeryüzünde fesad çıkarmaları, kitaplarını tahrif etmeleri gibi vasıflara sahip olmaları dolayısıyla Kur'ân bu vasıflardan söz edip onların sahip oldukları tutum ve davranışları eleştirmektedir.

Bununla birlikte Kur'ân'da olduğu gibi hadislerde de Yahudilerin müsbet özelliklerden bahsedildiğini görmekteyiz. Bahsedilen bu konular genel olarak Kur'ân'ın belirttiği konulara paralellik arz etmektedir. Bu hususlar genel olarak Ehl-i Kitap'tan nakledilen haberler konusunda olup, zâhirde tarafsız/müsbet bir tavır ön-

gör(ül)mektedir. Zira ilâhî vahye dayalı bir dine sahip olmalarından dolayı Ehl-i Kitab'ın (Yahudilerin) verdiği haberlerin başlangıç itibariyle kabul edilebilir veya kabul edilmez olması muhtemeldir. Fakat ilk kaynağı ilâhî vahye istinad edilen bu tür haberlerin zaman içerisinde tahrif edilmiş olması mümkün olduğundan, Hz. Peygamber, bu haberlerin Kur'ân-Sahih Sünnet çerçevesinde değerlendirilmesini öğütlemiştir. Aynı şekilde isrâiloğullarından nakletme konusundaki zikredilen hadisleri, İslâm âlimleri, şer'u men kablenâ da olduğu gibi, üç değişik değerlendirmeye götürmüşlerdir. Buna göre, Kur'ân ve Sünnet'e uyanlar kabul edilip uymayanlar reddedilir ve bâtıllığını ortaya koyma amacı dışında rivâyet edilmez ve Kur'ân ve sünnet'in sükût edip hakkında herhangi bir hüküm getirmediği konularda ise tevakkuf edilerek, ne tasdiki ne de yalan olduğu kanâat getirilmez. Fakat nekledilmesi cazidir. Bunların yanında Hz. Peygamber'in kendisine vahiyle bildirilmeyen konularda ehl-i kitaba uyduğunu görmekteyiz ve bunda da tevhid ilkesine çelişmeyen durumlar hariç bir beis görmediğini anlatıyoruz. Bu durumlara genel olarak Yahudilerin müsbet özellikleri çerçevesinde düşünmemiz mümkündür.

Diğer taraftan Kur'ân'da olduğu gibi hadislerde de Yahudilerin bazı inanç konularından bahsedilmektedir. Diğer bir ifade ile hadislerde Yahudilerin Allah'a inançları, peygambere inançları ve ahirete inançları konusunda incelediğimiz rivâyetlerden hareketle şunları söylemek mümkündür: Hadislerde Yahudilerin inanç mevzuları kendi kutsal kitaplarındaki (Tevrât'da) ve Kur'ân-ı Kerîm'de bahsedildiği gibi detaylı bir şekilde zikredilmemiştir/belirtilmemiştir. Yahudilerin inanç konularının hadislerde yeterli ve detaylı bir şekilde yer almamasının nedeni, Hz. Muhammed'in Yahudiliği tebliğ değil, kendisine nâzil olan Kur'ân'ı tebliğ etmekle görevlendirilmiş olması ve Kur'ân-ı Kerîm'inde de Yahudilerin inanç problemleriyle ilgili durumlarını da eleştirmiş ve belirtmiş olmasındandır. Diğer bir tabir ile Kur'ân-ı Kerîm'deki Yahudi inancına yönelik eleştiriler, onlara verilen kutsal kitabın tahrif/tebdil edilmişinden kaynaklı ve de semâvî bir din olsalar da yani kendilerine peygamber aracılığıyla kutsal kitaplar (Tevrât) verilmiş olsalar da, kitaplarındaki emir ve nehiylere uymayarak bazı inanç problemleri yaşadıklarını ve de bu problemleri inançlarında yanlış olduklarını belirtmiştir. Hz. Peygamber'in söz, fiil ve takrirlerinden

oluşan hadislerde, Kur'ân'ın Yahudilerin inançları hakkında belirttikleri dışında başka bilgi yer almamaktadır. Diğer bir tabirle, hadislerde Yahudilerin inanç konularının nasıllığı konusunda rivâyetler yoktur ve olan rivâyetler/haberler de bu konuda ayrıntılı bilgiler vermemektedir.

Kur'ân'ın belirtmiş olduğu Yahudilerin karakteristik kişilikleriyle alakalı zikredilen durumlar, Hz. Peygamber'in sahih sünnetinde de yer almaktadır. Kur'ân'daki durumlarından ve sahih sünnetteki hususlardan hareketle Müslüman bilim adamlarının da Yahudiliğe başta tahrif, tağyir ve tebdil (Tevrât'ın orjinalinin (İlâhiliğinin) bozulduğu ve değiştirildiği), meselesi olmak üzere, nesih (Tevrât ve Yahudiliğin hükmünün İslâmiyetle yürürlükten kaldırıldığı, diğer bir ifade ile Yahudilik ve Tevrât'ın artık insanlığın ihtiyaçlarına cevap vermediği için yeni ve mükemmel bir başka ilâhi din (İslâm/Kur'ân) ile ilgâ edildiğini belirterek yürürlükten kaldırması), tescim (antropomorfizm/Tanrı'nın insanî sıfatlarla tavsif edildiği), a'lam ve tebşir (Hz. Muhammed'in geleceğinin Tevrât'ta müjdelendiği ve bu gerçeğin bilinçli bir şekilde kitlelerden gizlendiği) gibi alanlar üzerine yoğunlaşmışlardır. Bizde yapılan bu tenkitlerden ve en önemlisi de Hz. Peygamber'in Yahudilerin karakterlerine karşı hangi vasıfları belirttiğini beyan etmek için hadislerdeki bu özellikleri genel hatlarıyla şu şekilde özetlemeye çalıştık:

Kur'ân'da olduğu gibi hadislerde de Yahudilerin olumsuz karakteristik yapılarından bahsedilmektedir. Diğer bir ifade ile insanın, kendisini yaratan Allah'a karşı tutumu temel alındığında Kur'ân'daki dinî karakter belirleyici kavramlar olumlu ve olumsuz ifadeler olarak birbirine zıt iki katagoriye ayrılabilir. Bu ayırma işleminin temel ölçüsü "Allah'a iman" olduğu için, birinci kategorideki kavramlar "mü'min" karakter özelliklerini, ikinci kategorideki kavramlar ise "kâfir" karakter özelliklerini oluşturmaktadır. Kur'an baştan sona bu iki karakter çatışmasının örnekleriyle doludur. Aynı durum hadisler için de geçerlidir. Diğer bir tabir ile hadislerde de insanların özelliklerinden bahsederken biri olumlu karakter diğeri de olumsuz karakter yapılarından bahsetmektedir. Olumlu karakter Allah'ın insanlar için belirlediği kanunlara uyan kimseleri yansıtırken, olumsuz karakter yapısı ise hem inanç konularında hem de toplumsal mevzularda bazı zaafllara düşmüş oldukları şeklinde söylemek yan-

lış olmayacaktır. O halde Yahudi karakterlerini Kur'ânî kavramlar çerçevesinde hadisler ışığında şöyle tasvir etmek mümkündür: Yahudiler inkârcıdır. Bu konuda gerek Eski Ahit ve gerek Kur'an birçok belge ihtiva etmektedir. Diğer bir ifade ile Yahudiler, peygamberliğin doğrudan doğruya kendilerine indirilmesini istediklerinden dolayı bencillik ve kıskançlıkla Hz. Muhammed'in peygamberliğini inkâr ederek ona karşı büyük bir kin nefret beslemişlerdir. Diğer bir tabir ile hakikate karşı durmakta ve menfaaltelerini her şeyin üstünde tutmak isteyen Yahudiler, hem Kur'ân-ı hem de Hz. Muhammed'in peygamberliğini inkâr etmişlerdir.

Yine Yahudiler Allah'a eş koşmuştur; en azından bir kısmı Uzeyr'i Allah'ın oğlu olarak tasavvur etmiş, hahamlarını ilahlaştırmışlardır. Talmud'da hahamlardan "yaşayan Allah" diye söz edilmekte; hatta "Allah'tan daha büyük" ifadesine yer verilmektedir. Hatta Kur'ân âyetlerinden, Yahudi kutsal kitabından (Tevrât'tan) ve hadislerden hareketle, 'İsrâiloğulları/Yahudiler inanç esaslarını tam olarak benimse(ye)medikleri ve ibadetleri hakkıyla yerine getir(e)medikleri gibi ahlâk kurallarını da yeterince uygula(ya)mamışlardır' şeklinde bir sonuç çıkarabiliriz. İnanç ve ibadetlerindeki samimiyetsizlik israiloğllarının ahlâki değerlere yaklaşımını da olumsuz etkilemiştir. Onlar, Tanrı/Yahve tarafından kesinlikle yasaklanmasına rağmen zina suçu, yasakları çiğneme gibi suçlar işlemişler ve dinî emirlerine aykırı davranmışlardır. Diğer yandan Yahudiler, kendi şeriatlerine karşı yaptıkları muhalefetleri, Hz. Muhammed'e onaylatmak istemişler, ancak kendi istekleri doğrultusunda bir netice elde edemeyince ona eziyetler edip, suikastler düzenlemeye çalışmışlardır.

Yahudi yalancıdır; dini emirleri, ilahi âyetleri de yalanlamışlardır. Tevrat'ın emirlerini bildikleri halde yalanlamış, hatta Allah'a bile yalan isnat etmişlerdir. Diğer bir tabir ile hem Kur'ân âyetlerinden hem de Peygamber'in sözlerinden/hadislerinden anlaşıldığına göre, Yahudilerin inkâcı olmaları, Hz. Muhammed'in peygamberliğini yalanlamaları ve iftiracı olmaları onların daha çok ırkçı bir zihniyette olmalarından kaynaklanmaktadır. Yahudilerin inkârcı olmalarını gerek Eski Ahit gerek Kur'ân-ı Kerîm gerekse de Hz. Peygamber (hadisler) bildirmektedir. Dinî emirleri, ilâhî âyetleri de yalanlamaları, Yahudilerin yalancı oluşlarına en büyük delildir. Yine Yahudilerin seçilmişlik ve üstünlük duygusu onları hem inkâra hem de Hz. Muham-

med'in peygamberliğini ve onun tevhid mesajı olan Kur'ân-ı yalanlamaya sevketmiştir.

Zulüm, bütün şekilleriyle, Allah'ın insanlar için yaratmış olduğu bu kâinat üzerinde işlenmiş olup, insanların burada kendilerine belirlenen/yüklenen sorumluluklarına karşı olumsuz tavır takınmaları sonucunda meydana geldiğini müşahede etmekteyiz. Bu hususdan hareketle Kur'an açısından İsrailoğulları'nın/Yahudilerin seçilmişliği ve üstünlüğü hadisesi, geçmişte ve belli şartlar doğrultusunda gerçekleşip tamamlanmış bir olgu şeklinde ortaya konulduğu halde onlar, kendilerince oluşturmuş oldukları üstünlük ve seçilmişlik duygusuna kapılarak, öncelikle kendilerine sonra insanlara zulüm yapılmasını -kendi kutsal kitaplarında da yasaklanmış olduğu halde- reva görmektedirler. Ki ilgili bölümde vermiş olduğumuz hadislerden hareketle de Yahudilerin hem insanlara/kendi ırkından olmayanlara –özellikle Müslümanlara- ve kendi ırklarından bekledikleri son peygamberin farklı bir ırktan olmasından hareketle Hz. Muhammed'e karşı yaptıkları zulüm, Yahudilerin ırkçılık ve üstünlük duygusundan hareketle zulmettiklerinin apaçık bir göstergesi olduğunu görmekteyiz.

İnsanlık tarihi, toplumların ve mekânların değişmesine rağmen değerlerin değişmediğine şahitlik eder. İlk insandan günümüze değin hemen her toplumda adam (insan) öldürmenin, hırsızlık yapmanın, yalan konuşmanın, eziyet etmenin, haksız yere başkasının malını gasbetmenin vb. gibi insanın kendisine ve topluma zarar vermesinden dolayı veya yapılması durumunda beraberinde birçok problemide getirdiği için doğru olmadığı kabul edilir. Bu durum, değerlerin ve ahlak ilkelerinin aynı kaynaktan geldiğini gösterir. Yahudilikte de doğru sözlü olmak, adaletli davranmak, iyilik yapmak, cana kıymamak, eziyet etmemek, kul hakkı yememek, hem fiille hem de sözle başkalarına eziyet etmemek, güzel söz söylemek gibi durumlar olsa da, Kur'ân'dan ve Hz. Muhammed'in sözlerinden hareketle onlardan bazılarının bu hususlara uymadıklarını müşahade etmekteyiz. Diğer taraftan hakikatlere karşı durmakta ve menfaatlerini her şeyin üstünde tumakta direnen, ırkçılık karakterlerine ve üstünlük duygularına kapılarak, taşkınlıkta ve bu duygularda-karakterlerde o kadar ileri giderek; aydınlık, güzellik, mutluluk, karşısında karanlık, kötülük ve mutsuzluğu savunan, puta tapıcılığı (buzağıya tapmayı) tevhîd inancına, ahlâksızlığı erdemliliğe,

kötülüğü iyiliğe mütehakkim tutan ve İslâm'ın insanlık dünyasını aydınlatmasını, ışıklarını yüzyıllardır karanlık/bedbahtlık içinde kalmış ruhlara-akıllara aksettirmesini her vesileyle engellemeye çalışan Yahudiler, kendilerini bu durumlardan kurtarıp insanın asıl fitratı üzeine olan Allah'ın koymuş olduğu yolu göstermek üzere gönderilen peygamberlere hem sözlü hem fiili eziyet etmekten geri durmayan ve hatta öldürme konusunda tereddüt bile göstermemişlerdir. Bu durumları Hz. Muhammed dâhil birçok peygambere karşı sergilemişlerdir. Hatta Yahudilerin Müslümanlara, sertleşmiş kalpleri ve bu tesirde kalma özellikleri ile ezâ vermektan, onları öldürmektan, mallarını elerinden almaktan, onlara hile yapmaktan, tuzak kurmaktan, menfaatleri gereği müşriklerle ve islâm dinine düşman olan herkesle işbirli yapmaktan ve onlara cimrilik yapmaktan çekinmemişlerdir. Bununla birlikte müslümanların davranışlarını, ibadet ve kutsiyetlerini çirkin ve ölçüsüz bir tavırla küçümsemektan ve alaya almaktan da çekinmemişlerdir. Fakat onların bu durumlarına karşı/olanlardan uzak durulması gerektiğini hem Kur'ân âyetlerinde bulmamız mümkün hem de Hz. Peygamber'in söz, fiil ve takrirlerinde diğet bir tabirle islâmın ikinci derece önemli kaynağı olan mütevatir, yaşayan sünnetler, ya da ameli tevatür denilen ve müslümanların rivâyet yoluyla nesilden nesile aktarılan sahih uygulama ve bilgilerinde diğet bir tabirle çalışmamızda belirlenen sahihayn çerçevesinde, islâm dinine düşman olanlarla ve özellikle Yahudilerle dostluk kurulamayacağını bildirmişlerdir.

Hz. Peygamber'e gerek mü'minler gerekse müşrikler veya Yahudiler tarafından çeşitli sorular yöneltmiştir. Bu sorular genellikle, ğayba dair olup Hz. Peygamberin bilgisi dâhilinde olmayan mevzulardadır. Dolayısıyla bu soruların cevabı Hz. Muhammed'in kendi bilgi ve kanaatine göre değıl, Allah'ın takdir ettiğı şekilde açıklanmıştır/cevaplandırılmıştır. Yine Hz. Muhammed'e öğrenme ve anlama kasdıyla sorular sorulduğı gibi, meydan okuma, savundukları değerlerin doğru olduğunu ispat edebilme ve acze düşürme kasdıyla da Yahudiler ve müşrikler tarafından sorular sorulmuştur. Yüce Allah inananları aydınlatmak, inkarcılan ilzam etmek için sorularını kendi hikmeti doğrultusunda cevapla(t)mıştır. Diğet bir ifade ile inkârcıların yönelttikleri gaybi sorulara, hakikai ortaya çıkaracak ve onların kabulş etmelerini temin

edecek cevaplar vermek, Kur'ân'da yer alan iknâ usullerinden birisi olarak anlamak gerekmektedir.

Hiz. Peygambere böyle yapan Yahudiler, Mısır'dan çıkışta Tanrı'nın, vaat edilen topraklara ulaşmaya çalışan halkına Musa aracılığıyla uymaları gereken emirleri bildirmesi ve bu emirlere uymaları sebebiyle Tanrı'nın/Yahvenin seçmiş olduğu kul- lar olması, "Yahudilerin seçilmişliği" problemini ortaya çıkarmış olup; onlar doğru yoldan çıkmış oldukları halde bile kendilerini seçilmiş halk olarak görmesi ve öyle bir düşüncenin oluşturmasına neden olmuştur. Bu seçimişlik düşüncesi hem kendilerini diğer insanlardan üstün görmeye hem de kendi ırklarından çıkmış peygamberleri diğer peygamberlere üstün tutmaya kadar götürmüştür. Yani Yahudilerin bazı peygamberlere inanıp bazılarına inanmaması onların seçilmişlik düşüncesinden ve ırkçılık duygularından hareket edip, bu husus hem peygamberleri inkâr etmeye hem bazı peygamberlere inanmamaya hem de bazı peygamberleri –ki özellikle İsrâîloğullarından olanları- diğer peygamberlerden üstün görmeye kadar götürmüşlerdir. Hatta bundan dolayı, ma'bedler, içlerinde Allah'a ibadet edildiği, topluma faydalı bireyler yetiştirildiği, toplumun birlik ve beraberliğinin sağlandığı, çevreye güven ve emniyet hissinin aşılandığı ve ortak düşüncenin tezahür ettiği yerler oldukları fonksiyonlarını taşımasına rağmen, bu özellikleri nebilerinin kabirlerine atfederek orayı bu vasıflar doğrultusunda algılamışlardır.

Hicretten sonraki dönemde Müslüman-Yahudi ilişkileri çok gerilimli bir seyir takip etmiştir. Yahudiler beklenen kurtarıcının kendi ırklarından olamamasından dolayı Hiz. Muhammed'e karşı cephe almış; haset, kıskançlık, üstünlük duygularını ve ırkçılık özelliklerini öne çıkararak şiddete dayalı bir muhalefet yürütmüşlerdir. Yahudi cemaatleri üzerine tartışmasız otorite olan din adamları, müntesiplerinin cehaletlerinden istifade ile onları Hiz. Muhammed'in Tevrat'ın belirttiği gerçek bir peygamber olmadığı iddiası ile yanlış yönlendirmelerde bulunmuşlar; yüzyıllardır birleştirilmiş dinî ve kültürel gelenek de onların İslam'a karşı direncini beslemiştir. Yapmış oldukları bu direnç ilerleyen yıllarda Müslüman-Yahudi savaşlarının yapılmasına neden olmuştur.

Fakat bunlara rağmen Hz. Muhammed'in Yahudilerin değişik konu ve anlanlardaki olumsuz hamlelerine karşı yaptığı plan ve almış olduğu bilinçli kararlarla onların Medîne'deki siyasî, ekonomik ve sosyo-kültürel hâkimiyetlerini kırmayı başarmış; kendisi ile iyi (olumlu) ilişkiler içerisinde olanlarla gayet medenî münasebetler kurarak her birine adaletle hükmetmeyi ve kendisinin rahmet peygamberi olduğunu böylelikle göstermiştir. Diğer bir ifade ile Hz. Muhammed en güzel ahlâkı tamamlamak için gönderildiğinden, hiçbir zaman insanlara karşı ırkçılık yapılmasını, üstünlük tasavvurunu, zulmün meşruluğunu, adaletsizliğin hakimhane kılınmasını, yalanın ve iftiranın kabul edilebilirliğini savunmamış ve böyle yapılmasını da uygun görmemiştir.

SONUÇ

Muhtevaları göz önünde bulundurulduğunda zihinde meydana getirdikleri çağrışımlar itibariyle, konular arasında kapsam açısından birtakım ilişkiler bulunmaktadır. İki konu arasında akıl yoluyla kurulan ve mantık ilminde “nisbe-i erba’a” ifadesiyle tavsif edilen dört bağlantı türü vasıtasıyla, farklı ilim dallarına ait veya aynı ilim dalının diğer mevzularındaki muhtelif konuların anlam/beyan/kapsam çerçevesi daha bariz hâle gelmektedir.

Hız. Peygamber’in vefatından sonra sözleri, manevi otoritesinin devamının bir aracı olarak algılanmıştır. Onun vefatıyla birlikte, yeni şartlara çözümler bulma ihtiyacı, hadislerle ilgili yorumlama faaliyetini farklı alanlarda iyice belirginleştirmeye başlamıştır. Kayda geçirilip yazılı belgeler haline getirilen rivâyetler üzerinden bir yorumlama faaliyeti ortaya konulmuştur. Sözlü rivâyetlerin metinleşmesinden kaynaklanan anlam kayıplarının telafisinde böyle bir çabayı zorunlu kılmıştır. Bundan dolayı rivâyetlerin içerdiği anlama vâkıf olmak ancak bu bütünün yapı taşları mesabesindeki hadislerinin içerik ve kapsamlarının bilinmesi ile mümkündür. Bu bağlamda, tarihi süreç içerisinde kedislerine yüklenen müteaddit manalar ve son tahlilde genel kabul ile telakki edilen medlülleri/anlamları/yorumları dikkate alınarak rivâyetlerin diğer ilimlerle olan irtibatının tespit edilmesi, bu sahada yapılacak çalışmalar açısından büyük önemi haizdir.

Esas konumuzu teşkil eden “Hadislerde Yahudilerin Özellikleri” kapsadığı anlam yönünden, dinler tarihi, İslâm tarihi, tefsir, arkeoloji, sosyoloji gibi diğer ilim dalları bünyesindeki bazı mevzular ile irtibat halinde olup; bu irtibatın anlaşılması, ‘Hadislerde Yahudilerin Özellikleri’nin sarîh bir biçimde ortaya konulması noktasında ehemmiyet arz etmektedir. Binaenaleyh, çalışmamızda asıl konumuza öncül bilgiler oluşturan, Yahudiliğin Arabistan Yarımadası’ndaki gelişim tarihi, Hız. Peygamber’in Yahudilerle münasebetleri ve Kur’ân’da Yahudilerin inanç ve karakter özellikleriyle keşisen veçhelerine işaret edilmeye ve aralarındaki nisbet türü belirlenmeye çalışılmıştır.

Rivâyetlerin ifadelerinden anlaşıldığı üzere Yahudilerin/İsrailoğullarının inanç esaslarındaki samimiyetsizlikleri ibadetlerine ve karakterlerindeki bozukluğa yansı-

mıştır. Yahudiler/İsrailoğulları işledikleri günahların ve yaptıkları yanlışların cezasından kurtulmak için samimi bir şekilde tövbe etmek yerine bütün her şeyi seçilmişlik duyguları ve üstünlük düşünceleriyle çözmeye çalışmışlardır. Bundan dolayı yaptıkları günahlardan ve hatalardan kurtulmayı bu iki husus üzerine bina etmeye çalışmışlar ve kurtuluşun bu yönde olduğuna kanaat getirmişlerdir. Yahudiler/İsrailoğulları inançlarında bir takım zaafılara düşmeleri yanında ibadette şekilciliğe önem vererek de kutsal kitaplarındaki kuralları ihlal etmişlerdir.

Yahudiler/İsrailoğulları inanç esaslarını tam olarak benimseyemedikleri ve ibadetleri hakkıyla yerine getiremedikleri gibi ahlak kurallarını da yeterince uygulama(ya)mamışlardır. İnanç ve ibadetlerdeki samimiyetsizlik Yahudilerin/İsrailoğullarının ahlaki değerlere yaklaşımını ve karakterlerini de olumsuz etkilemiştir. Onlar, Tanrı tarafından belirlenen emir ve yasaklara uymamışlardır. Yine hadislerde ve Tanah'ta yer alan bilgilere göre Yahudiler/İsrailoğulları dinin temelini oluşturan Tanrı inancı, peygamber inancı, melek inancı, ahiret inancı konusunda zaafa düştükleri gibi dürüstlük, adalet ve iyilik gibi erdemli davranışları da terk etmişlerdir.

Sahih-i Buhari ve Sahih-i Müslim rivâyetleri üzerinde yapılan bu çalışmada dikkat çeken bir başka konu da; Yahudilerin/İsrailoğullarının inançlarıyla ilgili detaylı bilgilerin bulunmamasıdır. Burada Hz. Peygamberi'nin bu tutumunu anlamak için ayrı ve detaylı bir çalışma yapmak gerekmektedir. Ancak kanaatimizce bunun nedeni Tanah metinlerinin farklı zamanlarda farklı yazarlar tarafından kaleme alınmış olması hasebiyle tahrif olması sonucunda Yahudilerin/İsrailoğullarının asıl vahiyden uzak inanmalarıdır.

Sonuç olarak karakter ve zihniyet kavramları çerçevesinde Yahudi tarih ve kültürünün şekillendirdiği Yahudi milli/sosyal karakteri, üstünlük iddiası ve tarihi ezilmişlik duygusu odağında ırkçı, bozguncu, entrikacı, kinci, intikamcı, dünyacı, isyankâr, döneç vb. kişilik özelliklerine sahip görünmektedir. Bu karakterin din alanındaki belirleyici temel kavramları ise küfür, şirk ve nifaktır. Kur'an'ın ve hadislerin/rivâyetlerin anlatımında Yahudi, dini/ahlaki bakış açısından olumsuz bir tutum ve davranışın sembolü olarak dikkat çekmektedir. Yahudi toplumunun tarihi karakteri ve sosyal psikolojisi, kendi kutsal kitaplarında da (Eski Ahit) Kur'an'dakine ve ha-

dislerdeki/rivâyetlerdeki benzer menfi özelliklerle gözler önüne serilmiştir. Her iki dinin kutsal metinlerinde de aynı olumsuz kişilik yapısı ve aykırı sosyal davranış tarzının yansıtılması, bu karakterin objektif olarak tesbiti yanında, sürekliliğinin de delili sayılabilir. Diğer taraftan Yahudilerin sahip olmuş oldukları menfi karakterlerden dolayı Hz. Peygamber onlar ve onlar karşısındaki tavırlarında, Müslüman şahsiyetini ve Müslümana mahsus hususiyetleri özellikle öne çıkarmış olduğunu belirtmekte olup, Müslümanlardan da örf-âdet, tavır ve davranışlarda Yahudilere benzememeye özen göstermelerini istediği görülmektedir. Ancak bütün Yahudileri aynı özellikler çerçevesinde değerlendirmek doğru değildir. Çünkü Allah'a samimi bir şekilde inanan, emirleri yerine getirip yasaklardan uzak duran, iyiliği emredip kötülüğü hakir gören, insan olduğunun farkında olan; kısacası vasat bir inanç sergileyen kimselerin olduğunu da unutmamak gerekmektedir.

Hz. Peygamber'in söz, fiil ve takrirlerinden oluşan hadislerin bazılarında da, Yahudileri taklit edip onlara benzemeye çalışmak câiz görülmemiş ve bu, Müslümanları itikâdî ve ahlâkî açıdan zararlı sonuçlara götürebilecek bir noksanlık sayılarak onların Kur'ânî tavır takınmalarını vurgulamıştır. Hatta namaz, oruç, cenâze ahkâmı, nikâh gibi ahkâma müteallık ve Müslüman toplumun tavır ve davranışları gibi genel ahlâk ve beşerî münasebetlerle ilgili birçok konuda da Hz. Peygamber mü'minlere, Yahudilere mühâlefeti tavsiye edici beyanlarda bulunduğunu da görmekteyiz. Bunlardan hareketle, Kur'ân'da ve hadislerdeki/rivâyetlerdeki müsbet/olumlu-menfi/olumsuz Yahudi tasvirleri/karaktereri doğrultusunda düşündüğümüz zaman, oryantalistlerin/şarkiyatçıların öne sürmüş oldukları, İslâm'ın Yahudilikten iktibas edilmiş bir din olduğunun yanlış bir düşünce ve iddia olduğunun en önemli delilidir.

Rivâyetlerdeki Yahudiler hakkında bir deneme mahiyetindeki bu çalışma, Kur'ân'ın sıkça üzerinde durduğu halde içerikleri üzerinde fazla durulmayan hususların ve özelliklerin ayrıntılı olarak incelenmesi gerektiği görülmüştür. Özellikler ve meseleler hakkında ayrıntılara inildikçe, sünnet telakkisinin daha net biçimde ortaya çıkacağı anlaşılmıştır. Özelliklerin müsbet ve menfi oluşu, hadis ilmi ve dinler tarihi gibi alanlar açısından rivâyetlerdeki Yahudilerin özelliklerinin önemi ve değeri ko-

nusu üzerinde daha ayrıntılı olarak durulabileceği görülmüştür. Yine tarihi kaynaklardaki ve arkeoloji gibi ilimlerden elde edilen verilerin etraflı şekilde incelenmesi ve konunun açık bir şekilde ortaya çıkartılması gerekmektedir.

Sadece *Sahih-i Buhâri* ve *Sahih-i Müslim* esas alınarak gerçekleştirilen bu çalışmanın sınırlarının genişletilmesi ve benzer uygulamaların diğer hadis kitapları için de gerçekleştirilmesi, Yahudilerin özellikleri konusunun farklı örneklerle muhtelif boyutlarının incelenmesi konunun daha iyi anlaşılması ve başka açılımlar kazanmasını sağlayacaktır. Hadis kaynakları ve Yahudi geleneğini anlatan kitaplar arasında, ihtiva edilen özelliklerin mukayeseli bir şekilde incelenmesi bile, en azından farklı kaynaklara ait, aynı konuya delalet eden bilgilerin Yahudilerin özellikleri ile ilgili durumları yansıtması açısından faydalı olacaktır.

BİBLİYOGRAFYA

- ABDULBAKÎ, Muhammed Fuad, *el-Mu'cemu'l- Mufehres li Elfazi'l- Kur'an-ı Kerim*, Daru'l-Hadis, Kahire, 1364.
- ABDURRAZZAK, Ebu Bekir b. Hemmâm, *el-Musannaf*, I-XI (thk. Habîbu'r-Rahmân el-'Azamî), Beyrut, 1403.
- ADAM, Baki, "Tevrat'ın Tahrifi Meselesine Müslüman ve Yahudi Cephesinden Bir Bakış", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt, XXXVI, Ankara, 1997, s. 359-404.
- ADAM, Baki, *Yahudi Kaynaklarına Göre Tevrât*, Pınar Yayınları, İstanbul, 2010.
- AHMED B. HANBEL, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî el-Mervezî, *el-Müsned*, I-VI, İstanbul, 1982.
- AHMED EMİN, *Duha'l-İslâm*, I-III, Dâru'l-Kitâbi'l-Arabi, Beyrut 1425/2004.
- AHMED EMİN, *Duha'l-İslâm*, I-III, ty.
- AHRONİ, Reuben, *Yemenite Jewry*, Bloomington, 1986.
- AKSEKİ, A. Hamdi, *Ahlâk Dersleri*, İstanbul 1968.
- ALİ EL-KÂRÎ, Nûreddin Ali b. Sultân Muhammed el-Kârî el-Herevî, *Mirkâtü'l-mefâtih Şerhu Mişkâti'l-Mesâbih*, I-IX, Dâru'l-fiker, Beyrût-Lübnan, 1422/2002.
- ALTINEL, Tolga Savaş, "İslâmî Kaynaklara Göre Yahudilikteki Seçilmişlik", *MÜSBE İlahiyat Anabilim Dalı Felsefe ve Din Bilimleri Bilim Dalı*, İstanbul, 2002.
- ARSLANTAŞ, Nuh, *Yahudilere Göre Hz. Muhammed ve İslâmiyet (İbranîce tarih kitapları açısından bir inceleme)*, İz Yayıncılık, İstanbul, 2011.
- ASLANTÜRK, Hümeyra, "Hz. Peygambere Yöneltilen Sorular Üzerine İnen Âyetlerin İncelenmesi", VIII. Kutlu Doğum Sempozyumu, s. 93.
- ATÇEKEN, İsmail Hakkı, *Hz. Peygamber'in Yahudilerle Münasebetleri*, Marifet Yayınları, İstanbul, 1996.
- ATÇEKEN, İsmail Hakkı, *Hz. Peygamber'in Yahudilerle Münâsebetleri*, Marifet Yayınları, İstanbul, 1996.

- ATÇEKEN, İsmail Hkkı, “Bazı Oryantalistlere Göre Asr-ı Saâdet’te Yahudiler”, *İSTEM*, 2004, c. II, Sayı. IV, ss. 107-130.
- ATEŞ, Ali Osman, “Din Tahrîfi ve İstismarı”, *Ç. Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, c. IV, S. 1, Ocak-Haziran 2004, ss. 1-39.
- ATEŞ, Süleyman, *Kur’ân’ın Evrensel Mesajına Çağrı*, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul 1990.
- ATEŞ, Süleyman, *Yüce Kurân’ın Çağdaş Tefsiri*, I-XII, Yeni Ufuklar Neş., İstanbul ts.
- AYDIN, Mehmet, “Hz. Muhammed Devrinde Müslüman-Hıristiyan Münasebetlerine Bir Bakış”, *Belleten*, Ankara, 1985, c. XLVII, S. 193.
- AYNÎ Ebû Muhammed Bedreddin Mahmûd b. Ahmed b. Mûsa el-Hanefî, *Umdetu’l-kârî şerhi Sahih-i Buhârî*, I-XXV, Dâru’l-fiker.
- BARAKAT, Ahmad, *Muhammad and the Jews*, New Delhi, 1979.
- BAŞ, Eyüp, *İslâm’ın İlk Döneminde Müslüman-Yahudi İlişkileri*, Gökkuşbu Yayınları, İstanbul, 2004.
- BEESTON A. F. L., “Judaism and Christianity in Pre-Islamic Yemen”, *L’Arabie du sud. Historie et Civilisation*, I, Paris, 1984, ss. 271-278.
- BELÂZÜRÎ, Ebû’l-Abbâs Ahmed b. Yahyâ b. Câbir, *Fütûhu’l-Buldân*, (thk. Abdullah Enîs et-Tabba’-Ömer Enîs et-Tabba’, Beyrut, 1407/1987.
- BESALEL, Yusuf, *Yhudilik Ansiklopedisi*, I-III, Gözlem Gazetecilik, İstanbul, 2001.
- el-BEYZÂVÎ, Nâsırüddîn Ebû Saîd Abdullâh b. Ömer b. Muhammed el-Beyzâvî, *Envârü’t-Tenzîl ve Esrârü’t-Te’vîl*, I-V (thk. Muhammed Abdurrahman Maraşlı) Dâr-u İhyâi’t-Türâsi’l-Arabî, Beyrût, 1418.
- BİLMEN, Ömer Nasûhî, *Dînî ve Felsefî Ahlâk Lügatçesi*, İstanbul, 1967.
- BRERETON, Joel P., “Sacred Space”, *ER*, (edt. Lindsay Jones), Detroit, 2005.
- BUHÂRÎ, Ebu Abdillâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhim el-Buhârî, *el-Câmi’u’l-müsnedi’s-sahîhi’l-muhtasar min umûri Resûlillâh sallallahü ‘aleyhi ve sellem ve sünenihî ve eyyâmih (el-Câmi’u’s-sahîh)*, I-VIII, İstanbul, 1982.
- BUHL, F., “Tahrif”, *İA, MEB Yayınları.*, İstanbul 1979.

- BULUT, Halil İbrahim, “Semavi Dinlerin Ortak Ahlak İlkeleri Ya da Evrensel Değerler”, *Yakın Doğu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Yıl 1, Cilt 1, Sayı 1, Bahar, 2015, ss. 65-81.
- CÂHİZ, Ebû Osman Amr b. Bahr Câhiz, *Resâilü'l-Câhiz*, I-IV, (thk. Abdüsselam Hârûn), Mısır, 1399/1979.
- CANBULAT, Mehmet, “Toplumsal Güven Açısından iftira Ve Sonuçlarının Değerlendirilmesi”, *Diyanet Avrupa Aylık Dergi*, S. XLII, Ankara 2002.
- CEVAD ALÎ, *el-Mufasssal fî Tarihi'-Arab Kable'l-İslâm*, I-X, Beyrut 1993.
- el-CEVHERÎ, Ebû Nasr İsmail b. Hammad el-Fârâbî, *es-Sihah Tâcu'l-Luga ve Sihahu'l-Arabiyye*, I-VII, Dâru'l-İlm, Beyrut 1979.
- COOK, Michael, *Muhammad*, Oxford, 1983.
- CÜRCÂNÎ, Ebu'l-Hasan Seyyid Şerîf Ali b. Muhammed b. Ali, *et-Ta'rîfât*, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrût, 1043/1983.
- ÇAĞRICI, Mustafa, “Ahlâk”, *DİA*, İstanbul, 1989.
- ÇAKAN, İsmail Lütfü, “Berâ b. Âzib”, *DİA*, İstanbul, 1992, c. V, s. 469.
- ÇAMDİBÎ, H. Mahmud, *Şahsiyet Terbiyesi ve Gazâlî*, İstanbul, 1983.
- DÂRİMÎ, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdurrahman b. Fazl ed-Dârimî, *Sünenü'd-Dârimî*, I-IV, (thk. Hüseyin Selim ed-Dârânî), Suudi Arabistan, 1412/2000.
- DELHİLÎ, Rahmetullah Efendi, *Izhâru'l-Hakk Tercemesi*, (çev. Ömer Fehmi Efendi-Nüzhet Efendi), İstanbul, 1972.
- DEMİRBAŞ, Asaf, “Karakter ve Din Eğitimi”, *Ankara İlahiyat Fakültesi Yayınları*, Nisan 1981, S. I, s. 139-140.
- DERVEZE, İzzet, *Kur'an'a Göre Hz. Muhammed'in Hayatı*, (trz. Mehmet Yolcu), Yöneliş Yay. , İstanbul, 1989.
- DEVELİOĞLU, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat*, Aydın Kitapevi Yayınları, İstanbul, 2013.
- EBÛ BEKR ABDURREZZÂK, b. Hemmâm es-San'ânî, *el-Musannef*, I-XI, (thk. Habîbu'r-Rahmân el-'Âzamî), el-mektebü'l-İslâmî, Beyrût, 1403.
- EBÛ DÂVÛD, Ebû Dâvûd Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî, *es-Sünen*, I-V, İstanbul, 1982.

- EBUSSUUD EFENDÎ, Muhammed b. Muhammed Muhyiddîn, *Tefsîru Ebi's-Suûd ve İrşâdü'l-akli's-Selîm ilâ mezâya'l-Kitâbi'l-Kerîm*, Beyrût, 1414/1993.
- EBÛ'L-FEREC İSFAHÂNÎ, Ali b. El-Hüseyin b. Muhammed el-Kuraşî İsfahânî, *Kitâbü'l-Eğânî*, (thk. Abdü'l-Kerîm İbrahim el-Uzbavî), Beyrut, trs.
- EKİNCİ, Ekrem Buğra, *İslâm Hukuku ve Önceki Şeriatler*, Arı Sanat Yayınları, İstanbul, 2003.
- ERÇETİN, Ahmet, “Rivâyetler Ve Farklı Yorumlar Işığında Rahip Bahîra Olayı”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Konya, 2008.
- ERGÜNGÖR, Fikret, “İnsan Onurunu Tehdit Eden Irkçılık Hkında Düşünceler”, *CÜİF Dergisi*, Sivas, 2014, c. XVIII, S. II, ss. 349-365.
- ERKOÇ, Hatice, “Kur’ân’a Göre Yahudilerin Dini Tahrifi”, *SÜSBE Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı Tefsir Bilim Dalı*, Konya, 2005.
- ESEN, Muammer, “Kur’an’ın Ehli Kitaba Bakışı” *A.Ü.İ.F.D.*, S. L/I, 2010. ss. 93-110.
- FAHRUDDİN ER-RÂZÎ, Muhammed b. Ömer b. el-Hüseyin b. Ali et-Temîmî el-Bekrî, *et-Tefsîru'l-Kebîr (Mefâtihu'l-Ğayb)*, I-XXXII, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, Beyrut, 1420.
- FAHRUDDİN ER-RÂZÎ, Muhammed b. Umer b. el-Hasen er-Râzî, *Mefâtihu'l-Ğayb*, I-XXXII, Dâru'l-Fiker, Beyrut, 1401/1981.
- FAYDA, Mustafa, *H. Ömer zamanında Gayr-ı Müslimler*, İstanbul, 1989.
- FAYDA, Mustafa, *İslamiyetin Güney Arabistan'a Yayılışı*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara, 1982.
- FÎRÛZÂBÂDÎ, Mecdüddin Muhammed b. Yakub, *Besâirü Zevi'tTemyiz fî Letâfi Kitâbi'l-Lâhi'l-Azîz*, Beyrut, tsz.
- GİLL, Moshe, “The Origin of the Jews of Yathrib”, *JSAI*, IV, 1984, ss. 203-224.
- GOİTEİN S. D., “Muhammad’s Inspiration by Judaism”, *JJS*, IX, 1958, ss. 149-163.
- GOLDZİHER, Ignaz, *Muslim Studies*, I-II, London, 1967.
- GÖREGEN, Mustafa, “İslam-Yahudi Polemiği ve Tartışma Konuları”, *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Doktora Tezi)*, İstanbul, 2002.

- GUILLAUME, Alfred, "The Influence of Judais on İslâm", *The Legacy of İsrail*, ed. Edwin R. Bewan ve Charles Singer, Oxford, 1928, ss. 129-171.
- GÜÇ, Ahmet, "Hz. Son Peygamber Döneminde Müslüman-Hıristiyan Münasebetleri", *Dinler Tarihi Araştırmaları - III* (Sempozyum, 09-10 Haziran 2001, Ankara), ss. 395-415.
- GÜÇ, Ahmet, "Mâbed" md., *DİA*, c. XXVII, s. 276-280.
- GÜNALTAY, Şemseddin, *İslâm Öncesi Araplar ve Dinleri*, Ankara, 1997.
- GÜNDÜZ, Şinasi, "On Emir", *Din ve İnanç Sözlüğü (DİS)*, İstanbul, 1998.
- GÜRKAN, Salime Leyla, "The Jewish Concept of Chosenness: In Tradition and Transformation" (doktora tezi), Lancaster University, 2002.
- HAMİDULLAH, Muhammed, *Hz. Peygamber'in Savaşları*, (trc. Salih Tuğ), İstanbul, 1991.
- HAMİDULLAH, Muhammed, *İslâm Peygamberi*, I-II, (trc. Salih Tuğ), İstanbul, 1412/1991.
- HAMİDULLAH, Muhammed, *Mecmûatü'l-Vesâiki's-Siyâsiyye li'l-Ahdi'n-Nebeviyyi ve'l-Hilâfeti'r-Râşide*, Beyrut, 1985.
- HASAN, İbrahim Hasan, *Siyasî-Dinî-Kültürel-Sosyal İslâm Tarihi*, I-VI, (trc. İsmail Yiğit-Sadreddîn Gümüş), İstanbul, 1987.
- HASANOV, Eldar, "Metin Tahrîfi Bağlamında İbn Hazm'ın Tevrat'ı Eleştiri Metodu Üzerine", *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı: 35/2, İstanbul, 2008, ss. 13-132.
- HEİNİCH, Graetz, *History of the Jews*, Philadelphia, 1894.
- HIDIR, Özcan, *Yahudi Kültürü ve Hadisler*, İnsan Yayınları, İstanbul, 2010.
- eL-HİNDÎ RAHMETULLAH, *Kutsal Kitaba İlahi Çağrı*, I-II (İzhâru'l Hakk Çevirisi), (trc. Abdulhadi Sıdık), Faran Yayıncılık, İstanbul, 2005.
- HİTTİ, Philip, *Siyasî ve Kültürel İslâm Tarihi*, (çev. Salih Tuğ), I-V, İstanbul 1980.
- HİZMETLİ, Sabri, *İslâm Tarihi I*, Ankara, 1991.
- HÜSEYİN EZ-ZEHEBÎ, Muhammed es-Seyyid, *İsrâiliyyât fî't-tefsîr ve'l-hadîs*, Dârü'l-İmân, Dimaşk, 1985.

- İŞİK, Halim, “Yahudi Kutsal Kitabında Tanrı İnancı”, *MÜSBE Dinler Tarihi Anabilim Dalı*, İstanbul, 1993.
- İZUTSU, Toshihiko, *Kur'an'da Dini ve Ahlaki Knvramlar*, (Çev. Selahattin Ayaz), İstanbul, 1997.
- İBN AŞÛR, Muhammed Tâhir b. Muhammed b. Muhammed et-Tûnusî, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, ed-Dâru't-Tunisiyye, Tunus, 1984.
- İBN BATTÂL, Ebu'l-Hasen Ali b. Halef b. Abdilmelik b. Battâl el-Bekrî el-Kurtubî, *Şerhu Sahih-i Buhârî*, I-X, (thk. Ebû Temîm Yâsir b. İbrâhîm), Mektebetü'r-Rüşd, Riyad, 1423/2003.
- İBN EBÎ ŞEYBE, Ebu Bekir Abdullah b. Muhammed, *Musannaf'u İbn Ebî Şeybe*, I-VII (thk. Kemal Yusuf el-Hût), Riyad, 1409.
- İBN FÂRİS, Hüseyin Ahmed, *Mu'cemü Megâyîsi'l-Luga*, I-VI, (thk. Abdüsselâm Muhammed Hârûn), Dâru'l-Fiker, 1399/1979.
- İBN HACER EL-ASKALÂNÎ, Ebu'l-Fazl Şihâbuddîn Ahmed b. Ali b. Muhammed, *Fethu'l-bâri bi-Şerhi Sahih-i Buhârî*, I-XIII, Dâru'l-ma'rife, Beyrût, 1379.
- İBN HALDUN, Abdurrahman b. Muhammed, *Tarihu İbn Haldûn*, Dâru'l-Fikr, Beyrut 2001.
- İBN HALDÛN, Ebû Zeyd Veliyyüddîn, *Kitâbü'l-İber ve dîvânü'l-mübtedei ve'l-haber fî eyyâmî'l-Arab ve'l-acem ve'l-Berber ve men âsârahüm min zevi's-sultâni'l-ekber*, I-VII, Beyrut, 1399/1979.
- İBN HAZM, Ebû Muhammed b. Ali b. Ahmed b. Said ez-Zâhiri İbn Hazm el-Endülüsî, *Cevâmi'u's-sîreti'-nebeviyye*, Dâru'l-kütübi'l-ilmîyye, Beyrut, 1986.
- İBN HAZM, Ebû Muhammed b. Ali b. Ahmed b. Said ez-Zâhiri İbn Hazm el-Endülüsî, *el-Fasl fî'l-Milel ve'l-Ehvâ ve'n-Nihal*, I-V, Dâru Kütübü'l İlmiyye, Beyrût 1406/1986.
- İBN HİBBAN, Ebû Hâtim Muhammed b. Hibban, *Sahihu İbn Hibban*, I-XVIII (thk. Şuayb el-Arnâvut), Beyrut, 1993.
- İBN HİŞÂM, Ebû Muhammed Abdu'l-Melik, *es-Siretu'n- Nebeviyye*, I-II, (thk. Mustafa es-Seka), Mısır, 1375/1955.
- İBN İSHÂK, Ebû Abdullah Muhammed b. İshak b. Yesar, *Siretü İbn İshâk*, (thk. Süheyl Zekkâr), Dâru'l-Fiker, Beyrût, 1398/1978.

- İBN KAYYİM EL-CEVZİYYE, Ebû Abdullah Şemseddin Muhammed el-Cevziyye, *Hidâyetü'l-Hıyarâ fî Ecvibeti'l-Yehud ve'n-Nasârâ (Abdurrahman Beg Paçacızade'nin El-Fârk Beyne'l-Mahlûk ve'l-Hâlık isimli eserinin kenarında)*, Mısır 1894.
- İBN KESİR, Ebu'l-Fida İmadüddin İsmâil b. Ömer İbn Kesir, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm/Tefsîru İbn Kesir*, I-VIII, (thk. Sami b. Muhammed es-Seame), Dâru Taybe, Riyâd, 1420/1999.
- İBN KESİR, Ebü'l-Fida İmadüddin İsmail b. Ömer İbn Kesir, *el-Fusûl fî's-sîreti'r-Resûl*, I-IV, Kahire, 1421/2000.
- İBN MÂCE, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd Mâce el-Kazvînî, *es-Sünen*, I-II, İstanbul, 1992.
- İBN MANZÛR, Ebu'l-Fazl Muhammed b. Mükerrrem b. Ali el-Ensârî, *Lisânu'l-Arap*, I-XV, Dâru Sâdir, Beyrût, trs.
- İBN MİSKEVEYH, Ebû Ali Ahmed b. Muhammed b. Yakûb, *Tehzîbü'l-Ahlâk ve Tathîru'l-A'râk*, (thk. İbnü'l-Hatîb), el-Matbaatü'l-Asriyye, yrs., 1398/1978.
- İBN SA'D, Ebû Abdullah Muhammed b. Sa'd b. Meni' ez-Zührî İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, I-VIII, (thk. İhsân Abbâs), Berût, 1968.
- İBN TEYMİYYE, Ebü'l-Abbas Takıyyüddin Ahmed b. Abdülhalim, *el-Cevabu's-Sahih Limen Beddele Dine'l-Mesîh*, Matbaatu'l-Medenî, Kahire 1964.
- İBNÜ'L-FÂKÎH, Ebû Bekr Ahmed b. Muhammed b. İshâk el-Hemedânî, *Kitâbü'l-Büldân*, (trc. Yûsuf Hâdî, Beyrut 1416/1996.
- İSLAMOĞLU, Hatice, "Elmalılı Tefsirinde Yahudi ve Hıristiyanlara Bakış", *Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi)* Şanlıurfa, 2008.
- KADI İYAZ, Ebü'l-Fazl İyaz b. Mûsâ b. İyaz el-Yahsubî, Şerhu Sahihi Müslim li-Kadı İyaz İkmâlü'l-Mu'lim bi-Fevâidi Müslim, I-IX, (thk. Yahyâ İsmâil), Dâru'l-Vefâ, Mansûre, 1419/1998.
- KAHRAMAN, Ahmet, *Dinler Tarihi*, Sümer Matbaası, İstanbul, 1965, s. 111-112.
- KAPAR, Mehmet Ali, "Kâ'b b. Eşref", md, *DİA*, c. XXIV, s. 3-4
- KAPLAN, İbrahim, "Erken Dönem Müslüman-Hıristiyan Teolojik İlişkileri", (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara, 2006.

- eL-KARAFÎ, Şihabu'd-din Ebu'l Abbas es-Sinhaci, *Kitabu'l-Ecvibeti'l-Fahira 'ani'l-Es'ileti'l-Fecira (Paçacızade'nin: el-Fârk Beyne'l-Mahlûk ve'l-Hâlık isimli eserinin kenarında)*, Mısır 1322.
- KASTALLÂNÎ, Ebü'l-Abbâs Şehâbeddin Ahmed b. Muhammed, *İrşâdü's-Sarih li-şerhi Sahihi'l-Buhârî*, I-X, Dâru'lhyâi't-Türâsi'l-Arabî, ts.
- KÂTİP ÇELEBÎ, Hacı Halife Mustafa b. Abdullah, Mustafa b. Abdullah, *Keşfu'z-zunûn 'an esâmi'l-kütübi ve'l-fünûn*, I-V, İstanbul, 1971-1972.
- KAYA, Remzi, *Kur'an-ı Kerim'e Göre Ehl-i Kitap*, Altınkalem Yayınları, Ankara, 1994.
- KAZICI, Ziya, *Müslüman-Hıristiyan İlişkileri Tarihi*, Kayhan Yayınları, İstanbul, 2011.
- KESLER, M. Fatih, *Kur'an'da Yahudiler ve Hıristiyanlar*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1993.
- KILIÇ, Recep, *Ahlâkın Dînî Temeli*, Ankara, 1996.
- KILIÇ, Sadık, "Tarih Felsefesi Açısından Kıssalar", *AÜİİ Dergisi*, S. III, Ankara, 1979.
- KİSTER, M. J., "İsrâiloğullarından Nakilde Bulunma Meselesi –Haddithû 'an banî isrâ'ilâ wa-lâ haraja-", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, c. V, S. I, ss. 125-153.
- KOÇ, Bozkurt, "Çatışma Bağlamında Yalan ve Din İlişkisi", *Dini Araştırmalar*, Eylül-Aralık 2007, Cilt: X, s. 30, ss. 215-242.
- KOÇYİĞİT, Talât-Cerrahoğlu, İsmail, *Kur'an-ı Kerim Meâl ve Tefsiri*, I-II, Ankara, 1982.
- KURTUBÎ, Ebî Abdullah Muhammed b. Ahmed. *el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'an*, XX, (thk. Abdullah b. Abdulhasen et-Turkî), Muessesetu'r-Risâle, Beyrut 2006.
- KURTUBÎ, Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed, *el-Câmi'u li-Ahkâmi'l-Kur'an*, I-XX, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 2000.
- KURTUBÎ, Ebû Ömer Cemaeddîn Yûsuf b. Abdullah b. Muhammed İbn Abdilber en-Nemîri, *el-İstizkâr*, I-IX, (thk. Sâlim Muhammed Atâ), Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrût, 1421/2000.

- MA'MER B. RÂŞİD, *el-Câmî*, I-XI (thk. Habîbu'r-Rahmân el-'Azamî), Beyrut, 1403.
- el-MAĞRİBÎ, Samuel b. Yahya el-Mağribî, *Bezlü'l-Mechûd fî İfhâmu'l-Yahûd*, (nşr. Muhammed Abdullah eş-Şerkâvî), Dâru'l-Hidâye, 1406/1986.
- el-MAKRİZ, Takiyyüddin Ebi'l-Abbas bin Ali, *Kitabü'l-Mevaiz ve'l-İtibar fî Zikri'l-Hitave'l-Asar*, I-III, Beyrut ts.
- MÂLİK B. ENES, Ebû Abdillâh Mâlik b. Enes b. Mâlik b. Ebî Âmir el-Asbahî el-Yemenî, *el-Muvatta'*, I-II, İstanbul, 1982.
- MANTRAN, Robert, *İslâm'ın Yayılış Tarihi*, (trc. İsmet Kayaoğlu), Ankara, 1981.
- MARGOLİOUTH, David Samuel, *The Relations between Araps and Israelites prior to the Rise of İslam*, London, 1939.
- MARGOLİS, Max L.-Alexander Marx, *A History of the Jewish People*, New York, 1962.
- MEVDÛDÎ, Seyyid Alâ, *İslâm'da Hükümet*, (çev. Ali Genceli), Hilal Yayınları, Ankara, 1967.
- MEVDUDÎ, Seyyid Alâ, *Tarih Boyunca Tevhid Mücadelesi ve Hz. Peygamber'in Hayatı*, I-III, (çev. Ahmed Asrar), Pınar Yayınları, İstanbul, 1985.
- MUKÂTİL B. SÜLEYMAN, Ebü'l-Hasan Mukatil b. Süleyman b. Beşir b. Süleyman, *Tefsîr-i Kebîr*, I-IV, (çev. M. Beşir Eryarsoy), İşaret Yayınları, İstanbul, 2006.
- MÜNÂVÎ, Muhammed Abdurraûf, *Fezû'l-Kadîr şerhu'l-Câmi'i's-sağîr*, I-VI, Mısır, 1356.
- MÜSLİM, Ebü'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc b. Müslim el-Kuşeyrî, *el-Câmi'u's-sahîh (Sahîh-i Müslim)*, I-III, İstanbul, 1982.
- NEUBAUER, A., "The Literature of the Jews in Yemen", *JQR*, CXI, 1891, ss. 604-621.
- en-NEVEVÎ, Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî en-Nevevî, *el-Minhâc fî şerhi Sahîhi Müslim b. Haccâc*, I-XVIII, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-'Arabî, Beyrût, 1392/1972.
- NEWBY, G. D., *A History of the Jews of Arabia*, Columbia, 1988.

- el-OSMANÎ, Muhammed Takıyuddîn, Fazlullah Şebbir Ahmed Diyubendi el-Osmânî, *Fethü'l-Mülhim bi-Şerhi Sahihi Müslim*, I-XII, Dâru İhyâi't-Turâsi'l-'Arabî, Beyrût, 1426/2006.
- ÖZTÜRK, Levent, *İslâm Topkumunda Hıristiyanlar (Asr-ı Sadet'ten Haçlı Seferlerine Kadar)*, İz yayınlık, İstanbul, 1998.
- ÖZTÜRK, Mustafa, *Kur'ân Kıssalarının Mahiyeti*, KURAMER, İstanbul, 2016.
- PORTER, J. R., "Arabia Felix: Israelites, Jews and Christians", *Arabia and The Gulf: From Traditional Society to Modern States*, (ed. Ian Richard Netton), London, 1986.
- RÂĞIB el-İSFAHÂNÎ, Ebu'l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed b. Mufaddal, *el-Müfredât fî Ğarîbi'l-Kur'ân*, (thk. Safvan Adnan Dâvudî), Dâru'l-Kalem, Dımaşk, 1412.
- REUVEN, Firestone, *Journeys in Holy Lands*, New York, 1990.
- SAĞIN, Ekrem, "Kur'ân'ın Yahudi ve Hıristiyanlara İman Açısından Bakışı", *AÜSBE Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı*, Ankara, 2005.
- SALÂHÎ, Mehmed, *Kâmûsu Osmânî*, Mahmud Bey Matbaası, İstanbul, 1313.
- SAYAR, Süleyman, "Yahudi Karakteri (Tarihî ve Sosyo-Psikolojik bir Yaklaşım)", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, cilt, IX, sayı, 9, 2000, ss. 307-324
- SEMĦÜDÎ, Ebu'l-Hasan Nureddîn Ali b. Abdullah b. Ahmed, *Vefâü'l-Vefâ bi ahbâri Dâri'l-Mustafa*, Matbaatü'l-Âdâb ve'l-Müeyyed, Suudi Arabistan, 1326/1908.
- SERAHSÎ, Ebû Bekr Şemsüleimme Muhammed b. Ahmed b. Sehl Serahsî, *el-Mebsût*, I-XXX, Dâru'l-ma'rife, Beyrut, 1406.
- SEYYAR, Ali, "Ahlâk", *Ahlâk Terimleri (Ansiklopedik Sözlük)*, İstanbul, 2003.
- SİLBERMAN, Lou H., "Chosen People", *EJ*, (ed. F. Skolnik- M. Berenbaum), IInd ed, Jerusalem, 2007.
- SİNANOĞLU, Mustafa, "Kitâb-ı Mukaddes ve Kurân-ı Kerîm'de Nübüvvet", *MÜSBE Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı Kelâm Bilim Dalı*, İstanbul, 1995.

- SÖNMEZ, Zekiye, *İslâm'ın Ortaya Çıktığı Dönemde Arap Yarımadası'nda Hıristiyanlık*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2012.
- eş-ŞAFÎ'Î, Muhammed b. İdrîs, *er-Risâle*, (thk. Ahmed Muhammed Şâkir), Mektebetü'l-Halebî, Mısır, 1358/1940.
- ŞAH VELİYYULLAH ED-DİHLEVÎ, *Hüccetullâhi'l-Baliğa*, I-II, (thk. Seyyid Sâbık), Dâru'l-Kütübi'l-Hadise, Kâhire, ty.
- ŞEMSEDDİN SÂMÎ, *Kâmûs-i Türkî*, I-II, (nşr. Ahmed Cevdet), Dersâdet: İkdâm Matbaası, 1317.
- ŞENGÜL, İdris, "Kıssa", *DİA*, İstanbul, 2002, ss. 498-501.
- ŞERİF, Ahmed İbrâhim, *Mekke ve'l-Medîne fi'l-câhiliyye ve ahdi'r-Rasûl*, Kahire, 1985.
- eş-ŞEVKÂNÎ Ebû Abdullah Muhammed b. el-Havlânî el-Yemenî, *Neylü'l-evtâr Şerhi Münteka'l-ahbâr*, I-VIII, (thk. Halil Me'mun Şeyha), Beyrût, 1998.
- eş-ŞEVKÂNÎ, Ebû Abdullah Muhammed b. Ali b. Muhammed le-Havlânî eş-Şevkânî, *el-Câmi Beyne Fenneyi'r-rivâye ve'd-diraye min ilmi't-tefsîr*, I-V, Dâru'l-Fiker, 1403/1983.
- TABERÎ, Ebû Cafer İbn Cerir Muhammed b. Cerir b. Yezid et-Taberî, *Târîhu't-Taberî: Târîhu'l-ümem ve'l-müluk*, I-XI, (thk. Muhammed Ebû'l-Fazl İbrâhim), Dâru Süveydan, Beyrut, 1967.
- TABERÎ, Ebû Cafer İbn Cerir Muhammed b. Cerir b. Yezid et-Taberî, *Câmi'u'l-Beyân 'an Te'vîli Âyi'l-Kur'ân*, XXVI, (nşr. Abdullâh b. Abdulmuhsin et-Türkî), Kahire 2001.
- et-TAHÂNEVÎ, Muhammed A'lâ b. Ali b. Muhammed Hâmid b. Muhammed, *Keşşâfu Istilahâti'l-Fünun*, I-II, (tsh. Muhammed Vecih), İstanbul, 1984.
- TANTÂVÎ, Muhammed Seyyid, *Benû İsrâîl fi'l-Kur'ân ve'-Sünne*, yy., 1987.
- TARAKÇI, Muhammet, "Tahrîf", *DİA*, *Diyanet Yayınları*, İstanbul, 2010.
- TAŞDELEN, Emine, "Yahudilikte Nübüvvet", (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Konya, 2010.
- TAŞPINAR, İsmail, *Yahudi Kaynaklarına Göre Yahudilerin Ahiret İnancı*, M. Ü. İlahiyat Vakfı Yayınları, İstanbul, 2014.

- TİRMİZÎ, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre (Yezîd) et-Tirmizî, *Sünenü't-Tirmizî*, I-V, İstanbul, 1982.
- TORREY, C. C., *The Jews Foundatio of İslam*, New York, 1967.
- TOSLAK, Levent, “Kur’ân’a Göre Semavi Kitapların Tahrifi Meselesi Tevrat Örneği”, *YYÜSBE Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı Tefsir Bilim Dalı*, Van, 2008.
- TURGAY, Nurettin, “Kur’ân’da Sosyal Adalet ve İnsan Hakları”, *DÜİF Dergisi*, c. I, Diyarbakır, 1999, ss. 40-62.
- TURGAY, Nurettin, “Kur’ân’da Sosyal Adalet ve İnsan Hakları”, *DÜİF Dergisi*, c. I, Diyarbakır, 1999, ss. 40-62.
- TURGUT, Ali, *Kur’ân-ı Kerîm’e Göre Ahlâk Esasları*, Şâmil Yayınları, İstanbul, 1980.
- TURNER, Harold W., *From Temple to Meeting Hause (The Phenomenology and Theology of Places of Worship)*, Great Britain, 1979.
- TÜMER, Günay, “Çeşitli Yönleriyle Din”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (AÜİFD), Ankara, 1986, S. XXVIII, ss. 213-267.
- UĞUR, Hakan, *Tevrât’ın Kur’ân’a Arzı*, Emin Yayınları, Bursa, 2011.
- ULUTÜRK, Veli , “Kur’ân-ı Kerîm’in Zulüm ve Zalim Dedikleri”, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı: X, Erzurum, 1991, ss. 96-117.
- ULUTÜRK, Veli, “Kur’ân-ı Kerîm’de Zulüm Kavramı”, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı: IX, Erzurum, 1990, ss. 120-142.
- UMERÎ, Ekrem Ziya, *Medine Toplumunu*, (çev. Nurettin Yıldız) İstanbul, 1988.
- URALER, Aynur, *Hiz. Peygamber’e Yahudi ve Hıristiyanların Yöneltiltikleri Sorular*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 2015.
- el-VÂHİDÎ, Ebû Hasan Ali b. Ahmed en-Nisâbüri, *Esbâbu'n-Nüzûl*, Mısır, 1379/1959.
- el-VÂKİDÎ Ebû Abdillâh Muhammed b. Ömer b. Vâkîd el-Vâkîdî, *Kitabu'l-Meğâzî*, I-III, (thk. Marsden Jones), Beyrût, 1409/1989.
- VELFENSON, İsrail, *Târîhu'l-Yehûd fî Bilâdi'l-Arab fî'l-Câhiliyye ve Sadri'l-İslâm*, Mısır 1927.

- WEINFELD, Moshe, “Covenant” , *EJ*, (ed. F. Skolnik- M. Berenbaum), IInd ed, Jerusalem, 2007.
- YA’KÛBÎ, Ahmed b. Ebî Ya’kûb, *Târîhu’l-Ya’kûbî*, I-II, Beyrut, 1412/1992
- YA’KÛBÎ, Ahmed b. Ebî Ya’kûb, *Târîhu’l-Ya’kûbî*, I-II, Beyrut, 1412/1992.
- YAKA, Eyüp, “Kur’an’da Ehl-i Kitab’ın Kendi Dinlere Karşı Tutumu”, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 1994.
- YAVUZ, Nazmiye, “Kitabı Muakaddes Açısından Yahudilik ve Hıristiyanlık’ta Seçilmişlik Anlayışı”, *AÜSBE Felsefe ve Din Bilimler Anabilim Dalı*, Ankara, 2006.
- YAZIR, Elmalılı Muhammed Hamdi, *Hak Dîni Kur’ân Dili*, I-X, Ankara, 1995.
- YELKENLİ, Aylin, Yalan Söylememek Mümkün (mü)! ?... , (Haz. Aylin Yelkenli), Yakamoz Yayınları, İstanbul, 2006.
- YILDIRIM, Suat, *Kur’an-ı Kerim ve Kur’an İlimlerine Giriş*, İstanbul, 1983.
- ez-ZEBÎDÎ, Muhibbüddin Ebü’l-Feyz Muhammed Mürtazâ, *Tâcü’l-Arûs min Cevâhiri’l-Kâmûs*, Dâru Sâdir, Beyrût, 1386.
- ez-ZEMAHŞERÎ, Ebu’l-Kasım Cârullâh Mahmud b. Ömer, *el-Keşşâf ‘an Hakâiki Ğavâmizi’t-Tenzil ve ‘Uyûni’l-Ekâvili fî Vucûhi’t-Te’vil*, Dâru’l-Kütübî’l-‘İlmiyye, Beyrut, 1407.
- ez-ZERKEŞÎ, Bedreddin Muhammed b. Abdullah, *el-Burhân fî ulumi’l-Kur’ân*, I-IV (thk. Muhammed Ebü’l-Fazl İbrâhîm), Kahire, trs.